

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ

ISSN 1125-2875

Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών

Επιθεώρηση

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Β΄
Ο Έλλην Βασιλεύς
των Μακεδόνων

Η Άλωση της Πόλης

Ο Ρόλος του Πυροτεχνουργού
από το χθες στο σήμερα

Προστάτες Άγιοι
των Επαγγελμάτων

Ο Άγιος

Ε. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

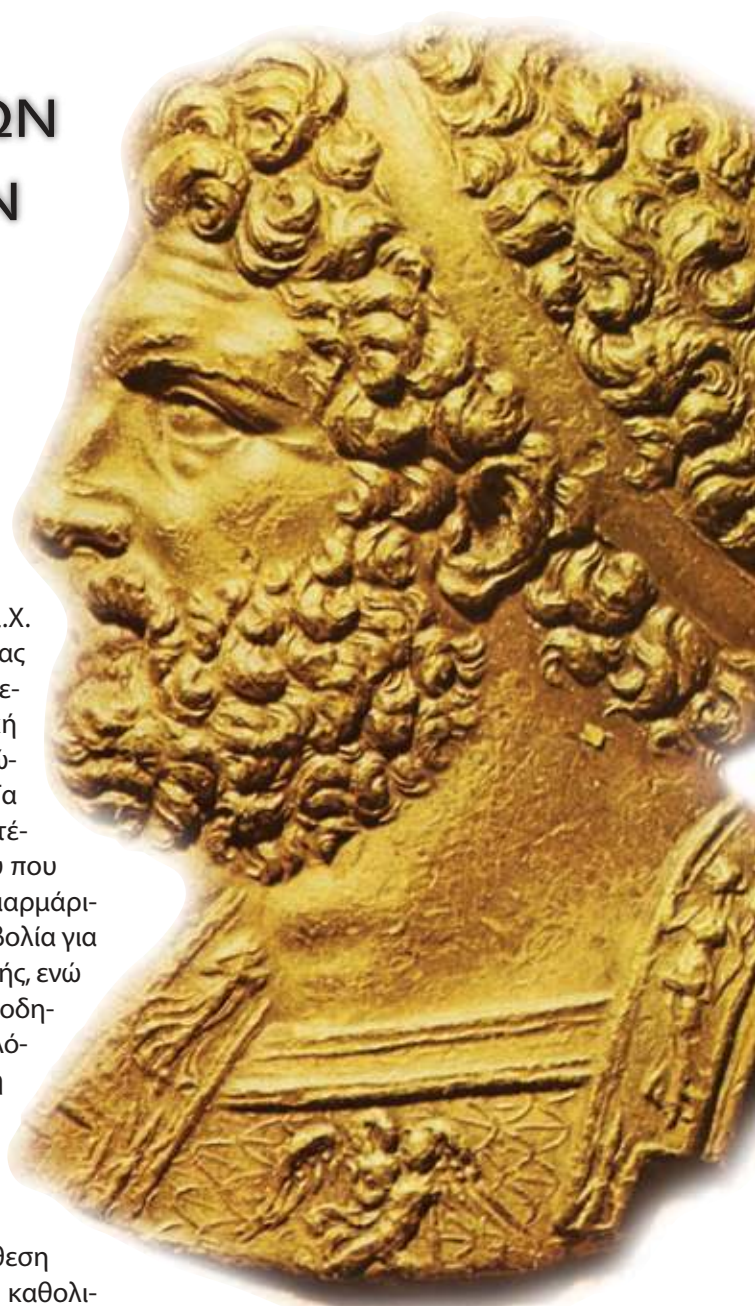
ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΟΥ
3^η ΕΠΣ

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Β΄

Ο ΕΛΛΗΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
Υπτγος ε.α. Γεώργιος Βασιλείου

Το φθινόπωρο του 1977 μ.Χ. στη Βεργίνα της Μακεδονίας κατά την ανασκαφή της Μεγάλης Τούμπας, η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως τον πρώτο ασύλητο μακεδονικό τάφο. Τα αριστουργήματα απaráμιλλης τέχνης και πρωτοφανούς πλούτου που προστάτευαν οι απαραβίαστες μαρμάρινες θύρες του δεν άφηναν αμφιβολία για τον βασιλικό χαρακτήρα της ταφής, ενώ η χρονολόγηση των ευρημάτων οδηγούσε αναπόδραστα τον αρχαιολόγο Μ. Ανδρόνικο στη διατύπωση της απόψεως, ότι ο βασιλικός νεκρός δεν ήταν άλλος από τον Φίλιππο, γιο του Αμύντα, βασιλέα των Μακεδόνων και «ηγεμόνα» των Ελλήνων. Η υπόθεση αυτή, που έγινε αμέσως σχεδόν καθολικά αποδεκτή, προκάλεσε αίσθηση όπως ήταν φυσικό, τόσο στο ευρύτερο κοινό

που δεν έπαυσε έκτοτε να εκδηλώνει περιέργεια, συγκίνηση και ενθουσιασμό, όσο και στους κύκλους των ειδικών.

Ο Φίλιππος, γιος του Αμύντα και της Ευρυδίκης, υπήρξε γόνος πλαγίου κλάδου της ένδοξης δυναστείας των Αργεαδών, που ανήλθε στην εξουσία στις αρχές του 4^{ου} αιώνα π.Χ., με την ανάρρηση στον μακεδονικό θρόνο του Αμύντα Γ'. Οι τραγικές περιστάσεις υπό τις οποίες ο Φίλιππος ανέλαβε την εξουσία μετά το θάνατο στο πεδίο της μάχης του αδελφού και προκάτοχου του Πέρδικα Γ', η εμπνευσμένη και ένδοξη πολιτική - στρατιωτική του σταδιοδρομία και ο πολυτάραχος οικογενειακός βίος του, συνθέτουν μια από τις πιο ενδιαφέρουσες προσωπικότητες της αρχαίας ιστορίας. Υπήρξε θεμελιωτής της δυνάμεως και εμπνευστής του έργου του γιου και διαδόχου του, Αλέξανδρου του Μεγάλου.

Ο Φίλιππος ήταν Έλληνας της πλέον αριστοκρατικής καταγωγής - περίπου εκθεών. Τον διάσημο πρόγονο του, τον Τήμενο, τον τιμούσαν ακόμη στο Τημένιον ως ιδρυτή του Άργους της Πελοποννήσου. Η καταγωγή του ίδιου του Τημένου ήταν από τον Ηρακλή, γιο του Δία. Καθώς μεγάλωνε στην Πέλλα ο Φίλιππος συμμετείχε στις γιορτές προς τιμή του Ηρακλή Πατρώου, του προπάτορα της βασιλικής οικογένειας της Μακεδονίας. Ο Θουκυδίδης και ο Ηρόδοτος, την αποκαλούσαν οικογένεια των Τημενιδών. Ο ίδιος είχε σχέση και με άλλους Ηρακλείδες: με τους δύο βασιλείς της Σπάρτης και με την οικογένεια των Αλευαδών στη Λάρισα της Θεσσαλίας. Η καταγωγή του από τους Ηρακλείδες ήταν ευρέως γνωστή. Ο σχετικός ισχυρισμός του προ-προπά-

που του, του Αλέξανδρου του Α', είχε ελεγχθεί από την ανώτατη αρχή, τους κριτές των Ολυμπιακών Αγώνων.

«Ο Φίλιππος ήταν Έλληνας και Μακεδών με την ίδια έννοια που ο Δημοσθένης ήταν Έλληνας και Αθηναίος»

(N.G.L. Hammond, Φίλιππος ο Μακεδών, εκδόσεις Μαλιάρης παιδεία σελ. 11).

Μέλη της οικογένειάς του είχαν κυβερνήσει αποκλειστικά τους Μακεδόνες επί τρεις αιώνες έως τη γέννηση του στα 382 π.Χ. και ήταν αδιανόητο ότι το βασιλικό διάδημα θα μπορούσε να περιέλθει σε άλλη οικογένεια. Οι Μακεδόνες στους οποίους έμελλε να βασιλεύει ο Φίλιππος, ανήκαν στους περιφερειακούς ελληνόφωνους λαούς. Υπάρχει η διαβεβαίωση του Ησιόδου γι' αυτό, για την περίοδο πριν από την άφιξη των Τημενιδών στη Μακεδονία. Ο Ησιόδος συνέταξε το οικογενειακό δέντρο των επώνυμων προγόνων. Σύμφωνα μ' αυτό, ο Δευκαλίων είχε έναν γιό, τον Έλληνα, που με τη σειρά του έκανε τρεις γιούς οι οποίοι αντιπροσωπεύουν τρεις ξεχωριστές ομάδες διαλέκτων (Δωρική, Ιωνική και Αιολική), και μια κόρη τη Θύια, που συνέλαβε με τον κεραύνιο Δία δύο γιούς, τον Μάγνητα και τον Μακεδόνα, που κατοίκησαν την Πιερία και τον Όλυμπο. Έτσι οι αρματομάχοι Μάγνης και Μακεδών, είναι ονόματα δυο ξεχωριστών ομάδων ελληνικών διαλέκτων. «Ήταν γιοί της ανώτατης ελληνικής θεότητας, του Δία, και πρώτα ξαδέλφια των γιών του Έλληνα. Ο τόπος μετοίκησης, τους συνδέει άμεσα με τον Δία, αφού εκεί στην πιο ψηλή κορφή του πολύκορφου Ολύμπου ο Δίας συγκέντρωσε τους θεούς, και ο παλαιότερος ιερός τόπος των Μακεδόνων κάτω από το πανύψηλο

βουνό ονομαζόταν Δίον προς τιμή του Δία».

Η συναγωγή του μακεδονικού βασιλείου μέσα στην ενότητα των ελληνικών κρατών διακηρύχθηκε στο 371 π.Χ. όταν η Σπάρτη συγκάλεσε ένα συνέδριο που οδηγούσε σε γενική ειρήνη, εξαιρώντας τη Θήβα. Στο συνέδριο, η Αθήνα ζήτησε να επιβεβαιωθεί ότι η Χερσόνησος (η σημερινή χερσόνησος της Καλλίπολης) και η Αμφίπολη ήταν Αθηναϊκές κτήσεις. Αυτά εγκρίθηκαν από όλους τους Έλληνες. Για το ζήτημα ο Αισχίνης σε μια ομιλία του το 343 π.Χ. αναφέρει πως όταν συνήλ-

θε ο συνασπισμός των Σπαρτιατών και των άλλων Ελλήνων, ένας τους ήταν ο Αμύντας, πατέρας του Φίλιππου. Έστειλε αντιπρόσωπο με εξουσιοδότηση ψήφου. (NGL Hammond ο.π.).

Ο Αμύντας, ο πατέρας του Φίλιππου, εκπροσωπούσε τους Μακεδόνες (αν και δεν ήταν παρών στο συνέδριο). Όταν βόλευε τις πόλεις - κράτη, η Μακεδονία ήταν ένα ελληνικό κράτος. Έτσι και δέκα χρόνια αργότερα όταν πρόξενοι του ιερού της Επιδαύρου επισκέπτονται ελληνικά κράτη, ανάμεσα στους οικοδεσπότες τους βρίσκονται αντιπρόσωποι από την Μακεδονία και την Καλίνδοια. Και οι δύο ήταν τόποι του ελληνικού κόσμου. Το ίδιο ήταν και η Έδεσσα, όταν το Άργος ζητούσε οικονομική συνδρομή.

Στα χρόνια της νεότητας του Φίλιππου,

Τάφος Λευκαδίων (περιοχή Βέροιας).

το Μακεδονικό κράτος δεν διέθετε την υποδομή μιας πόλης - κράτους της νότιας Ελλάδας. Ήταν μεγάλο σε μέγεθος, η πολιτική του δομή έμενε στατική επί αιώνες και ο λαός δεν ήταν αυτοδιοικούμενος αλλά υποτελής στη βασιλική αυθεντία. Δεν υπήρχαν, ωστόσο δούλοι και πάροικοι. Οι Μακεδόνες καλλιεργούσαν τη γη με τα δικά τους χέρια. Τέτοια παρωχημένα χαρακτηριστικά οδηγούσαν καμιά φορά τους «εξελεγμένους» γείτονες στην ύβρη, ότι οι Μακεδόνες ήταν βάρβαροι. Έτσι ήταν πανεύκολο για τον Δημοσθένη να θεωρεί τον Φίλιππο βάρβαρο. Την ίδια όμως περίοδο, ο Αθηναίος Ισοκράτης απευθυνόμενος στον κόσμο των ελληνικών πόλεων κρατών, καλούσε τον Φίλιππο να θεωρήσει όλη την Ελλάδα ως πατρίδα του, όπως έκανε ο πρόγονος του, και να οδηγήσει τους Έλληνες σε πόλεμο εναντίον της Περσίας.

ΟΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Εδώ θα μας απασχολήσει το Μακεδονικό κράτος που θα κυβερνούσε ο Φίλιππος μετά το θάνατο του αδερφού του Πέρδικα στα 359 π.Χ. Η επικράτειά του αποτελούνταν από δύο κύρια μέρη. Από την μια πλευρά, ο Όλυμπος, η Πιερία (η αρχέγονη κοιτίδα κατά τον Ηρόδοτο) και η παραλιακή πεδιάδα που την έλεγαν Αλμωπία και Εορδαία, ήταν περιοχές κατοικημένες αποκλειστικά από Μακεδόνες. Από την άλλη, η Αμφαξίτις, η Κρητωνία, ο Ανθεμούς και η Μυγδονία κατοικούνταν τόσο από Μακεδόνες εποίκους, όσο και από Παίονες, Θράκες, Φρύγες και άλλους.

Η εδαφική έκταση του κράτους ήταν πλούσια σε ξυλεία κάθε είδους (ιδίως ναυπηγική), και καλό κυνήγι στα ψηλά βουνά. Στην ουσία σε φυσικούς πόρους ήταν πλούσια όσο και η Θεσσαλία. Επιπλέον διέθετε αξιόλογα κοιτάσματα: χρυσού στην Κρηστωνία και Μυγδονία και σιδήρου στην Πιερία και Αμφαξίτιδα. Οι θεσμοί του κράτους είχαν κάποια αυτονομία. Η Βασιλική οικογένεια με ξενική

προέλευση (ο όρος Ξένιος υποδήλωνε ελληνική καταγωγή προερχομένη από άλλη περιοχή) και θεία καταγωγή ήταν μοναδική. Δεν είχε αντίπαλο ανάμεσα στις οικογένειες ευγενών της Μακεδονίας. Κατά συνέπεια οι μόνοι διεκδικητές του θρόνου ήταν μέλη της βασιλικής οικογένειας. Οι ίδιοι Μακεδόνες μέσα από τους αιώνες, είχαν αναπτύξει έναν έμφυτο σεβασμό προς τους βασιλείς του οίκου των Τημενιδών.

Το άνοιγμα της ψαλίδας ανάμεσα στον πιο πλούσιο και στον πιο φτωχό πολίτη μιας μακεδονικής πόλης ήταν πολύ πιο περιορισμένο από ό,τι σε μια πόλη κράτος.

Ο Βασιλιάς και οι Μακεδόνες ήταν τα μόνα όργανα του κράτους. Αν ο βασιλιάς επιθυμούσε συμβουλή, καλούσε εκείνους τους εταίρους που έκρινε πως μπορούσαν να του την παράσχουν. Βράβευε τους επίσημους ετέρους απονέμοντάς τους στρατιωτικούς βαθμούς και παράλληλα τους πρόσφερε εισοδήματα κτημάτων από γη που κατείχε ο ίδιος με το δίκαιο της κατοχής - αυτό που αποτελούσε γη κερδισμένη με το ξίφος.

Γενικά το σχηματικό καθεστώς του κράτους της Μακεδονίας ήταν κατάλληλο για ένα κράτος που ήταν συνεχώς επί ποδός πολέμου καθώς σημείωνε ο Αριστοτέλης.

ΟΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΕΩΣ ΤΟ 365 Π.Χ.

Οι εν δυνάμει αξίες του μακεδονικού βασιλείου δε βρήκαν εφαρμογή στα γεγονότα των σαράντα χρόνων από τον βίαιο θάνατο του Αρχέλαου στα 399 π.Χ. έως την επιστροφή του Φιλίππου στα 365 π.Χ. (από την ομηρία του στη Θήβα, όπως θα εξηγηθεί παρακάτω).

Αυτό που διαφάνηκε περισσότερο τούτα τα χρόνια ήταν οι αδυναμίες. Αντιπαλότητα ανάμεσα στα μέλη του βασιλικού οίκου, θάνατοι υπό αδιευκρίνιστες

Τοιχογραφία μακεδονικού τάφου του Λύσωνος και του Καλλικλέους (ανάμεσα στη Βέροια και την Έδεσσα) όπου απεικονίζονται μακεδονικά όπλα.

συνθήκες και το ευμετάβλητο της συνέλευσης οδήγησαν στην εκλογή πέντε βασιλέων μεταξύ 399 και 393 π.Χ. Ο πέμπτος βασιλιάς ο Αμύντας, ο πρώτος από τη γενιά του που έγινε βασιλιάς, κόντεψε να συνθλιβεί ανάμεσα σε δυο επικίνδυνους εχθρούς. Ήταν ο Βάρδυλις, βασιλιάς των Δαρδανίων που συγκρότησε μια ισχυρή ένωση από ιλλυρικά γένη, και οι πόλεις κράτη της Χαλκιδικής που δημιούργησαν μια συνομοσπονδία υπό την ηγεσία της Ολύνθου. Ο Αμύντας πέθανε στα 370 ή 369 π.Χ. σε προχωρημένη ηλικία. Όφειλε την επιβίωση του στην καλή διπλωματία. Η ικανότητα του να

διασχίζει τη χώρα του μέσα από τόσες κρίσεις εκτιμήθηκε όχι μόνο από τον Αθηναίο Ισοκράτη που επάινεσε την ελαστικότητα του αλλά επίσης και από τους Μακεδόνες που του απένειμαν θεϊκές τιμές.

Από τα έξι παιδιά που έκανε με δύο γυναίκες, ο Αμύντας ήδη είχε δείξει την προτίμησή του τοποθετώντας το όνομα του Αλέξανδρου μετά το δικό του στην συνθήκη συμμαχίας με τους

Αθηναίους. Αλέξανδρος, Περδίκας και Φίλιππος ήταν οι τρεις γιοι της Ευρυδίκης, μιας πριγκίπισσας του περίφημου κορινθιακού οίκου, των Βακχιαδών, που ήρθαν γύρω στα 450 π.Χ. να κυβερνήσουν τους Λυγκηστές στην Άνω Μακεδονία. Οι πρώτες κινήσεις του Αλέξανδρου ήταν να πληρώσει φόρο υποτέλειας και να στείλει τον Φίλιππο ως όμηρο στους Ιλλυριούς, πιθανόν στην αυλή του Βάρδουλι.

Ο Αλέξανδρος επενέβη στη Θεσσαλία και τοποθέτησε φρουρά στη Λάρισα. Στα 368 π.Χ. διώχτηκε από τον Θηβαίο στρατηγό Πελοπίδα που εισέβαλε στη Μακεδονία,

Βασιλείο Μακεδόνων στα τέλη βασιλείας Αλεξάνδρου Α' (452 π.Χ.).

Τα πρώτα του στρατηγικά σχέδια απέβλεπαν στην επιβίωση του βασιλείου και οι πρώτες του πράξεις ως επικεφαλής του στρατεύματος αφορούσαν την εκγύμναση και τον εξοπλισμό των Μακεδόνων.

Ο Φίλιππος μετασχημάτισε στρατιωτικά την οπλιτική φάλαγγα στην ισχυρότερη μορφή της, εντάσσοντας σε αυτήν μακρύτερο δόρυ (την σάρισα). Με τις πρώτες σειρές να έχουν τις σάρισες οριζόντιες, τις επόμενες διαγώνια και με τις ασπίδες γύρω-γύρω και επάνω από την φάλαγγα, δημιουργούσαν ένα αδιαπέραστο τοίχο ακόμα και για τα εχθρικά βέλη. Ο όγκος από την κινούμενη φάλαγγα, είχε ψυχολογική επίδραση στον εχθρό όμοια με την επίδραση που έχει ένα σημερινό άρμα -αδιαπέραστο, ογκώδες και σχεδόν ασταμάτητο.

μία ανταμοιβή, την απελευθέρωση του Φιλίππου, δεκαεπτά πλέον ετών.

Η ΟΜΗΡΙΑ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΣΤΗ ΘΗΒΑ

Κατά τη διάρκεια της τριετούς ομηρίας του στη Θήβα είχε καλή μεταχείριση από τους Θηβαίους, αφού τον προ-όριζαν για βασιλιά της Μακεδονίας, και εξυπηρετούνταν έτσι η πολιτική τους. Βρέθηκε υπό την επίδραση του Επαμεινώνδα, του μεγαλύτερου πολιτικού και

στρατηγού της εποχής και ήταν σε θέση να παρατηρεί προσεκτικά την πολιτική των Ελληνικών πόλεων - κρατών κατά τη διάρκεια μιας κρίσιμης περιόδου.

Ο Φίλιππος πρέπει να συνειδητοποίησε ότι το μυστικό της Θηβαϊκής στρατιωτικής υπεροχής ήταν η μόνιμη εκπαίδευση, άσκηση, εμπειρία και δράση σε ανάπτυξη μιας επίλεκτης μονάδας πεζικού, του Ιερού Λόχου, η χρήση τακτικών αιφνιδιασμού και η συνεργασία πεζικού και ιππικού στη μάχη. Θα αντιλήφθηκε πόσο δίκιο είχε ο Επαμεινώνδας όταν υποστήριξε ότι όποιος επιζητούσε να κυριαρχήσει στην Ελλάδα, δεν είχε ανάγκη μόνο από χερσαίες δυνάμεις, αλλά και από θαλάσσια κυριαρχία. Και θα είδε ως μάθημα της ελληνικής πολιτικής το πάθημα του Ωροπού στα σύνορα μεταξύ Θήβας και Αθήνας. Πάντοτε υπήρχαν κάτοικοι του Ωροπού υπέρ των Θηβαίων ή των Αθηναίων. Οι πρώτοι ήρθαν στα πράγματα πριν το 374 π.Χ. και ο Ωροπός έγινε τμήμα της Βοιωτίας. Αργότερα, οι φίλοι των

κατήθυνε έναν πόλεμο μεταξύ Αλεξάνδρου και ενός διεκδικητή που τον έλεγαν Πτολεμαίο Αλωρίτη και οδήγησε στη Θήβα τριάντα νέους από οικογένειες ευγενών και τον ίδιο τον Φίλιππο που είχε προηγουμένως επιστρέψει από τους Ιλλυριούς.

Στα 367 π.Χ. ο Αλέξανδρος δολοφονήθηκε κατά τη διάρκεια ενός πολεμικού χορού. Η Συνέλευση των Μακεδόνων επέλεξε τον Περδίκκα, έναν ανήλικο, ως βασιλιά, και τον Πτολεμαίο ως κηδεμόνα αυτού και του αδερφού του. Στα 365 ο δεκαοχτάχρονος Περδίκκας, ανέλαβε τα βασιλικά του καθήκοντα. Επιβεβαίωσε τη συμμαχία του με την Αθήνα και πήρε

Αθηναίων ανέκτησαν τον έλεγχο της πόλης και έδωσαν την περιοχή στην Αθήνα, που αποδέχθηκε την προσφορά παρά τη συμμαχία της με τη Θήβα. Στα 366 π.Χ. μερικοί εξόριστοι του Ωροπού κέρδισαν τον έλεγχο της πόλης με τη βοήθεια του τυράννου της Ερέτριας και την απέδωσαν στους Θηβαίους. Τέτοιες συνοριακές διαφορές με κακές συνέπειες ήταν συνηθισμένη κατάσταση στην πολιτική των πόλεων - κρατών. Ο Φίλιππος πρέπει να πήρε τα κατάλληλα πολιτικά και στρατιωτικά μαθήματα.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΩΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΚΑΙ Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Δημιουργώντας τον πρώτο μεγάλο Μακεδονικό στρατό ο Φίλιππος, επέτρεψε μέσα σε σαράντα χρόνια στον βασιλικό οίκο της Μακεδονίας να κυριαρχήσει, πρώτα στους γείτονες της χερσονήσου του Αίμου, έπειτα στην Ελλάδα και το Αιγαίο, και τέλος στην Εγγύς και Μέση Ανατολή, μέχρι τον Ινδό ποταμό.

Σε μεγάλους σχηματισμούς και επί σχετικά ομαλού εδάφους, το πεζικό οπλισμένο με σάρισες, ήταν ακαταμάχητο αν οι άνδρες ήταν καλά εκγυμνασμένοι. Οι ίδιοι όμως στρατιώτες, αν καλούνταν να δράσουν υπό συνθήκες που απαιτούσαν αντοχή και σε ανώμαλο έδαφος, ήταν προφανώς οπλισμένοι με το συμβατικό δόρυ του οπλίτη και ασπίδα, και ήταν ικανοί να καλύψουν γρήγορα μεγάλες αποστάσεις.

Ο Φίλιππος ήταν επίσης οπαδός της

σκληρής εξασκήσεως και της πειθαρχίας. Ο υποχωρητικός ελιγμός και ενώ είχε ήδη αρχίσει η σύγκρουση, κατά μια από τις πρώτες φάσεις της μάχης της Χαιρώνειας αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΙΔΕΑ ΣΤΗΝ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ο Φίλιππος, αφού συνέτριψε έναν ισχυρό συνασπισμό νότιων Ελλήνων στη Χαιρώνεια το 338 π.Χ, διέψευσε πλήρως τους φόβους των ηττημένων, καλώντας τους μαζί με άλλα ελληνικά κράτη να συμπράξουν υπό την ηγεσία του σ' ένα σύμφωνο ειρήνης και συνεργασίας, και σε εκστρατεία εναντίον των Περσών. Έτσι, προχώρησε στην εφαρμογή των δυο σκελών του πανελληνίου προγράμματος που είχαν συλλάβει και προπαγανδίσει ορισμένοι Έλληνες διανοούμενοι, και είχε σκεφθεί να πραγματοποιήσει, με κάποια διαφορά ως προς το πρώτο σκέλος, ένας άλλος Έλληνας μονάρχης, ο Ιάσων, τύραννος των Φερρών και είχε αρχίσει να παρασκευάζει ο Φίλιππος από μερικά χρόνια νωρίτερα.

Για διάφορους λόγους που δεν μπορούν να αναλυθούν λεπτομερώς σ' αυτό το άρθρο επειδή θ' αποτελούσε παρέκβαση του στόχου, οι Έλληνες σχημάτισαν από την αρχή της ιστορίας τους πολλά μικρά κράτη. Αυτός ο πολιτικός κατακερματισμός επέφερε ορισμένα θετικά αποτελέσματα, όπως την ταχύτερη νίκη των δημοκρατικών δυνάμεων και την αξιοποίηση ταλαντούχων πολιτών, συνάμα όμως υπήρξε υπεύθυνος για τους αλληπάλληλους ενδοελληνικούς πολέμους. Οι πόλεμοι προκαλούσαν μεγάλες ανθρώπινες απώλειες και επίσης μεγάλες υλικές καταστροφές.

πόλεων ήσαν αδελφοκτόνοι, γίνονταν για μικρούς αντικειμενικούς σκοπούς, και δεν έφεραν καμιά λύση στα προβλήματα που τους προκαλούσαν. Παράλληλα, κέρδιζε έδαφος η άποψη ότι, αν οι Έλληνες συμφιλιώνονταν και ένωναν τις δυνάμεις τους, θα μπορούσαν να αποσπάσουν εδάφη από τους κοινούς εχθρούς τους, τους Πέρσες. Αυτές οι ιδέες που διατυπώθηκαν και υποστηρίχθηκαν πρώτα από διανοούμενους, υιοθετήθηκαν αργότερα από αρχηγούς κρατών. Οι διανοούμενοι ανήκαν στο χώρο της πόλεως, οι αρχηγοί κρατών ήσαν μονάρχες του ελληνικού Βορρά.

Πρώτος ο ρήτορας Γοργίας καταδίκασε δημόσια τους πολέμους μεταξύ Ελλήνων και διακήρυξε ότι θα απαλλάσσονταν από τα δεινά τους αν ενώνονταν και στρεφόταν εναντίον των Περσών. Έτσι εκφράστηκε σ' έναν πανηγυρικό που εκφώνησε στην Ολυμπία κατά τους αγώνες του έτους 392 π.Χ. Με το ίδιο πνεύμα μίλησε ο ρήτορας Λυσίας στην Ολυμπία κατά τους αγώνες του 384 π.Χ.

Ως το 380 π.Χ. που δημοσιεύτηκε ο *Πανηγυρικός* του Ισοκράτη πολλοί λόγιοι, επί πλέον των Γοργία και Λυσία, είχαν διακηρύξει την ανάγκη ενώσεως των Ελλήνων και αναλήψεως εθνικού πολέμου εναντίον των βαρβάρων. Ο Ισοκράτης υπήρξε ο κατ' εξοχήν κύρηκας αυτού του προγράμματος. Το υποστήριξε με πολλά επιχειρήματα σε δύο εκτενείς λόγους του, στον Πανηγυρικό που φιλοτέχνησε κατά τη δεκαετία 390 - 380 π.Χ. και στον Φίλιππο που συνέταξε το 346 π.Χ.

Περισσότερο επέμεινε στα επιχειρήματα που απέβλεπαν να πείσουν για την ανάγκη της ενώσεως των Ελλήνων παρά της διεξαγωγής κοινού πολέμου εναντίον των βαρβάρων. Η συμφιλίωση των Ελλήνων έπρεπε να προηγηθεί από

τον πόλεμο· χωρίς αυτήν δεν θα ήταν δυνατή η κατάκτηση της Ασίας.

Γράφοντας τον *Πανηγυρικό* στη δεκαετία 390 - 380 π.Χ., ο Ισοκράτης εξέφρασε τη γνώμη ότι ο ελληνισμός συνασπισμένος έπρεπε να τεθεί υπό την ηγεσία Αθηναίων και Λακεδαιμονίων. Έπειτα στράφηκε διαδοχικά σε διάφορους ηγεμόνες: στον Ιάσωνα, τύραννο των Φερρών, στον Αλέξανδρο, γιο του Ιάσωνα, στον Διονύσιο, τύραννο των Συρακουσών, στον Αρχίδαμο, βασιλέα των Λακεδαιμονίων. Η επιλογή του Φιλίππου είναι πλατύτερα θεμελιωμένη. Ήταν απόγονος του Ηρακλή, είχε φυσικά χαρίσματα που επέτρεπαν τις καλύτερες προσδοκίες για μεγάλα κατορθώματα· είχε ήδη πραγματοποιήσει «ανέλπιστα» και «παράδοξα» που προδίκαζαν και άλλες εξαιρετικές επιτυχίες· διέθετε δύναμη όση κανείς άλλος στην Ευρώπη.

Ανάμεσα σ' όλους τους μονάρχες που σκέφθηκε ο Ισοκράτης, μόνος ο Φίλιππος συγκέντρωνε τα ατομικά προσόντα και τα αντικειμενικά πλεονεκτήματα που απαιτούσε ο ρόλος. Η ελληνική πολιτική του Φιλίππου παρακολουθείται άνετα από το 346 κ' έπειτα. Συνάμα αρχίζει να διαφαίνεται στο βάθος του ορίζοντα ο προσανατολισμός της σκέψης του προς την ιδέα της εκστρατείας στην Ασία.

Αρχικά ο Φίλιππος ασχολήθηκε με τους εχθρούς του και με μερικές άλλες ελληνικές υποθέσεις τοπικής σημασίας. Έπειτα προχώρησε στο μεγαλεπήβολο

σχέδιό του: στη σύμπραξη των Ελλήνων υπό την ηγεσία του και στην προετοιμασία μιας πανελληνίας εκστρατείας εναντίον των Περσών. Κάλεσε κατά το τέλος του 338 π.Χ. τα ανεξάρτητα ελληνικά κράτη του ελλαδικού χώρου και των γύρω νησιών ν' αποστείλουν αντιπροσώπους στην Κόρινθο, για να συζητήσουν υποθέσεις κοινού ενδιαφέροντος. Η επιλογή του τόπου ίσως να σχετιζόταν με το γεγονός ότι εκεί συνήλθαν το 480 π.Χ. οι αντιπρόσωποι των ελληνικών πόλεων που αντιστάθηκαν στον Ξέρξη και επομένως υποδήλωνε ότι η νέα διάσκεψη θα επιτελούσε έργο ανάλογο με εκείνο της προηγούμενης. Ωστόσο αυτή δεν ασχολήθηκε με την εκστρατεία εναντίον των Περσών, αλλά μόνον όπως

φαίνεται με τη σύναψη κοινής ειρήνης. Οι όροι αυτής της κοινής ειρήνης υπαγορεύτηκαν από το Φίλιππο και εγκρίθηκαν από τα κράτη που ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση του. Η Σπάρτη δεν ήταν μέσα σ' αυτά.

Το δωδέκατο σημείο της «κοινής ειρήνης» δέσμευε τα συμβαλλόμενα μέρη απέναντι στον μη συμβεβλημένο Φίλιππο και στους απογόνους του να μην αναλάβουν επιθετική ενέργεια εναντίον τους. Τη μεγαλύτερη όμως εγγύηση διαρκείας την αποτελούσαν ο θεσμός του *Ηγεμόνος* και η κατάληψη της θέσεως αυτής από τον Φίλιππο, που θα μπορούσε να στρέψει εναντίον κάθε παραβάτη τα στρατεύματα όχι μόνο των άλλων μελών του συμφώνου, αλλά και όλη τη δύναμη του βασιλείου του.

Οι επόμενες μαρτυρημένες πράξεις στα πλαίσια της ελληνικής και της ασιατικής πολιτικής του Φίλιππου, είναι η εισήγηση του σ' ένα σώμα αντιπροσώπων ελληνικών κρατών να κηρύξει πανελλήνιο πόλεμο εναντίον των Περσών, με αιτιολογικό την τιμωρία τους για τις καταστροφές των ελληνικών ιερών από τον Ξέρξη· η αποδοχή αυτής της εισήγησης, η ανάδειξη του Φίλιππου στο αξίωμα του *στρατηγού αυτοκράτωρος* (αρχιστράτηγου με πληρεξουσιότητα) των νοτίων ελληνικών

στρατευμάτων που θα συμμετείχαν σ' αυτή την εκστρατεία και η ψήφιση ενός «δόγματος» που χαρακτήριζε προδότη κάθε πολίτη συμμαχικού κράτους που θα έμπαινε στην υπηρεσία του εχθρού.

Έπειτα από αυτά, ο Φίλιππος έστειλε στη Μικρά Ασία μια προφυλακή από 10.000 άνδρες, κυρίως Μακεδόνες, η οποία απελευθέρωσε τις ελληνικές πόλεις από τον Ελλήσποντο ως τον Μαϊάνδρο, καταλαμβάνοντας και

Ένοπλη νίκη (βρέθηκε στη τυμφαία κοντά στα σημερινά Γρεβενά, χάλκινη παραγναθίδα 4^{ου} αιώνα π.Χ.).

ορισμένα ενδιάμεσα εδάφη. Ο ίδιος θα ακολουθούσε με τον κύριο όγκο του Μακεδονικού στρατού και με τμήματα συμμάχων, αν δεν πλήττονταν θανάσιμα από δολοφονική μάχαιρα (Φίλιππος Βασιλεύς Μακεδόνων, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1980).

Πολλές από τις πράξεις του Φίλιππου συμφωνούν με τις παροτρύνσεις που του απηύθυνε ο Ισοκράτης. Επέδιωσε επίμονα και τους δυο στόχους του *Πανελληνίου προγράμματος*, προσπάθησε να εξαφανίσει την εχθρότητα των Αθηναίων από το 346 π.Χ. ως τη στιγμή που αυτοί οργάνωσαν τη μεγάλη συμμαχία νοτίων Ελλήνων εναντίον του, και φέρθηκε στους ηττημένους της Χαιρώνειας με τρόπο που εξηγείται μόνο όταν ενταχθεί στα πλαίσια αυτού του προγράμματος. Πρόταξε χρονικά τη συνεργασία των Ελλήνων από την εκστρατεία στην ανατολή. Διατήρησε όλα τα ανεξάρτητα κράτη της ελλαδικής χερσονήσου και των νησιών. Δεν περιόρισε καν την αυτονομία τους πέρα από το σημείο που θεώρησε απαραίτητο για την εξασφάλιση πολιτικής και κοινωνικής γαλήνης εν όψει της στρατιωτικής επιχείρησης στην Ασία.

ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΥ ΕΠΗΡΕΑΣΜΟΥ

Ο Φίλιππος εφάρμοσε με καταπληκτική επιδεξιότητα και αποτελεσματικότητα όλες τις βασικές αρχές του σύγχρονου «ψυχολογικού επηρεασμού». Κρατούσε πάντοτε τους αντιπάλους του σε άγνοια των πραγματικών του προθέσεων, για αυτό πότε τους απειλούσε και πότε τους καθησύχαζε. Προσπαθούσε επίσης να τους διχάζει, να προκαλεί μεταξύ τους διενέξεις, να τους αιφνιδιάζει και προ

πάντων, να τους καταβροχθίζει έναν - έναν, αφού πρώτα τους αποκοίμιζε με αφοπλιστικές αυταπάτες.

Τακτική του Φιλίππου (Πολυαίνου Στρατηγήματα) ήταν να βοηθάει πάντα όποιον τον καλούσε σε βοήθεια. Μετά τις νίκες του, δεν εκτόπιζε τους ηττηθέντες, δεν έπαιρνε τα όπλα τους, δεν γκρέμιζε τα τείχη τους, υπέθαλπε μάλλον, παρά κατάστρεφε τις εξεγέρσεις, βοηθούσε τους πιο αδύνατους, καταπολεμούσε τους πιο δυνατούς, διέκειτο φιλικά προς τους δημοκρατικούς, κολάκευε τους δημαγωγούς.

Για να επικρατήσει, ο Φίλιππος χρησιμοποιούσε τα επιχειρήματα εξ ίσου με τα στρατιωτικά μέσα. Άλλοτε εμφανιζόταν ως σωτήρας και άλλοτε ως εκδικητής. Και, υπερηφανευόταν για όσα κατακτούσε με τη συζήτηση, παρά για εκείνα που κατακτούσε με τον πόλεμο. Γιατί στις μεν δια των όπλων κατακτήσεις συμμετείχαν και οι στρατιώτες, ενώ οι δια των επιχειρημάτων επιτυχίες, ήταν αποκλειστικά προσωπικά του επιτεύγματα.

Ο Φίλιππος μετά από νικηφόρο μάχη επί των Θεσσαλών, ονόμασε μια θυγατέρα του Θεσσαλονίκη, (εφαρμογή μεθόδου προπαγάνδας «αναπόφευκτης νίκης») προς τιμή της οποίας ιδρύθηκε αργότερα πόλη από τον σύζυγο της Κάσσανδρο.

Χρησιμοποίησε στα νομίσματα (μέσον διεξαγωγής ΨΕ, «τρυκ»), προπαγαν-

διστικά μηνύματα, επιβάλλοντας έτσι την παρουσία του στις οικονομικές συναλλαγές.

Παρακάτω αναφέρονται ορισμένα τεχνάσματα του Φιλίππου κατά την μάχη, η τεχνική των οποίων ενδιαφέρει ιδιαίτερα τον ψυχολογικό επηρεασμό.

Συμμετέχοντας σε ιερό πόλεμο (Διόδωρος 15, 3, 5. Ιουστίνος 8, 2, 3) του μαντείου των Δελφών, έβαλε στα κεφάλια των Μακεδόνων στεφάνια δάφνης, προκειμένου να τους εμψυχήσει την πεποίθηση ότι ήταν πολεμιστές του Απόλλωνα. Έτσι κατενίκησε τους Αθηναίους με στρατηγό τον Ονήμαχο στην πεδιάδα των Κροκέων στη Θεσσαλία.

Πολιορκώντας Θεσσαλική πόλη και έχοντας περιορισμένες δυνάμεις για να επιτύχει την άλωση, σκαρφίστηκε το εξής τεχνάσμα για να ενισχύσει το πολεμικό μένος των στρατιωτών του. Όταν έγινε γενική επίθεση και οι Μακεδόνες ανέβηκαν στα εχθρικά τείχη, απέσυρε τις σκάλες ώστε να μην υπάρχει οδός διαφυγής. Έτσι οι Μακεδόνες αναγκάστηκαν να πολεμή-

Αργυρό τετράδραχμο Φιλίππου. Στην κυρία όψη, κεφαλή του ολυμπίου Διός. Στην οπίσθια έφιππος νέος με κλάδο ελαίας νικητή στους Ολυμπιακούς αγώνες του 356 π.Χ. χρησιμοποιήθηκε ως προβολή στην πανελλήνια πολιτική του.

Λέων Χαιρώνειας

σουν με σθένος και να νικήσουν.

Απειλούσε τις πόλεις που πολιορκούσε, ότι εάν δεν παραδινόταν, θα τις κατέστρεφε μετά την άλωση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Όλυθος. Έτσιμεγάλος αριθμός πόλεων παραδιδόταν άνευ όρων, για να σωθούν.

Σε μάχη με τους Φωκαείς που του επιτέθηκαν απ' τα νώτα, και τον έτρεψαν σε φυγή, προσπάθησε να ωραιοποιήσει το συμβάν (εφαρμογή μεθόδου αντιπροπαγάνδας «σμίκρυνση της σημασίας του θέματος») λέγοντας: «δεν τράπηκα σε φυγή, απλώς οπισθοχώρησα, όπως οι κριοι, προκειμένου να αντεπιτεθώ με μεγαλύτερη ορμή».

Απέστειλε το 343 π.Χ. ως πρέσβη στην Αθήνα έναν ικανό αγορητή, τον Πύθωνα από το Βυζάντιο για επηρεασμό της κοινής γνώμης. Στους Περαιβούς, για να τους διαφθείρει, απέστειλε τον γελωτοποιό της αυλής του Αγαθοκλή, ο οποίος προετοίμασε την ηθική υποταγή τους.

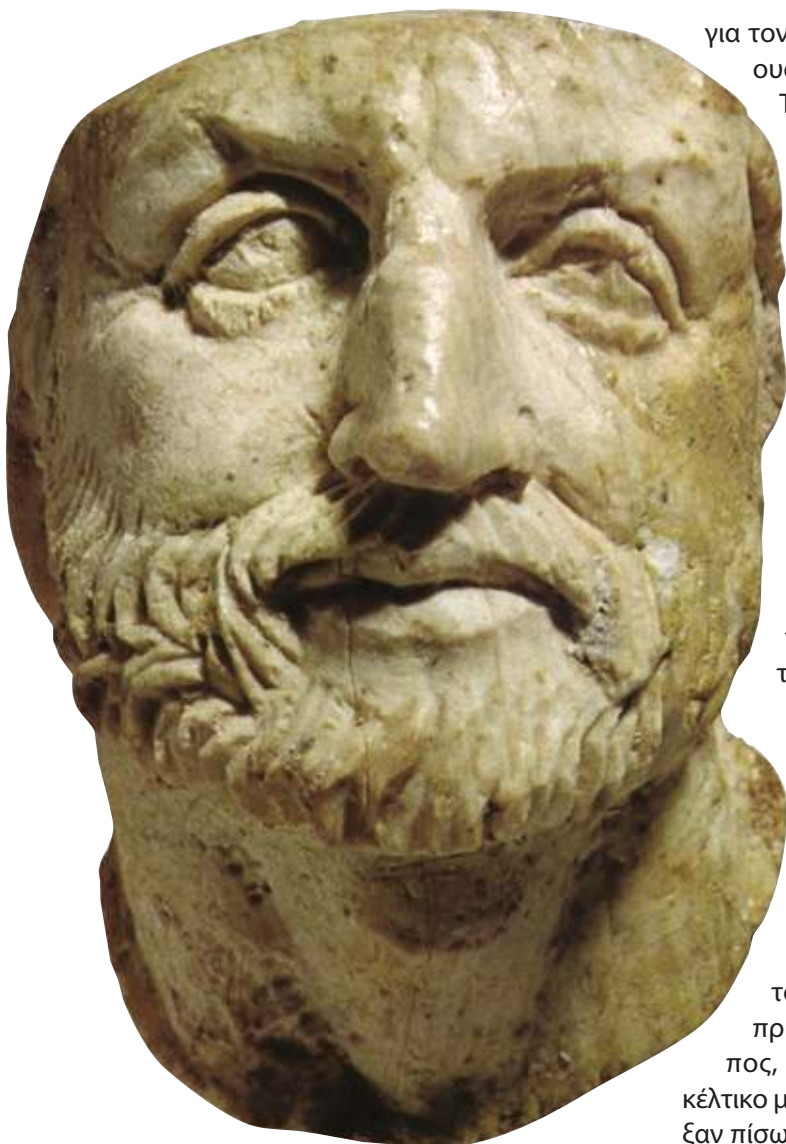
Έτρεφε μεγάλη εκτίμηση για τους καλλιτέχνες (διαμορφωτές κοινής γνώμης). Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση που ικανοποίησε χάρη (ελευθερία αιχμαλώτων θυγατέρων φίλου του) στον ηθοποιό σάτυρο που έλαβε μέρος στις μακεδονικές εορτές του Ολυμπίου Διός, μετά την πτώση της Ολύθνου.

Μετά τη μάχη της Χαιρώνειας ο Φίλιππος κήδευσε με πυρά τους Αθηναίους νεκρούς τηρώντας τα ελληνικά έθιμα. Ο Αλέξανδρος, ο Αντίπατρος και ο Αλκίμαχος, επικεφαλής τιμητικής φρουράς έφεραν την τέφρα στην Αθήνα. Τέτοιος φόρος τιμής προς πόλη ηττημένη σε πόλεμο, δεν είχε προηγούμενο και ήταν έξοχη προπαγανδιστική πράξη για τα επόμενα σχέδια, που

ήταν όλοι οι Έλληνες να εκστρατεύσουν κατά των Περσών.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Πριν ξεκινήσει ο Φίλιππος για την μεγαλύτερη εκστρατεία, κανόνισε να γίνει ο γάμος της κόρης του Κλεοπάτρας (δεύτερο παιδί του Φιλίππου και της Ολυμπιάδας) με τον Αλέξανδρο, βασιλέα της Ηπείρου, αδελφό της Ολυμπιάδας, με μεγαλοπρεπείς εορτές στις Αιγές, την παλαιά πρωτεύουσα. Έφθασαν προσκεκλημένοι από όλα τα μέρη της Ελλάδος. Επίσημοι καλεσμένοι από τις ελληνικές δημοκρατίες και από τα βασίλεια της Ελλάδας, καθώς και προσωπικοί φίλοι

από τις αριστοκρατικές οικογένειες της Μακεδονίας. Ήταν η τελική επίδειξη μεγαλοπρέπειας και φιλοξενίας του Φιλίππου, για να εντυπωσιασθεί ο ελληνικός κόσμος πριν εκείνος ξεκινήσει για τη μεγάλη περιπέτεια.

Αρκετή ώρα πριν ξημερώσει ο λαός γέμισε το θέατρο για να παρακολουθήσει τους ιερούς δραματικούς και μουσικούς αγώνες που για τον Φίλιππο, όπως και

για τον γιο του κατόπιν, αποτελούσαν ουσιώδες μέρος κάθε εορτασμού.

Την αυγή άρχισε η εορτή. Ο βασιλεύς και η ακολουθία του έφθασαν επισήμως. Προπορευόταν τα αγάλματα των Δώδεκα Θεών σε λαμπρή παράταξη. Κατόπιν ερχόταν ο Φίλιππος ντυμένος απλά, με λευκό χιτώνα, και βαδίζοντας ολομόναχος, αφού είχε διατάξει τους σωματοφύλακες να τον ακολουθούν από κάποια απόσταση. Ήθελε να παρουσιαστεί μπρος στα βλέμματα όλης της ανθρωπότητας όχι φρουρούμενος σαν τύραννος, αλλά προστατευμένος από την αγάπη του λαού του.

Τα αγάλματα των Θεών έστρεψαν στον δρόμο που οδηγούσε στο θέατρο, ο Φίλιππος τους ακολούθησε μόνος. Ξαφνικά, ένας νεαρός όρμησε από το πλάι (ήταν άλλοτε, ίσως και εν ενεργεία, αξιωματικός της σωματοφυλακής και κανείς δεν τον είχε υποψιαστεί) και σχεδόν πριν προλάβει να γυρίσει ο Φίλιππος, τον μαχαίρωσε με ένα πλατύ κέλτικο μαχαίρι. Οι σωματοφύλακες έτρεξαν πίσω του μ' επικεφαλής τον Άτταλο, τον Περδίκκα και τον Λεονάτο, ονόματα που επρόκειτο να δοξαστούν στους πολέμους του Αλεξάνδρου. Αλλά δυο άλογα περίμεναν έτοιμα έξω από την πύλη, και ο νεαρός δολοφόνος φαινόταν ότι θα τα φτάσει και θα διαφύγει. Και τότε ο ιμάντας του σανδαλιού του μπερδεύτηκε σ' έναν θάμνο, σκόνταψε και έπεσε. Το δόρυ του Περδίκκα τον κάρφωσε πριν προλάβει να σηκωθεί. Ωστόσο για τον

Φίλιππο δεν μπορούσε να γίνει τίποτε πια. Ήταν άνοιξη του 336 π.Χ.¹

Μέσα στα 23 χρόνια της βασιλείας του ο Φίλιππος κατέστησε τη Μακεδονία την ισχυρότερη Ελληνική δύναμη. Προσάρτησε εδάφη τετραπλάσια από εκείνα που κληρονόμησε, ένωσε τα περισσότερα ελλαδικά κρατίδια και δημιούργησε μία συμμαχία νέου τύπου υπό την ηγεσία του.

Όταν δολοφονήθηκε ήταν μόλις 46 ετών. Είχε, λοιπόν, ελπίδες να ζήσει πολλά χρόνια ακόμη. Ο πρόωρος θάνατός τον εμπόδισε να στερεώσει το πιο σημαντικό και πολύτιμο από εθνική άποψη επίτευγμα του, τη συμμαχία των *Ελλήνων* και να την μεταβάλει σε πολιτική ένωση (Εκδοτική Αθηνών, ιστορία Ελληνικού Έθνους τόμος Γ2 σελ. 95).

Η θέση ενός Μακεδόνα βασιλιά στηριζόταν στην αναγνώρισή του από το λαό, που την εξέφραζαν οι επευφημίες του Μακεδονικού στρατού. Το πρώτο πράγμα που έπρεπε να κάνει ήταν να κερδίσει αυτές τις επευφημίες. Σχεδόν

πριν απομακρυνθούν από το θέατρο τα πτώματα του βασιλιά και του δολοφόνου, ο Αλέξανδρος παρουσιάστηκε στο προσκήνιο, ωραίος, ευφραδής, και επιβλητικός. Κάλεσε το λαό να είναι ήρεμος και απτόητος. Τα πάντα θα κατευθύνονταν όπως όταν στο θρόνο ο πατέρας του. «Τίποτα» κατέληξε «δεν άλλαξε, εκτός από το όνομα του βασιλέως». Τριγυρισμένος από τους αξιωματούχους του, διάβηκε ανάμεσα στο σαστισμένο πλήθος και γύρισε στο παλάτι. Είχε πολλά να κάνει για την Ελλάδα...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., *Φίλιππος Βασιλεύς Μακεδόνων*, Αθήνα 1980.
- ❖ Α.Ρ. Μπερν, *Ο Μέγας Αλέξανδρος και η Ελληνιστική Αυτοκρατορία*, εκδόσεις Γαλαξία, Αθήνα 1963.
- ❖ Ν. G. L. Hammond, *Φίλιππος ο Μακεδών*, Μαλλιάρης Παιδεία Α.Ε.
- ❖ Εκδοτική Αθηνών, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος Γ2.
- ❖ Πολυαίνου Στρατηγήματα.

¹ Σύμφωνα με την επικρατέστερη και επίσημη, όπως φαίνεται, άποψη, ο Πausανίας (ο νεαρός δολοφόνος) είχε υποστεί προσβολή από τον Αττάλο, και δεν είχε ικανοποιηθεί από τον Φίλιππο. Αλλά αυτή η εκδοχή προκαλεί το ερώτημα γιατί ο Πausανίας στράφηκε εναντίον του Φιλίππου και όχι εναντίον του Αττάλου.

Η Άλωση της Πόλης

ΚΕΙΜΕΝΟ: Ανχης (ΔΒ) Δημήτριος Κουτρούμνης

Υπάρχει ο προβληματισμός σήμερα αν η εδραίωση της οθωμανικής αυτοκρατορίας άλλαξε τον προσανατολισμό των ενδιαφερόντων της Ευρώπης. Όταν αποκόπηκε από την Ανατολή, διοχέτευσε τη δυναμική της προς τη Δύση; Λέγεται ότι αν η Ανατολή παρέμενε χριστιανική, η Αμερική ίσως να είχε ανακαλυφθεί αργότερα. Για τον Ελληνισμό όμως θεωρείται η αρχή της ουσιαστικής ανασυγκρότησης και της κοινής του έκφρασης. Ίσως ακόμη η επανάσταση του 1821 ήταν το πρώτο

ουσιαστικό βήμα της ιδέας που γέννησε η Άλωση. Ο Γεώργιος Φραντζής (Σφραντζής), φίλος και συνεργάτης του Παλαιολόγου, ήταν αυτόπτης μάρτυρας και καταγράφει στο «Χρονικό» του τα γεγονότα. Η μαρτυρία του έχει υποστεί αλλοιώσεις στη διάρκεια των αιώνων. Διηγείται με απλότητα τον θάνατο του τελευταίου βυζαντινού αυτοκράτορα:

«Ο βασιλεύς ουν απαγορεύσας εαυτόν, ιστάμενος βαστάζων σπάθην και ασπίδα, είπε λόγον λύπης άξιον «ουκ έστι τις των χριστιανών του λαβείν την κεφα-

λήν μου απ' εμού;» ην γαρ μονώτατος απολειφθείς. Τότε εις των Τούρκων δους αυτό κατά πρόσωπον και πλήξας, και αυτός τω Τούρκω ετέραν εχαρίσατο' των όπισθεν δ' ετέρος καιρίαν δους πληγήν, έπεσε κατά γης' ου γαρ ήδεισαν ότι ο βασιλεύς εστιν, αλλ' ως κοινόν στρατιώτην τούτον θανατώσαντες αφήκαν».

Οι ιστορικοί αντλούν στοιχεία από βενετσιάνικα χρονικά, πατριαρχικά αρχεία και τουρκικές πηγές, οι οποίες επιδέχονται αμφισβητήσεις. Όλες οι πηγές συμφωνούν πως στις 29 Μαΐου έγινε μάχη κατά την είσοδο των πολιορκητών στην Πόλη. Τουρκικές πηγές και πατριαρχικά αρχεία αναφέρονται σε διαπραγματεύσεις και συνθηκολόγηση μεταξύ των δύο πλευρών και παρέχουν στον ερευνητή τη δυνατότητα να ακολουθήσει και εναλλακτικές οδούς για

τη διερεύνηση της αλήθειας.

Ένας εξ αυτών ο Δούκας έζησε την περίοδο της Άλωσης, αλλά δεν ήταν στην Πόλη. Σημειώνει πως έγραψε «όσα είδε και άκουσε». Τον Δούκα συμβουλεύεται ο Λαόνικος Χαλκοκονδύλης. Δεν βρέθηκε στην Κωνσταντινούπολη την περίοδο της Άλωσης, αλλά είχε εργαστεί, κατά πάσα πιθανότητα, για τον Παλαιολόγο. Ο Κριτόβουλος γράφει μερικές δεκαετίες αργότερα με σαφή σκοπό να υμνήσει τον σουλτάνο Πορθητή. Το ρωσικό χρονικό του Νέστορα Ισκεντέρη αποτελεί τη μαρτυρία ενός ρώσου χριστιανού που υπηρέτησε υπό τις διαταγές του σουλτάνου. Ο συγγραφέας δεν κρύβει το μίσος του κατά του σουλτάνου, αλλά είναι βέβαιο πως το χρονικό του υπέστη παρεμβάσεις και αλλοιώσεις.

Ο ΔΙΧΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΗΘΙΚΟ ΔΙΛΗΜΜΑ

Κατά καιρούς εγείρονται ερωτήματα για τη συμβολή που είχε στα γεγονότα η διαμάχη ενωτικών-ανθενωτικών. Οι Ενωτικοί ήταν όσοι συμφωνούσαν με τη θρησκευτική σύμπλευση με τη Δύση. Ανθενωτικοί αποκαλούνταν ο κλήρος και η πλειοψηφία των κατοίκων της Πόλης που αντιδρούσαν στην ένωση των Εκκλησιών. Τα ερωτήματα που προκύπτουν έχουν να κάνουν με τη στάση του κλήρου κατά τη διάρκεια της πολιορκίας, το ρόλο που διαδραμάτισε ο Μέγας Λογοθέτης Λουκάς Νοταράς και ο πατριάρχης Γεννάδιος Σχολάριος. Ορισμένες αναφορές στους δύο άνδρες προσωποποιούν και τα ερωτήματα για συνθηκολόγηση, συμφωνία παράδοσης της Πόλης, αλλά και άσκηση πίεσης για την είσοδο των Τούρκων στην πολιορκημένη Κωνσταντινούπολη. Από το 1204, την ημέρα της Άλωσης της Κωνσταντινούπολης από τα στίφη των Σταυροφόρων, έως την 29^η Μαΐου του 1453 και την Άλωση της Πόλης από τους Τούρκους, αυτό που ονομάζουμε Βυζαντινή Αυτοκρατορία, η Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, δεν υπήρχε ουσιαστικά. Η παρακμή που ήρθε με την άλωση της ως τότε θεωρούμενης ως άπαρτης Πόλης, και την απίστευτη, για τους κατοίκους της, λεηλασία της από χριστιανούς, ήταν μοναδική στα ιστορικά χρονικά. Η οργάνωση και ο γραφειοκρατικός ιστός της Αυτοκρατορίας διαλύονται. Η Τραπεζούντα, από τόπος εξορίας του Αυτοκράτορα ως την επιστροφή του (1260) με την εκδίωξη των σταυροφόρων, γίνεται κράτος ανεξάρτητο και αποκολλάται από τη Βασιλίδα των Πόλεων. Η χριστιανική Ανατολή δεν είναι ενωμένη πια. Είναι μια σειρά αδύναμων, φτωχών κρατών, αβέβαιων για το μέλλον τους. Η πάμπλουτη Βασιλεύουσα μετατράπηκε σε

ένα φτωχό άμοιρο βασίλειο. Ακόμη και η Αγία Σοφία -το καύχημα της Πόλης- ακόμη και το παλάτι των Βλαχερνών, ήταν φαντάσματα του εαυτού τους. Σύμφωνα με τον Βιλεαρδουίνο, ο χρυσός που κλάπηκε από την Πόλη έφτανε σε αξία τις 800.000 μάρκα της εποχής - πέρα από τα πολύτιμα αντικείμενα, τα ιερά λείψανα, που στέρησαν τον πλούτο και μέρος της ομορφιάς της από την Πόλη. Ίσως αυτό να ήταν το λιγότερο. Οι συνέπειες της πρώτης Άλωσης ήταν τεράστιες κοινωνικά, οικονομικά και -από την εποχή της έναρξης του διαλόγου για την Ένωση των Εκκλησιών- ηθικά και πνευματικά. Η ανώτερη τάξη της Πόλης ήταν πια πάμπτωχη. Το διεθνές εμπόριο είχε περάσει στα χέρια των Ενετών, των Γενουατών, των ιταλικών ναυτικών πόλεων. Οι αυτοκράτορες δεν μπορούσαν να φροντίσουν τα ανατολικά σύνορα, διότι ο μεγάλος κίνδυνος είχε εμφανιστεί από τη Δύση. Τα άλλοτε πλούσια λιμάνια και αστικά κέντρα της Αυτοκρατορίας είχαν περάσει σε φράγκικα -κάποια και σε τούρκικα από τον 14ο αιώνα- χέρια. Η δύναμη του νέου κατακτητή -των Τούρκων- επιβεβαιώνεται συνεχώς με νέες λαμπρές νίκες και τα ελληνικά βασίλεια είναι αδύναμα να αντιδράσουν -βρίσκονται στα χέρια ανίκανων και στενόμυαλων ηγεμόνων. Η κατάσταση την παλαιολόγειο περίοδο δεν καλυτερεύει - μάλλον χειροτερεύει, κι οι εμφύλιοι οδηγούν πολύ γρηγορότερα σε μαρασμό, εξαντλούν τη χώρα οικονομικά και πολιτικά και -λόγω της συνήθειας των σφετεριστών να ζητούν ξένη βοήθεια- φέρνουν γρηγορότερα τα ξένα ισχυρά βασίλεια ante portas.

Η πατροπαράδοτη ισχύς των αυτοκρατόρων τοποθέτησε εκείνη την περίοδο στον πατριαρχικό θρόνο σειρά ενωτικών πατριαρχών -αν και με δυσκολίες- με

μόνη εξαίρεση την περίπτωση του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, κατά την οποία, ωστόσο, ναι μεν καθαιρέθηκε ο ενωτικός πατριάρχης, αλλά ο θρόνος έμεινε κενός. Επίσης, αποτελούσε πάντα αυτοκρατορικό προνόμιο η σύγκληση Οικουμενικών Συνόδων - αν και η Σύνοδος δε θεωρούνταν οικουμενική αν δεν αντιπροσωπεύονταν και τα τέσσερα Πατριαρχεία της Ανατολής. Γι' αυτό, άλλωστε, κι η πρώτη Ενωτική Σύνοδος, αυτή της Λυών, δε θεωρήθηκε έγκυρη αφού δεν είχαν αντιπροσωπευτεί όλα τα ανατολικά Πατριαρχεία, κι ο Μιχαήλ Η΄ δεν μπόρεσε να την επιβάλει. Ακόμη κι ο μεγάλος εχθρός των ησυχαστών και των ανθενωτικών, ο Βαρλαάμ, αναφέρει ότι επειδή «οι Έλληνες λεγάτοι στη Λυών δεν είχαν σταλεί ούτε από τους τέσσερις πατριάρχες ούτε από τον ελληνικό λαό» η προσπάθεια ένωσης δεν ίσχυε, και ήταν προϊόν επιβαλλόμενης πνευματικής βίας από τον Αυτοκράτορα. Η Ένωση, λοιπόν, δεν έγινε δυνατή, λόγω της στάσης του λαού, ο οποίος είχε ανατραφεί χωρίς να αποδέχεται εκκλησιαστικά πρωτεία, είχε βιώσει τη βαρβαρότητα της δυτικής χριστιανοσύνης με τη φραγκική επέλαση και δεν επιθυμούσε καν μία υποχώρηση σε θεολογικά ζητήματα, όσα κι αν θα ήταν τα πολιτικά οφέλη. Οι ίδιοι οι υπογράψαντες στη Φεράρα-Φλωρεντία με την επιστροφή τους δήλωναν -σύμφωνα με τον Δούκα: «Υπογράψαμε την Ένωση και ξεπουλάμε την πίστη μας». Ο λαός ήταν ο μέγας ανθενωτικός, και συσπειρώθηκε γύρω από τη λαμπερή μορφή του Αγίου Μάρκου του Ευγενικού. Λίγοι βυζαντινοί θα θυσίαζαν τη βασιλεία των ουρανών για ανθρώπινα πολιτικά οφέλη.

Η Άλωση της Πόλης το 1204 γέννησε στην Ανατολή βαθύ μίσος κατά της Δύσης. Ήταν ένας από τους λόγους που η Ένωση

δεν μπορούσε να γίνει δεκτή από τον λαό. Η βαθιά πίστη των Βυζαντινών ότι είναι πολίτες του βασιλείου του Θεού επί γης, φορείς της Αλήθειας και του ορθού δόγματος, δεν επέτρεψε ποτέ στα πολιτικά «παιγνίδια» με την πίστη να ευδοκιμήσουν. Στα μάτια του λαού τα πράγματα ήταν απλά: όποιος υποστήριζε την Ένωση ήταν προδότης. Με το λαϊκό αίσθημα εκφρασμένο και από πολλούς ιδιαίτερα μορφωμένους λογίους, υπερασπιστές της καθαρότητας της πίστης, οι Παλαιολόγοι, δεν μπόρεσαν ποτέ να πραγματοποιήσουν την πολιτικά πολυπόθητη ένωση, που θα διαφύλαττε το βασίλειό τους από τους πολλούς και ισχυρούς εχθρούς. Ο Μιχαήλ Παλαιολόγος βρήκε απέναντί του ακόμη και τα αδέρφια του. Είναι γεγονός πάντως ότι ακόμη κι οι ίδιοι οι οπαδοί της Ένωσης απέφευγαν να αναφέρονται σε ζητήματα δογματικά - η γραμμή που πρέσβευαν ήταν πολιτική. Οι Ενωτικοί τόνιζαν πάντα τα πολιτικοστρατιωτικά οφέλη της ένωσης, μα τον λαό της πάλοι ποτέ Αυτοκρατορίας τον ενδιέφερε πολύ περισσότερο η εύνοια του Θεού. Η έριδα μεταξύ Ενωτικών και Ανθενωτικών ήταν κυρίαρχη στη ζωή του Βυζαντίου μετά το 1204, και θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως πολλά θεολογικά ζητήματα που εξετάστηκαν στην παλαιολογία περίοδο δεν ήταν παρά οι άλλες όψεις του αυτού ζητήματος. Μεγάλα πνεύματα όπως του Γρηγορίου Παλαμά και Βαρλαάμ αντιπαράτέθηκαν με επιχειρήματα σε ένα φλογερό διάλογο, τον οποίο παρακολουθούσε με τεράστιο ενδιαφέρον ο πιστός λαός. Οι διαιρεμένοι λόγιοι της τελευταίας εποχής είχαν επικεφαλής οι μεν ενωτικοί τον Βησσαρίωνα, μαθητή του Πλήθωνα που σεβόταν αλλά δεν ασπαζόταν τις απόψεις του δασκάλου του, οι δε ανθενωτικοί τον Μάρκο τον Ευγενικό και, όταν αυτός

κοιμήθηκε, τον Γεννάδιο (Γεώργιο) Σχολάριο, κάποτε ενωτικό.

Η μορφή του Βησσαρίωνα, λαμπρού δασκάλου της φιλοσοφίας και εχθρού της αποφατικής θεολογίας, ξεχώρισε λόγω των ρητορικών του χαρισμάτων. Ο Βησσαρίων, από τα 20 του έτη μοναχός, είχε μαγευτεί από την Ιταλία κι η θέση του ως ενωτικού είχε αποτελέσει μάλλον προϊόν πολιτιστικής παρά θρησκευτικής μεταστροφής. Πίστευε ακράδαντα ότι οι Έλληνες έπρεπε να καταφύγουν στις αγκάλες της αναγεννησιακής Ιταλίας - η αποστροφή των συμπατριωτών του για τη θέση του αυτή τον πλήγωνε βαθιά. Ακόμη κι όταν έφυγε οριστικά για την Ιταλία -μετά τη στάση του λαού της Πόλης προς το πρόσωπό του, όταν επέστρεψε από τη Φεράρα-Φλωρεντία- γινόμενος καρδινάλιος, δεν έπαψε ποτέ να θεωρεί

εαυτόν Έλληνα, να προσφέρει φιλοξενία σε όποιον έφτανε πρόσφυγας από την Πόλη στην Ιταλία μετά την Άλωση, και να αγωνίζεται να διασώσει όσα περισσότερα ελληνικά χειρόγραφα μπορούσε.

Ο Μάρκος Ευγενικός ανήκε στους λάτρεις της αποφατικής θεολογίας. Λόγιος και μαθητής του Βρυέννιου, είχε συγγράψει έργα υπερασπίζοντας τον ησυχασμό. Ακόμη κι οι μεγαλύτεροι αντίπαλοί του θεωρούσαν ότι υπήρξε ο πιο ακέραιος και ειλικρινής μεταξύ όλων -των δυτικών κι ανατολικών- ανώτερων κληρικών της εποχής. Μαθητής του Ευγενικού ήταν ο Γεώργιος Σχολάριος. Βαθύτατος γνώστης της νομικής, θαυμαστής του Θωμά Ακινάτη στα νιάτα του, αλλά και λάτρης του Παλαμά, προσπάθησε στη νεότητά του να παντρέψει τη θεολογία των δύο, με όχι ιδιαίτερα καλά αποτελέσματα.

Υπήρξε άριστος σχολιαστής του Αριστοτέλη και μελετητής του Αβερρόη και του Αβικέννα. Η στάση του μετά τη Φεράρα-Φλωρεντία, στην οποία υποστήριξε την ένωση, εξετάζεται παρακάτω.

Η Σύνοδος που έγινε στη Φεράρα-Φλωρεντία, ήταν αποτέλεσμα επτάχρονης διπλωματικής προσπάθειας, ώστε οι παπικοί να αποδεχθούν τη σύγκληση Ιεράς Συνόδου, αλλά και να υποσχεθούν όχι μόνο την κάλυψη των εξόδων της αντιπροσωπείας της Ανατολής που θα μετείχε στη Σύνοδο αυτή, αλλά και την πολυπόθητη στρατιωτική βοήθεια προς την παραπαίουσα βυζαντινή αυτοκρατορία. Τα έξοδα δεν ήταν διόλου ευκαταφρόνητα, αν υπολογίσει κανείς ότι η ελληνική αποστολή αποτελούνταν από 700 ανθρώπους, εκπροσώπους των πατριαρχείων της Ανατολής και πολιτικούς,

με επικεφαλής τον αυτοκράτορα Ιωάννη Η΄ Παλαιολόγο και τον πατριάρχη Ιωσήφ Κωνσταντινουπόλεως. Η άφιξη της αντιπροσωπείας παρ' ολίγον να σημάνει και την επιστροφή της - ακόμη κι οι ενωτικοί αντέδρασαν στην απαίτηση του Πάπα να του ασπαστεί το πόδι ο Αυτοκράτορας. Το δεύτερο σοβαρό θέμα -που πήρε καιρό να λυθεί- ήταν η χωροθεσία των θρόνων Πάπα και αυτοκράτορα, ενώ ο Πατριάρχης περιορίστηκε σε μια θέση ανάλογη με υψηλόβαθμου καρδινάλιου. Τα ζητήματα που μοιάζουν δευτερεύοντα ήταν σημαντικά, ώστε η συζήτηση που θα ακολουθούσε να γινόταν με όρους ισότητας - κάτι που δεν επετεύχθη, αφού ο Πάπας τοποθετήθηκε σε θρόνο ψηλότερο εξ όλων. Τις δογματικές θέσεις των δύο πλευρών ανέλαβαν να εξηγήσουν από πλευράς Ανατολής ο Μάρκος ο Ευ-

γενικός κι από πλευρά Δύσεως ο, επίσης εξ Ανατολής ορμώμενος, Βησσαρίωνας, τοποθετημένος από τον Πατριάρχη, που αναζητούσε απελπισμένος ενωτικούς επισκόπους, ως επίσκοπος Νίκαιας. Η κοινή συμφωνία που επετεύχθη ήταν συμφωνία μεταξύ πολιτικών - του Πάπα και του αυτοκράτορα. Το έγγραφο της Ένωσης, που προέβλεπε πλήρη αποδοχή των παπικών πρωτείων, υπογράφηκε από όλους κι από τις δύο πλευρές -πλην ενός- ενώ δεν έφερε πατριαρχική υπογραφή, αφού δεν υπήρχε Πατριάρχης. Ο ένας που αντέδρασε ήταν ο Μάρκος ο Ευγενικός, επίσκοπος Εφέσου. Αρνήθηκε να υπογράψει, μόνος του, αποφασισμένος να προασπίσει την ανατολική πίστη, αν κι ήταν θετικός σε μία ισότιμη ένωση των Εκκλησιών -ο Πάπας Ευγένιος την ίδια στιγμή της άρνησης κατανόησε τι σήμαινε η έλλειψη αυτής της μιας υπογραφής: την αποτυχία της Ένωσης- παρότι ο αυτοκράτωρ τον απείλησε ότι θα του αφαιρέσει την επισκοπική έδρα. Η επιστροφή της αντιπροσωπείας στην Κωνσταντινούπολη σήμανε την αναγωγή του Μάρκου σε εκφραστή του λαϊκού αισθήματος, σύμβολο της απόφασης για την καθαρότητα της πίστης, πόλο ενότητας και ανάπτυξης του αντιλατινικού ρεύματος. Πλην του Μάρκου του Ευγενικού και του Βησσαρίωνα, στην ελληνική αποστολή μετείχαν ο ενωτικός ρώσος μητροπολίτης Ισίδωρος και οι λαϊκοί φιλόσοφοι Γεώργιος Σχολάριος, Γεώργιος Αμοιρούτζης, Γεώργιος Τραπεζούντιος και Γεώργιος Γεμιστός (Πλήθων). Η βίαιη και καθαρά πολιτική επιβολή της Ένωσης δεν βρήκε κανέναν από τους λαϊκούς -πλην του Πλήθωνα- αντίθετο. Ο Πλήθων δεν ήταν θρησκευόμενος - ο λόγος που ετάχθη κατά της Ένωσης ήταν διότι

θεωρούσε τη λατινική Εκκλησία πολύ πιο εχθρική από την ορθόδοξη απέναντι στην Ελεύθερη Σκέψη.

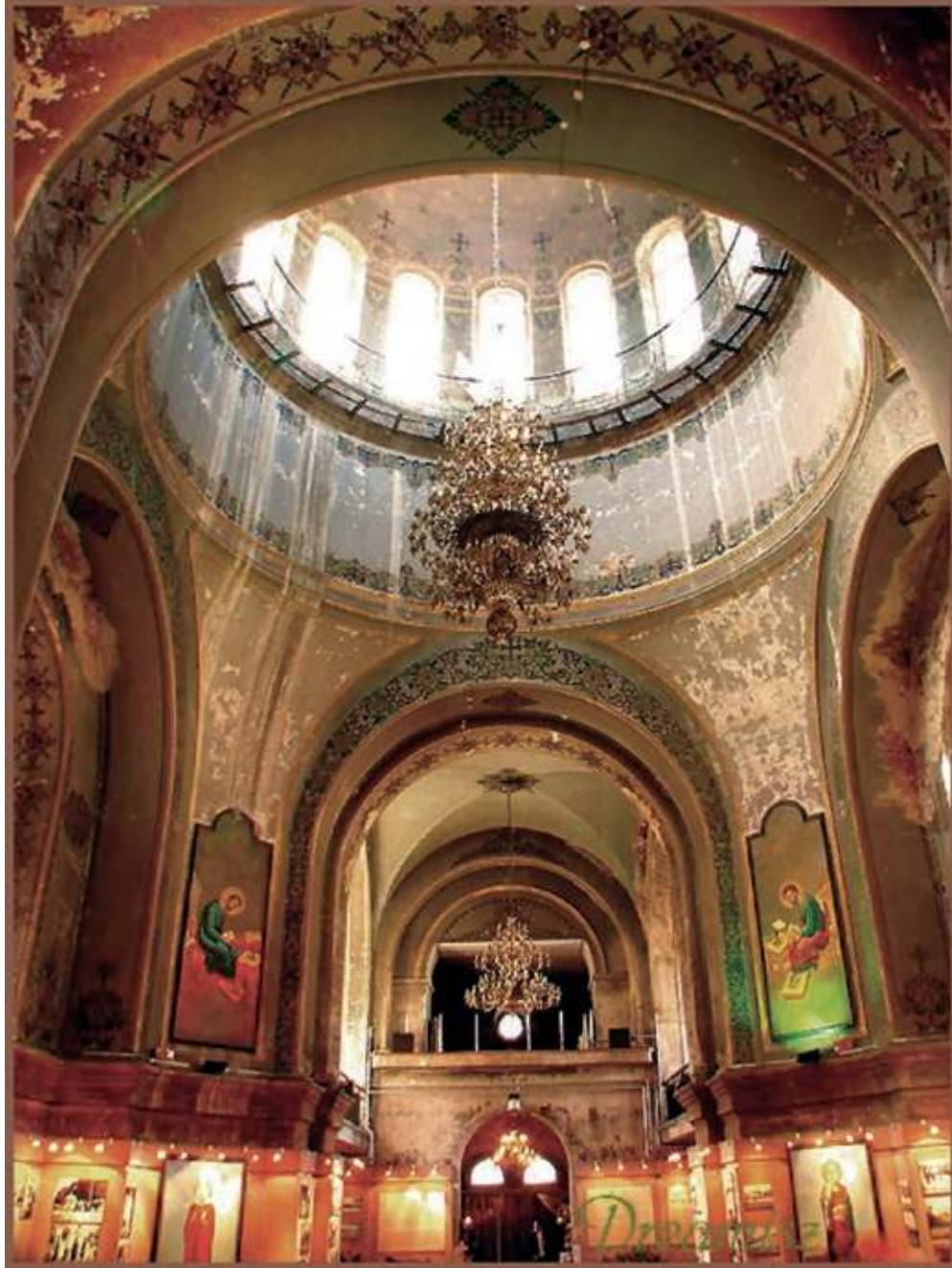
Το ελάττωμα της φυλής μας αποδεικνυε πάντα τη συνέχειά του...

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

Από το 1340 οι Τούρκοι έρχονται πια προσκεκλημένοι στην Ευρώπη. Σε όλα αυτά έρχεται να προστεθεί και η πανώλη που έπληξε το 1347 την πόλη, σκοτώνοντας πάνω από το μισό πληθυσμό της. «Η πολιτική ιστορία του Βυζαντίου στην εποχή της δυναστείας των Παλαιολόγων αποτελεί διήγηση αφροσύνης και δυστυχίας, ώστε στο τέλος η χαριστική βολή του 1453 να έρχεται σχεδόν ως απολύτρωση» σημειώνει ο Σ. Ράνσιμαν. Βασιλείς σαν τον Ανδρόνικο Β΄ ήταν στολίσματα της διανοήσης, άνθρωποι με απέραντη μόρφωση και χάρη, αλλά δεν είχαν κανένα διοικητικό ή πολιτικό προσόν - αυτό που η πόλη χρειαζόταν περισσότερο από όλα. Κι όμως, μέσα σε αυτό το κλίμα διάβρωσης, καταστροφών, απωλειών, παρακμής, στους δύο τελευταίους αιώνες της Αυτοκρατορίας -κατά τους οποίους δεν υπήρχε ουσιαστικά αυτοκρατορία, αλλά μερικά ελληνικά βασίλεια, με πρώτο αυτό της Κωνσταντινούπολης- η τέχνη, η φιλοσοφία, η ελληνική συνείδηση άνθισαν, όπως τα πιο ακριβά άνθη στην κόπρη. Ίσως χάρη σε κυβερνήτες όπως ο Ανδρόνικος Β΄, ίσως πάλι λόγω των πολιτικών προσπαθειών για ένωση των Εκκλησιών, που οδήγησαν στην ανάγκη ανάπτυξης επιχειρημάτων από τις πλευρές που τάσσονταν υπέρ ή κατά. Ή, τέλος, η μορφή που είχε πάρει η αυτοκρατορία, μια ομάδα πόλεων-κρατών, αυτούς τους τελευταίους αιώνες, να έφερνε κοντύτερα στο λαό το αρχαιοελληνικό πρότυπο ακόμη και στη διοίκηση. Ίσως πάλι, όπως πιστεύει ο Ράνσιμαν, ήταν η

απόλυτη ταύτιση πια της λέξης Ρωμιάς με τη λέξη Έλληνας. «Οι δυτικοί είχαν νικήσει και ταπεινώσει το Βυζάντιο, υπήρχε όμως κάτι που δεν μπορούσαν να του αφαιρέ-

σουν ούτε ακόμη να το συμμαριστούν. Και αυτό το κάτι ήταν η ελληνική παράδοση. Οι Σταυροφόροι περιόρισαν, ουσιαστικά, τους Βυζαντινούς στα ιστορικά ελληνικά

εδάφη, δίνοντάς τους έναν ακόμη λόγο να δηλώνουν Έλληνες. Η νέα χρήση της λέξης «Έλληνα» ξεκίνησε από την αιώνια ελληνική Θεσσαλονίκη, που παρήγαγε τους σημαντικότερους λογίους της Αυτοκρατορίας, ακριβώς λόγω της ελληνικής παιδείας -ο άγιος Νικόλαος Καβάσιλας, χαρακτηρίζει Έλληνες, με πολιτιστική κυρίως έννοια, τους κατοίκους της συμβασιλεύουσας. Από την Κύπρο και τον λόγιο Αθανάσιο Λεπενδρηνό, έρχεται την ίδια περίοδο, η επανεμφάνιση της φυλετικής χρήσης του όρου όταν γράφει «περί πάντων των Ελλήνων των εν Κύπρω», περιγράφοντας κι άλλους τόπους «εν οίς Έλληνες ζώσι». Ο θεσσαλονικεύς Δημήτριος Κυδώνης πρωτοχρησιμοποιεί τον όρο «Ελλάς» για τον χαρακτηρισμό της Αυτοκρατορίας. Μετά το 1350, η λέξη «Έλληνας» δεν σημαίνει πια ειδωλολάτρης, αλλά χριστιανός ορθόδοξος ελληνόφωνος που κατοικεί στα απομεινάρια της Αυτοκρατορίας. Με την εξαίρεση του, αυτοχαρακτηριζόμενου ως «Βυζάντιου», Γεωργίου Σχολάριου (που, ωστόσο, δεν ονομάζει την πρωτεύουσα Κωνσταντινούπολη, αλλά με το αρχαίο της όνομα, Βυζάντιο) οι διανοούμενοι της τελευταίας περιόδου θεωρούν εαυτούς Έλληνες και οδηγούν την αυτοκρατορία σε μία αναγέννηση ελληνική, βαθιά επηρεασμένη από την αρχαιότητα. Με τον ελληνικό τρόπο, λοιπόν, το πνεύμα κυριαρχεί. Στη διαλυμένη αυτοκρατορία οι επιστήμες προχωρούν, οι θεωρητικές συζητήσεις παίρνουν διαστάσεις εθνικών θεμάτων, η σπουδή των αρχαίων Ελλήνων γίνεται υποχρεωτική σε όποιον θέλει να σέβεται τον εαυτό του.

Όσα ονόματα καλλιτεχνών γνωρίζουμε είναι διότι είχαν κι άλλες ιδιότητες πιο σημαντικές για την εποχή - ο Ανθέμιος και ο Ισίδωρος λόγου χάριν είναι γνωστοί

διότι έτυχε να είναι και εξαιρετοί γεωμέτρους. Ο βαθύτατα μορφωμένος πλατωνιστής, Γεώργιος Γεμιστός (Πλήθων), που φώναζε παντού «Έλληνες εσμεν γένει τε και παιδεία», ο μαθητής του Πλήθωνα, Βησσαρίων, ο ακέραιος Μάρκος ο Ευγενικός, ο Γεώργιος Σχολάριος, υπήρξαν τα στολίδια αυτής της αναγέννησης - ακόμη κι αν πρέσβευαν τελείως διαφορετικές απόψεις, υπήρξαν αληθινό διανοούμενοι, άνθρωποι του πνεύματος και των αναζητήσεων. Αυτόν το ζωντανό ελληνικό πολιτισμό γνώρισαν οι δυτικοί επιδρομείς. Πολλοί από αυτούς, άνθρωποι καλλιεργημένοι με τα δυτικά μέτρα της εποχής, επιθύμησαν να φέρουν αυτόν τον πλούτο, ακόμη και αυτούς τους ίδιους τους δασκάλους, στη Δύση. Λίγο πριν πέσει η πόλη, έδωσαν τη γνώση που είχαν σώσει, μες στους αιώνες, στην ελεύθερη και οικονομικώς αναπτυσσόμενη συνεχώς Δύση. Η τελευταία βυζαντινή αναγέννηση παραδίδει τη σκυτάλη του πολιτισμού στη Δύση, που ετοιμάζεται για τη δική της Αναγέννηση. Η περίοδος μετά τη λατινική άλωση, που ξεκινά με τον Αυτοκράτορα Μιχαήλ Παλαιολόγο τον Ελευθερωτή, δεν είναι και η περίοδος που εμφανίζεται για πρώτη φορά η πολιτική της ένωσης των Εκκλησιών. Είχαν προηγηθεί πολλές απόπειρες μετά το σχίσμα του 1054 για την αποκατάσταση της Ενότητας - καταγράφονται περισσότερες από 30 επαφές και συμβούλια για αυτό το θέμα μεταξύ 1054 και 1204. Μια σειρά ειρηνικές απόπειρες, το έργο των οποίων καταστρατηγήθηκε και καταργήθηκε μετά την Άλωση του 1204.

Η ΑΠΕΙΛΗ

Τον 13ο αιώνα οι Οθωμανοί (Οσμανλήδες, τα παιδιά του Οσμάν) σχημάτιζαν

ένα μπειλίκι που αξιοποίησε στο μεγαλύτερο βαθμό τη συνάντηση της Ιστορίας με τη γεωγραφία. Επρόκειτο για ένα κράτος που είχε ισχυρή στρατιωτική δομή και η επικράτειά του ήταν ελκυστική για τυχοδιώκτες και στρατιωτικούς που ήθελαν να έχουν πρόσβαση στα εδάφη του Βυζαντίου. Η είσοδος των Οθωμανών στην Ευρώπη έχει συνδεθεί με τον Ιωάννη Καντακουζηνό και την εμφύλια διαμάχη στο Βυζάντιο. Όταν ο Καντακουζηνός διεκδικούσε το θρόνο από τον Ιωάννη Παλαιολόγο κάλεσε τους Οθωμανούς στην Ευρώπη. Διέθεσε ακόμα και τα χρήματα που είχαν στείλει οι Ρώσοι ηγεμόνες για τη διενέργεια επισκευών στην Αγία Σοφία. Η κόρη του Καντακουζηνού παντρεύτηκε το σουλτάνο Ορχάν και ο στρατός των Οσμανλήδων πέρασε στην Ευρώπη. Το 1354 οι Οθωμανοί είχαν πάρει την Καλλίπολη και λίγο αργότερα το Διδυμότειχο. Το 1362 ο Μουράτ μπήκε στην Ανδριανούπολη και άρχισε να καταστρώνει σχέδια για τα Βαλκάνια και την Κεντρική Ευρώπη. Η ιστορική δυναμική ευνοούσε την επέκτασή τους και μάλλον είναι απλοϊκή η προσωποποίηση των ευθυνών στον Ιωάννη Καντακουζηνό. Ο κίνδυνος ένωσε τους λαούς της Βαλκανικής και τους Ούγγρους που επιχείρησαν να σταματήσουν τους Οθωμανούς. Η μεγάλη μάχη έγινε το 1389 στο Κοσσυφοπέδιο. Εκεί οι Σέρβοι, υπό τον πρίγκιπα Λαζάρ, έσπευσαν να τους συναντήσουν. Ένας Σέρβος ευγενής, ο Μίλος Κομπιλοβιτς, εμφανίστηκε στη σκηνή του Μουράτ ως λιποτάκτης. Μαχαίρωσε τον σουλτάνο με ένα δηλητηριασμένο ξίφος, αλλά τα στρατεύματα των Οθωμανών ανασυγκροτήθηκαν αμέσως μετά τον θάνατο του ηγέτη τους. Υπό την καθοδήγηση του Βαγιαζίτ, γιου του Μουράτ,

εξόντωσαν τον σερβικό στρατό. Οι Σέρβοι γρήγορα ξέχασαν τον ηρωισμό του Κομπιλοβιτς. Έσπευσαν να συνδράμουν τον σουλτάνο με ανθρώπινο δυναμικό για τις εκστρατείες του...

Ουσιαστικά, η καταστροφή στο Κόσσοβο παραπέμπει στην ήττα των Βυζαντινών στο Ματζικέρτ από τους Σελτζούκους Τούρκους, το 1071. Η αυτοκρατορία ήταν, άλλη μια φορά, εκτεθειμένη. Και από το λυκαυγές του 13ου αιώνα άρχισαν να διατυπώνονται οι πρώτες ανησυχίες για το μέλλον του χριστιανικού κόσμου στην Ανατολή. Το 1396 ο Βαγιαζίτ είχε νικήσει τους Χριστιανούς στη Νικόπολη, ενώ ταυτόχρονα είχε καταφέρει να διαλύσει όλα τα σουλτανάτα της Κεντρικής Ασίας. Ήταν πλέον έτοιμος να βαδίσει εναντίον της Κωνσταντινούπολης. Είχε αρχίσει να πολιορκεί την Πόλη από το 1394, αλλά το 1397 ο κλοιός άρχισε να γίνεται ασφυκτικός. Ο Βαγιαζίτ ζήτησε από τον Ιωάννη τον Ζ΄ να του παραδώσει την Πόλη. Ο βυζαντινός αυτοκράτορας απάντησε: *Μπορεί να είμαστε αδύναμοι, αλλά πιστεύουμε στον Θεό. Αυτός μπορεί να μας χαρίσει δύναμη και μπορεί να ρίξει τους ισχυρούς από το θρόνο τους.* Ασφαλώς ο αυτοκράτορας δεν είχε κατά νου τον Θεό, αλλά τον Ταμερλάνο που είχε φτάσει μέχρι τη Μικρά Ασία. Η μάχη της Άγκυρας έγινε το 1402 και ήταν τρομερής αγριότητας, αλλά και ομορφιάς, καθώς οι περιγραφές κάνουν λόγο για χρωματιστά λάβαρα, ελέφαντες, το μέγεθος των δύο στρατών. Ο Βαγιαζίτ ηττήθηκε και πέθανε, λίγο αργότερα, αιχμάλωτος. Ο Ταμερλάνος τον έθαψε με μεγάλες τιμές. Το σουλτανάτο πέρασε μία δεκαετία κρίσης και στα 1413 πέρασε, τελικά, στα χέρια του Μεχμέτ Α΄, ο οποίος άρχισε την αναδιοργάνωσή του.

Ταυτόχρονα το Βυζάντιο κέρδιζε χρόνο και έδαφος. Ο Μανουήλ Παλαιολόγος ξαναπήρε τη Μακεδονία και τη Θεσσαλονίκη, η οποία παραχωρήθηκε στους Ενετούς. Το 1430 ο Μουράτ Β΄ ανακατέλαβε τη Θεσσαλονίκη και έφτασε μέχρι τον Ισθμό. Στις 10 Ιουνίου 1422 το ασκέρι της Ρούμελης υπό τις διαταγές του Μουράτ άρχισε να πολιορκεί την Κωνσταντινούπολη. Ωστόσο οι Βυζαντινοί απέκρουσαν και αυτή την επίθεση. Το 1441 ο Πάπας Ευγένιος ο τέταρτος προσπάθησε να οργανώσει σταυροφορία κατά των Οθωμανών, αλλά η μάχη της Βάρνας, το 1444, ήταν ολέθρια για τους χριστιανούς. Οι γενίτσαροι γεννήθηκαν από την ανάγκη του Μουράτ να απαντήσει αποτελεσματικά στην πίεση που ασκούσαν οι προύχοντες της Ανατολής. Έδωσε προνόμια σε ευρωπαϊκούς πληθυσμούς και χορήγησε κίνητρα για την ένταξή τους κάτω από τη σημαία του Ισλάμ. Έτσι αναπτύχθηκε και το παιδομάζωμα που δημιουργούσε γενίτσαρους. Οι ευρωπαϊκές αυτές ομάδες (ντεβσιρμέ) άρχισαν σταδιακά να αποκτούν πολιτική και οικονομική ισχύ. Η δύναμή τους αυξήθηκε όταν οι κατακτήσεις του σουλτάνου έγιναν στην Ευρώπη, σε περιοχές μακριά από την επιρροή των τούρκων αρχόντων της Ανατολής. Σταδιακά άρχισαν να πιέζουν για περισσότερες και μεγαλύτερες κατακτήσεις. Η κατάληψη της Κωνσταντινούπολης ήταν το επόμενο βήμα για τη συγκρότηση μίας αυτοκρατορίας με ένα ενιαίο κέντρο. Ο Μεχμέτ ο Β΄ συμφωνούσε με την ιδέα και έγινε ο αγαπημένος σουλτάνος των ντεβσιρμέ.

Η ΗΡΩΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος Δραγάσης, γεννήθηκε στις 9 Φεβρουαρίου του

1404. Τέταρτος γιος και όγδοο από τα παιδιά του Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου και της πριγκιποπούλας της Σερβίας, της Ελένης Δραγάση. Ήταν ο μόνος από τα παιδιά του ζεύγους που χρησιμοποιούσε και το επίθετο της μητέρας του (Ντραγκάκ-Δράκος) και γι' αυτό συχνά χαρακτηριζόταν ή παρομοιαζόταν με δράκοντα στη γραμματεία της εποχής, ενώ ο λαός του χάρισε με θαυμασμό το παρατσούκλι Δράκων, μετά τις μεγάλες του νίκες σε Αχαΐα και Βοιωτία. Μεγάλωσε υπό τη Δεσποτεία του αδελφού του Θεόδωρου, που είχε αναλάβει τον Μοριά από το 1407. Η εξαιρετικά καλλιεργημένη αυλή του Δεσποτάτου ήταν το σχολείο του και πρώτος του «δάσκαλος» ο Πλήθωνας Γεμιστός. Από τα πιο κοντινά του σε ηλικία αδέρφια, δέθηκε με τον ασθενικό Θωμά, παρά με τον Δημήτριο, τον κακότροπο, φιλόδοξο κι αδίστακτο, που επιβουλευόταν το Δεσποτάτο, αλλά και τον θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως. Ο Δημήτριος ήταν αυτός που το 1442 συμάχησε με τους Τούρκους ελπίζοντας να καταλάβει την Πόλη και τον θρόνο της. Τότε, ερχόμενος τάχιστα με στρατό, ο Κωνσταντίνος έσωσε το βασιλέα του κι αδελφό του, τον Ιωάννη Ι΄ - εκείνη την περίοδο έχασε και τη δεύτερη σύζυγό του, την Αικατερίνη Γατελούζου. Είχε προηγηθεί ένας σύντομος γάμος (πολιτικού) συμφέροντος. Το Μάρτη του 1428, ο Κωνσταντίνος ήρθε σε γάμο με την πριγκίπισσα Μαγδαλένα της Ηπείρου, ανιψιά του κυβερνήτη της Ηπείρου Μάριο Τόκκο, η οποία πέθανε δύο χρόνια αργότερα. Η προίκα του γι' αυτόν το γάμο ήταν όλα τα εδάφη του Τόκκο στην Πελοπόννησο, από όπου και ξεκίνησε τις εκστρατείες του κατά των Φράγκων και των Τούρκων.

Από νεαρή ηλικία επέδειξε στρατιωτι-

κές και διοικητικές ικανότητες. Ξεχώριζε από όλα τα αδέρφια για τον καλό αν και αυστηρό του χαρακτήρα. Νέος ακόμα διοίκησε τις γαίες του κυρ-Μανουήλ στην Ταυρική Χερσόνησο και οι ικανότητές του ήταν τέτοιες που γρήγορα κλήθηκε να αναλάβει, μαζί με τα αδέρφια του, τη διοίκηση του Δεσποτάτου του Μορέως. Όταν ο Αυτοκράτωρ Ιωάννης Ι΄ Παλαιολόγος μετέβη στην Ιταλία για την περίφημη «Σύνοδο της Φεράρας-Φλωρεντίας» και οι αδερφοί του ανέλαβαν τα ηνία στην Πελοπόννησο, εν έτει 1437, εκείνος ανέλαβε τη διοίκηση της Κωνσταντινούπολης. Ο αδερφός του Θεόδωρος ενοχλήθηκε, συνειδητοποιώντας ότι ο Ιωάννης προετοίμαζε για διάδοχό του τον Κωνσταντίνο. Η σχέση τους αποκαταστάθηκε κάπως όταν ο Κωνσταντίνος δέχτηκε να ανταλλάξει τις κτήσεις που είχε στη Θράκη με το Δεσποτάτο του Μυστρά. Ο Θεόδωρος ήθελε να είναι κοντά στην Κωνσταντινούπολη για να καταλάβει το θρόνο μόλις πέθαινε ο Ιωάννης, αλλά τον πρόλαβε η πανώλη. Πέθανε στη Θράκη, το καλοκαίρι του 1448, τρεις μήνες πριν από τον Αυτοκράτορα. Ο νέος δεσπότης του Μυστρά, Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, τοποθέτησε τον αδελφό του, τον Θωμά, δεσπότη στη Γλαρέντζα για να φυλά τη δυτική ακτή και άρχισε να προετοιμάζει τη μεγάλη του εκστρατεία για την απελευθέρωση Ρούμελης και Θεσσαλίας - το βασίλειό του σύντομα εκτεινόταν ως την Πίνδο. Ο στρατός του Μοριά, υπό τον Κωνσταντίνο, απελευθέρωσε την Πελοπόννησο από τους Φράγκους της Αχαΐας, που είχαν εγκατασταθεί εκεί από την εποχή των Σταυροφοριών. Οι τελευταίες νίκες στην ιστορία του Βυζαν-

τιού ήταν δικές του - ο «Δράκος» μαζί με τον αδελφό του, τον Θωμά, απελευθέρωσαν Ρούμελη και Θεσσαλία. Οι γαίες αυτές επανακτήθηκαν το 1446 από τον Μουράτ Β΄, τον εμπνευστή των ταγμάτων των γενιτσάρων -οι Τούρκοι ήταν εδώ και δεκαετίες στα Βαλκάνια και οι δυνάμεις τους ήταν ισχυρές- αλλά αυτό μάλλον έδινε μεγαλύτερη βαρύτητα στις ρωμαϊκές νίκες. Με την επιστροφή του Ιωάννη, το 1440, έφυγε και πάλι για το Μοριά για να επιστρέψει το 1442, βοηθώντας στρατιωτικά τον αδερφό αυτοκράτορα, που ήταν αντιμέτωπος με το στρατό του Δημητρίου Παλαιολόγου, ενισχυμένο από δυνάμεις του σουλτάνου. Το 1443 επέστρεψε στην Πελοπόννησο. Η αναδιοργάνωση της διοίκησης-στρατιωτικής και πολιτικής-

και η άμυνα της Πελοποννήσου ήταν από τα πρώτα μελήματα του Δεσπότη. Έχτισε τείχη (Εξαμίλι), ανασυγκρότησε το στρατό, αλλά δεν κατόρθωσε να σταματήσει τις Δυνάμεις του Μουράτ Β΄ και το βαρύ του πυροβολικό, που έριξε τα τείχη. Έγινε φόρου υποτελής στον Μουράτ, που είχε σπείρει τον θάνατο στην Πελοπόννησο - οι τουρκικές δυνάμεις είχαν κατασφάξει τον άμαχο πληθυσμό, ανοίγοντας το δρόμο τους για την Αχαΐα και δίνοντας τέλος στα όποια όνειρα του Κωνσταντίνου για αντεπίθεση. Ωστόσο, ο αγώνας του κι η προσωπικότητά του τον έκαναν αγαπητό σε όλο το ρωμέικο. Με το θάνατο του άτεκνου Ιωάννη, στις 31 Οκτωβρίου 1448, εκλέχτηκε Αυτοκράτορας Κωνσταντινούπολης και στέφθηκε στον Μυστρά, στις 6 Ιανουαρίου του 1449. Η επιλογή του -παρότι ήδη διεκδικούσε το θρόνο ο Δημήτριος, που έφτασε αμέσως στην πόλη- έγινε από την εστεμμένη μητέρα τους. Η Ελένη επέμεινε και κέρδισε το θρόνο για τον Κωνσταντίνο, με την υποστήριξη του λαού της Πόλης και του Θωμά, εκ των αδελφών. Μπήκε ως Αυτοκράτορας στην πόλη στις 12 Μαρτίου, φτάνοντας από τη θάλασσα, συνοδευόμενος από καταλανικές γαλέρες. Έδωσε στον Θωμά και στον Δημήτριο το Δεσποτάτο του Μορέως - οι όρκοι πίστεως στον νέο Αυτοκράτορα από τους αδελφούς του δεν έγιναν ιδιαίτερα πιστευτοί. Ο Κωνσταντίνος, Αυτοκράτωρ των ελάχιστων εδαφών που είχαν απομείνει από την άλλοτε κραταιά Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, προσπάθησε να συγκροτήσει το στρατό και να αυξήσει τις άμυνές της. Η πολιτική του κρίση του υπαγόρευσε να μην αλλάξει τα συμφωνηθέντα από τον αδελφό και προκάτοχό του στη Φλωρεντία. Ο Κωνσταντίνος συνέχισε την ενωτική στάση, υποστηριζόμενος

μάλιστα από τον ανθενωτικό -και κύριο ιστορικό της Άλωσης- Σφραντζή, ο οποίος επιθυμούσε την «κατ' οικονομίαν» ένωση, μια παράκαμψη από τον ορθόδοξο δρόμο που γινόταν για το καλό της Εκκλησίας και δε σήμαινε ότι, όταν περνούσαν οι δύσκολες μέρες, η Εκκλησία δε θα μπορούσε να ξαναβρεί τον ορθό δρόμο. Μάλιστα, ο Σφραντζής ήταν εκείνος που πρότεινε, πολιτικά σκεπτόμενος πάντα, στον Αυτοκράτορα, να παντρευτεί και πάλι -μετά τον θάνατο του Μουράτ, το 1451- τη χήρα του σουλτάνου, τη χριστιανή πριγκίπισσα Μάρα της Σερβίας, που ασκούσε επιρροή στο νέο σουλτάνο, τον Μεχμέτ Β΄. Η σουλτάνα, ωστόσο, αρνήθηκε την πρόταση. Είχε υποσχεθεί, αν γλιτώνε ποτέ από το χαρέμι, να ζήσει σε παρθενία τα υπόλοιπα της χρόνια. Η επόμενη επιλεκτή νύφη ήταν η κόρη του βασιλιά της Γεωργίας, Γεώργιου, μια ορθόδοξη νύφη που θα ηρεμούσε κάπως τους ανθενωτικούς. Τα προξενεία έφυγαν για τη Γεωργία, αλλά πριν εκείνη ξεκινήσει για την Πόλη, ο Κωνσταντίνος δε ζούσε πια...

Η ΑΛΩΣΗ

Τη νύχτα της 7^{ης} Μαΐου, τριάντα χιλιάδες Τούρκοι πραγματοποίησαν γενική επίθεση στην κοιλάδα του Λύκου. Και πάλι δεν τα κατάφεραν. Μάλιστα ένας Ρωμιός τυλίχτηκε στον μύθο. Ο Ραγκαβής κατάφερε, πριν πέσει νεκρός από τις λόγχες των γενιτσάρων, να σκοτώσει τον σημαιοφόρο του σουλτάνου. Τα πτώματα άρχισαν να γεμίζουν την αμυντική τάφρο των Βυζαντινών. Στις 12 Μαΐου έγινε νέα επίθεση στην πύλη της Ανδριανούπολης και της Καλιγαριάς, κοντά στο ανάκτορο των Βλαχερνών. Οι επιτιθέμενοι κατάφεραν να ανέβουν στο τείχος, αλλά αποκρούστηκαν με επιτυχία. Στη μάχη πρωταγωνίστησε ο

Παλαιολόγος. Ο σουλτάνος διέταξε τους σέρβους μηχανικούς που υπηρετούσαν στο στρατό του να ανοίξουν λαγούμια κάτω από τα τείχη. Ένας Σκωτσέζος μηχανικός, ο Γιόχαν Γκραντ, επιστρατεύτηκε από τον Λουκά Νοταρά και κατάφερε να αρθρώσει την αποτελεσματική απάντηση των Βυζαντινών. Εκατοντάδες έσκαβαν έξω από τα τείχη, μερικές δεκάδες από μέσα, υπό την καθοδήγηση του Γκραντ. Οι άνδρες του Σκωτσέζου έκοβαν τα ικριώματα ή εκαιγαν ζωντανούς τους πολιορκητές μέσα στις στοές. Και στην επιφάνεια της γης οι επιθέσεις και τα πυρά πυροβολικού προκαλούσαν νέα πλήγματα στα τείχη. Ωστόσο η Πόλη κρατούσε. Οι οσμανλήδες και οι φράγκοι τεχνίτες τους άρχισαν να κατασκευάζουν έναν ξύλινο πολιορκητικό πύργο και να

γεμίζουν την τάφρο μπροστά από τα τείχη. Μέσα σε μία νύχτα οι χριστιανοί κατάφεραν να αδειάσουν την τάφρο και να κάψουν τον πύργο. Ήταν ένας βροχερός Μάης, με την άκαιρη ομίχλη του Βοσπόρου να δίνει τροφή σε προλήψεις και προφητείες. Οι ανθενωτικοί καλόγεροι γύριζαν στους δρόμους της Πόλης και προμήνυαν την καταστροφή. Τα τρόφιμα και το μπαρουτί άρχισαν να εξαντλούνται. Αλλά και στην απέναντι πλευρά, ο Μεχμέτ προσπαθούσε να ερμηνεύσει τη θείκη βούληση. Ο θεός εγκαταλείπει τους άπιστους, έλεγαν.

Ο Μεχμέτ έστειλε πρεσβευτές στον Παλαιολόγο. Πρότειναν στον Κωνσταντίνο να εγκαταλείψει την πόλη με τη συνοδεία του και να εγκατασταθεί στον Μοριά, όπου θα απολάμβανε προνόμια άρχοντα.

Σύμφωνα με την καταγραφή του Φρατζή, ο Παλιολόγος απάντησε αρνητικά με τα γνωστά ιστορικά λόγια: «*Το δε την πόλιν σοι δούναι, ουτ' εμόν εστιν ουτ' άλλου των κατοικούντων εν ταύτη. Κοινή γαρ γνώμη πάντες αυτοπροαιρέτως αποθανούμεν και ου φεισόμεθα της ζωής ημών.*»

Πάντως, υπάρχουν καταγραφές που διηγούνται την ιστορία αντίθετα, υποστηρίζοντας πως ήταν οι Βυζαντινοί που προσέγγισαν τον Μεχμέτ αναζητώντας λύση. Το ενδεχόμενο δεν πρέπει να αποκλειστεί, καθώς είναι βέβαιο πως ανθενωτικοί ήταν σε διαπραγμάτευση με το σουλτάνο. Ο αυτοκράτορας είχε αρνηθεί να εγκαταλείψει την Πόλη καθώς περίμενε, μέχρι την τελευταία στιγμή, το θαύμα: την άφιξη βοήθειας από τη Δύση. Πείστηκε μόνο όταν επέστρε-

ψαν οι ναύτες που έσπασαν τον τουρκικό κλοιό, ανοίχτηκαν στο Αιγαίο και δεν εντόπισαν κανένα δυτικό πλοίο. Με μνημειώδη γενναιότητα επέστρεψαν και ενημέρωσαν τον αυτοκράτορα. Ήταν 23 Μαΐου.

Στο τουρκικό ασκέρι άρχισαν να ανησυχούν. Η άμυνα είχε εξασθενήσει, αλλά η πόλη δεν έπεφτε. Και άρχισαν να κυκλοφορούν φήμες πως φτάνει χριστιανική βοήθεια από τη Δύση. Στις 26 Μαΐου ο σουλτάνος συγκάλεσε σύσκεψη στη σκηνή του. Ο βεζίρης Χαλίλ επέμενε για τη λύση της πολιορκίας και ο Μεχμέτ δεν έκρυβε τον προβληματισμό του. Έστειλε να ρωτήσουν τους άνδρες και ο Ζαγανός πασάς του ανακοίνωσε πως όλοι ήταν έτοιμοι για τη μεγάλη επίθεση. Ορίστηκε για την Τρίτη 29 Μαΐου. Οι δερβίσηδες

«Το δε την πόλιν σοι δούναι, ουτ' εμόν εστιν ουτ' άλλου των κατοικούντων εν ταύτη. Κοινή γαρ γνώμη πάντες αυτοπροαιρέτως αποθανούμεν και ου φεισόμεθα της ζωής ημών».

εκστασιασμένοι άρχισαν το χορό τους, τα τύμπανα έδιναν ρυθμό, οι στρατιώτες είχαν δύο μέρες στη διάθεσή τους για ανάπαυση και προσευχή. «Γεια σας, παιδιά του Μωάμεθ. Όλοι αυτοί οι άπιστοι θα γίνουν σκλάβοι μας. Θα τους πουλήσουμε και τόσα θα είναι τα πλούτη που θα αποκτήσουμε που δε θα ξέρουμε τι να τα κάνουμε. Με τα γένια των παπάδων τους θα φτιάξουμε τριχιές για τα άλογά μας. Τις γυναίκες και τις κόρες τους θα τις απολαύσουμε. Ας πολεμήσουμε με καλή καρδιά για τη δόξα του Μωάμεθ». Πίσω από τα τείχη άκουγαν τις κραυγές και έλαβαν, με βέλη, τα μηνύματα των χριστιανών που υπηρετούσαν στις τάξεις του σουλτάνου. Όλοι γνώριζαν πως την Τρίτη θα γινόταν η μεγάλη επίθεση. Ξη-

Αναφέρθηκε στη δολιότητα του άπιστου σουλτάνου, τους ζήτησε να θυμηθούν ότι είναι απόγονοι αρχαίων ηρώων. Στη συνέχεια απευθύνθηκε στους Λατίνους και τους ευχαρίστησε για τις υπηρεσίες και τη συμπαράστασή τους. Ζήτησε συγχώρεση από όλους και προέτρεψε άπαντες να πράξουν το ίδιο. Ο Φρατζής περιγράφει τους συγκινητικούς εναγκαλισμούς Ελλήνων και Λατίνων λίγο πριν από τη μεγάλη μάχη. Στην Αγία Σοφία ορθόδοξοι και καθολικοί ιερείς φόρεσαν τα επίσημα άμφια για την τελευταία λειτουργία. Οι αξιωματούχοι και οι στρατιωτικοί ηγέτες κοινωνήσαν και μετά επέστρεψαν στις θέσεις τους.

Ο αυτοκράτορας διέταξε να κλειδώσουν οι πύλες πίσω τους για να μην υπάρξει υποχώρηση. Και αφού ζήτησε συγχώ-

Ο Κωνσταντίνος τους είπε πως σε λίγο θα άρχιζε η μεγάλη έφοδος. Απευθύνθηκε προς τους Έλληνες και τους θύμιζε πως ο άνθρωπος θα πρέπει να είναι έτοιμος να πεθάνει για τις τέσσερις μεγάλες αξίες, την πατρίδα, την πίστη του, τον ηγεμόνα και την οικογένεια του.

μέρωνε η 28η Μαΐου.

Το ξημέρωμα στην πολιορκημένη πόλη σήμανε από τους ήχους των καμπαναριών, που καλούσαν τον πληθυσμό στις λιτανείες. Και όταν τελείωσε η πάνδημος λιτανεία, ο Παλαιολόγος κάλεσε όλους τους αξιωματούχους στο παλάτι των Βλαχερνών. Η περιγραφή του Φρατζή αποδίδει συγκλονιστικές στιγμές. Ο Κωνσταντίνος τους είπε πως σε λίγο θα άρχιζε η μεγάλη έφοδος. Απευθύνθηκε προς τους Έλληνες και τους θύμιζε πως ο άνθρωπος θα πρέπει να είναι έτοιμος να πεθάνει για τις τέσσερις μεγάλες αξίες, την πατρίδα, την πίστη του, τον ηγεμόνα και την οικογένεια του. Τώρα ο λαός της Κωνσταντινούπολης έπρεπε να είναι έτοιμος να πεθάνει και για τις τέσσερις,

ρεση από τους οικείους του, ξεκίνησε για την τελευταία ιππηλασία στα τείχη...

Λίγο πριν το ξημέρωμα το μεγάλο κανόνι κατάφερε να γκρεμίσει ένα μεγάλο τμήμα του εξωτειχίου στην πύλη του Αγίου Ρωμανού. Τριακόσιοι οσμανλήδες πέρασαν μέσα από τα τείχη, αλλά αποδεκατίστηκαν από τους άνδρες του Παλαιολόγου. Τότε, όταν ο ήλιος άρχισε να φωτίζει το πεδίο της εφιαλτικής μάχης, ο σουλτάνος διέταξε την έφοδο των γενίτσαρων. Οι εξαντλημένοι χριστιανοί αξιοποιούσαν στο μέγιστο βαθμό το αμυντικό πλεονέκτημα των υψηλών τειχών και μπορούσαν να κρατούν τους γενίτσαρους μακριά. Όλα έδειχναν πως η άμυνα μπορούσε να συγκρατήσει την επίθεση. Αλλά τότε κάποιος

ειδοποίησε τον αυτοκράτορα πως ο Ιουστινιάνης πληγώθηκε. Πόσο σοβαρός ήταν ο τραυματισμός; Οι πηγές δε συμφωνούν. Ο Φραντζής, ο οποίος αποτελεί την κύρια πηγή ιστορικής καταγραφής, υποστηρίζει πως ο Ιουστινιάνης πληγώθηκε ολίγον τι. Αργότερα βενετσιάνοι χρονικογράφοι υποστήριξαν πως δειλίασε, άλλοι έγραψαν πως πληγώθηκε στο πόδι και άλλοι πως χτυπήθηκε στο στέρνο. Οι άνδρες του ετοιμάστηκαν να τον μεταφέρουν στο πλοίο του και άρχισαν να εγκαταλείπουν τη γραμμή άμυνας. Ο Παλαιολόγος έσπευσε να εκλιπαρήσει τον αδελφό του να κάνει υπομονή, αλλά ο πρωτοστράτορας είχε αποφασίσει να εγκαταλείψει το πεδίο της μάχης.

Επιστρέφοντας στα τείχη, ο αυτοκράτορας πέταξε τα αυτοκρατορικά διάσημα και ρίχθηκε στη μάχη. Ο σουλτάνος διέκρινε την αναταραχή και διέταξε το πυροβολικό να πλήξει εκ νέου τα τείχη. Από το ρήγμα η επίλεκτη ομάδα του γίγαντα γενίτσαρου Χασάν πέρασε στον περίβολο του εξωτειχίου. Ο Χασάν σκοτώθηκε, αλλά κάποιοι κατάφεραν να ανέβουν στα τείχη. Την ίδια στιγμή η σημαία του σουλτάνου φάνηκε να κυματίζει επάνω από την Κερκόπορτα, την οποία, κατά την κρατούσα άποψη, οι βυζαντινοί είχαν ξεχάσει να κλειδώσουν. Εάλω η Πόλις! Εκατοντάδες γενίτσαροι άρχισαν να περνούν στην πόλη και να καταστρέφουν την αμυντική διάταξη. Ο Παλαιολόγος χάθηκε στη μάχη. Κανένας δεν τον ξανάδε. Ο θάνατος του Κωνσταντίνου ΙΑ΄ έγινε γνωστός αρκετές ώρες μετά την κατάληψη της Πόλης από τους Οθωμανούς. Η σορός του αναγνωρίστηκε από τα αυτοκρατορικά του πορφυρά πέδιλα - είχε πέσει στις γραμμές του μετώπου, αρνούμενος να διαφύγει, όπως πολλοί συμβουλάτορες τού πρότειναν.

Ο ΘΥΓΛΟΣ

Ακολούθησε η σφαγή στην Αγία Σοφία και τη νύχτα ο σουλτάνος μπήκε στην Πόλη και κατευθύνθηκε προς τη μεγάλη εκκλησία. Κατόπιν εντολής του, ο μεγαλύτερος σε ηλικία ιμάμης ανέβηκε στον άμβωνα και ευχαρίστησε τον Αλλάχ. Ο Μωάμεθ βγήκε από την Αγία Σοφία και κατευθύνθηκε προς το παλιό παλάτι των Αυτοκρατόρων. Καθώς τα πασούμια του πατούσαν επάνω στα μωσαϊκά, λέγεται πως ψιθύρισε τους στίχους ενός Πέρση ποιητή: «Η αράχνη υφαίνει τα πέπλα της στο παλάτι των Καισάρων. Η κουκουβάγια καλεί τους φρουρούς στα κάστρα της Αφρασίας». Ήταν μόλις 21 ετών.

Σύμφωνα με την περιγραφή του Φραντζή, οι κατακτητές, μετά το τέλος του αγώνα, αναζήτησαν το σώμα του αυτοκράτορα: *«πλείονας κεφαλάς των αναιρεθέντων έπλυναν, ει τύχοι και την βασιλικήν γνωρίσωσι, και ουκ ηδυνήθησαν γνωρίσαι αυτήν, ει μη το τεθνεώς πτώμα τού Βασιλέως ευρόντες ο εγνώρισαν εκ των βασιλικών περικνημίδων, ή και πεδίων ένθα, χρυσοί αετοί ήσαν γεγραμμένοι, ως έθος υπήρχε τοις βασιλεύσι»*.

Η αναγνώριση του νεκρού αυτοκράτορα συνοδεύθηκε από την εντολή τού σουλτάνου Μωάμεθ Β΄ να ταφεί με τις αρμόζουσες βασιλικές τιμές, χωρίς όμως να ανακοινωθεί και ο τόπος της ταφής. Οι μυστικοί πόθοι τού λαού συνέδεσαν τον θρύλο τού μαρμαρωμένου βασιλιά, με την ελπίδα για την απελευθέρωση και την αποκατάσταση της αυτοκρατορίας.

Ο θρύλος λέει ότι τη στιγμή που ο βασιλιάς περικυκλώθηκε από τους Τούρκους, ένας άγγελος του Κυρίου τον άρπαξε και τον έκρυψε σε μια σπηλιά, αφού πρώτα τον μαρμάρωσε. Στη σπηλιά αυτή περιμένει για αιώνες ο «Μαρμαρωμένος

Βασιλιάς» να ξαναέρθει την κατάλληλη στιγμή, «το πλήρωμα του χρόνου», και ο άγγελος Κυρίου θα του ξαναδώσει τη ζωή και το σπαθί του για να διώξει τους Τούρκους από την Κωνσταντινούπολη. Άλλοι θρύλοι και προφητείες αναφέρουν ότι θα τους κυνηγήσει μέχρι την Κόκκινη Μηλιά και στη μάχη που θα γίνει οι Τούρκοι θα νικηθούν και «θα κολυμπήσει το μοσχάρι στο αίμα τους». Ο θρύλος προσθέτει, ακόμα, ότι οι Τούρκοι ψάχνουν συνεχώς να ανακαλύψουν τη σπηλιά, όπου βρίσκεται ο Μαρμαρωμένος Βασιλιάς για να χτίσουν την είσοδό της, ώστε να μην μπορεί να ξαναβγεί από εκεί. Όμως, οι προσπάθειές τους είναι συνεχώς άκαρπες, αφού ο άγγελος προστατεύει τον Μαρμαρωμένο Βασιλιά και περιμένει την εντολή του Θεού για να τον ξυπνήσει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ☞ Η ιστορία των Τούρκων, Jean Paul Roux, εκδ. Γκοβόστη.
- ☞ Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης, Αιμιλία Ιωαννίδου, Εναλλακτικές Εκδόσεις.
- ☞ Ακμή και Παρακμή του Βυζαντίου, Γ. Κορδάτου, εκδ. Μπουκουμάνη.
- ☞ Ν.Ι. Γιαννακόπουλος, Βυζαντινή Ανατολή και Λατινική Δύση, εκδ. Εστία.
- ☞ Η Άλωση της Πόλης, συλλογικός τόμος, εκδ. Ακρίτας.
- ☞ Οι τελευταίοι αιώνες του Βυζαντίου, Ντ. Νίκολ, εκδ. Παπαδήμας.
- ☞ Η κατάληψις του Βυζαντίου και της Αν. Ευρώπης, Ντ. Νίκολ, εκδ. Ελεύθερη Σκέψη.
- ☞ Σ. Ράνσιμαν, η Τελευταία Βυζαντινή Αναγέννηση, εκδ. Δόμος.
- ☞ Το τέλος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, Ντ. Νίκολ, εκδ. Καρδαμίτσα.
- ☞ Το ρωσικό χρονικό του Νέστορα Ισκεντέρη, εκδ. Κέδρος.
- ☞ Η Άλωση του Βυζαντίου, Στ. Τσβάιχ, εκδ. Πατάκη.
- ☞ Ορθοδοξία και Δύση στη Νεώτερη Ελλάδα, Χρ. Γιανναράς, εκδ. Δόμος.
- ☞ Οι Οθωμανοί, Andrew Wheatcroft, εκδ. Νέα Σύνορα-Λιβάνη.
- ☞ Ιστορία της Βυζαντινής Δημόσιας Λογοτεχνίας, Χανς Μπεκ, εκδ. Ιδρύματος ΕΤΕ.
- ☞ Σύντομη Ιστορία του Βυζαντίου J.J. Norwich, εκδ. Γκοβόστη.
- ☞ www.el.wikipedia.org
- ☞ www.Flash_gr - Έρευνα Η Άλωση

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ

και η συνεισφορά του στην διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης

Κείμενο: Αστυνόμος Θεόφιλος Ντογραμματζής

Στην εισαγωγή αυτής της εργασίας, κρίνεται σκόπιμο να παρατεθεί ως προβληματισμός, τμήμα της εφημερίδας των Αθηνών με αριθμό 1, έτος Β', της 11-11-1825, των σελίδων 3 και 4 του Γεωργίου Ψύλλα: «...και όμως (ο Ύμνος εις την Ελευθερίαν) εις τους Έλληνες μένει ακόμα αγνώριστος,

τη δεκαετία του '80, όταν στον τότε πρωτοπόρο σταθμό της ιδιωτικής ραδιοφωνίας Top FM είχα την ευθύνη μιας κυριακάτικης εκπομπής, σκέφθηκα σε μια εθνική επέτειο να παρεμβάλω ένα απόσπασμα από τον εθνικό μας ύμνο. Έκπληκτος διαπίστωνα ότι δεν υπήρχε στη δισκοθήκη του σταθμού, ως μη αναζητηθείς ποτέ για μετάδοση. Έτσι κατέφυγα στην αγορά για την προμήθειά του. Η απάντηση που έλαβα από όσα δισκοπωλεία τον αναζήτησα ήταν ότι δεν υπήρχε τέτοιος δίσκος, διότι ουδείς τον αναζητεί. Τώρα με την ανέλπιστη επιτυχία της εθνικής ομάδας ποδοσφαίρου, η οποία διέγειρε το επί δεκαετίες καταπιεσμένο έως περιφρονημένο πατριωτικό συναίσθημα, είδα ενθουσιασμένους νέους και νέες, είτε μαζικά στα γήπεδα είτε σε μικρές ομάδες, να τραγουδούν, έστω και παράφωνα, τους πρώτους στίχους του εθνικού μας ύμνου. Με ακόμη μεγαλύτερη έκπληξη και οδύνη όμως άκουσα αθλητικό σχολιαστή να λέει: Χάρης στην εθνική ποδοσφαιρική μας ομάδα θα μάθουν και τα παιδιά μας τον εθνικό μας ύμνο που ελάχιστα τον ξέρουν!».

ενώ έπρεπε οι στρατιώται της ελευθερίας να τον βαστούν ως εγκόλπιον και τα παιδιά μας να τον έχουν και όταν κοιμούνται υπό κάτω εις το προσκέφαλόν τους...»

Η αλήθεια που περιέγραφε αυτό το δημοσίευμα πριν από εκατόν ογδόντα και πλέον χρόνια άραγε ισχύει και σήμερα;

Την απάντηση δίνει στην εφημερίδα «το Βήμα» την 11/07/2004 (Σελ.: Β46), αμέσως μετά την κατάκτηση του ευρωπαϊκού κυπέλλου από την Εθνική ομάδα ποδοσφαίρου της χώρας μας, ο κ. Γιάννης Μαρίνος: «Κατά

Εμείς της «παλαιάς» γενιάς, σίγουρα γνωρίζουμε τις δύο πρώτες στροφές του Εθνικού μας Ύμνου, τις οποίες ψάλαμε κατά την έπαρση και υποστολή της σημαίας μας κάθε πρωί, κατά την διάρκεια της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσής μας. Αλλά πόσοι από εμάς, στον ιδιωτικό μας πλέον βίο, πέρα από τις

γνώσεις που αποκτήσαμε στην μαθητική μας ζωή, εμβαθύνουμε στα νοήματα και διδάγματα αυτού του λαμπρού διαμαντιού της νεοελληνικής ποίησης;

Και η «νέα» γενιά; Θα προλάβει να γαλουχηθεί με τα νοήματα των «Μολών Λαβέ» και «Ελευθερία ή Θάνατος»; Θα συνεχίσει να υπάρχει ΠΑΤΡΙΔΑ γι' αυτήν;

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να αποκτήσουμε μία πρώτη επαφή με τον Ελληνικό Εθνικό Ύμνο, να αποσαφηνίσει ορισμένες έννοιες που θα βοηθήσουν να κατανοήσουμε τους μηχανισμούς δημιουργίας και ενίσχυσης της εθνικής συνείδησης, και να αναδείξει τη συμβολή του Ελληνικού Εθνικού Ύμνου στη δημιουργία της εθνικής συνείδησης και τον τρόπο της λειτουργίας του ως μέσου για την επίτευξη αυτού του σκοπού, στην σημερινή Ελλάδα.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ

Γενικά

Κατά την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους (1828), αλλά και μετέπειτα, κανέναν δεν απασχόλησε η καθιέρωση «Εθνικού Ύμνου». Κατά τη χρονική περίοδο 1828-1831, την εθνική μουσική ανάγκη κάλυπταν γαλλικά εμβατήρια, που παίζονταν από τις Μπάντες του Στρατού στις σπάνιες επίσημες περιστάσεις.

Από την εγκατάσταση του Όθωνα, ως «Βασιλικός» και «Εθνικός Ύμνος» παίζονταν ο αντίστοιχος βαυαρικός, που του είχαν προσαρμόσει ελληνικούς πατριωτικούς στίχους, παρότι ο «Ύμνος εις την Ελευθερίαν» του Διονυσίου Σολωμού δεν ήταν άγνωστος, όντας ήδη μελοποιημένος από τον Νικόλαο Μάντζαρο (1828-1830) στην Κέρκυρα (για 4φωνα ανδρική χορωδία και με χρήση λαϊκών σκοπών / μοτίβων).

Νικόλαος Μάντζαρος

Ο Μάντζαρος επιχείρησε και άλλες μελοποιήσεις (2η το 1837 και 3η το 1839 - '40), υποβάλλοντας το έργο στον Όθωνα και ευελπιστώντας να γίνει δεκτό ως «Εθνικός Ύμνος» (4η μελοποίηση, Δεκέμβριος 1844). Όμως το έργο (στίχοι και μελωδία) έγινε δεκτό μόνο ως «επιτυχής σύνθεσις» και ο Μάντζαρος τιμήθηκε με τον Αργυρό Σταυρό του Βασιλικού Τάγματος του Σωτήρος (Ιούνιος 1845), ενώ ο Σολωμός πήρε τον Χρυσό Σταυρό του ίδιου Τάγματος 4 χρόνια αργότερα (1849).

Μετά την εκδίωξη του Όθωνα, ο νέος Βασιλιάς Γεώργιος Α' αποφάσισε να παραμελήσει την τακτική της εποχής και έψαχνε για κάτι καθαρά Ελληνικό ως Εθνικό Ύμνο, τόσο όσον αφορά την ποίηση, όσο και τη μελωδία. Ο Ύμνος εις την Ελευθερίαν ήταν ήδη εκεί, εξαιρετικά δημοφιλής κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, μεταξύ των φιλελλήνων αλλά και των πατριωτών στα μετά-επαναστατικά χρόνια. Ο Μάντζαρος το 1861 επιχείρησε και 5η μελοποίηση

(μετά από ενδιαφέρον του Υπουργείου Στρατιωτικών, που ήθελε να εξασφαλίσει εθνικά θούρια ως εμβατήρια). Στο μεταξύ, στην Επτάνησο είχε ήδη επικρατήσει η 1η μελοποίηση, που παιζονταν συχνότατα και πάντα ενθουσίαζε τους ακροατές της. Αυτή τη μελοποίηση χρησιμοποίησε η «Φιλαρμονική Εταιρεία Κερκύρας», όταν ανακρούστηκε επίσημα κατά το 1865 κατά τη μετάβαση του Γεωργίου Α΄ στην Κέρκυρα, με την ευκαιρία της πρώτης επετείου της Ένωσης της Επτανήσου με την Ελλάδα (21 Μαΐου 1864).

Το έργο προκάλεσε τόση εντύπωση ώστε στις 4 Αυγούστου 1865 με Βασιλικό Διάταγμα του Υπουργείου Ναυτικών (υπουργός Δ. Στ. Μπουντούρης) οι 24 πρώτες στροφές του Ύμνου εις την Ελευθερίαν καθιερώθηκαν ως «επίσημον εθνικόν άσμα» και διατάχθηκε η εκτέλεσή του «κατά πάσας τας ναυτικές παρατάξεις του Βασιλικού Ναυτικού». Επίσης ενημερώθηκαν οι ξένοι πρέσβεις, ώστε να παίζεται και από τα ξένα πλοία στις περιπτώσεις απόδοσης τιμών προς τον βασιλέα των Ελλήνων ή την Ελληνική Σημαία. Από τότε θεωρείται ως «Εθνικός Ύμνος» της Ελλάδος, μολονότι ψάλλονται οι δύο μόνο πρώτες στροφές.

Ο Ύμνος εις την Ελευθερίαν

Ο Ελληνικός Εθνικός Ύμνος γράφηκε από το Ζακυνθινό ποιητή Διονύσιο Σολωμό σε ηλικία 25 ετών, το Μάιο του 1823 στην Ζάκυνθο, με τον τίτλο «Ύμνος εις την Ελευθερίαν». Αποτελείται από 158 τετράστιχες στροφές, σε εναλλασσόμενους οκτασύλλαβους και επτασύλλαβους τροχαϊκούς στίχους με πλεκτή ομοιοκαταληξία.

Χαρακτηριστικό είναι ότι η στιγμή που γράφηκε ήταν μια ώρα εθνικής ανδρείας, γενναιότητας και ηρωισμού, μια στιγμή που ο ελληνικός λαός έδειξε τη δύναμή

του και τη πίστη του πάνω στο υπέρτατο ιδανικό της ελευθερίας και της αυτοθυσίας. Η συγκεκριμένη στιγμή αφορά στους ηρωικούς αγωνιστές του Μεσολογγίου που αντιστάθηκαν στις επιθέσεις των εχθρών γενναία μέχρι την ηρωική έξοδο. Μακριά - μα κοντά, για να ακούγεται η μάχη - στο νησί της Ζακύνθου, απέναντι από το θρυλικό Μεσολόγγι, ο Σολωμός ακούγοντας τη μάχη έγραψε συγκλονισμένος το ποίημα που αργότερα αποτέλεσε και τον Εθνικό Ύμνο του Ελληνικού κράτους.

Το ποίημα υμνεί την Ελευθερία την οποία παρομοιάζει με γυναίκα και την ταυτίζει με την Ελλάδα. Είναι βγαλμένη μέσα από τα κόκαλα των Ελλήνων - κάτι που επαναλαμβάνεται συχνά μέσα στις 158 στροφές του ποιήματος. Ο ποιητής κάνει αναφορά στην κατάσταση της Ελλάδας την περίοδο της Τουρκοκρατίας (δυστυχία, εμφύλιοι πόλεμοι, φοβέρα, σκλαβιά, άθλιες συνθήκες ζωής). Αναφέρει ότι το Ελληνικό Κράτος ζητά βοήθεια από τις ξένες δυνάμεις, η οποία δεν έρχεται ποτέ. Η κατάσταση ήταν ολέθρια, όμως το 1821 τα παιδιά της Ελλάδας χύθηκαν με ορμή στον αγώνα για την ελευθερία της πατρίδας. Λέει ότι οι ξένες δυνάμεις χαίρονται με την πορεία που έχουν πάρει τα πράγματα (επανάσταση). Είναι έτοιμες να την εκμεταλλευθούν, ενώ οι Τούρκοι σπέρνουν παντού φρίκη και θάνατο σαν τα θεριά. Όμως η Ελλάδα μένει ακλόνητη, υπομένει τα πάντα και από αυτή την κατάσταση αντλεί θάρρος και ανδρεία. Αποφασίζει να ξεσηκωθεί ψηφώντας την αριθμητική υπεροχή και τη δύναμη των Τούρκων, μόνη της, βασιζόμενη στα παιδιά της που είναι ισάξια με τους παλιούς Σπαρτιάτες. Η Επανάσταση ξεκινά από την Πελοπόννησο και στέφεται με επιτυχία, αλλά το τίμημα είναι βαρύ (θάνατοι, δυστυχία).

Ο ποιητής κάνει εκτεταμένη αναφορά και περιγράφει ζωντανά την πολιορκία και τη μάχη του δυνατότερου οχυρού των Τούρκων στην Πελοπόννησο, του κάστρου της Τριπολιτσάς. Επίσης αναφέρεται και στην αυτοθυσία μερικών γυναικών που προτίμησαν το θάνατο από την ατίμωση. Ακόμη ο ποιητής μνημονεύει και τη σημαντική μάχη των Δερβενακίων όπου δίνεται το τελειωτικό χτύπημα στους Τούρκους.

Μεγάλη αναφορά γίνεται επίσης σε ένα άλλο σημαντικό γεγονός της ελληνικής Επανάστασης, την πολιορκία του Μεσολογγίου, οχυρού των Ελλήνων στη Στερεά, από Τούρκους και Αιγυπτίους συμμάχους

και στην ηρωική έξοδο των «Ελεύθερων Πολιορκημένων». Κατά τη διάρκεια της πολιορκίας οι Έλληνες πολέμησαν ηρωικά και αντιστάθηκαν στην πείνα και στην εξαθλίωση που επικρατούσαν, αφού είχαν τελειώσει οι προμήθειες. Σπουδαίο ρόλο σε όλο τον αγώνα και κυρίως σε αυτή την έξοδο που έγινε την περίοδο του Πάσχα, έπαιξε η εκκλησία η οποία υποστήριξε πνευματικά και ψυχικά όλο τον Ελληνικό κόσμο.

Ένα άλλο γεγονός που συγκλόνισε το Χριστιανικό κόσμο και αποτέλεσε πηγή

θάρρους για τους Έλληνες, ήταν ο απαγχονισμός του Πατριάρχη Γρηγορίου Ε' στην Κωνσταντινούπολη ανήμερα το Πάσχα. Τέλος ο συγγραφέας αναφέρεται σε ένα μεταγενέστερο πρόβλημα που ξέσπασε μετά την Επανάσταση και διήρκεσε πολύ καιρό: την διχόνοια και τον αλληλοσπαγγισμό με σκοπό τη διεκδίκηση της εξουσίας. Τονίζει με έμφαση και σκληρά λόγια ότι όλοι οι αγώνες και οι θυσίες πάνε χαμένες και η πολυπόθητη Ελευθερία θυσιάζεται στο βωμό της πολιτικής. Ο Σολωμός είναι συνεπαρμένος από το μεγαλείο της Ελληνικής Επανάστασης. Υμνεί τους αγνούς μαχητές για τους αγώνες και τις θυσίες τους για το υπέρτατο ιδανικό των λαών, την Ελευθερία. Νιώθει υπερήφανος ως Έλληνας, αλλά είναι ταυτόχρονα ρεαλιστής, περιγράφοντας με ζωντάνια τις καλές και τις κακές στιγμές της πορείας του Ελληνικού Έθνους. Αγωνιά και φοβάται για το μέλλον της Ελλάδας, γνωρίζοντας τη φύση και τις αδυναμίες του Έλληνα.

Η πρώτη έκδοση του «Εθνικού Ύμνου» έγινε το φθινόπωρο του 1825, όταν ο Θεσσαλονικιός Δημήτριος Μεσθενεύς τον εκτύπωσε στο τυπογραφείο του Μεσολογγίου, σε δύο γλώσσες: ελληνικά και ιταλικά. Το 1825 έγινε και η πρώτη γαλλική του μετάφραση από τον Αδαμάντιο Κοραή, που εκδόθηκε στο Παρίσι. Ο Ύμνος είχε μεγάλη απήχηση, μεταφράστηκε σχεδόν αμέσως στις περισσότερες ξένες γλώσσες και η λυρική του φωνή ενίσχυσε το κίνημα του φιλελληνισμού. Τον Οκτώβριο του 1825 κυκλοφόρησε η επίσημη «Γενική Εφημερίς της Ελλάδος» με διευθυντή το Θεόκλητο Φαρμακίδη. Στο 5ο φύλλο της (21/10/1825) δημοσιεύτηκε ολόκληρος ο «Ύμνος», συνοδευόμενος από ανάλυση του Σπ. Τρικούπη, προσωπικού φίλου του ποιητή, και έκανε μεγάλη αίσθηση.

Διονύσιος Σολωμός

Το Μήνυμα του Εθνικού Ύμνου

Η Ελευθερία του Σολωμού είναι θύμηση εξόριστης αρχαίας θεάς, που ο Σολωμός ταυτίζει με την ίδια την Ελλάδα. Η Ελευθερία, ως μεγαλοπρεπής και απαιτητική θεά, αποτελεί αντικείμενο σεβασμού και θαυμασμού. Ο ποιητής προσπαθεί να μεταφέρει ένα μήνυμα ενότητας, σύμπνοιας και ομοφωνίας, πάντοτε υπερθεματίζοντας το υπέρτατο αγαθό της Ελευθερίας.

Ο Εθνικός Ύμνος μαζί με την σημαία μας, είναι τα υπέρτατα σύμβολα του έθνους, που ενσαρκώνουν πάμπολλα συναισθήματα. Ακούγεται σε όλα τα πιθανά και απίθανα σημεία, από τις επίσημες τελετές, τα σχολεία, τα πεδία των μαχών μέχρι και τα γήπεδα. Πώς είναι δυνατόν ένα ποίημα να προκαλεί τόσο έντονες και φορτικές συγκινήσεις, να συμβολίζει τόσο πολλά πράγματα, να εξάρει τόσο τον πατριωτισμό μας;

Ο Εθνικός μας Ύμνος αποτελεί για τη

χώρα, ένα σύμβολο στο οποίο αποδίδεται ιδιαίτερη και πολλές φορές ανυπέρβλητη ευλάβεια. Σ' αυτόν συμπυκνώνεται η ιστορία μας, το παρελθόν μας, το παρόν μας, η προοπτική μας στο μέλλον, όλη η δυσνόητη ιδέα της πατρίδας και του κράτους. Είναι τόσο στενά συνδεδεμένος με την ελευθερία, ώστε το άκουσμά του σκορπάει ρίγη συγκίνησης, αναστατώνοντας και ξεσηκώνοντας όλους τους συνειδητοποιημένους Έλληνες. Αποτελεί σύμβολο ενότητας του λαού και διατήρησης της ιστορικής μνήμης.

Εθνική Συνείδηση - Ταυτότητα Συλλογικό Ασυνείδητο

Εθνική Συνείδηση και Εθνική Ταυτότητα

Έθνος ονομάζεται ένα σύνολο ανθρωπών που μοιράζονται κοινά γνωρίσματα που διακρίνουν το σύνολο αυτό, σε παγκόσμια κλίμακα. Τα κυριότερα από τα γνωρίσματα αυτά μπορεί να είναι η φυλή, η γλώσσα, το θρήσκευμα, η κοινή ιστορία και πολιτισμός και η γεωγραφική καταγωγή.

Στην Ευρώπη, η ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης ξεκίνησε για τα περισσότερα έθνη (εξαιρουμένων Ελλάδας και Ιταλίας) κατά την Αναγέννηση, οπότε και τα πρώτα περιορισμένα κατ' έκταση βασίλεια που υπήρχαν μέχρι τότε, μετατράπηκαν σταδιακά σε κράτη σημερινής μορφής.

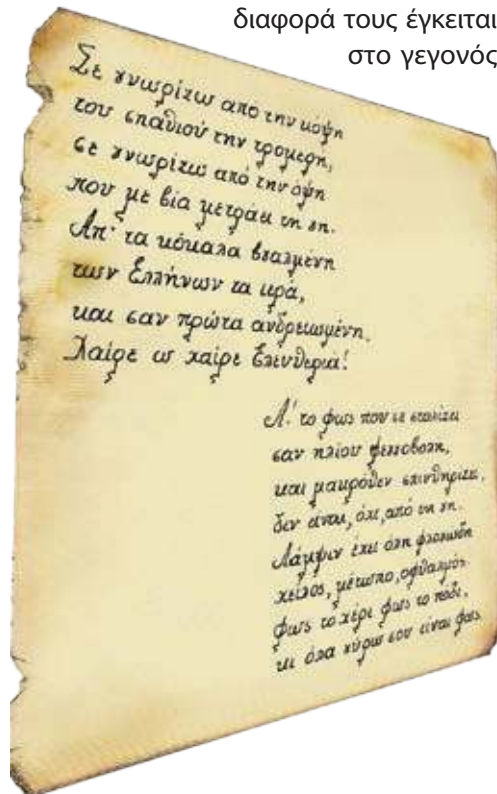
Η εθνική ταυτότητα ενός λαού δεν εξαρτάται από την κρατική του υπόσταση, αλλά από τη γλώσσα, τη θρησκεία, την ιστορία, την καταγωγή του. Σήμερα θεωρείται ότι η αποφασιστική συνδετική δύναμη ενός έθνους είναι εκείνη που προέρχεται, κατά ποικίλους τρόπους, από μια έντονη αίσθηση της δικής του ιστορίας, της ιδιαίτερης ακόμη και θρησκείας, αλλά και της μοναδικότητας της ομιλούμενης γλώσσας.

Η εθνική ταυτότητα συνιστά μια κοινωνική και πολιτική ταυτότητα. Από κοινωνιολογικής άποψης, η εθνική ταυτότητα είναι η ταυτότητα που αποκτά κανείς μέσα από την ταύτιση με την κοινωνική και πολιτισμική ομάδα στην οποία γεννιέται και μεγαλώνει. Δεν επιλέγεται από τα άτομα, αλλά προσδίδεται σε αυτά. Τα άτομα εξ αρχής δεν έχουν τη δυνατότητα επιλογής οποιασδήποτε εθνικής ταυτότητας, καθώς επίσης και τα μέλη της εθνικής ομάδας δεν έχουν επιλογή αν θα έχουν τη συγκεκριμένη εθνική ταυτότητα. Έτσι, αποκτούν την εθνική ταυτότητα τους και την υπερασπίζονται σαν να ήταν επιλογή τους. Ακόμη και για όσους μεταναστεύουν, η εθνική τους ταυτότητα τους ακολουθεί ως στοιχείο τόσο εξωτερικής κατηγοριοποίησης, όσο και εσωτερικής διαφοροποίησης. Υπάρχουν όμως και άτομα με πολλαπλές εθνικές ταυτότητες, όπως είναι τα άτομα που μεγαλώνουν μακριά από το μέρος που γεννήθηκαν. Παρατηρούμε ότι οι ταυτότητες που αποκτούν τα άτομα αυτά, είναι αυτές του έθνους προέλευσης των γονιών τους, ή και του έθνους στο οποίο ζουν.

Η θρησκεία είναι για πολλούς σημαντικό συστατικό της εθνικής τους ταυτότητας, ενώ για άλλους μπορεί να μην αποτελεί καν συστατικό ή να ασπάζονται διαφορετική θρησκεία. Όμως το γεγονός αυτό δεν υποβαθμίζει την εθνική συνείδηση του καθενός: η έλξη και η σημασία της εθνικής συνείδησης είναι ανεξάρτητη της αντίληψης του κάθε ατόμου σχετικά με τα συστατικά στοιχεία της. Ο άθεος, ο Μουσουλμάνος, ο Καθολικός και ο Ορθόδοξος Έλληνας, για παράδειγμα, μπορεί να αισθάνονται εξίσου Έλληνες, χωρίς αυτή η διαφοροποίηση να επηρεάζει το γεγονός ότι έχουν κοινή εθνική ταυτότητα.

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο

να προσπαθήσουμε να αποτυπώσουμε τους ορισμούς της εθνικής ταυτότητας και της εθνικής συνείδησης. Η εθνική ταυτότητα είναι το αποτέλεσμα της συνεχούς ταύτισης με το έθνος, καθώς και το συναίσθημα που εγείρεται απ' αυτή, ενώ εθνική συνείδηση είναι η αίσθηση της ταύτισης με το έθνος, η εσωτερική αναγνώριση και αποδοχή αυτής. Οι ορισμοί αυτοί είναι αρκετά ελαστικοί, αλλά και ακριβείς. Δεν ορίζουν την εθνική ταυτότητα και συνείδηση σε σχέση με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που μπορούν να έχουν, καθώς η παρουσία τους είναι θέμα ιστορικών και πολιτικοκοινωνικών συγκυριών. Με τους παραπάνω ορισμούς η εθνική ταυτότητα και η εθνική συνείδηση συμπλέκονται και αδελφοποιούνται, αφού στην πραγματικότητα μοιράζονται ακριβώς τα ίδια χαρακτηριστικά και λειτουργίες. Η μόνη διαφορά τους έγκειται στο γεγονός

ότι η εθνική ταυτότητα πέρα από την αυτοαναγνώριση ή την μη ανάδυσή της στο συνειδητό (όταν παραμένει στο ασυνείδητο του ατόμου), μπορεί να αποδοθεί στο άτομο και από εξωτερικούς παράγοντες (κράτος, άλλους), ενώ η εθνική συνείδηση είναι αποκλειστικά μια εσωτερική λειτουργία - διαδικασία, η οποία οδηγεί στην αναγνώριση από το άτομο της αίσθησης του ανήκειν στο συγκεκριμένο έθνος και προϋποθέτει την συνειδητοποίηση της ταυτότητάς του.

Στο μέτρο δε που το άτομο αυτοαναγνωρίζει την εθνική του ταυτότητα οι έννοιες της εθνικής ταυτότητας και εθνι-

κής συνείδησης, συμπίπτουν απολύτως. Συνακόλουθα η ανάλυση που προηγήθηκε και ακολουθεί αφορά και την εθνική συνείδηση, πλην των αναλύσεων που αφορούν αποκλειστικά την εξωτερική απόδοση της εθνικής ταυτότητας.

Το Συλλογικό Ασυνείδητο

Κατά αναλογία με την προσωπική ιστορία ενός ατόμου, που περιλαμβάνει κυρίως την παιδική του ηλικία - πρώτες ταυτίσεις, παιδικά τραύματα, απωθημέ-

νες επιθυμίες, ομαδικές ταυτίσεις, εκπαίδευση κλπ, η «προσωπική ιστορία» ενός έθνους περιλαμβάνει το επίπεδο εκπαίδευσης και πολιτισμού, τους πολιτικούς θεσμούς, αλλά και το παρελθόν του, δηλαδή συλλογικά τραύματα και ιστορικά γεγονότα που έχουν στιγματίσει το συλλογικό ασυνείδητο του έθνους. Πολλά από αυτά τα γεγονότα του παρελθόντος βρίσκονται «κρυμμένα» στους μύθους και τις διηγήσεις.

Η πορεία ενός έθνους μέσα στο χρόνο εξυμνείται μέσα από ιστορικά ντοκουμέντα, μνημεία, μύθους, τραγούδια κλπ. Αυτά αποτελούν την ιστορία, το παρελθόν του, και αυτά εγγράφονται στο μυαλό και στο ασυνείδητο των μελών του. Αυτό είναι ένα παρελθόν που μόνο τα μέλη ενός έθνους μπορούν να κατέχουν, γιατί περιέχει τις αντιλήψεις που έχει το έθνος για το ίδιο και τα άλλα έθνη, καθώς και την κουλτούρα και τη νοοτροπία του. Αυτό το παρελθόν δεν είναι απλά η γνώση που μπορεί να αποκτήσει ο οποιοσδήποτε για ένα άλλο έθνος μέσα από επισκέψεις στη χώρα, τη σπουδή της ιστορίας και, γενικά, το ενδιαφέρον για έναν άλλον πολιτισμό. Περιλαμβάνει, φυσικά, και αυτή τη γνώση, αλλά είναι κάτι περισσότερο: είναι η νοοτροπία που δημιουργείται από αυτή τη γνώση, σε συνδυασμό με όλα τα άλλα στοιχεία που συνθέτουν την εμπειρία ζωής σε μια συλλογική ομάδα. Αυτό είναι το συλλογικό ασυνείδητο ενός έθνους. Αναφέρεται σε στοιχεία της αρχαίας ιστορίας και σημαντικών γεγονότων του παρελθόντος που επιβιώνουν και μεταφέρονται στα άτομα στο παρόν. Περιλαμβάνει στοιχεία από την ιστορία που εγγράφονται σε όλα τα άτομα μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης, που εμπεριέχει και τη μετάδοση εικόνων, μέσα από τελετές, σύμβολα,

μύθους κλπ. Αυτά τα στοιχεία είναι κοινά γιατί, εκτός της κοινής εκμάθησής τους, τα άτομα ταυτίζονται μεταξύ τους μέσω του έθνους. Μέρος του συλλογικού ασυνειδήτου ενός έθνους αποτελούν και σημαντικά δυσάρεστα γεγονότα, όπως ήττες, καταστροφές κλπ, που ονομάζουμε συλλογικά τραύματα. Αυτά τα τραύματα μπορούν να έχουν δυσάρεστες επιπτώσεις όταν, και για όσους, τα βιώσουν φαντασιακά στο παρόν ως παρόν. Τα συλλογικά τραύματα εγγράφονται στο συλλογικό ασυνείδητο ως γεγονότα, αλλά ο τρόπος με τον οποίον θα εκληφθούν και βιωθούν από το κάθε άτομο μπορεί να διαφέρει.

Τα έθνη στην προσπάθειά τους να διατηρήσουν ζωντανές τις μνήμες τους κατασκευάζουν μνημεία και αναμνηστικά σύμβολα. Αυτά αποκαλύπτουν την ιστορία του έθνους ή σημαντικές στιγμές του: υπενθυμίζουν λιγότερο συλλογικά τραύματα και κυριότερα, σημαντικά επιτεύγματα, στιγμές δόξας. Σε περιόδους φυσιολογικής ηρεμίας η έλξη αυτών των συμβόλων ισχύει για μεμονωμένα άτομα. Χαρακτηριστικό του εθνισμού είναι επιθυμία αποκατάστασης του ένδοξου παρελθόντος. Ένα επιπρόσθετο χαρακτηριστικό σχετικά με αυτό είναι η άρνηση των συλλογικών τραυμάτων. Πρόκειται για μια λειτουργία που ανταποκρίνεται σε βασικό χαρακτηριστικό του ασυνειδήτου: την άρνηση δυσάρεστων γεγονότων και συναισθημάτων. Η απογοήτευση ή ο θυμός που προκαλεί ένα γεγονός σε συνδυασμό με αδυναμία αποδοχής του οδηγεί στην ασυνείδητη άρνηση.

Σημαντικά σημεία στην πορεία των εθνών και εθνοτήτων εγγράφονται στους μύθους, τα ποιήματα, τα τραγούδια και τα διηγήματα, εκεί δηλαδή που η φαντασία αφήνεται εξ ορισμού ελεύθερη να δημιουργή

γήσει και να εξάρει. Μπορούν επίσης να υπερβάλλουν και να μεταδώσουν την αίσθηση κινδύνου. Οι εθνικοί εορτασμοί, οι μύθοι, όπως και τα τραγούδια, διηγήματα κλπ, έχουν μια ισχυρή και κυρίως, ασυνείδητη επίδραση στις συλλογικές ταυτότητες καθώς περιέχουν σημαντικές παραστάσεις και εικόνες που έχει ένα έθνος για τον εαυτό του και την ταυτότητα του.

Οι μύθοι, συγκεκριμένα, είναι θρυλικές διηγήσεις που αντιπροσωπεύουν μέρος των πεποιθήσεων των ανθρώπων ή ερμηνεύουν φαινόμενα. Δεν απαιτούν εμπειρική επιβεβαίωση. Ο αρχικός τους στόχος είναι να δίνουν νόημα. Οι μύθοι είναι διηγήματα πλούσια σε ιδέες, εικόνες και φαντασία και, ως εκ τούτου, είναι ελκυστικοί. Αποτελούν αναγκαιότητες του ψυχισμού, καθώς δεν προσπαθούν να διευκρινίσουν κάποιο γεγονός, αλλά να διαμεσολαβήσουν συμβολικά στα άτομα και τον κόσμο τους και να τα συμφιλιώσουν με τις ίδιες τους τις αντιφάσεις. Μια ενδιαφέρουσα παρατήρηση είναι ότι οι πρώτοι, αρχέγονοι μύθοι εμφανίζουν μια αξιοσημείωτη ομοιότητα όσον αφορά στο περιεχόμενό τους. Οι μύθοι για τους εθνικούς ήρωες είναι εξαιρετικά εμπλουτισμένοι με φανταστικά στοιχεία που, αν και απευθύνονται σε διαφορετικούς λαούς, διασκορπισμένους και εντελώς ανεξάρτητους μεταξύ τους, εμφανίζουν αξιοθαύμαστους παραλληλισμούς. Οι μύθοι δεν μας αφηγούνται την πραγματική ιστορία μιας κοινότητας, αλλά αποκαλύπτουν τα σημεία που έχουν ιδιαίτερη σημασία, αυτά που επηρεάζουν στο μεγαλύτερο βαθμό την αυτοαντίληψη και τη νοοτροπία της κοινότητας. Άλλωστε, οι μύθοι δεν είναι ιστορικές αλήθειες: αποτελούνται από αντιφάσεις και μια τάση να παρυσιάζουν τα γεγονότα ως φυσικά. Έτσι, παραμένουν απρόσβλητοι στην κριτική.

Επιπλέον, απευθύνονται στο συναίσθημα και όχι στην ορθολογική σκέψη. Χρησιμοποιούνται, επιλεκτικά αλλά ευρέως, απ' όλα τα έθνη για να ενισχύσουν τη συνοχή και ακεραιότητα της εθνικής ομάδας.

Το συλλογικό ασυνείδητο είναι η μνήμη του έθνους. Στη διαμόρφωσή του συμβάλει και η συλλογική λήθη, δηλαδή η λεγόμενη επιλεκτική μνήμη. Η συγγραφή του παρελθόντος ενός έθνους που γίνεται στο παρόν επηρεάζεται αναπόφευκτα από τις ισχύουσες αντιλήψεις, αναπαραστάσεις και επιθυμίες, καθώς πολλά πράγματα έχουν απορριφτεί από τη μνήμη του έθνους, ενώ άλλα έχουν παραποιηθεί, και ορισμένα απομεινάρια του παρελθόντος έχουν παρερμηνευτεί μέσα από την προσπάθεια να ταιριάξουν με τις σύγχρονες ιδέες. Παρ' όλα αυτά δεν πρέπει να απορρίψουμε αυτές τις φαντασιώσεις των ατόμων, ή την ιστορία των εθνών, γιατί παρουσιάζουν μια πραγματικότητα του παρελθόντος, έστω και αν έχουν μεσολαβήσει ορισμένες παραποιήσεις ή παραβλέψεις. Στο συλλογικό ασυνείδητο δεν εγγράφεται απαραίτητως η ακριβής ιστορική πορεία του έθνους, αλλά τα στοιχεία της που έχουν τονιστεί ώστε να ανταποκριθούν σε συγκεκριμένες προσλήψεις ή ιδεολογίες. Η διαδικασία ανάκλησης στη μνήμη των ιστορικών γεγονότων είναι επιλεκτική, ιδιαίτερα σε συλλογικές αναφορές.

Οι κοινές μνήμες ενός έθνους δημιουργούνται μέσω των συνηθειών του ημερολογίου ή της τελετουργικής ενθύμησης. Η συλλογική επανάληψη πρακτικών, οι τελετές, τα μνημεία, τα μουσεία κλπ. είναι οι θεματοφύλακες της συλλογικής μνήμης και δημιουργούν ισχυρούς δεσμούς με την εθνική κοινότητα. Οι προσλήψεις που διαμορφώνει ένα έθνος σχηματίζονται μέσα από μια επιλεκτική ανάγνωση της ιστορίας

και διατηρούνται μέσα από την τελετουργική ενθύμηση αυτών των προσλήψεων.

Οι Μηχανισμοί Δημιουργίας και Ενίσχυσης της Εθνικής Συνείδησης Ο Εθνικός Ύμνος ως Μέσον Δημιουργίας της Εθνικής Συνείδησης Γενικά

Τα πρώτα και καθοριστικά στοιχεία για τη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας και συνακόλουθα της εθνικής συνείδησης, λαμβάνονται από το παιδί στα πρώτα χρόνια της ζωής, κυρίως από το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον. Στην συνέχεια το κράτος αναλαμβάνει να εμψυχήσει στα μέλη του την αίσθηση της ταυτότητας, να την δημιουργήσει ή να την ενισχύσει με θεσμοθετημένους φορείς. Στο σχολείο, το κράτος παράλληλα με τον εκπαιδευτικό του ρόλο, αναλαμβάνει και την κοινωνικοποίηση των παιδιών όπου περιλαμβάνεται και η ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης. Αλλά και πέραν αυτού τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας, συνεχίζουν το ρόλο αυτό ενισχύοντας την εθνική συνείδηση των ατόμων. Τον ρόλο της προς τον σκοπό αυτό παίζει και η «ελίτ» της κοινωνίας και ιδίως οι διανοούμενοι και οι πολιτικοί. Ας δούμε το κάθε ένα ξεχωριστά.

Εκπαίδευση

Το σχολείο παίζει εξέχοντα ρόλο στην κοινωνικοποίηση των παιδιών και των εθνικών παραδόσεων. Η εκπαίδευση είναι σε μεγάλο βαθμό προσανατολισμένη προς την εθνική ομάδα, ιδίως σε τρεις πλευρές της: στη διδασκαλία, στη γλώσσα και στα αθλήματα. Από την πρώτη τους επαφή με το σχολείο τα παιδιά επηρεάζονται από το συλλογικό ασυνείδητο του έθνους. Από πολύ μικρές ηλικίες

περιεχόμενο. Τα θέματα που διδάσκονται αφορούν ως επί το πλείστον το Ελληνικό έθνος και, επίσης, παρουσιάζονται υπέρ του έθνους. Παρουσιάζονται τα γεγονότα που ευνοούν ή με τρόπο που να ευνοεί την εθνική εικόνα, και παράλληλα μια συνοπτική ή αποφορτισμένη εικόνα για τους άλλους ή τα αντίπαλα έθνη. Ο Εθνικός Ύμνος περιέχει στοιχεία μύθου (πλούσιος σε ιδέες, εικόνες και φαντασία), ιστορικά γεγονότα και ήρωες. Αυτό βοηθάει τα παιδιά ακόμη και της μικρής ηλικίας να εκδηλώσουν ενδιαφέρον κατά την διδασκαλία του. Η απλή γλώσσα που έχει γραφεί, μιλάει απ' ευθείας στις καρδιές των μικρών μαθητών, και μεταδίδει τα μηνύματά του, της αγάπης για την πατρίδα και του θαυμασμού για τις ηρωικές πράξεις των προγόνων μας.

(μέχρι τις πρώτες τάξεις του δημοτικού), τα παιδιά μαθαίνουν για τα σημαντικά ιστορικά πρόσωπα και γεγονότα μέσα από ιστορίες, ποιήματα, σχολικά παιχνίδια και τραγούδια στα οποία συμπεριλαμβάνεται και ο Εθνικός Ύμνος.

Στη μάθηση αυτή, συχνά μπλέκονται τα γεγονότα με τη φαντασία και η ιστορία με τους θρύλους και το μάθημα γίνεται πιο ελκυστικό και ενδιαφέρον για τους πολύ μικρούς. Έτσι διαμορφώνεται η εθνική συνείδηση μέσω των μύθων και διηγημάτων. Σε μεγαλύτερες τάξεις, το μάθημα της ιστορίας έχει και αυτό εθνικό προσανατολισμό, όσο αφορά την θεματολογία αλλά και το

Στο σχολείο, τουλάχιστον μια φορά τον μήνα, γίνεται έπαρση της σημαίας και ψάλεται ο Εθνικός Ύμνος. Αυτό βοηθάει τα εκπεμπόμενα μηνύματα γιατί συνδυάζει την απαραίτητη επανάληψη και τον μη κορεσμό των παιδιών. Παράλληλα οργανώνονται γιορτές και εκδηλώσεις, ενόψει των εθνικών και τοπικών επετείων, όπου τα παιδιά συμμετέχουν με ποιήματα και τραγουδούν τραγούδια που αφορούν το ένδοξο παρελθόν και τους ηρωικούς προγόνους. Στην κορυφή των εκδηλώσεων βρίσκεται το σύμβολο του έθνους, η σημαία και ο Ύμνος της πατρίδας. Τα μεταδιδόμενα μηνύματα, εσωτερικεύονται στο ασυνείδητο, όπου πρωταγωνιστικό ρόλο

παίζει ο στρατός, οι ήρωες και η θυσία, υπενθυμίζοντας την εθνική καταγωγή και την ταύτιση με το έθνος.

Η εκπαιδευτική διαδικασία συμμετέχει στη διαμόρφωση εθνικών συνειδήσεων και ταυτοτήτων και μέσω της γλώσσας. Η διδασκαλία μιας ενιαίας συγκροτημένης εθνικής γλώσσας είναι εξαιρετικής σημασίας για την εμπέδωση της κοινής εθνικής ταυτότητας. Η γλώσσα αποτελεί τον κώδικα επικοινωνίας και μόρφωσης ενός έθνους, καθώς και καθοριστικό στοιχείο αναγνώρισης της εθνικότητας και του διαχωρισμού των «άλλων». Καθώς όλα τα άτομα εντός της επικράτειας του κράτους μαθαίνουν μια κοινή γλώσσα, αποκτούν και ένα σημαντικό ενοποιητικό γνώρισμα που τα ξεχωρίζει από τους άλλους. Σημαντικό γνώρισμα που τη διαφοροποιεί από τη διάλεκτο, είναι ότι είναι γραπτή και μπορεί να μεταδοθεί πέρα από τα όρια μιας τοπικής κοινότητας. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ο «Ύμνος εις την Ελευθερίαν», έχει γραφεί στην απλή καθομιλουμένη δημοτική γλώσσα, με αποτέλεσμα να γίνεται άμεσα κατανοητός από τους απλούς ανθρώπους, δεν περιέχει δυσκολονόητες λέξεις και εκφράσεις και τα συμπεράσματα και διδάγματα προκύπτουν αβίαστα.

Το ζήτημα του αθλητισμού, βέβαια, δεν αφορά μόνο την εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς ιδιαίτερη βαρύτητα έχει ως κοινωνικό γεγονός. Τα παιδιά συμμετέχοντας σε εθνικές αθλητικές ομάδες εμπεδώνουν την αντίληψη συμμετοχής στο έθνος και, όταν αγωνίζονται με άλλες εθνικές ομάδες, ισχυροποιούν την ταύτιση τους με αυτό. Έτσι εξηγείται και η έντονη «εθνική» συναισθηματική φόρτιση των συμμετασχόντων αθλητών, τα δάκρυα στο βάθρο του νικητή κατά την ανάκρουση του Εθνικού Ύμνου,

το τύλιγμα με την σημαία (αγκαλιά της μητέρας πατρίδας). Σε διεθνείς αγώνες η ταύτιση ακόμα και των φιλάθλων με την εθνική ομάδα και κατ' επέκταση με το έθνος, έρχεται ως φυσικό επακόλουθο. Η αναφορά στην εθνική ταυτότητα είναι ασυνείδητη. Η νίκη γίνεται ζήτημα εθνικής υπερηφάνειας, η δε ήττα εθνικού πένθους, ειδικότερα όταν η άλλη ομάδα ανήκει σε έναν «αιώνιο αντίπαλο». Στη μετάδοση των εθνικών μνηυμάτων και ταυτίσεων στα αθλητικά γεγονότα συμβάλλουν πολύ τα μέσα μαζικής ενημέρωσης καθώς και η ανάκρουση - σε μερικές περιπτώσεις με ιδιαίτερη λαμπρότητα - των Εθνικών Ύμνων των ομάδων, πριν από την έναρξη του αγώνα, που υπενθυμίζει το εμείς και αναμεταδίδει την αίσθηση του ανήκειν στο κοινό σύνολο του έθνους με τον ενοποιητικό του χαρακτήρα.

Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και Επικοινωνίας

Με τον όρο μέσα μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας (ΜΜΕ) εννοούμε τα μέσα μαζικής μετάδοσης πληροφοριών και προσφοράς ψυχαγωγίας, δηλαδή το ραδιόφωνο, τις εφημερίδες και την τηλεόραση. Τα ΜΜΕ επηρεάζουν άμεσα το κοινό με τη μετάδοση θεμάτων και εικόνων εθνικού περιεχομένου, υπενθυμίζουν στα άτομα τις κοινές αξίες και τους ηρωικούς αγώνες του λαού μας, κυρίως σε ειδικές εκπομπές - αφιερώματα με αφορμή ιστορικά γεγονότα, συνεπικουρούμενα και από τα εθνικά σύμβολα του κράτους, και μάλιστα με τρόπο επιτακτικό καθώς απευθύνονται δυναμικά σε ένα παθητικό ακροατήριο. Ομιλούν την εθνική γλώσσα που είναι οικεία και κατανοητή από όλους. Μέσα από αυτά ο κόσμος γίνεται ορατός και η ταύτιση προκύπτει μέσα από την προσωπική εμπειρία της

κοινότητας, από την αναγνώριση των κοινών που μας ενώνουν, από τα κοινά και παραπλήσια ήθη και έθιμά μας.

Σε εθνική κλίμακα τα ΜΜΕ μεταδίδουν δραματοποιημένες εικόνες και οργανώνουν το εθνοσυγκινησιακό φορτίο από απόσταση: προσφέρουν ναρκισσιστικού τύπου ικανοποίηση, αποδοχή και ασφάλεια, χρησιμοποιώντας τον εθνικό λόγο, την προπαγάνδα και τη διαφήμιση, που απευθύνεται περισσότερο στο αίσθημα των ατόμων. Οι επισκέψεις στα εθνικά μουσεία και η -ενεργή ή παθητική από τους τηλεθεατές- συμμετοχή στις εθνικές επετείους και τους εορτασμούς δια μέσου της τηλεόρασης, αναζωογονούν την

ήδη ταυτιστεί με το έθνος, ενισχύοντας την εθνική τους συνείδηση. Αποτελούν το αποτελεσματικότερο μέσο διαμόρφωσης της κοινής γνώμης και μετάδοσης μηνυμάτων. Από τη μία, τα άτομα είναι παθητικοί δέκτες των μηνυμάτων των ΜΜΕ ενώ, από την άλλη, τα τελευταία είναι αυτά που κάνουν την επιλογή θεμάτων και καθορίζουν και επιβάλλουν τη δημόσια συζήτηση.

Στο 5^ο φύλλο της εφημερίδας «Γενική Εφημερίς της Ελλάδος», της οποίας διευθυντής ήταν ο Θεόκλητος Φαρμακίδης, την 21/10/1825 δημοσιεύτηκε ολόκληρος ο «Εθνικός Ύμνος», συνοδευόμενος από ανάλυση του Σπ. Τρικούπη. Ήταν η πρώτη ευρεία κυκλοφορία του «Ύμνου», που τον έκανε γνωστό στο ελληνικό κοινό, αναμεταδίδοντας την ώρα του εθνικού αγώνα την φλόγα για την Ελευθερία.

Πνευματική Ελίτ

Με τον όρο «ελίτ» (προσωπικότητες) αναφερόμαστε στους διανοούμενους και τους πολιτικούς. Κατ' αρχήν οι ίδιες οι ελίτ αποτελούνται από άτομα που έχουν ταυτιστεί με το έθνος και οι ενέργειες τους, εκτός από τις όποιες προσπάθειες χειραγώγησης των εθνικών συναισθημάτων, αντανακλούν και την προσωπική τους αγωνία για το έθνος και την εθνική τους ταυτότητα. Οι διανοούμενοι και πολιτικοί, που αποτελούν σημαντικό κομμάτι της ελίτ, είναι οι πρώτοι που γοητεύτηκαν από το εθνικό ιδεώδες και δημιούργησαν την εθνική ιδεολογία. Άλλωστε, είναι ο ρόλος των διανοούμενων να συστηματοποιούν την κουλτούρα και τη νοοτροπία ενός λαού σε ιδεολογία. Οι ελίτ έχουν ένα σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση εθνικών ταυτοτήτων, είναι όμως και οι ίδιες επηρεασμένες από όλες αυτές τις υπάρχουσες νοοτροπίες και τατίσεις: έχουν και αυτές μια εθνική ταυτό-

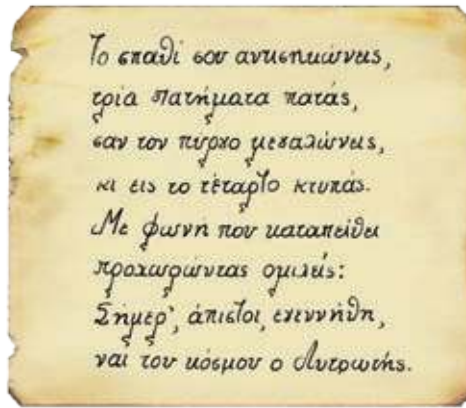
εθνική ταυτότητα. Ο Εθνικός Ύμνος που ακούγεται στο γήπεδο, κατά τις επίσημες τελετές, τις παρελάσεις, σε συνδυασμό με την έπαρση της σημαίας, μεταδιδόμενη κυρίως από την τηλεόραση, σε μεταφέρει νοερά στον χώρο που γίνεται το γεγονός, συμμετέχοντας άμεσα. Όπως αναφέρεται από πολλούς μελετητές, ο εθνοκεντρισμός ή ο πατριωτισμός είναι σταθερές αναφορές, ειδικά στις ειδήσεις αλλά όχι μόνο: η μετάδοση μηνυμάτων, στερεοτύπων κλπ. επιδρά άμεσα σε άτομα που έχουν

τητα. Οι ελίτ καθορίζουν και χειρίζονται τις κρατικές πρωτοβουλίες και μηχανισμούς, καθώς είναι αυτές οι ομάδες που έχουν τα μέσα, δηλαδή τη θέση και την εκπαίδευση, για να το κάνουν. Ειδικά οι διανοούμενοι, είναι εξ' επαγγέλματος επιφορτισμένοι με τη διαφύλαξη και διαχείριση των πολιτισμικών και εκπαιδευτικών θεσμών, δουλειά που αναλαμβάνουν και ως έκφραση και ενσάρκωση της ταυτότητας, ενότητας και αυτονομίας των μελών του έθνους, που αντιπροσωπεύονται από τις εθνοτικές ελίτ. Ο «Ύμνος», γραμμένος από το χέρι ενός γνήσιου και μεγάλου ποιητή, συγκλονίζει την ύπαρξή μας, μυαλό και ψυχή, με το μεγαλόπρεπο και υψηλό ύφος του, εξίσου μαχητικό, υμνητικό και εκδικητικό, και καθόλου ρητορικό αλλά με το αληθινό του περιεχόμενο που διατηρεί πάντα την αξία του. Είναι ένα έργο κλασικό και πάντα επίκαιρο.

Η ενασχόληση των διανοούμενων με την ανάλυση του Εθνικού Ύμνου και τον Δ. Σολωμό, υπήρξε πραγματικά μεγάλη. Μέσω αυτών αποσαφηνίστηκαν οι άγνωστες πτυχές του ποιήματος, αναγνωρίστηκε το μεγαλείο του ποιητή και έγινε ακόμα πιο γνωστό το νόημά του. Αποτέλεσε αντικείμενο θαυμασμού, αγαπήθηκε πολύ και μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες. Ας μη ξεχνάμε ότι το ποίημα αυτό ενέπνευσε όχι μόνο τους Έλληνες, αλλά συνέβαλε αποφασιστικά και στην εμπέδωση του φιλελληνισμού. Όσον αφορά στην πολιτική, είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι όλοι οι αρχηγοί κρατών από τα μέσα του 20ού

αιώνα και μετά αξιώνουν τη νομιμοποίηση της διακυβέρνησης τους στο όνομα της εθνικής εκπροσώπησης και προστασίας, συμπεριλαμβανομένων ακόμα και των δικτατόρων. Υπάρχει στη σύγχρονη πολιτική ένα ολόκληρο επιτελείο γύρω από κάθε σημαντικό πολιτικό, ή αρχηγό κόμματος, αποτελούμενο από συμβούλους και διαφημιστές που γνωρίζουν πώς μπορεί να γίνει η αποτελεσματικότερη προπαγάνδα, η οποία οφείλει να περιστρέφεται γύρω από τις εθνικές προκαταλήψεις και, κυρίως, να επιβεβαιώνει τα εθνικά συναισθήματα των

πολιτών. Έτσι, είτε οι ίδιοι είναι αληθινοί εκφραστές του εθνισμού είτε όχι, σε πολιτικό επίπεδο ο εθνισμός ως Λόγος και συναίσθημα χρησιμοποιείται ως το κύριο μέσο επηρεασμού των ατόμων. Πρέπει όμως να επισημάνουμε ότι, ανεξάρτητα

από τις όποιες σκοπιμότητες, οι πολιτικοί, αλλά και οι διανοούμενοι, έχουν γαλουχηθεί όπως και οι ομοεθνείς τους, σε ένα συγκεκριμένο εθνικό περιβάλλον και είναι αναμενόμενο να λειτουργούν υπό το κράτος των εθνικών αντιλήψεών τους.

Επίλογος

Ζούμε σε έναν κόσμο έντονων και συχνά αντιφατικών εξελίξεων που αναστατώνουν τις - ήδη ταραγμένες - κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες της ύπαρξής μας. Η αλληλεπίδραση και ποικιλότητα των γεγονότων και η σύγκρουσή τους με ότι έχουμε μάθει να θεωρούμε σταθερό σημείο αναφοράς αποτελεί χαρακτηριστι-

κό των τελευταίων δεκαετιών αλλά και πηγή σύγχυσης για τους πολίτες. Κεντρικό σημείο αναφοράς αυτής της διανοητικής απόπειρας αποτελεί η εθνική ταυτότητα, μια κοινωνική και πολιτική ταυτότητα που οι άνθρωποι, ως μέλη των εθνικών συλλογικοτήτων, αποκτούν από πολύ νωρίς στη ζωή τους, και που, ως συλλογική ταυτότητα, αποτελεί μια αναγκαιότητα εδραιωμένη στην ψυχοσύνθεση του κάθε ατόμου και στις ασυνείδητες ορμές και επιθυμίες του. Σ' αυτό το πλαίσιο, ο πατριωτισμός έχει αποτελέσει, και συνεχίζει να αποτελεί, μια ιδιαιτέρως ελκυστική ιδεολογία που κινητοποιεί τις μάζες και χειραγωγεί με πρωτοφανή επιτυχία τις ισχυρές εθνικές ταυτίσεις των ατόμων. Παρ' όλ' αυτά, υποστηρίζεται ευρέως κατά τις τελευταίες δεκαετίες ότι μια άλλη διαδικασία, και ιδεολογία, η παγκοσμιοποίηση, καθιστά παρωχημένο τον πατριωτισμό και, συνεπώς, θέτει σε κίνδυνο τα εθνικά κράτη και αποδυναμώνει τις εθνικές ταυτότητες. Όμως, πληθώρα εμπειρικών στοιχείων υποδεικνύουν ότι κάτι τέτοιο δεν έχει συμβεί και ότι, απεναντίας, οι εθνικές ταυτότητες έχουν ενδυναμωθεί στην αυγή του 21ου αιώνα.

Όλοι οι αγώνες, τα πάθη, οι ελπίδες

του Ελληνισμού, είναι αποκρυσταλλωμένα μέσα σε αυτό που λέγεται Εθνικός Ύμνος. Ο Εθνικός Ύμνος πέρα απ' όλα αυτά αντανακλά και την ομοψυχία και την εθνική συνείδηση που έχει κάθε έθνος. Γιατί είναι ο ύμνος εκείνος, στο άκουσμα του οποίου όλοι πρέπει να σταθούν προσοχή, και να τιμήσουν με τη στάση τους αυτή, τόσο τα ιδανικά της φυλής τους όσο και αυτούς που θυσίαστηκαν για χάρη αυτών και έδωσαν το πιο πολύτιμο αγαθό, τη ζωή τους. Συνήθως ο Εθνικός Ύμνος ακούγεται με την έπαρση ή την υποστολή της σημαίας. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι υπάρχει ένας άρρηκτος κρίκος που συνδέει αυτά τα δύο σύμβολα, Σημαία και Εθνικό Ύμνο. Είναι τα σημάδια της πατρίδας, είναι για τον Έλληνα φορτισμένα με μια συγκινησιακή δύναμη πολύ μεγάλη, αξιοθαύμαστη και ηρωική, είναι η ιστορία της πατρίδας μας. Οι αποδιδόμενες τιμές σ' αυτά, αποτελούν αποδόσεις τιμής στο Έθνος μας και το λαό μας, που με βαθύ το αίσθημα της φιλελευθερίας, της φιλοπατρίας, της ευθύνης και του καθήκοντος, βαδίζει στο δρόμο της συμφιλίωσης, της ομοψυχίας, της εθνικής ανάτασης και της αντίστασης σε κάθε μορφή επιβολής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

- ☞ ΣΒΟΡΩΝΟΣ Νίκος: «Το Νεοελληνικό Έθνος - Γένεση και Διαμόρφωση του Νέου Ελληνισμού», Εκδόσεις Πόλις, 2004.
- ☞ ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ Γεώργιος: «Στο κοίλον της Ιστορίας - Ελλάδα και Παγκοσμιοποίηση», Εναλλακτικές Εκδόσεις, 2001.
- ☞ ΨΑΡΡΟΥ ΝΕΛΛΗ: «Εθνική Ταυτότητα στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης», Εκδόσεις Gutenberg, 2005.
- ☞ ΚΟΥΡΤΣΙΔΗ Ηλία: «Ο Ύμνος εις την Ελευθερίαν», Εκδόσεις Μαϊάνδρος 2003.
- ☞ «Άπαντα Σολωμού», Εκδόσεις Μέρμηγκα.
- ☞ ΠΑΣΧΟΥ Γιώργου: «Κράτος δικαίου και Πολιτική», Εκδόσεις ο πολίτης, 1991.

Άρθρα

- ☞ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ Ντία: Έθνος Πολιτών και Κοινωνία Εθνών, Διαδίκτυο.
- ☞ ΜΑΡΙΝΟΣ Γιάννης: Το διπλό δώρο της εθνικής ποδοσφαιρικής ομάδας, Το ΒΗΜΑ, 11/07/2004, σελ. Β46.
- ☞ ΧΟΛΕΒΑ Κων/νου: Ιστορική μνήμη και εθνική συνείδηση στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, διαδίκτυο.
- ☞ ΠΙΖΑΝΙΑΣ Πέτρος: Πώς διαμορφώθηκε η εθνική συνείδηση, διαδίκτυο.

ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟΥ ΩΣ ΜΕΣΟΥ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
Της (ΠΒ) Απόστολος Σδρόλιας

Μέχρι τον 18^ο αιώνα, η αποστολή γραμμάτων από τη μία χώρα στην άλλη ή μεταξύ των πόλεων της ίδιας χώρας ήταν αρκετά δύσκολο να πραγματοποιηθεί. Και αυτό διότι, για να σταλεί ένα γράμμα έπρεπε αρχικά, αφού συνταχθεί, να σφραγισθεί με βουλοκέρι, να περάσει από πολλές τυπικές διαδικασίες, με αποτέλεσμα το όλο «εγχείρημα» να στοιχίζει στον αποστολέα και ενίοτε στον

παραλήπτη ένα αρκετά σεβαστό ποσό για εκείνη την εποχή. Το 1653 πρώτος ο Φρ. Βαλαγέ επινόησε το γραμματόσημο και το έθεσε σε κυκλοφορία αρχικά στη Γαλλία.

Το γραμματόσημο, από το πρώτο που εκδόθηκε μέχρι και σήμερα, είναι συνήθως ένα μικρό ορθογώνιο, οδοντωτό χαρτάκι που κολλάμε στα γράμματα για να πάνε στον προορισμό τους. Επάνω στο καθένα από αυτά αναγράφεται η τιμή του, που συμβολίζει και τα έξοδα που απαιτούνται για να φτάσει το γράμμα στον προορισμό του. Η τιμή αυτή λέγεται «τέλος γραμματοσήμου».

Με την επινοήση αυτή του Βαλαγέ, η όλη διαδικασία της αποστολής ενός γράμματος απλουστεύτηκε τόσο πολύ, ώστε όλο και περισσότερος κόσμος άρχισε να στέλνει επιστολές και κάρτες, αφού πλέον το κόστος της αποστολής τους έγινε σχετικά φθινό και λιγότερο χρονοβόρο. Αυτό παράλληλα είχε ως συνέπεια το γραμματόσημο να γίνει ένας σεβαστός πόρος εσόδων για κάθε κράτος που ανήκε στην Παγκόσμια Ταχυδρομική Ένωση (U.P.U). Η ένωση αυτή ιδρύθηκε το 1874 στη Βέρνη και μετέχει σε αυτή και η Ελλάδα όπως και πολλές άλλες χώρες που μιμήθηκαν το παράδειγμα της Γαλλίας.

Το πρώτο ελληνικό γραμματόσημο, κυκλοφόρησε την 1^η Οκτωβρίου του 1861. Τυπώθηκε στο Παρίσι, στο τυπογραφείο του Ernest Meyer, με πλάκες των 150 εκτύπων (10x15), κατασκευασμένες από τον γνωστό Γάλλο χαρακτή Albert Barre, γιο του J.J.Barre, δημιουργό των πλακών των πρώτων γαλλικών γραμματοσήμων, που εκδόθηκαν το 1849 και απεικόνιζαν την κεφαλή της θεάς Δήμητρας.

Το πρωτότυπο με την κεφαλή του Ερμή, σχεδιάστηκε από τον ίδιο τον Α. Barre και το όλο εγχείρημα χαρακτηρίζεται σαν ένα αριστούργημα της νεώτερης χαρακτηριστικής τέχνης. Στη συνέχεια, οι πλάκες μεταφέρθηκαν στην Αθήνα όπου χρησιμοποιήθηκαν για την εκτύπωση των Αθηναϊκών εκδόσεων μέχρι και το 1886. Αποτέλεσαν ένα θαύμα σχεδιασμού, χαρακτηριστικής και εκτύπωσης.

Είδη γραμματοσήμων, από απόψεως σχημάτων, χρωμάτων και μεγεθών υπάρχουν πολλά. Συνήθως, έχουν σχήμα ορθογώνιο, αλλά έχουν εκδοθεί και γραμματόσημα τετράγωνα, τριγωνικά, ρομβοειδή και πολυγωνικά. Από απόψεως εκδόσεων, διακρίνονται στις τακτικές εκδόσεις συνηθισμένης χρήσης και στις έκτακτες εκδόσεις, είτε αυτές είναι αναμνηστικές, είτε αθλητικές, είτε εορταστικές εθνικών γεγο-

νότων και επετείων ή διασήμων προσωπικοτήτων.

Σημαντική θέση στις εκδιδόμενες σειρές έχουν τα αναμνηστικά γραμματόσημα. Αυτά εκδίδονται για να τιμη-

θούν διάφορες επέτειοι ή καινοτομίες ή σημαντικά ιστορικά, εθνικά και άλλα γεγονότα. Έτσι, κατά την έκδοση των αναμνηστικών γραμματοσήμων, το «σημαντικό γεγονός» που αναγράφουν γίνεται ευρύτερα γνωστό και, με την προβολή του στο εσωτερικό αλλά και στο εξωτερικό της χώρας, δίνεται η ευκαιρία σε κάθε κράτος να «προπαγανδίσει» την εθνική, πολιτική και ιστορική του ταυτότητα. Η σπουδαιότερη ελληνική αναμνηστική σειρά ήταν αυτή των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών αγώνων, που κυκλοφόρησε στα 1896, και στάθηκε αφορμή η Ελλάδα να «διαδώσει» παγκοσμίως τα ιδανικά και τα ιδεώδη του Ολυμπισμού.

Μεγάλη αξία όμως για τους συλλέκτες έχουν ειδικά τα «ασφράγιστα» γραμματόσημα. Αυτά, δηλαδή, που κατά την διάθεσή τους, δεν έχουν χρησιμοποιηθεί για να σταλεί γράμμα και έτσι δε φέρουν επάνω τους τη σφραγίδα του ταχυδρομείου. Οι συλλέκτες τα προτιμούν γιατί, όπως υποστηρίζουν, στα «ασφράγιστα» γραμματόσημα, η εικόνα του θέματος που αναγράφουν δεν έχει αλλοιωθεί καθόλου από τη σφραγίδα και ως εκ τούτου είναι πιο καθαρή. Ακόμη δε, μεγαλύτερη αξία, έχουν τα γραμματόσημα στα οποία η κόλλα που βρίσκεται στο πίσω μέρος τους έχει παραμείνει άθικτη.

Η συγκέντρωση και διατήρηση των γραμματοσήμων σε συλλογές είναι μία διαδικασία πολύ διαδεδομένη, ειδικά στο εξωτερικό, μετά το 1900. Αυτή ακριβώς η συνήθεια ονομάστηκε φιλοτελισμός. Οι ανά τον κόσμο φιλοτελιστές συγκεντρώνουν τα γραμματόσημα, τα ταξινομούν και κάνουν συλλογές. Είναι ένα χόμπι για το οποίο είναι διατεθειμένοι να διαθέσουν τεράστια χρηματικά ποσά προκειμένου να πάρουν στην κατοχή τους ένα σπάνιο

γραμματόσημο, όπως π.χ την κεφαλή του Ερμή, τον αετό της Ρωσίας κ.ά. Υπάρχουν σήμερα προσωπικές συλλογές φιλοτελιστών που αντιπροσωπεύουν τεράστιες περιουσίες ανυπολόγιστης αξίας.

Με την αύξηση του φιλοτελισμού, άρχισαν να δημιουργούνται σε όλες τις μεγάλες πόλεις του κόσμου γραφεία που προμήθευαν τους φιλοτελιστές με γραμ-

Σολφερίνο

ματόσημα όλων των αξιών και όλων των χωρών. Από τα ελληνικά γραμματόσημα, μεγάλης αξίας θεωρούνται η κεφαλή του Ερμή, η πρώτη σειρά των Ολυμπιακών Αγώνων κ.ά., ενώ σπανιότερο θεωρείται το «Σολφερίνο», μια ειδική έκδοση της κεφαλής του Ερμή από την οποία σώζονται σήμερα μόνο περί τα δεκατρία τεμάχια.

Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι να ερευνηθεί και να αξιολογηθεί διαχρονικά η χρησιμοποίηση του ελληνικού γραμματοσήμου ως μέσο διεξαγωγής και επίτευξης Ψυχολογικών Επιχειρήσεων (ΨΕ), από τη εποχή της εκτύπωσης του πρώτου ελληνικού γραμματοσήμου το 1861 έως και τις μέρες μας.

ΑΠΟ ΤΟ 1861 ΕΩΣ ΤΟ 1911

Σταθμό στην έναρξη της χρησιμοποίησης του γραμματοσήμου ως μέσου διεξαγωγής ψυχολογικών επιχειρήσεων από την Ελλάδα, αποτέλεσε η αναμνηστική έκδοση που ήταν αφιερωμένη στην τέλεση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων το 1896. Είναι γεγονός ότι η Ελλάδα προέβη στην παραπάνω έκδοση

πιο πολύ για λόγους ανάγκης, να αναγνωρισθεί σαν εθνική οντότητα -αλλά και για να «επιβιώσει πολιτικά» σαν νεοσύστατο κράτος στο χώρο της ΝΑ Ευρώπης- και λιγότερο εξαιτίας της χάραξης μιας μακροχρόνιας εθνικής στρατηγικής και εξωτερικής πολιτικής.

Ήταν σαφές ότι η επανάσταση του 1821, είχε ως αποτέλεσμα την ανασύσταση ενός μικρού μόνο τμήματος της Ελλάδος και της δημιουργίας ενός ημιανεξάρτητου κρατιδίου, δέσμιου των συγκρουόμενων συμφερόντων, μεταξύ των προστάτιδων Μεγάλων Δυνάμεων και των ντόπιων πολιτικών και στρατιωτικών παραγόντων. Καθώς λοιπόν ήταν δύσκολο να προσδιοριστούν τα όρια του ελληνισμού, γεννήθηκε το όραμα της «Μεγάλης Ιδέας», που ταυτίστηκε με την αναβίωση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας και την απελευθέρωση των αλύτρωτων πατρίδων.

Η αναβίωση των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων αποτέλεσε μέρος και εκφραστή της «Μεγάλης Ιδέας», η οποία βρήκε πρόσφορο έδαφος στα οράματα και τις προσπάθειες δύο ανθρώπων: του Έλληνα ευπατρίδη Δημητρίου Βικέλα και του Γάλλου βαρόνου Pierre de Coubertin. Η πρώτη διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή συνήλθε στη Σορβόνη το 1894 και επέλεξε την Αθήνα ως τόπο διεξαγωγής των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων. Οι αγώνες αποφασίστηκε να πραγματοποιηθούν σε ένα νέο στάδιο, το Παναθηναϊκό Στάδιο, σχεδιασμένο από τον αρχιτέκτονα Αναστάσιο Μεταξά, με έξοδα που κατά το μεγαλύτερο μέρος τους καλύφθηκαν από δωρεά του μεγάλου

Γραμματόσημα των 1^{ων} σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων

εθνικού ευεργέτη Γεωργίου Αβέρωφ.

Η ελληνική κυβέρνηση, προκειμένου να τιμήσει το γεγονός της αναβίωσης των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών αγώνων στην κοιτίδα του πολιτισμού και της δημοκρατίας, προβάλλοντας τους αγώνες παγκοσμίως, αποφάσισε την έκδοση αναμνηστικής σειράς γραμματοσήμων. Τα θέματα των γραμματοσήμων, που απεικονίζουν αρχαίες παραστάσεις, προτάθηκαν από τον καθηγητή Ιωάννη Σβορώνο και η εκτύπωσή τους, πραγματοποιήθηκε στο Γαλλικό Εθνικό Τυπογραφείο. Ως πρώτη ημέρα κυκλοφορίας των γραμματοσήμων ορίστηκε η 25^η Μαρτίου 1896, ημέρα έναρ-

ξης διεξαγωγής των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών αγώνων.

Αρχικά, είχε αποφασιστεί τα γραμματόσημα να κυκλοφορήσουν μόνο κατά την διάρκεια των αγώνων. Αργότερα, αποφασίστηκε η κυκλοφορία τους μέχρι εξαντλήσεως των αποθεμάτων, ενώ τελικά, η έκδοσή τους συνεχίστηκε σχεδόν μέχρι το 1900, δίνοντας παράλληλα την ευκαιρία και τη δυνατότητα στην Ελληνική κυβέρνηση να διεξαγάγει ΨΕ, έστω και σε πρώτη μορφή διαφήμισης της Ελλάδος, μέσω των γραμματοσήμων και των ταχυδρομικών δελταρίων παγκοσμίως.

Η διεξαγωγή των πρώτων Ολυμπια-

κών Αγώνων το 1896, δεν είχε ανάλογη επιτυχία στις δύο επόμενες Ολυμπιάδες που πραγματοποιήθηκαν στο Παρίσι το 1900 και στο Σαιν - Λουίς το 1904, λόγω μειωμένης προσέλευσης των συμμετεχόντων κρατών, με αποτέλεσμα ο θεσμός να κινδυνεύει να ακυρωθεί. Για να μπορέσει να στηριχτεί και να αναγνωρισθεί παγκοσμίως σαν διεθνής θεσμός, αποφασίστηκε η διοργάνωση διεθνούς αθλητικής συνάντησης το 1906, γνωστής και ως Μεσολυμπιάδα, στο ανανεωμένο και ολοκληρωμένο πλέον Παναθηναϊκό Στάδιο, το οποίο διέθετε μαρμάρινες κερκίδες, αποδυτήρια και τα περίφημα μαρμάρινα Προπύλαια. Η επανάληψη του εγχειρήματος, στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία και η έκδοση το 1906 νέας αναμνηστικής σειράς γραμματοσήμων έδωσε για μια ακόμη φορά την ευκαιρία στην Ελλάδα να «προπαγανδίσει» διεθνώς την ικανότητά της να διοργανώνει ποιοτικές αθλητικές δραστηριότητες με παγκόσμια εμβέλεια.

ΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ 1908

Στην Κρήτη, καθ' όλη τη διάρκεια της οθωμανικής κατοχής, είχαν προηγηθεί αλλεπάλληλες εξεγέρσεις και επαναστάσεις, η καταστολή των οποίων ουδέποτε ήταν εύκολη. Στη διάρκεια των ετών 1897-1898,

εξαιτίας διεθνών συγκυριών, η Κρήτη διοικείται από τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες: τη Γαλλία, την Ιταλία, την Αγγλία και τη Ρωσία, που την κατανέμουν σε αντίστοιχες ζώνες επιρροής. Οι τουρκικές δυνάμεις, μετά από πιέσεις των Μεγάλων Δυνάμεων, αναγκάζονται να εγκαταλείψουν το νησί, που ανακηρύσσεται «Αυτόνομη Πολιτεία» υπό την τυπική εξουσία του Σουλτάνου.

Στις 24 Σεπ 1908, σε παλλαϊκό συλλαλητήριο που παίρνει τη μορφή δημοψηφίσματος, ανακηρύσσεται η ένωση με την Ελλάδα, η οποία όμως δεν αναγνωρίζεται από τις Μεγάλες Δυνάμεις μέχρι το 1913, οπότε με την άφιξη του βασιλέως Κωνσταντίνου και του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου επικυρώνεται και επίσημα η ενσωμάτωση της Κρήτης στην Ελλάδα.

Μέχρι το 1898, η λειτουργία της Ταχυδρομικής Υπηρεσίας πραγματοποιούνταν μέσω της τουρκικής Διοίκησης. Η λειτουργία των πρώτων Κρητικών ταχυδρομείων κατέστη δυνατή μόλις το 1900. Μετά την διακήρυξη από τους Κρήτες της ένωσής τους με την Ελλάδα, ακολούθησε και η έκδοση των πρώτων γραμματοσήμων της Κρητικής Πολιτείας. Έτσι, στα 1912 με την κυκλοφορία της νέας σειράς γραμματοσήμων με την επισήμανση «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ», η Ελλάδα κάνει σαφές στην

Επετειακή έκδοση γραμματοσήμων για την Κρήτη

Ευρώπη, για λόγους ενημέρωσης αλλά και στο εσωτερικό της χώρας για λόγους πολιτικής και εθνικής ενότητας και ομοψυχίας (στα πλαίσια ΨΕ σταθεροποιήσεως), την πολιτική της θέση και βούληση ότι η Κρήτη αποτελεί πλέον αναπόσπαστο κομμάτι του ελληνικού έθνους.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ 1903-1908

Η εξέγερση του Ηλι Ντεν και οι αγριότητες των τουρκικών και βουλγαρικών στρατευμάτων στη Βόρεια Ελλάδα, είχαν ως αποτέλεσμα, από την μια μεριά να οδηγήσουν τους ελληνικούς πληθυσμούς των περιοχών αυτών σε εξέγερση και από την άλλη να αφυπνίσουν επιτέλους τους Έλληνες πολιτικούς.

Επετειακή έκδοση γραμματοσήμων για τον Μακεδονικό αγώνα

Νεαροί αξιωματικοί, μέλη της Εθνικής Εταιρείας, όπως ο Παύλος Μελάς, ο Κων/νος Μαζαράκης κ.ά. αντιλήφθηκαν από νωρίς την τραγικότητα της κατάστασης στη Μακεδονία και πιστεύοντας στο καθήκον και στο δίκαιο του αγώνα, έσπευσαν να αγωνιστούν για τον μακεδονικό ελληνισμό ανεξάρτητα από την πολιτική διατήρησης ισορροπιών που εφαρμόζε η ελληνική κυβέρνηση.

Κατά τον μακεδονικό αγώνα διεξήχθησαν:

➔ Στρατηγικές ΨΕ εκ μέρους των Βουλγάρων προκειμένου να πεισθεί κυρίως η Ευρώπη ότι στην περιοχή της Μα-

κεδονίας κατοικούν βουλγαρικοί πληθυσμοί που αγωνίζονται για την ελευθερία τους. Η πιο προσφιλής μέθοδος πειθούς των παραπάνω επιχειρημάτων ήταν η βία και η τρομοκρατία.

➔ Τακτικές ΨΕ μεταξύ ελλήνων πατριωτών και βουλγάρων κομιτατζήδων.

Τα τραγούδια, τα φυλλάδια, οι αφίσες, τα επιστολικά δελτάρια αλλά και τα γραμματόσημα αποτέλεσαν «όπλα» ΨΕ σε όλη τη διάρκεια του Μακεδονικού αγώνα, αποσκοπώντας από ελληνικής πλευράς στην ενίσχυση του εθνικού φρονήματος και στην διάδοση της ελευθερίας σαν ιδέα πέρα από τα όρια του ελληνικού κράτους. Απώτερος σκοπός ήταν να αφυπνιστούν οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής ώστε να

ενσκήψουν στο εθνικό μακεδονικό ζήτημα και να δώσουν λύση η οποία θα δικαιώνει τις ελληνικές προσπάθειες και θέσεις, με τελικό στόχο την ενσωμάτωση των αλύτρωτων πατριδών στον εθνικό κορμό.

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912-1913

Μετά την έναρξη του Α' Βαλκανικού Πολέμου τον Οκτώβριο του 1912, άρχισαν σταδιακά να απελευθερώνονται από τον Ελληνικό στρατό και το ναυτικό περιοχές της ηπειρωτικής και νησιωτικής Ελλάδας που μέχρι πρότινος βρισκόταν υπό Οθωμανική κατοχή. Η οικονομική

και εμπορική διαχείριση των εδαφών αυτών πέρασε αποκλειστικά στα χέρια της ελληνικής στρατιωτικής διοίκησης και, ως εκ τούτου, ήταν υποχρεωμένη να χρησιμοποιεί κατά τη διεκπεραίωση των ταχυδρομικών της υποχρεώσεων κάθε είδους ένσημα όπως γραμματόσημα, χαρτόσημα, επιστολικά δελτάρια, κάρτες κ.λ.π.

Από την μία μεριά η αύξηση της ζήτησης γραμματοσήμων στις απελευθερωθείσες περιοχές και από την άλλη η «εύλογη εθνική ανάγκη» και «ιστορική υποχρέωση» της Ελλάδος να «γνωστοποιήσει/ενημερώσει και προπαγανδίσει» στην Ευρώπη και στις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής την ενσωμάτωση των περιοχών αυτών (Νέων Χωρών) στη μητέρα πατρίδα, την οδήγησαν, εκμεταλλεόμενη την ιστορική αυτή συγκυρία, στην έκδοση σειράς γραμματοσήμων, τα οποία έφεραν τις ενδείξεις: «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ», «ΛΗΜΝΟΣ», «ΒΟΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΣ», «ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΘΡΑΚΗΣ», κ.ά.

Η έκδοση με την επισήμανση «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ», που προοριζόταν για αποκλειστική χρήση στα απελευθερωμένα κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων εδάφη, είχε ευθύς εξαρχής προσωρινό χαρακτήρα, αφού στο Διάταγμα της επισήμανσης γίνεται αναφορά σε χρήση «...μέχρι της εκδόσεως νέου τύπου ενσήμου». Η περιγραφή αυτή του «νέου τύπου ενσήμου», με την εικόνα του Σταυρού του οράματος του Μ. Κωνσταντίνου και την επιγραφή «ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ», γίνεται για πρώτη φορά γνωστή, όταν με το Διάταγμα της 26.11.1912, αναγγέλλεται η έκδοση νέου τύπου επιστολών και ταχυδρομικών δελταρίων, προοριζόμενα να αντικαταστήσουν αυτά με την επισήμανση «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ».

Τα γραμματόσημα εκτυπώθηκαν στο εργοστάσιο των αδελφών Γερασίμου

Οι παραπάνω τύποι ενσήμων μαζί με ένα δεύτερο, αυτό με τον «αίσιον αετόν του Διός», (Μήνυμα προπαγάνδας «Ο ελληνικός αετός που συντρίβει το οθωμανικό φίδι»), απεικονίζουν τα γραμματόσημα που εκδόθηκαν με το Διάταγμα της 16.4.1913. Πρόκειται για την έκδοση που έμεινε γνωστή ως σειρά της «Εκστρατείας».

Ασπιώτη στην Κέρκυρα, με τη λιθογραφική μέθοδο. Προωθήθηκαν ταχύτατα στις απελευθερωθείσες περιοχές και χρησιμοποιήθηκαν στην αποστελλόμενη αλληλογραφία. Είναι χαρακτηριστική, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η σήμανση των παραπάνω γραμματοσήμων, όπως αυτή που φέρει την εικόνα του Σταυρού του οράματος του Μ. Κωνσταντίνου και την επιγραφή «ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ». Τονιζόταν, έτσι, για τις ανάγκες της «προπαγάνδας» αφενός κατά των εξωτερικών εχθρών του έθνους, Τούρκων, Βουλγάρων κ.α. και αφετέρου για την εξύψωση του εθνικού φρονήματος στο εσωτερικό της χώρας, η σχέση του διαδόχου Κωνσταντίνου με τον Κωνσταντίνο ΙΑ΄ Παλαιολόγο, τελευταίο Αυτοκράτορα του Βυζαντίου. Ο διάδοχος τιτλοφορείται όχι ως Κωνσταντίνος Β΄ αλλά ως Κωνσταντίνος ΙΒ΄ «διάδοχος» του Κωνσταντίνου ΙΑ΄.

Κατά τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο, που χαρακτηρίστηκε από τη θυελλώδη προέλαση των ελληνικών δυνάμεων στα εδάφη της Ανατολικής Μακεδονίας και της Δυτικής Θράκης, αγήματα του ναυτικού κατέλαβαν τα λιμάνια της Καβάλας

και της Αλεξανδρούπολης (Δεδέαγάτς). Προς τόνωση του ελληνικού στοιχείου της περιοχής, η ελληνική κυβέρνηση, στα πλαίσια της διεξαγωγής ΨΕ σταθεροποιήσεως, προέβη εκτός των άλλων και στην έκδοση σειράς γραμματοσήμων με την ένδειξη «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΔΕΔΕΑΓΑΤΣ». Λόγω όμως των συμμαχικών διαφωνιών, η Ελλάδα αναγκάστηκε σύντομα να εκκενώσει τις περιοχές αυτές, πλην όμως, επανήλθε οριστικά με το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης. Η επίσκεψη του βασιλέως Αλεξάνδρου στις απελευθερωθείσες περιοχές, έδωσε την ευκαιρία να μετονομασθεί η πόλη από Δεδέαγάτς σε Αλεξανδρούπολη και την αφορμή για την έκδοση μιας νέας σειράς γραμματοσήμων.

ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ 1912-1914

Από τον 19^ο αιώνα και παλαιότερα, είχε επιχειρηθεί πολλές φορές, αλλά χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα, η προσπάθεια των ελληνικών πληθυσμών να απελευθερώσουν τα εδάφη της Ηπείρου συμπεριλαμβανομένων και εκείνων της Β. Ηπείρου, είτε μέσω εξεγέρσεων και επαναστάσεων, είτε δια της διπλωμα-

τικής οδού. Κατά την διάρκεια του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου και ενώ οι ελληνικές δυνάμεις απελευθέρωναν σταδιακά τις πόλεις της Ηπείρου τη μία πίσω από την άλλη, η ΙΙΙ Μερραρχία κατευθύνθηκε προς τη Β. Ήπειρο και το Δεκέμβριο του 1912 κατέλαβε την Κορυτσά. Η πρόελαση όμως αυτή ανακόπηκε μετά από κοινό διάβημα Αυστρίας και Ιταλίας. Ακολούθησε το αίτημα της Αλβανίας να ανακηρυχτεί ανεξάρτητο κράτος και με τις «ευλογίες» των Μεγάλων Δυνάμεων και με την έκδοση του πρωτοκόλλου της Φλωρεντίας, αυτό κατέστη δυνατό και το Δεκέμβριο του 1913 καθορίστηκε η συνοριακή γραμμή Ελλάδας - Αλβανίας, υποχρεώνοντας την Ελλάδα να διατάξει την απόσυρση των δυνάμεών της από την Κορυτσά.

Αυτό όμως που δεν επιτεύχθηκε από την Ελλάδα, έγινε από τους ίδιους τους Έλληνες της Β. Ηπείρου, οι οποίοι αφηφώντας «συνθήκες και πρωτόκολλα», επαναστάτησαν, αρχικά στο Αργυρόκαστρο, κηρύσσοντας την ανεξαρτησία της Β. Ηπείρου. Οι πιέσεις των Μεγάλων Δυνάμεων προς την Ελλάδα συνεχίστηκαν και τελικά, μετά από μια νέα συνδιάσκεψη, υπογράφηκε το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας το Μάιο του 1914, σύμφωνα με το οποίο η Ελλάδα υποχρεούνταν να εκκενώσει

εκ νέου την Β. Ήπειρο από τα στρατεύματά της και ως αντάλλαγμα θα της παραχωρούνταν τα νησιά του Αιγαίου.

Έτσι, έληξε άδοξα η προσπάθεια της Β. Ήπείρου να ενσωματωθεί με την Ελλάδα.

Η έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και η ταχεία εξέλιξη των γεγονότων, ωθούν τις Μεγάλες Δυνάμεις να δώσουν το «πράσινο φως» στην Ελλάδα να επέλθει για άλλη μια φορά στη Β. Ήπειρο. Οι συνεχείς όμως πιέσεις της Ιταλίας και η κατάληψη του Αυλώνα από αυτούς με το πρόσχημα της «ασφάλειας», μετά το πέρας του πολέμου, οδηγεί το θέμα για διευθέτηση στην Κοινωνία των Εθνών, που δυστυχώς κατοχυρώνει την κυριαρχία της Β. Ηπείρου στο νεοσύστατο κράτος της Αλβανίας. Η ελληνική κυβέρνηση, με σκοπό αφενός να εξυψώσει το εθνικό φρόνημα των ελλήνων της Β. Ηπείρου και αφετέρου να πραγμα-

τοποιήσει ΨΕ σταθεροποιήσεως στις απελευθερωθείσες περιοχές, προβαίνει στη έκδοση σειράς γραμματοσήμων με την επισήμανση «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ» και «ΒΟΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΣ».

Τέλος, με την εξέγερση των ελληνικών πληθυσμών και την κήρυξη αυτονομίας η «προσωρινή κυβέρνηση του Αργυροκάστρου» προβαίνει και αυτή με τη σειρά της στη κυκλοφορία σειρών γραμματοσήμων με τις ενδείξεις «ΣΚΟΠΕΥΤΩΝ», «ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ», «ΕΚΔΟΣΗ ΚΟΡΥΤΣΑΣ - ΧΕΙΜΑΡΑΣ» «ΣΗΜΑΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ» κ.ά.

Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΙΧΑΣΜΟΣ 1916-1917

Με την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, φάνηκε πλέον καθαρά η διαφορά αντιλήψεως μεταξύ Κωνσταντίνου και Βενιζέλου, ως προς το ποιος έπρεπε να έχει την ευθύνη των αποφάσεων του έθνους.

Έκφραση αυτής της διαφωνίας στάθηκε το ζήτημα της παραμονής της Ελλάδος σε ουδετερότητα ή της προσχώρησής της στο πλευρό της Αντάντ. Η παραίτηση του

Βενιζέλου από την πρωθυπουργία και οι διαδοχικές κυβερνήσεις που ακολούθησαν στάθηκαν αδύναμες να παρακολουθήσουν τη ροή των γεγονότων. Το μακεδονικό ζήτημα απέκτησε τέτοια σημασία και βαρύτητα, ώστε οι Δυνάμεις της Αντάντ δεν μπορούσαν πλέον να «ανεχθούν» την ουδετερότητα της Ελλάδος. Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν να εκδηλωθεί τον Αύγουστο του 1916 το κίνημα της «Εθνικής Άμυνας» στη Θεσσαλονίκη.

Το ελληνικό κράτος πλέον, είχε χωριστεί στα δύο. Ένα των Αθηνών και ένα της Θεσσαλονίκης. Ακολούθησαν τα γνωστά

«Νοεμβριανά» με τον ναυτικό αποκλεισμό και την επέμβαση των Αγγλογάλλων στον Πειραιά, την αποχώρηση του Κωνσταντίνου από την Ελλάδα και την έξοδό της στον πόλεμο, στο πλευρό της Αντάντ.

Η διαίρεση της ελληνικής επικράτειας σε δύο πόλους εξουσίας οδήγησε για λόγους «εσωτερικής προπαγάνδας» τον Κωνσταντίνο να αποτρέψει την χρησιμοποίηση από την κυβέρνηση του Βενιζέλου των ήδη κυκλοφορούντων γραμματοσήμων, προβαίνοντας στην εκ νέου επισήμασή τους με τα αρχικά «ΕΤ» (Ελληνικά Ταχυδρομεία) συνοδευόμενα από παράσταση του στέμματος. Η απάντηση της κυβέρνησης του Βενιζέλου στην επισήμανση «ΕΤ» ήρ-

θε πολύ γρήγορα με την παραγγελία σε βρετανικό οίκο χάραξης και εκτύπωσης σειράς γραμματοσήμων με την ένδειξη «ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ».

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1919-1922

Την 1 Μαΐου του 1919, αποβιβάζονται στη Σμύρνη αγήματα των Συμμαχικών Δυνάμεων και ελληνικά τμήματα, τα οποία αφού κατέλαβαν τα οχυρά της πόλης, εγκατέστησαν φρουρές σε διάφορα σημεία αυτής, περιορίζοντας τον Τουρκικό στρατό στους στρατώνες του, χωρίς όμως και να τον αφοπλίσουν.

Με την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών στις 10 Αυγ 1920 καθορίζονταν τα νέα σύνορα για την Τουρκία και, ειδικότερα για τα Μικρασιατικά εδάφη προβλέπονταν ότι η περιοχή της Σμύρνης θα παρέμενε υπό την κυριαρχία της Τουρκίας, την οποία όμως θα μεταβίβαζε στην Ελληνική Κυβέρνηση μετά από παρέλευση πέντε ετών και εφόσον το Κοινοβούλιο της Σμύρνης με ψήφισμά του θα ζητούσε την ένωσή του με την Ελλάδα.

Στην διάρκεια της ελληνικής διοίκησης χρησιμοποιήθηκαν τα ήδη υπάρχοντα στην κυκλοφορία ελληνικά γραμματόση-

Σφραγίδες
Ελληνικών
Ταχυδρομείων
στη Μικρά Ασία

Ταχυδρομικό δελτάριο

μα. Είναι αμφίβολο εάν η χρήση μητροπολιτικών γραμματοσήμων σε περίπτωση απελευθερωμένων περιοχών, όπως αυτή της Μ. Ασίας, ήταν σύμφωνη με τις ισχύουσες Διεθνείς Συνθήκες, ή εάν θα έπρεπε να γίνει χρήση ειδικών εκδόσεων προορισμένων ειδικά για αυτές τις περιοχές.

Τα ελληνικά γραμματόσημα, έφτασαν σε μεγάλες ποσότητες στη Σμύρνη στις 30 Ιουνίου 1919. Από την ημέρα της απόβασης των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων και μετά, είχε δημιουργηθεί στην πόλη μια περίεργη κατάσταση. Στη Σμύρνη εξακολουθούσε να λειτουργεί κανονικά τόσο το τουρκικό όσο και τα ξένα ταχυδρομικά γραφεία. Ελληνικό πολιτικό ταχυδρομείο δεν υπήρχε.

Αρχικά, την αλληλογραφία των στρατιωτικών εγγράφων διακινούσε το Σ.Τ. 908 της Ι Μεραρχίας, ενώ αργότερα με την αφιχθείσα υπηρεσία Βάσης Σμύρνης, έφτασε το Σ.Τ. 902, που εγκαταστάθηκε στο Λιμεναρχείο της πόλης και ανέλαβε τη διακίνηση της αλληλογραφίας, εφό-

σον η Ι Μεραρχία θα μετακινούνταν προς το εσωτερικό της Μ. Ασίας. Η αλληλογραφία των πολιτικών εγγράφων διεκπεραιώνονταν όπως και των στρατιωτικών, πλην όμως, με την καταβολή από πλευράς του παραλήπτη διπλασίου τέλους.

Με πρωτοβουλία και έγκριση της Αρμοστείας, αγοράστηκαν μεγάλες ποσότητες ελληνικών γραμματοσήμων και από αυτά, επιλέχθηκαν προς σήμανση κυρίως τα ήδη επισημασμένα με την ένδειξη «ΕΤ», αλλά και ελάχιστες σειρές άλλων εκδόσεων. Η διαφαινόμενη όμως, λόγω της διακίνησης των γραμματοσήμων κερδοσκοπία υποχρέωσε την Αρμοστεία να διατάξει την άμεση διακοπή της πώλησης.

Τέλος, και στην ιδιωτική αλληλογραφία επικράτησε η τάση να ανταλλάσσονται κάρτες κυρίως πατριωτικού και εθνικού περιεχομένου.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟ 1923 ΕΩΣ ΤΟ 1939

Αργότερα, και μετά από τα δραματικά

γεγονότα της Μ. Ασίας, το ελληνικό κράτος στην προσπάθειά του να αμβλύνει τις μνήμες της καταστροφής, προς «ενημέρωση του κοινού», προέβη στην έκδοση μιας διαφορετικής σειράς αναμνηστικών γραμματοσήμων με θέμα το «Λόρδο Βύρωνα» (για τα 100 χρόνια από τον θάνατό του) και το «Μεσολόγγι» (για τα 100 χρόνια από την έξοδο του Μεσολογγίου).

Με αφορμή αιτήσεις φιλοτελιστών, αλλά κυρίως μετά την απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης να διαφοροποιήσει το «ψυχολογικό προφίλ» των γραμματοσήμων, όπως παραπάνω ελέχθη, προέβη στη εκτύπωση των παρακάτω εκδόσεων:

- Έκδοση 1924 με θέμα τον «Ερυθρό Σταυρό».

- Έκδοση 1927 για τα «100 χρόνια από τη κατάληψη της Ακρόπολης από τον Ελληνικό Στρατό».

- Έκδοση 1927 για τα «100 χρόνια από τη ναυμαχία του Ναβαρίνου».

- Έκδοση 1930 για τα «100 χρόνια από την Ελληνική Ανεξαρτησία».

- Έκδοση 1935 με θέματα από την «Ελληνική μυθολογία».

- Έκδοση 1937 με θέμα την «Εξέλιξη του ελληνικού πολιτισμού».

- Έκδοση 1939 στα πλαίσια του εορτασμού για τα «75 χρόνια από την ενσωμάτωση των Ιονίων Νήσων στην Ελλάδα».

Οι παραπάνω εκδόσεις, ενημέρωναν και προπαγάνδιζαν τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό της χώρας το φαινόμενο της «εθνικής ιδιαιτερότητας» που παρουσίαζε η Ελλάδα, ένα σχετικά νέο ελεύθερο κράτος, που μέσα από έναν κυκεώνα πολιτικών και στρατιωτικών περιπετειών όχι μόνο κατάφερε να επιβιώσει, αλλά απέδειχθη ότι ήταν και έτοιμο να αντιμετωπίσει την επόμενη ιστορική του πρόκληση.

Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Με το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το ελληνικό έθνος βρέθηκε να διαθέτει κλεισμένα στην ψυχή του τεράστια ψυχικά και ηθικά αποθέματα. Αυτά, σε συνδυασμό με την ομόνοια και την ομοψυχία που το χαρακτήριζε, οδήγησαν στρατό, λαό και κλήρο ν' ανέβουν μαζί την Πίνδο και τα βουνά της Β. Ηπείρου, ανοίγοντας νέες σελίδες δόξας στην ιστορία της Ελλάδος.

Κατά την έναρξη του πολέμου, η ελληνική κυβέρνηση, με κατάλληλη χρησιμοποίηση των ψυχολογικών μέσων που διέθετε, κατόρθωσε να μετατρέψει τον πόλεμο σε παλλαϊκό, ενώνοντας όλες τις τάξεις, όλες τις ιδεολογίες και όλες τις γενιές σε μία μάζα, μια σημαία, μία ψυχή. Η επίσημη κρατική προπαγάνδα του Ι. Μεταξά, που ήλεγχε απόλυτα τα μέσα ενημέρωσης της εποχής, δημιούργησε με αριστοτεχνικό τρόπο ένα ακλόνητο ηθικό και εθνικό οικοδόμημα.

Για τον ψυχολογικό-εθνικό επηρεασμό των Ελλήνων χρησιμοποιήθηκαν κατάλληλα όλα τα διαθέσιμα μέσα διεξαγωγής ΨΕ και προσαρμόστηκαν ανάλογα στις απαιτήσεις κάθε γεγονότος στρατιωτικού ή πολιτικού που ακολούθησε την εισβολή των Ιταλών στην Ελλάδα.

Εκτός των άλλων χρησιμοποιήθηκαν ταχυδρομικά δελτάρια, ημερολόγια, κάρτες και γραμματόσημα.

Τα μέσα διεξαγωγής των ΨΕ προσαρμόστηκαν πλήρως με τις αρχές καθώς και με τις ηθικές αξίες του Ελληνικού λαού και της κοινωνίας της εποχής εκείνης. Τονίστηκαν χαρακτηριστικά η ιστορία της Ελλάδος και η αγάπη στην Ελευθερία.

Με την ευκαιρία αυτή, έγινε έκδοση μιας νέας σειράς γραμματοσήμων, καθώς και ίδρυση ταχυδρομικών γραφείων στα

Επετειακή έκδοση γραμματοσήμων για το 1940

απελευθερωθέντα εδάφη. Τα παραπάνω γραμματόσημα επισημάνθηκαν με την ένδειξη «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ».

Η Ελλάδα υπήρξε η μόνη ίσως χώρα στην Ευρώπη, πού στο κατηγορητήριο πού συνέταξε μετά τον πόλεμο κατά των συνεργασθέντων με τις δυνάμεις κατοχής, περιέλαβε και την κατηγορία για την έκδοση προπαγανδιστικών γραμματοσήμων υπέρ των Δυνάμεων του Άξονα και τιμώρησε αυστηρά τους υπεύθυνους.

Οι διάφορες αντιστασιακές ομάδες που δρούσαν κατά τη διάρκεια της κατοχής στον Ελλαδικό χώρο, εκτός από την ένοπλη δράση τους, «επιδίδονταν» και σε μεγάλη προπαγανδιστική δραστη-

ριότητα κατά των Γερμανών, μέσα από επιστολικά δελτάρια, κάρτες και γραμματόσημα. Κατά τη διάρκειά της, η αλληλογραφία ήταν ατελής αλλά παρόλα αυτά σώζεται αλληλογραφία με επικολλημένα γραμματόσημα με ή χωρίς σήμανση.

Χαρακτηριστική είναι η προσπάθεια έκδοσης στα 1943 στις ελεύθερες περιοχές της Ελλάδος της 1^{ης} σειράς από τον Ε.Δ.Ε.Σ, η οποία όμως τελικά δεν καρποφόρησε. Τον Ιούλιο του 1944 τυπώθηκε τελικά και κυκλοφόρησε η 3^η σειρά γραμματοσήμων με αφορμή τα δύο χρόνια της ίδρυσης του Ε.Δ.Ε.Σ.

Ακολούθησε το 1944 από το Ε.Α.Μ, η έκδοση γραμματοσήμων με σκοπό επιπλέον, την οικονομική ενίσχυση της οργάνωσης αλλά τελικά δε χρησιμοποιήθηκαν, απλώς κάποια από αυτά σφραγίστηκαν με τις διοικητικές σφραγίδες του Ε.Α.Μ.

Ήταν η εποχή, κατά την οποία οι διάφορες αντιστασιακές οργανώσεις, στα πλαίσια των ΨΕ που είχαν εξαπολύσει στο εσωτερικό της χώρας με σκοπό αφενός να αποδείξουν και να προάγουν τον πατριωτικό και απελευθερωτικό χαρακτήρα τους και αφετέρου να στρατολογήσουν στις τάξεις τους όσο περισσότερα νέα μέλη μπορούσαν θεωρώντας τους εαυτούς τους γνήσιους και

αποκλειστικούς εκφραστές της ελευθερίας στην Ελλάδα, προπαγάνδιζαν τον αγώνα τους και μέσα από την έκδοση των γραμματοσήμων.

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

Στις 11 Νοε 1944, πραγματοποιήθηκε η πρώτη μεταπολεμική νομισματική μεταρρύθμιση στην Ελλάδα και ορίστηκε η ισοτιμία του νέου νομίσματος: 1 νέα δραχμή για κάθε 50 δίσ παλαιών δραχμών. Την ημέρα αυτή, τα ταχυδρομικά

στην έκδοση σειράς γραμματοσήμων με τα παρακάτω εθνικά θέματα:

- 28 Οκτ 1945 με θέμα την «Επέτειο του ΟΧΙ».
- 25 Μαρ 1946 με θέμα τα «10 χρόνια από το θάνατο του Ε. Βενιζέλου».
- 1 Μαΐ 1947 αναμνηστική σειρά με θέμα τη «Συμμετοχή της Ελλάδας στον Β' ΠΠ».
- 20 Νοε 1947 με θέμα την «Ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου στην Ελλάδα».

τέλη επανήλθαν στα προ της κατοχής επίπεδα και κυκλοφόρησαν προς «ενημέρωση» του ελληνικού λαού τρεις νέες σειρές γραμματοσήμων.

Η μεταπολεμική κυβέρνηση, στα πλαίσια της ανασυγκρότησης του εσωτερικού της χώρας και στην προσπάθεια «εξύψωσης του ηθικού» των πολιτών, προέβη

ΑΠΟ ΤΟ 1950 ΕΩΣ ΤΟ 1967

Τον Απρίλιο του 1955, η *Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών* (ΕΟΚΑ), κήρυξε την έναρξη του κυπριακού απελευθερωτικού αγώνα κατά της Μ. Βρετανίας. Επί τέσσερα έτη, οι κύπριοι αγωνιστές αντιμετώπισαν τις Βρετανικές στρατιωτικές δυνάμεις στο νησί, με μοναδικό σκοπό την ανεξαρτησία

και την ένωση με την Ελλάδα.

Στα πλαίσια των ενεργειών Ελλάδος και Κύπρου για «διεθνοποίηση» του θέματος, ξεκίνησε μία προσπάθεια «ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ» των χωρών της Ευρώπης και της Αμερικής, με σκοπό την πληροφόρηση της κοινής γνώμης, σχετικά με τα εγκλήματα που διέπραξε η Βρετανική αποικιοκρατία στο μαρτυρικό νησί.

Εκδόθηκε έτσι μια σειρά γραμματοσήμων με κεντρικό θέμα την παραπάνω εθνική προσπάθεια.

ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μια στροφή σε ό,τι αφορά το «ψυχολογικό προφίλ» των γραμματοσήμων. Τα ιστορικά και εθνικά θέματα που πραγματεύονταν κατά το πλείστον στο παρελθόν, δίνουν την θέση τους κατά κύριο λόγο, σε αθλητικά γεγονότα και διοργανώσεις καθώς και σε θέματα γενικού ή διεθνούς ενδιαφέροντος. Κυκλοφορούν γραμματόσημα διαφόρων

σχημάτων και μεγεθών όπως τετράγωνα, τριγωνικά, ρομβοειδή κ.ά. Από απόψεως εκδόσεων, τυπώνονται τακτικές εκδόσεις συνηθισμένης χρήσης και έκτακτες εκδόσεις όπως αναμνηστικές, αθλητικές, διασήμων προσωπικοτήτων κ.ά.

Έτσι λοιπόν, κατά την έκδοση αυτών των γραμματοσήμων, το θέμα στο οποίο αναφέρονται, γίνεται ευρέως γνωστό τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό της χώρας, δίνοντας για άλλη μια φορά την ευκαιρία στην Ελλάδα να «προβάλει» την εθνική, πολιτική και ιστορική της ταυτότητα παγκοσμίως.

Για το σκοπό αυτό, κυκλοφόρησαν γραμματόσημα με τα παρακάτω θέματα:

- 29 Σεπ 1975 με θέμα το «Διεθνές Έτος Γυναίκας»
- 25 Ιουν 1976 με θέμα τους «Ολυμπιακούς Αγώνες στο Μόντρεαλ».
- 15 Δεκ 1978 με θέμα τη «Σχολή Ευελπίδων».
- 28 Μαΐ 1979 με θέμα την «Είσοδο

της Ελλάδος στην ΕΟΚ».

- 11 Αυγ 1980 με θέμα τους «Ολυμπιακούς Αγώνες στη Μόσχα».

- 4 Μαΐ 1981 με θέμα το «Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Στίβου».

- 8 Νοε 1982 με θέμα την «Εθνική Αντίσταση».

- 11 Ιουλ 1983 με θέμα «Προσωπικότητες».

- Μαρ-Απρ-Ιουλ 1984 με θέμα «Τα μάρμαρα του Παρθενώνα», «Ολυμπιακούς Αγώνες στο Λος Άντζελες», και «Εισβολή στην Κύπρο» αντίστοιχα.

- 7 Οκτ 1985 με θέμα «ΟΗΕ και Διε-

θνές Έτος Νεότητας».

- 17 Φεβ 1986 με θέμα τους «Θεούς του Ολύμπου».

- 1 Οκτ 1987 με θέμα «Ελλάδα - Πρωταθλήτρια Ευρώπης».

- 6 Μαΐ 1988 με θέμα τους «Ολυμπιακούς Αγώνες στη Σεούλ».

- 22 Μαΐ 1989 με θέμα «Διεθνείς Επετείους».

- 1990 «Εθνική Συμφιλίωση».

- 20 Μαΐ 1991 με θέμα «Η Μάχη της Κρήτης».

- 3 Απρ 1992 με θέμα τους «Ολυμπιακούς Αγώνες στη Βαρκελώνη».

- 25 Μαΐ 1993 με θέμα «Σελίδες δόξας - Ιστορικοί επετείοι».
- 6 Ιουν 1994 με θέμα το «Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου».
- 27 Φεβ 1998 με θέμα την «Ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου».
- Ιαν-Μαρ-Μαΐ-Αυγ 2004 με θέμα «Αθήνα 2004 Ολυμπιακές πόλεις», «Ολυμπιακά αθλήματα», «Φλόγα και Εκεχειρία» και «Έλληνες Ολυμπιονίκες» αντίστοιχα.

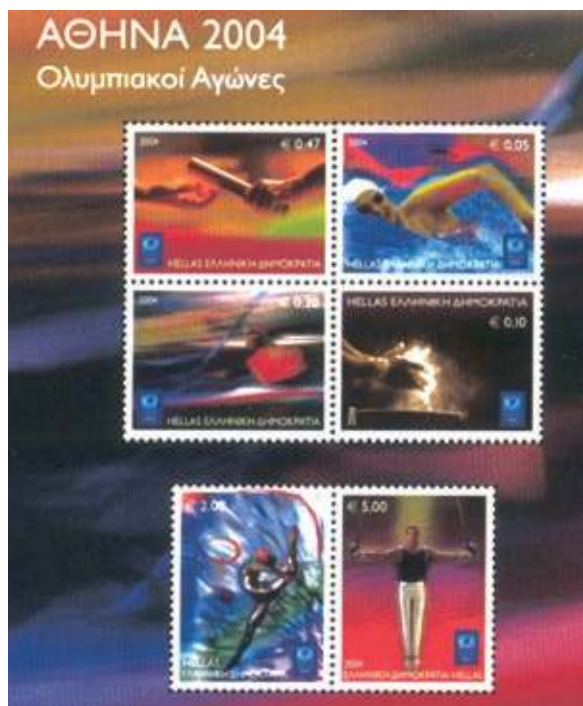
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

➔ Οι Έλληνες, από τους ιστορικούς ακόμη χρόνους συνειδητοποίησαν το μεγάλο ρόλο που παίζουν οι ψυχολογικές επιχειρήσεις τόσο στον πολιτικό όσο και στον κοινωνικό τους βίο. Με την πάροδο του χρόνου και καθώς η ελληνική πραγματικότητα εξελίσσονταν και διαμορφώνονταν μέσα από τα σύγχρονα κυρίως ιστορικά και πολιτικά γεγονότα όπως οι Βαλκανικοί-Παγκόσμιοι Πόλεμοι, ο εμφύλιος πόλεμος, η κατοχή της Κύπρου κ.λ.π, ο ψυχολογικός παράγοντας και ο τρόπος επηρεασμού του άρχισε να τους απασχολεί όλο και περισσότερο ώστε, αφού τον μελέτησαν, τον εφάρμοσαν σε όλο το φάσμα της πολιτικής, κοινωνικής και πολιτιστικής τους δραστηριότητας.

➔ Η διεξαγωγή των ψυχολογικών επιχειρήσεων μέσα από τον γραπτό λόγο και ειδικότερα μέσα από την έκδοση ταχυδρομικών δελταρίων και γραμματοσήμων, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό της χώρας, υπήρξε καταλυτική, σε ό,τι αφορά την «ενημέρωση» του κόσμου γύρω από την Ελλάδα, ιδιαίτερα κατά το πρώτο μισό του 20^ο αιώνα.

➔ Στη σημερινή όμως εποχή, τα μέσα διεξαγωγής ψυχολογικών επιχειρήσεων είναι απεριόριστα και ποικίλα. Η είδηση, η εικόνα και η κάθε είδους πληροφορία μεταδίδονται ταυτόχρονα και σε πραγματικό χρόνο σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης. ΜΜΕ και Ιντερνέτ συντελούν στην ταχύτατη διάδοση της είδησης καθιστώντας τα κλασικά μέσα διεξαγωγής ΨΕ μεταξύ των οποίων και τα γραμματόσημα, «αναχρονιστικά» και αδύναμα να παρακολουθήσουν την σύγχρονη πραγματικότητα.

Σε τελική ανάλυση και σε πείσμα των καιρών η δόξα, η ιστορία και το μεγαλείο της Ελλάδος, θα παραμείνουν «αποτυπωμένα» στα ταχυδρομικά δελτάρια και στα γραμματόσημα προς «φιλοτελική ικανοποίηση» των εραστών του γραμματοσήμου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

📖 Εγκυκλοπαίδεια «ΔΟΜΗ», περί γραμματοσήμου.

📖 Καραμήτσος Αργύριος, «Κατάλογος Γραμματοσήμων και Ταχυδρομική Ιστορία Τόμος Ι-ΙΙ», 2006.

ΗΜΕΡΗΣΙΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

📖 Περιοδικό «Στρατιωτική Ιστορία», Τεύχος 131 (Ιουλ. 07).

📖 «ΤΑ ΝΕΑ», Φύλλο της 24 Αυγ. 06.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

📖 Live-Pedia.gr: Περί γραμματοσήμου και φιλοτελισμού.

📖 www.Φιλοτελισμός.gr

Η ΔΙΑΜΑΧΗ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

&

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΡΟΚΛΗΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΚΕΙΜΕΝΟ: Νικόλαος Χειλαδάκης,
Δημοσιογράφος - Τουρκολόγος

Το Αιγαίο εκτείνεται ανάμεσα στη Μαύρη Θάλασσα και τη Μεσόγειο και καλύπτει μια έκταση 200.240 τετ. χλμ, από τα οποία τα 23.017 αποτελούν νησιωτική επιφάνεια και το υπόλοιπο είναι θάλασσα. Τα ελληνικά νησιά στον αιγιακό χώρο ανέρχονται περίπου σε 2.800 και καλύπτουν μια συνολική επιφάνεια 22.757 τετ. χλμ., δηλαδή περίπου το 7% της συνολικής επιφάνειας της Ελλάδας. Τα νησιά που ανήκουν στην Τουρκία είναι δύο, συνολικής επιφάνειας 260 τετ. χλμ. ή το 0,0003% της συνολικής επιφάνειας της χώρας αυτής.

Το μήκος των ελληνικών ακτών στο Αιγαίο, ηπειρωτικών και νησιωτικών, ανέρχεται στα 10.942 χλμ, δηλαδή το 72,8% του συνολικού μήκους των ακτών της Ελλάδας. Οι τουρκικές ακτές στο Αιγαίο ανέρχονται στα 2.805 χλμ. Ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας ανέρχεται σε 11 εκατομμύρια, από τα οποία 1.600.000 περίπου κατοικεί στα ελληνικά νησιά του Αιγαίου¹.

Η στρατηγική σημασία του Αιγαίου έγκειται στο γεγονός ότι ενώνει την Μαύρη Θάλασσα με τη Μεσόγειο. Τα

¹ Andrew Wilson «The Aegean Dispute», επιμέλεια Alford. Στο ίδιο, κεφ. Greece and Turkey: Adversity in Alliance.

πολυάριθμα νησιώτικα του εδάφη αποτελούν φυσικές γέφυρες ανάμεσα σε Ευρώπη, Ασία και Αφρική, ενώ, από αμυντικής πλευράς, αποτελεί μία μοναδική ζώνη ανάσχεσης, στα πλαίσια της απόλυτης αλληλεξάρτησης ξηράς, θάλασσας και αέρα. Μεγάλη σημασία επίσης έχουν τα δύο θαλάσσια στενά των Αντικυθήρων και της Καρπάθου, που εξυπηρετούν την διεθνή ναυσιπλοΐα².

Η αμφισβήτηση του στάτους κβο στο Αιγαίο, ένα στάτους κβο που έχει διαμορφωθεί από την εποχή του Κεμάλ Ατατούρκ, άρχισε στις αρχές της δεκαετίας του '70. Την εποχή εκείνη η Τουρκία βρισκόνταν σε πολλαπλά εσωτερικά αδιέξοδα, ενώ η νεοδημιουργούμενη αστική τάξη είχε αρχίσει την αναζήτηση νέων πηγών ενέργειας και χώρων επενδύσεων. Το Αιγαίο ήταν μια περιοχή που υποσχόταν πολλά, αλλά συνάμα και μια περιοχή που ήταν διάσπαρτη από ελληνικές νησίδες, πολλές από τις οποίες ήταν κατοικήσιμες.

ΕΝΑΕΡΙΟΣ ΧΩΡΟΣ

Το πρόβλημα του εναέριου χώρου ξεκίνησε αμέσως μετά την κυπριακή κρίση και είναι το πιο σοβαρό πρόβλημα του Αιγαίου, καθώς είναι σχεδόν από το 1974 μία μόνιμη εστία επικίνδυνων εμπλοκών που είναι δυνατόν να συμπαρασύρει τις δυο χώρες, Ελλάδα και Τουρκία, σε εμπόλεμη σύρραξη, ακόμα και από ένα τυχαίο γεγονός, όπως μία μη σκόπιμη κατάρριψη κάποιου μαχητικού αεροσκάφους.

Σε μια συζήτηση που είχε γίνει στην τουρκική τηλεόραση το Νοέμβριο του 1998³, Τούρκοι πιλότοι είχαν παραδεχτεί πως αυτό που γίνεται εδώ και χρόνια

στον εναέριο χώρο του Αιγαίου, δηλαδή οι αλληπάλληλες αεροπορικές εμπλοκές, δεν έχει κανένα προηγούμενο στην παγκόσμια στρατιωτική ιστορία.

Γενικοί ορισμοί

Ο εναέριος χώρος ολόκληρης της Γης είναι χωρισμένος σε τομείς. Κάθε χώρα έχει αναλάβει με απόφαση του ICAO την ευθύνη για έναν τομέα, και μέσα σε αυτόν πρέπει να συντονίζει τις πτήσεις των αεροσκαφών που πετούν πάνω από ένα ύψος. Αυτός ο χώρος ονομάζεται FIR.

Πέραν του FIR, υπάρχει και ο εθνικός εναέριος χώρος κάθε χώρας. Εδώ δεν μπορεί να μπει κανένα αεροσκάφος αν δεν ζητήσει σχετική άδεια και αν δεν καταθέσει σχέδιο πτήσης. Κάθε χώρα έχει δικαίωμα να μην επιτρέψει την είσοδο σε κάποιο αεροσκάφος στον εθνικό εναέριο χώρο της, αφού βέβαια αιτιολογήσει την απόφαση αυτή.

Παράβαση του FIR μιας χώρας ονομάζεται όταν ένα αεροσκάφος μπει σε αυτό χωρίς να ενημερώσει το ανάλογο κέντρο ελέγχου εναέριας κυκλοφορίας για τα στοιχεία πτήσης του.

Παραβίαση έχουμε όταν ένα αεροσκάφος πετάξει μέσα σε εθνικό εναέριο χώρο κάποιου κράτους, δηλαδή μέσα από τα εναέρια σύνορα του κράτους, εφόσον δεν έχει ζητήσει την σχετική άδεια και δεν του έχει δοθεί η άδεια αυτή. Τότε οι διεθνείς κανόνες προβλέπουν την αναγνώριση και αναχαίτιση του αεροσκάφους αυτού από μαχητικά αεροσκάφη.

Με τις παραβάσεις και τις παραβιάσεις, (στην προκειμένη περίπτωση της τουρκικής αεροπορίας στο Αιγαίο), αμ-

² Γρηγόρης Τσαλτάς : «Μια ιστορική και πολιτική προσέγγιση της Κρίσης στο Αιγαίο Πέλαγος» Αθήνα 1998.

³ Κανάλι NTV.

φισβητούνται δυο πράγματα:

α) Με τις παραβάσεις των κανόνων πτήσεων αμφισβητείται ο έλεγχος του εναέριου χώρου (του Αιγαίου), που βρίσκεται πάνω από τα διεθνή ύδατα.

β) Με τις παραβιάσεις, που είναι πτήσεις εντός του εθνικού εναέριου χώρου χωρίς να δοθεί η σχετική άδεια, αμφισβητείται αυτή καθαυτή η κυριότητα του εθνικού εναέριου χώρου.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΝΑΕΡΙΟΣ ΧΩΡΟΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

Ο καθορισμός του ελληνικού εναέριου χώρου σε 10 ναυτικά μίλια, έγινε για πρώτη φορά με το προεδρικό διάταγμα Π.Δ./1931⁴. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του προεδρικού διατάγματος περί καθορισμού πλάτους χωρικών υδάτων όσον αφορά τα ζητήματα της αεροπορίας και αστυνόμευσης αυτής, το πλάτος της ζώνης των χωρικών υδάτων ορίζεται σε 10 ναυτικά μιλιά από τις ακτές της Επικρατείας. Η έκταση συνεπώς του ελληνικού εναέριου χώρου καθορίστηκε σε 10 ν. μίλια, με αναφορά στην ειδική υποκείμενη αιγιαλίτιδα ζώνη 10 ν. μ. για τις ανάγκες της ελληνικής αεροπορίας⁵.

Στη Διεθνή Σύμβαση του Βουκουρεστίου περί αεροναυτιλίας, που έγινε στις 24/1/1936 με συμβαλλόμενα κράτη την Ρουμανία, Γιουγκοσλαβία, Τουρκία, Ελλάδα, υπογράφηκε μια Σύμβαση, στην

οποία υιοθετήθηκε σε σημαντικό βαθμό το θεσμικό πλαίσιο της Συμβάσεως των Παρισίων του 1919 για τον εναέριο χώρο. Εκεί έγινε αποδεκτή η αρχή της εθνικής κυριαρχίας επί του εναέριου χώρου, με βάση το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο των συμβαλλόμενων κρατών⁶, χωρίς την διατύπωση καμίας επιφύλαξης εκ μέρους της Τουρκίας.

Στη συνέχεια, το 1937 με τον Α.Ν. 602 περί κινήσεως αεροσκαφών άνωθεν της Ελληνικής Επικρατείας⁷, έγινε κοινοποίηση προς την CINA, (Commision Internationale de Navigation Aérienne), Διεθνή Επιτροπή Αεροναυτιλίας, όργανο που ιδρύθηκε από τη Διεθνή Σύμβαση των Παρισίων του 1919, περί καθορισμού εναέριου χώρου και σημείων διαβάσεων των συνόρων από βορρά και ανατολάς.

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι πρώτοι μεταπολεμικοί αεροναυτικοί χάρτες του ICAO (το αρμόδιο πλέον διεθνές όργανο για τον καθορισμό των εναέριων χώρων) δημοσιεύτηκαν το 1949, μετά την θέση σε ισχύ του Παραρτήματος 4 της Συμβάσεως του Σικάγου⁸. Οι χάρτες αυτοί βασίστηκαν στους χάρτες της CINA. Στην δεύτερη δημοσίευσή τους, το 1955, περιλήφθηκαν και οι νέοι αεροναυτικοί χάρτες που δημοσίευσε η Ελλάδα, με σαφή και πάλι απεικόνιση των ορίων του εθνικού εναέριου χώρου. Τα όρια του FIR Αθηνών καθορίστηκαν επίσης και στις Περιοδικές

⁴ Στις 18/9/1931, βάσει του νόμου 5017/1931 περί «Πολιτικής Αεροπορίας». Ο Νόμος 5017/1931 επαναλάμβανε ανάλογες ρυθμίσεις της Διεθνούς Σύμβασης των Παρισίων του 1919, για τη ρύθμιση της εναερίας κυκλοφορίας, (N. 2569.V1921 ΦΕΚ 68 Α' /26-4-21).

⁵ Είχε προηγηθεί το Σύμφωνο φιλίας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, το Νοέμβριο του 1930, σύμφωνα με το οποίο οι συμβαλλόμενες χώρες θα κατέφευγαν υποχρεωτικά στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για την επίλυση των ενδεχόμενων διαφορών τους, (Από το βιβλίο της Ιφιγένειας Αναστασιάδου, «Ο Βενιζέλος και το Ελληνοτουρκικό Σύμφωνο φιλίας» Εκδόσεις Φιλιππότης 1982), γεγονός που αποδεικνύει ότι ο Κεμάλ είχε δεχτεί από τότε το Δικαστήριο της Χάγης, κάτι που σήμερα το αρνείται η Τουρκία.

⁶ Δηλαδή όσον αφορά την Ελλάδα με βάση το Διάταγμα του 1931.

⁷ ΦΕΚ 136 Α/1937.

⁸ Σύμβαση του Σικάγου για τη Διεθνή Πολιτική Αεροπορία του 1944.

Συνδιασκέψεις των Παρισίων, το 1952 και της Γενεύης, το 1958, επί τη βάσει των εξωτερικών ορίων της αιγιαλίτιδας ζώνης και του εναέριου χώρου των συναπτόμενων προς τα αντίστοιχα FIRS Κωνσταντινούπολης και Αθηνών. Ειδικά στην Συνδιάσκεψη του 1958, έγινε σαφής αναφορά στους ελληνικούς αεροναυτικούς χάρτες που είχαν κοινοποιηθεί στο ICAO το 1955⁹.

Παράλληλα, από το 1952, ο ICAO είχε αναθέσει στην Ελλάδα και τον έλεγχο της εναέριας κυκλοφορίας σε όλη την έκταση του Αιγαίου μέχρι την ιδεατή συνοριακή γραμμή που χωρίζει την Ελλάδα από την Τουρκία. Συγκεκριμένα η περιοχή ελληνικής ευθύνης FIR είχε οριστεί ως εξής: βόρεια σύνορα με Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία, νότια παράλληλος 34, δυτικά μεσημβρινός 19, ανατολικά μεσημβρινός 30 και ελληνοτουρκικά σύνορα θα-

λάσσιας περιοχής. Η Ελλάδα επίσης είχε αναλάβει το κόστος της εγκατάστασης σύγχρονων ραντάρ, τα οποία θα παρακολουθούσαν και θα είχαν υπό τον έλεγχό τους την εναέρια κυκλοφορία στο Αιγαίο, η οποία από την δεκαετία του πενήντα είχε αυξηθεί σημαντικά.

Το γεγονός αυτό σήμαινε τελεσίδικα ότι αν επρόκειτο να διεξαχθούν αεροπορικά ή αεροναυτικά γυμνάσια από την Τουρκία ή άλλη χώρα, ή ακόμα και απλές ασκήσεις ελιγμών ή ρίψεις βομβών, η χώρα αυτή θα έπρεπε να ειδοποιήσει τις ελληνικές υπηρεσίες, ή να ανακοινώσει την περιοχή και τις ημερομηνίες των ασκήσεων προκειμένου οι ελληνικές Αρχές να εκδώσουν τις σχετικές αναγγελίες προς τις αεροπορικές Αρχές και τους οργανισμούς των άλλων χωρών. Βάσει αυτών ο εναέριος έλεγχος του Αιγαίου

⁹ Document 7870 EUM/IV Report της περιοχικής Συνδιάσκεψης προς το Συμβούλιο του ICAO, που καθόριζε με σαφήνεια τον ελληνικό εναέριο χώρο στα 10 v. μ.

υποδιαιρείται σε τρεις τομείς:

α) Περιοχή εγκαίρου προειδοποίησης, (Early Warning Area),

β) περιοχή τακτικών αεροπορικών επιχειρήσεων, (Tactical Air Operations) και

γ) Περιοχή ευθύνης για την αεράμυνα (Area of Air Self Defense)¹⁰.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΕΙΣ

Σύμφωνα με όλες αυτές τις διεθνείς διαδικασίες, η Τουρκία είχε γνώση του ελληνικού εναέριου χώρου που είχε καθοριστεί με τις Συνδιασκέψεις του ICAO και μέχρι την δεκαετία του '70 δεν είχε προβάλλει καμία αντίδραση, αποδεχόμενη ουσιαστικά την κατάσταση όπως είχε διεθνώς αναγνωριστεί.

Όλα αυτά όμως μέχρι το 1974. Με το ξέσπασμα της κυπριακής κρίσης το καλοκαίρι του '74 και με την τουρκική εισβολή στην Κύπρο και την απειλή πολέμου στο Αιγαίο, η Τουρκική Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας εξέδωσε στις 20, 23 και 29 Ιουλίου αγγελίες (notams) προς τους αεροναυτιλομένους, με τις οποίες ο εναέριος χώρος του Ανατολικού Αιγαίου -εναέριος χώρος που σημειωτέον περιελάμβανε ελληνικό εθνικό εναέριο χώρο και διεθνή εναέριο χώρο- χαρακτηρίστηκε σαν επικίνδυνη περιοχή (danger area). Αυτή ήταν η πρώτη κίνηση της Τουρκίας για την αμφισβήτηση του ελληνικού εναέριου χώρου. Μετά όμως από έντονη ελληνική διαμαρτυρία, στις 2 Αυγούστου 1974 οι notams αυτές ανακλήθηκαν. Ωστόσο στις 6 Αυγούστου, οι τουρκικές Αρχές εξέδωσαν την Notam 714δ με την οποία καθόριζαν μονομερώς και αυθαίρετα νέα σημεία αναφοράς, (position reports), για το FIR Istanbul, κατά μήκος

μιας γραμμής στο μέσο περίπου του εναέριου χώρου του Αιγαίου.

Η ελληνική αντίδραση ήταν άμεση και στις 7 Αυγούστου εξέδωσε τη Notam 1018 με την οποία απέρριπτε τη νομιμότητα της τουρκικής Notam 714. Οι Τούρκοι όμως επέμεναν στη δικιά τους Notam και, εξαιτίας του κινδύνου που είχε δημιουργηθεί για τη διεθνή αεροναυτιλία με την αμφισβήτηση του στάτους κβο που υπήρχε μέχρι τότε στο Αιγαίο, η Ελλάδα εξέδωσε νέα αγγελία, την υπ' αριθμό 1066, με την οποία κήρυσσε όλο τον εναέριο χώρο του Αιγαίου προσωρινά σαν επικίνδυνη περιοχή, με αποτέλεσμα να διακοπεί ολοκληρωτικά η εναέρια κυκλοφορία πάνω από το Αιγαίο από δυτικά προς ανατολικά και αντιστρόφως. Επειδή όμως η τουρκική επιμονή στη δικιά της notam συνεχίζονταν, η Ελλάδα εξέδωσε νέα αγγελία στις 13 Σεπτεμβρίου 1974, με αριθμό 1157, με την οποία το ανατολικό FIR Αθηνών χαρακτηριζόταν σαν επικίνδυνη περιοχή.

Η κατάσταση αυτή είχε περιπλέξει τις διεθνείς αεροπορικές συγκοινωνίες και επιτροπές εμπειρογνομώνων ανέλαβαν κάποιες συνομιλίες για να διευθετηθεί το πρόβλημα. Έτσι, στις 16 Οκτωβρίου 1974, ο Διεθνής Οργανισμός Πολιτικής Αεροπορίας, ICAO, ανέλαβε μεσολαβητική προσπάθεια μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας για να διευθετηθεί το πρόβλημα, αλλά η προσπάθεια αυτή δεν κατέληξε σε αίσιο τέλος.

Έτσι, λόγω των παράλογων τουρκικών απαιτήσεων, το αδιέξοδο παρατάθηκε μέχρι τον Φεβρουάριο του 1980. Η κατάσταση αυτή όμως είχε σαν αποτέλεσμα να ασκηθεί κάποια διεθνής πίεση προς την Άγκυρα για την αποκατάσταση της ομαλής εναέριας

¹⁰ Π.Γ. Φαρμακόπουλου «Το νομικό καθεστώς του εναέριου χώρου του Αιγαίου», Αθήνα 1947.

κυκλοφορίας. Αυτό ανάγκασε την Τουρκία στις 22 Φεβρουαρίου του 1980 να εκδώσει την Notam 211, με την οποία ακυρωνόταν η 714 του 1974. Σε απόληψη η ελληνική πλευρά εξέδωσε με την σειρά της στις 23 /2/1980, τη Notam 267, με την οποία ακυρωνόταν η 1157/1974. Έτσι, αποκαταστάθηκε η εναέριος κυκλοφορία καθώς και η ομαλή διεκπεραίωση αεροναυτικών τηλεγραφημάτων από την Ελλάδα προς την Τουρκία, η οποία είχε διακοπεί όλο αυτό το χρονικό διάστημα, όπως επίσης και των τηλεπικοινωνιών μεταξύ των δυο κρατών, που είχαν επίσης διακοπεί.

Η κίνηση όμως αυτή της Τουρκίας δεν σήμαινε ότι παραιτούνταν των απαιτήσεών της. Και πράγματι οι τουρκικές διεκδικήσεις επανήλθαν με άλλη μορφή το 1989. Με την έκδοση του τουρκικού κανονισμού 88/13559/89, για έρευνα και διάσωση στο Αιγαίο, η Τουρκία αμφισβήτησε εμπράκτως τις ελληνικές σχετικές αρμοδιότητες στον εναέριο χώρο του Αιγαίου και στο FIR Αθηνών. Ο κανονισμός αυτός αξίζει να μελετηθεί γιατί δημιούργησε πολλά προβλήματα και εξακολουθεί να δημιουργεί. Στην ουσία έδωσε αρμοδιότητες στις τουρκικές Αρχές για παροχή υπηρεσιών έρευνας και διάσω-

σης «αεροπορικών και θαλάσσιων μέσων που είναι εκτεθειμένα στον κίνδυνο»¹¹. Παράλληλα, οριοθετεί ζώνες ευθύνης που περιλαμβάνουν όχι μόνο ηπειρωτικό τουρκικό έδαφος, την αιγιαλίτιδα ζώνη και τον τουρκικό εθνικό εναέριο χώρο, αλλά και τις επιφάνειες θαλασσιών εκτάσεων εντός του FIR Αθηνών, δηλαδή περιοχές που περιλαμβάνουν ελληνικό και διεθνή εναέριο χώρο υπό ελληνική δικαιοδοσία, διχοτομημένο σε δυο ζώνες, μία ελληνική και μία τουρκική εντός όμως πάντα του FIR Αθηνών. Ο κανονισμός αυτός όμως παραβίαζε και τα όρια και τις αρμοδιότητες για αεροναυτική

¹¹ Άρθρο 4 σημ. α.

έρευνα και διάσωση του Nicosia FIR, (FIR Κύπρου), εφόσον ο προσαρτημένος χάρτης περιλαμβάνει το κατεχόμενο τμήμα της βόρειας Κύπρου και τμήμα του Nicosia FIR.

Τόσο η Ελλάδα όσο και η Κύπρος, εξέφρασαν τις έντονες ανησυχίες τους, η πρώτη προς τον Γενικό Γραμματέα του ICAO και η δεύτερη προς τον Πρόεδρο του Συμβουλίου του ICAO, οι οποίοι διαβεβαίωσαν το Διοικητή της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας της Κύπρου και τον Έλληνα Μόνιμο Αντιπρόσωπο στον ICAO ότι, βάσει των Περιοχικών Σχεδίων Αεροναυτιλίας, όπως αυτά έχουν συμφωνηθεί και εγκριθεί από τον ICAO, οι ελληνικές και κυπριακές Αρχές είναι οι μόνες αρμόδιες Αρχές για την παροχή υπηρεσιών αεροναυτικής έρευνας και διάσωσης εντός των αντίστοιχων υπό την ευθύνη τους περιοχών έρευνας και διάσωσης, οι οποίες βάσει των Περιοχικών Συμφωνιών Αεροναυτιλίας είχαν συμφωνηθεί να συμπίπτουν με τα όρια των περιοχών FIR Αθηνών και Λευκωσίας.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ «ΖΩΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ»

Ένας από τους κυριότερους λόγους αμφισβήτησης του εναέριου χώρου του Αιγαίου, που προβάλλει η Τουρκία, είναι ότι τα σημερινά όρια του FIR Αθηνών την κάνουν να ασφυκτιά, (την ίδια αιτία

προβάλλει και για τα χωρικά ύδατα). Με αυτό το σκεπτικό έχει επινοήσει τη λεγόμενη

θεωρία του «Ζωτικού Χώρου», (ο όρος θυμίζει τη χιτλερική Γερμανία), δηλαδή την άμεση ανάγκη ύπαρξης κάποιου χώρου για τις πτήσεις, εκπαιδευτικές και άλλες, των τουρκικών μαχητικών πάνω από το Αιγαίο. Παράλληλα, υποστηρίζει ότι ο ελληνικός εθνικός εναέριος χώρος θα πρέπει να συμπίπτει με τα χωρικά ύδατα, που είναι έξι ναυτικά μίλια, άποψη στην οποία βρίσκει υποστήριξη και από την αμερικανική πλευρά.

Η θεωρία αυτή του «ζωτικού χώρου», την οποία υποστηρίζει η Τουρκία, σημαίνει ειδικά σε ό,τι αφορά την επιζητούμενη από την Τουρκία νέα οριοθέτηση των περιοχών FIR και ζωνών έρευνας και διάσωσης στο Αιγαίο, ότι οι κατά την Τουρκία υφιστάμενες διαφορές της με την Ελλάδα, πρέπει να επιλυθούν εκτός πλαισίου ICAO, με βάση τις αρχές της «επιείκειας» και της «αμοιβαιότητας». Αυτό μεταφράζεται ότι για την περίπτωση των προτεινόμενων από την Τουρκία λύσεων, το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου (όρια FIR, ζωνών έρευνας και διάσωσης και όρια εθνικού εναέριου χώρου) παραμένουν ανοιχτά

προς διαπραγμάτευση¹².

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΝΑΤΟ

Μέχρι την έξοδο της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, το 1974, υπήρχε αναγνώριση εκ μέρους της Συμμαχίας του ελληνικού ελέγχου του εναέριου χώρου του Αιγαίου, ο οποίος γινόταν υπό τον Έλληνα διοικητή του συμμαχικού υποστρατηγείου της Λάρισας. Όταν όμως η Ελλάδα ζήτησε να επανέλθει στο ΝΑΤΟ, η Τουρκία αρνήθηκε να αναγνωρίσει το προηγούμενο καθεστώς. Οι Τούρκοι ζήτησαν να ανατεθεί ο επιχειρησιακός έλεγχος του Αιγαίου στον Τούρκο διοικητή του συμμαχικού υποστρατηγείου της Σμύρνης. Τελικά, με την συμφωνία Ρότζερς το 1980, η Ελλάδα επανήλθε στο ΝΑΤΟ, αλλά η εκκρεμότητα παρέμενε, ενώ οι ΗΠΑ υποστήριξαν την υπαγωγή του ελέγχου του εναέριου χώρου του Αιγαίου στο συμμαχικό στρατηγείο της Νάπολης, που είναι υπό Αμερικανό διοικητή, υπεύθυνο για ολόκληρη την Νότιο Ευρώπη.

Το Μάιο του 1997, οι ΗΠΑ είχαν αναπτύξει έντονη πρωτοβουλία για να εξομαλυνθεί το θέμα του εναέριου χώρου και είχαν εκφράσει ορισμένες απόψεις, ενώ τότε στις Βρυξέλες γίνονταν διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα του ΝΑΤΟ Χαβιέ Σολάνα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης¹³. Η αμερικανική θέση ήταν ότι η Ελλάδα δεν έπρεπε να συνεχίσει να έχει την εμμονή να αποδίδει στο FIR χαρακτήρα κυριαρχικών δικαιωμάτων, διότι έτσι παρερμηνεύεται η έννοια του Διεθνούς Δικαίου. Οι Αμερικανοί πρότειναν την αντικατάσταση των κανόνων

του FIR με τους κανόνες του IFF/FIS, οι οποίοι παρέχουν, κατά τους Αμερικανούς, μεγαλύτερη ευελιξία και επιτρέπουν ευκολότερα ρυθμίσεις, όπως αυτή με τους προκαθορισμένους διαδρόμους διείσδυσης.

Η βασική αλλαγή της έννοιας του FIR από το IFF/FIS, ήταν ότι τα εισερχόμενα αεροσκάφη δε χρειάζονταν να υποβάλλουν σχέδιο πτήσεως, (οι Αμερικανοί υποστήριξαν ότι ο διεθνής εναέριος χώρος του Αιγαίου είναι πολύ μικρός και διάσπαρτος από ελληνικά νησιά, με αποτέλεσμα να αδυνατεί να δεχτεί μεγάλο αριθμό μαχητικών αεροσκαφών τα οποία κινούνται με υψηλές ταχύτητες και ταυτόχρονα πρέπει να εκτελούν εκπαιδευτικούς ελιγμούς). Η μόνη υποχρέωση που έχουν είναι να πληροφορούν για τον κώδικα ηλεκτρονικής αναγνώρισής τους και επιπλέον να παρέχουν στοιχεία για τον χρόνο παραμονής τους στην περιοχή της άσκησης και τον τύπο τους.

Οι Αμερικανοί επέμεναν σε αυτή την άποψη και στις 17 Ιανουαρίου του 1998 ο κυβερνητικός εκπρόσωπος της ελληνικής κυβέρνησης¹⁴ επιβεβαίωσε την ανακοίνωση του ΝΑΤΟ, που είχε εκδοθεί πριν από λίγες μέρες, με την οποία το ΝΑΤΟ καταργούσε για τους σκοπούς της Συμμαχίας την περιοχή ευθύνης που είχε μέχρι τότε η Ελλάδα στον εναέριο χώρο του Αιγαίου. Με αυτή την κατάργηση η Ελλάδα δεν είχε πλέον αρμοδιότητες στην περιοχή ευθύνης¹⁵ που συνέπιπτε από βορρά προς νότο με τα όρια του FIR Αθηνών. Η απόφαση αυτή είχε ληφθεί στα πλαίσια της νέας δομής του ΝΑΤΟ, η οποία πρέσβευε την κατάργηση των εθνικών ορίων ευθύνης του εναέριου χώρου και την υπαγωγή του σε μια γενικότερη διοίκηση.

¹² «Σημεία τριβής στις ελληνοτουρκικές σχέσεις» ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα 1994.

¹³ Ελληνικός Τύπος 17/5/97.

¹⁴ Ελληνικός Τύπος 18/1/98.

¹⁵ E.W.41.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ

Η Τουρκία πέρασε στην έμπρακτη αμφισβήτηση του ελληνικού εναέριου χώρου πολύ νωρίς. Έτσι τον Μάρτιο του 1975, είχαμε τις πρώτες μαζικές παραβιάσεις με τουρκικά μαχητικά πάνω από το Αιγαίο.

Είναι αξιοσημείωτο εδώ να τονίσουμε ότι τα τουρκικά μαχητικά όταν ξεκινούσαν την πρακτική των παραβιάσεων, λίγο μετά την εισβολή στην Κύπρο, ακολούθησαν την εξής τακτική:

↳ Εισέρχονταν στην αρχή στιγμιαία στον εναέριο χώρο του FIR Αθηνών.

↳ Ποτέ δεν προχωρούσαν στον καθαρά ελληνικό εναέριο χώρο και, όταν το έκαναν, δεν προχωρούσαν πέραν των έξι μιλίων. Αμέσως απομακρύνονταν. Αργότερα, όμως, αυτό άλλαξε.

↳ Άρχισαν να παραμένουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα υποχρεώνοντας έτσι την ελληνική αεροπορία να τα αναχαιτίζει, σχεδόν πάντα με επιτυχία. Έπειτα, άρχισαν να πετούν σταδιακά και πέραν των έξι μιλίων, για να φτάσουν

από τις αρχές της δεκαετίας του ενενήντα να πετάνε και

πάνω από τα ελληνικά νησιά.

Είναι χαρακτηριστικό εδώ να αναφέρουμε μια πολύ ενδιαφέρουσα και ενδεικτική συζήτηση που είχε γίνει στο τουρκικό κανάλι NTV, τον Νοέμβριο του 1998, στην οποία μίλησαν ανάμεσα στους άλλους και δύο Τούρκοι, συνταξιούχοι, πλέον, αξιωματικοί της αεροπορίας, οι Ebrahim Elter και Esmail Meker. Οι δυο Τούρκοι αξιωματικοί, που μετείχαν και στην εισβολή στην Κύπρο, ομολόγησαν ότι την πρώτη περίοδο οι Τούρκοι πιλότοι πετούσαν στο Αιγαίο με μεγάλο φόβο, καθώς ο χώρος ήταν τελείως άγνωστος για αυτούς και δεν ήξεραν τι κίνδυνο θα αντιμετώπιζαν από τους Έλληνες. Σταδιακά όμως και με την αυξανόμενη διείσδυση όλο και περισσότερων πιλότων στον ελληνικό εναέριο χώρο, είχε αυξηθεί η εμπειρία της περιοχής και άρχισαν να βγαίνουν με περισσότερο θάρρος και να πετούν περισσότερες ώρες πάνω από το Αιγαίο, απορρίπτοντας έτσι έμπρακτα τα ελληνικά δεδομένα για τα όρια του ελληνικού εναέριου χώρου. Παράλληλα, ανέπτυξαν την πρακτική των αερομαχιών και των αλληπάλληλων εμπλοκών τονίζοντας πως το σημαντικότερο στοιχείο ήταν ο εμβολισμός του αντιπάλου στο πεδίο βολής,

πράγμα που αυτόματα εξουδετέρωνε την αντίπαλη παρουσία και ήταν θέμα δευτερολέπτων να ριχτεί η πραγματική βολή για να καταρριφθεί το εχθρικό, (γι' αυτούς το ελληνικό), μαχητικό αεροσκάφος.

Τα τελευταία χρόνια η τακτική των παραβιάσεων από τα τουρκικά μαχητικά είχε γίνει πιο επικίνδυνη, γιατί οι Τούρκοι συνήθιζαν να βγαίνουν κατά ομάδες αξιοποιώντας το μεγάλο αριθμό μαχητικών που διέθεταν¹⁶ και έτσι πολλές φορές οι αερομαχίες διαρκούσαν περισσότερο χρόνο, γράφοντας μια μοναδική περίπτωση στα παγκόσμια χρονικά της πολεμικής αεροπορίας με καθημερινές εικονικές αερομαχίες, οι οποίες δεν ήταν εντελώς αναίμακτες, αφού υπήρξαν ατυχήματα και από τις δύο πλευρές.

Μία σημαντική μέθοδος με την οποία οι Τούρκοι επικύρωναν τις αμφισβητήσεις τους στο καθεστώς του εναέριου χώρου στο Αιγαίο, ήταν η δέσμευση μεγάλων περιοχών για διεξαγωγή αεροναυτικών ασκήσεων, χωρίς φυσικά να υπολογίσουν την οριοθέτηση που υπήρχε στο παρελθόν, δηλαδή πριν από το 1974. Το ζήτημα των τουρκικών στρατιωτικών ασκήσεων είχε διασαφηνισθεί στο μνημόνιο Παπούλια-Γιλμάζ, που είχε υπογραφεί στη συνάντηση της Βουλιαγμένης στις 27 Μαΐου του 1988 και το οποίο η Τουρκία έκτοτε παραβίαζε συστηματικά¹⁷. Τα δύο μέρη συμφώνησαν επίσης ότι ο σχεδιασμός και η διεξαγωγή των εθνικών στρατιωτικών ασκήσεων στην ανοικτή θάλασσα και στο διεθνή εναέριο

χώρο που απαιτούν την έκδοση NOTAM ή όποιας άλλης μορφής αναγγελία ή προειδοποίηση, θα διεξάγονται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αποφεύγονται τα ακόλουθα: 1^ο η απομόνωση περιοχών, 2^ο η δέσμευση περιοχών ασκήσεων για μεγάλες χρονικές περιόδους και 3^ο η διεξαγωγή τους στη διάρκεια της αιχμής της τουριστικής περιόδου.

Χαρακτηριστικό είναι ότι τον Ιούλιο του '97 η Τουρκία φάνηκε να έχει την πρόθεση να ζητήσει αεροδιάδρομο πάνω από την Θεσσαλονίκη. Όπως έγραψε στις 4 Ιουλίου '97 η εφημερίδα Χουριέτ: «Η Ελλάδα κατά παραβίαση όλων των Διεθνών Συνθηκών, (η τουρκική εφημερίδα έκανε αναφορά για τις Συνθήκες της Λωζάννης και του Μοντρέ), δεν επιτρέπει στα τουρκικά πολεμικά αεροπλάνα να πετάξουν πάνω από τα εδάφη της μετέχοντας σε αποστολές του ΝΑΤΟ. Για τον σκοπό αυτό η Τουρκία φέρεται αποφασισμένη να διαμαρτυρηθεί στο ΝΑΤΟ».

Το Νοέμβριο του '98 στο αποκορύφωμα των τούρκικων παραβιάσεων, οι Τούρκοι είχαν δεσμεύσει τότε με NOTAM συνολικά δέκα περιοχές¹⁸ ανάμεσα στη Λέσβο, Χίο, Λήμνο, Σαμοθράκη, Ψαρά, ενώ για τις αεροναυτικές ασκήσεις με την ονομασία ΤΑΣΜΟ, οι Τούρκοι δέσμευαν 12 περιοχές ανάμεσα στη Σαμοθράκη, Χαλκιδική, Σκιάθο, Λήμνο, Λέσβο, Σκύρο, Εύβοια, Ψαρά, Χίο, Ικαρία, Σάμο, Ν. Ρόδο, Ν. Κάρπαθο, και Ν. Κρήτη. Έκτοτε, ο ιδιότυπος αυτός πόλεμος συνεχίζεται

¹⁶ Ελληνικός Τύπος 15 Ιανουαρίου 1998.

¹⁷ Συγκεκριμένα στα άρθρα 2 και 3 του μνημονίου αναφέρονταν τα εξής: (Δημοσίευση Εφημερίδας Βήμα 15 Νοεμβρίου 1998) Κατά την διεξαγωγή εθνικών στρατιωτικών δραστηριοτήτων στην ανοικτή θάλασσα και στο διεθνή εναέριο χώρο, τα δύο μέρη θα καταβάλλουν κάθε προσπάθεια να αποφύγουν την παρακώλυση της ομαλής ναυσιπλοΐας και εναέριας κυκλοφορίας, όπως διασφαλίζονται σύμφωνα με τα διεθνή κείμενα, κανόνες και κανονισμούς.

¹⁸ Είχε προηγηθεί το φθινόπωρο του '97, όταν σχεδόν καθημερινά πάνω από το Αιγαίο διεξαγόταν ένας ακήρυχτος πόλεμος με εφόδους τούρκικων αεροσκαφών, αναχαιτίσεις από τα ελληνικά και καθημερινές αερομαχίες.

με αμείωτη ένταση, ενίοτε και με θύματα όπως τον Έλληνα πιλότο Κωνσταντίνο Ηλιάκη στις 23 Μαΐου του 2006.

ΧΩΡΙΚΑ ΥΔΑΤΑ

Το πρόβλημα του Αιγαίου σχετικά με τα χωρικά ύδατα αφορά κυρίως δύο θέματα: 1^{ον}, την αμφισβήτηση εκ μέρους της Τουρκίας του σημερινού στάτους κβο, δηλαδή την αμφισβήτηση των υπαρχόντων ορίων και 2^{ον}, την έντονη άρνηση της Τουρκίας στο δικαίωμα της Ελλάδας να αυξήσει τα χωρικά της ύδατα στα δώδεκα μίλια.

Το 1936, αμέσως μετά τη Συνθήκη του Μοντρέ, η Ελλάδα (επωφελούμενη, κατά τους Τούρκους, από την τουρκική αδράνεια στην Συνθήκη αυτή)¹⁹, επέκτεινε τα χωρικά της ύδατα από τα τρία, στα έξι μίλια.

Σήμερα, η Ελλάδα κατέχει το 43,5% των υδάτων του Αιγαίου και η Τουρκία το 7,5%. Σε περίπτωση που τα ελληνικά χωρικά ύδατα αυξηθούν στα δέκα ναυτικά μίλια για να συμπέσουν με τον εθνικό εναέριο χώρο, τότε οι αναλογίες γίνονται 64% για την χώρα μας και 8,5% για την Τουρκία. Αν δε η Ελλάδα προχωρήσει, όπως δικαιούται,

στην αύξηση των χωρικών της υδάτων στα δώδεκα ναυτικά μίλια, τότε η πατρίδα μας θα κατέχει το 71% του Αιγαίου, ενώ η Τουρκία θα παραμείνει στο 8,5%.

Η Τουρκία όμως θεωρεί τη θάλασσα του Αιγαίου σαν κοινή θάλασσα των δύο χωρών²⁰, και υποστηρίζει ότι, νομικά, έχει και εκείνη το δικαίωμα να χρησιμοποιεί αυτή τη θάλασσα τουλάχιστον όσο και η Ελλάδα. Στις 16 Νοεμβρίου του 1994 ήρθε σε ισχύ η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, την οποία είχε επικυρώσει η Ελλάδα μαζί με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Τουρκία και οι ΗΠΑ δεν την είχαν υπογράψει, για διαφορετικούς λόγους, αλλά υποχρεώνονταν να την αναγνωρίσουν σαν εθιμικό Δίκαιο. Στο άρθρο 3 της Συμβάσεως ορίζεται ότι το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης κάθε κράτους μπορεί να φτάσει έως και δώδεκα μίλια από τις ηπειρωτικές ή νησιωτικές ακτές του.

Για να αποτρέψει η Τουρκία την επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων άσκησε τη «Διπλωματία της Απειλής», με το γνωστό *casus belli*. Η επισημοποίηση αυτής της πολιτικής έγινε τον Ιούνιο του 1995, όταν η τουρκική

¹⁹ Έκθεση Αρχηγείου Πολεμικών Ακαδημιών Τουρκίας 1996.

²⁰ Έκθεση Αρχηγείου Πολεμικών Ακαδημιών Τουρκίας 1996.

Εθνοσυνέλευση με ψήφισμά της εξουσιοδότησε την τουρκική κυβέρνηση να λάβει όλα τα ενδεικνύόμενα μέτρα, ακόμα και στρατιωτικά (κήρυξη πολέμου κατά της Ελλάδας), εφόσον η Ελλάδα αποφάσιζε να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα πέραν των 6 ν. μ. Με τον τρόπο αυτό, η Τουρκία απειλώντας να χρησιμοποίησει βία, (παραβίαση άρθρου 2.4 καταστατικού Χάρτη ΟΗΕ), ζητούσε από την Ελλάδα να μην εφαρμόσει νόμιμο δικαίωμά της το οποίο απορρέει από τη Σύμβαση Δικαίου Θαλάσσης του 1982.

Είναι χαρακτηριστικό πως η Ελλάδα είναι το μοναδικό κράτος στον κόσμο που έχει Αιγιαλίτιδα ζώνη μικρότερη από τα δώδεκα μίλια. Εξίσου χαρακτηριστικό είναι ότι όλοι οι δικαστές, είτε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, είτε στο νέο Διεθνές Δικαστήριο του Δικαίου της Θάλασσας στο Αμβούργο, προέρχονται από χώρες με 12 ναυτικά μίλια. Η ίδια η Τουρκία το 1964 με τον Νόμο 11711/12/5/64 αύξησε το πλάτος της αιγιαλίτιδας ζώνης της στον Εύξεινο Πόντο στα 12 ναυτικά μίλια και στις νότιες ακτές από τα 6 στα 12 ναυτικά μίλια, γεγονός που ανάγκασε τη Συρία και την Κύπρο να αυξήσουν και αυτές τον ίδιο χρόνο την δικιά τους αιγιαλίτιδα ζώνη σε 12 ναυτικά μίλια²¹.

ΑΙΓΙΑΛΙΤΙΔΑ ΖΩΝΗ

Η κυριαρχία των παράκτιων κρατών πάνω στην περιβάλλουσα θάλασσα έχει μακρά ιστορία και αποκτά ενδιαφέρον ο τρόπος διαμόρφωσης και νομικής κατοχύρωσης αυτής της κυριαρχίας σε διεθνές επίπεδο. Στην αρχή, είχαμε τις αυθαίρετες διεκδικήσεις των μεγάλων

ναυτικών Δυνάμεων από το 10^ο ήδη αιώνα πάνω σε τεράστιες θαλάσσιες εκτάσεις²². Η αυθαίρετη αυτή όμως διεκδίκηση άρχισε να συρρικνώνεται από την ολοένα και μεγαλύτερη απαίτηση για ελεύθερη ναυσιπλοΐα, ειδικά κατά τον 19^ο αιώνα, με αποτέλεσμα να αρχίσει να επικρατεί η αντίληψη για διεκδίκηση μίας ζώνης κυριαρχίας ενός ορισμένου πλάτους, που να αρχίζει από τα παράλια ενός κράτους και να επεκτείνεται μέχρι ενός ορίου από την ακτή. Στη ζώνη αυτή, η οποία ονομάστηκε αιγιαλίτιδα (territorial sea), το παράκτιο κράτος θα ασκεί πλήρη κυριαρχία που θα είναι ποιοτικά όμοια με την κυριαρχία που ασκεί και στο ηπειρωτικό του έδαφος, με τη μόνη υποχρέωση να επιτρέπει τη λεγόμενη «αβλαβή διέλευση» των πλοίων από αυτή (innocent passage).

Μετά από αυτή τη μορφοποίηση υπήρξαν δύο αντίθετες τάσεις. Από τη μια, η τάση των παράκτιων κρατών να επεκτείνουν όλο και περισσότερο την κυριαρχία τους στο θαλάσσιο χώρο, και από την άλλη η τάση των μεγάλων ναυτικών Δυνάμεων, με τους μεγάλους και εμπορικούς αλλά και πολεμικούς στόλους, να αντιστέκονται σε αυτή την επέκταση με σκοπό την εξασφάλιση της ελεύθερης ναυσιπλοΐας, (μια κατάσταση που ξαναήρθε στην επιφάνεια στο τέλος του εικοστού αιώνα), σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερα και ελεύθερα από κρατικές κυριαρχίες, θαλάσσια τμήματα. Οι δύο αυτές τάσεις διαμόρφωσαν το τελικό πλαίσιο για το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης και παράλληλα γέννησαν νέες μορφές ηπιότερης κυριαρχίας πάνω στην επιφάνεια της θάλασσας, με τη μορφή ποικιλώνυμων

²¹ «Μεσόγειος και Δίκαιο της Θάλασσας», του Μιχάλη Γούναρη.

²² Σαν πατέρας του Διεθνούς Θαλασσιού Δικαίου θεωρείται ο Γκρότιους, ο οποίος το 1609 εξέδωσε το περίφημο *Mare Liberum* μέρος του *De Jure Prede*.

θαλασσιών ζωνών, όπως είναι:

↳ η συνορεύουσα ζώνη (ontiguous zone),

↳ η αλιευτική ζώνη (exclusive fishing zone), και

↳ η αποκλειστική οικονομική ζώνη (exclusive economic zone)²³.

Πέρα από αυτές τις θαλάσσιες ζώνες, η κάθε μία από τις όποιες έχει το δικό της πλάτος και μέσα σε κάθε μία από τις οποίες το παράκτιο κράτος (το οποίο δικαιωματικά τις καθιερώνει) ασκεί ορισμένου είδους και ποιότητας κυριαρχία και αρμοδιότητες, εκτείνεται πλέον η ανοιχτή θάλασσα (open sea), όπου δε φτάνει καμία κρατική κυριαρχία. Έτσι το παράκτιο κράτος έβγαине σημαντικότερα ενισχυμένο σε σχέση με την κατοχύρωση του μέγιστου των δικαιωμάτων του στο θαλάσσιο χώρο που συνορεύει με τις ακτές του, καθώς του αναγνωρίστηκαν επίσημα τέσσερις ζώνες εθνικής δικαιοδοσίας:

↳ η Αιγιαλίτιδα,

↳ η Συνορεύουσα,

↳ η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη,

↳ η Ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα με το μέγιστο ουσιαστικό εύρος για την κάθε μία σε σχέση με τις υποβληθείσες προτάσεις.

Εν τω μεταξύ, ανάμεσα στις δύο αυτές τάσεις που αναφέραμε, (της ελεύθερης και της εθνικής αιγιαλίτιδας), υπήρξε μια συμβιβαστική λύση, που ήταν ο τελικός καθορισμός σε γενικές γραμμές ενός διεθνώς αποδεκτού πλάτους της χωρικής θάλασσας των 12 ναυτικών μιλίων, μέσα στην οποία και μόνο η κρατική κυριαρχία είναι πλήρης.

Όσον αφορά την ιστορική εξέλιξη του

Δικαίου της Θάλασσας, το οποίο θα κατοχύρωνε νομικά αυτή την κατάσταση²⁴, η πρώτη φάση του μπορούμε να πούμε ότι ξεκινάει ιστορικά από το 1609 και τερματίζεται το 1945, την επομένη δηλαδή της λήξης του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Μετά το 1945, την εποχή του Τρούμαν, άρχιζαν να δημιουργούνται οι πρώτες προϋποθέσεις για την υιοθέτηση του θεσμού της στενής λωρίδας θάλασσας, δηλαδή της Αιγιαλίτιδας Ζώνης. Στο εύρος αυτής της θαλάσσιας λωρίδας και για λόγους αμυντικούς ασκείται η πλήρης εθνική δικαιοδοσία.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ 12 ΜΙΛΙΩΝ

Το πλάτος των δώδεκα ναυτικών μιλίων έχει κάποια προϊστορία. Άρχισε με τη θεωρία του κανόνα της βολής πυροβόλου (Cannon Shot Rule), που είχε την έννοια της επέκτασης της παράκτιας κυριαρχίας πάνω στη θαλάσσια ζώνη, σύμφωνα με το βεληνεκές της βολής του πυροβόλου από την ακτή²⁵.

Αργότερα, ακολούθησε ο κανόνας των τριών ναυτικών μιλίων, ο οποίος παγιώθηκε σαν Διεθνές Εθιμικό Δίκαιο από το 1900 μέχρι το 1930²⁶, οπότε συγκλήθηκε η Συνδιάσκεψη για το Δίκαιο της Θάλασσας στη Χάγη. Στη διάσκεψη αυτή φάνηκαν οι πρώτες διαφωνίες για τον κανόνα των τριών μιλίων, καθώς διάφορα κράτη απαίτησαν να επεκτείνουν και πέραν των τριών μιλίων τη θαλάσσια κυριαρχία τους.

Μετά από αυτή την αμφισβήτηση του πλάτους των τριών μιλίων στη Διάσκεψη της Χάγης, άρχισε η μονομερής σταδιακή ανατροπή του από πολλά κράτη. Το

²³ Σχετική μελέτη στην αγγλική του Παναγιώτη Μορφωπού, υποστράτηγου ε. α. Master of Laws Διεθνούς Δικαίου του Πανεπιστημίου του Λονδίνου.

²⁴ Γρηγόρης Τσαλτάς, «Η νέα Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας και οι ζώνες Εθνικής Δικαιοδοσίας»

²⁵ British Year Book of International Law 1945 σελ 210.

²⁶ The Three Mile Limit στο 11 Stafford Law Review 1959, σελ 616.

φαινόμενο αυτό εντάθηκε μετά τη λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, με αποτέλεσμα να υπάρξει ένα καθεστώς αναρχίας στις θαλάσσιες εκτάσεις. Το 1958 έγινε η Συνδιάσκεψη για το Δίκαιο της Θάλασσας στη Γενεύη, αλλά δεν υπήρξε κάποιο αποτέλεσμα για ένα νέο καθορισμό, πέραν από αυτόν των τριών ναυτικών μιλίων. Πιστοποιήθηκε όμως για μία ακόμη φορά με την εισήγηση της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου ότι το πλάτος των τριών μιλίων δεν ισχύει σαν γενικός κανόνας, ενώ για πρώτη φορά τέθηκαν σαν ανώτατο όριο τα 12 ναυτικά μίλια. Ούτε και η δεύτερη Διάσκεψη της Γενεύης, που έγινε το 1960, έφερε κάποια αποτελέσματα στο μεγάλο αυτό πρόβλημα. Παρόλα αυτά όμως και οι δυο αυτές Διασκέψεις κατέληξαν στην αποδοχή ενός ενιαίου πλάτους χωρικής θάλασσας και αποτέλεσαν την πρώτη αρχή για την τελική αποκρυστάλλωση των δώδεκα ναυτικών μιλίων.

Αυτό θα καθιερωνόταν στην τελική του μορφή με την επόμενη Διάσκεψη που άρχισε στη Νέα Υόρκη το 1973 (UNCLOS

III) και τελείωσε με την υπογραφή της Συνθήκης για το Δίκαιο της Θάλασσας το 1982, μετά από 10 ολόκληρα χρόνια. Κατά τη διάρκεια αυτών των δέκα χρόνων, πήραν μέρος στη διάσκεψη 151 κράτη, δηλαδή το σύνολο σχεδόν των κρατών και πληθώρα διεθνών οργανισμών, γεγονός που έδωσε και τη μεγάλη ισχύ στο τελικό κείμενο της Διάσκεψης.

Το άρθρο της Συνθήκης που καθόριζε τα δώδεκα μίλια, επικυρώθηκε από 145 κράτη και είχε πλέον την ισχύ Εθιμικού Δικαίου, το οποίο δεσμεύει όλα τα κράτη. Από τα 145 παράκτια κράτη, τα 129 εφάρμοσαν αμέσως τα δώδεκα μίλια και μεταξύ αυτών και οι ΗΠΑ, Αγγλία, Ρωσία, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, δηλαδή όλες οι μεγάλες ναυτικές χώρες²⁷.

Η βασική αιτία που η Τουρκία δεν υπέγραψε τη Συνθήκη είναι διαφωνία της ως προς την αναγνώριση του δικαιώματος κάθε κράτους της εφαρμογής των χωρικών υδάτων στη βάση των δώδεκα μιλίων, παρόλο που η ίδια έχει ασκήσει αυτό το δικαίωμα.

²⁷ Law of Sea Bulletin..

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΙΣΗΣ ΑΠΟΣΤΑΣΗΣ

Ο χωρισμός των χωρικών υδάτων μεταξύ δύο χωρών καθορίζεται από τη Σύμβαση του Θαλασσιού Δικαίου με την «Αρχή της Ίσης Απόστασης». Βάσει αυτής της αρχής, η διαχωριστική γραμμή θα βρίσκεται στο μέσο μεταξύ της μιας ακτής από την άλλη²⁸.

Η Τουρκία όμως έχει απορρίψει και αυτή την αρχή. Ισχυρίζεται με αυθαίρετο τρόπο ότι, σύμφωνα με το Δίκαιο, η «Αρχή της Ίσης Απόστασης» δεν είναι ο μόνος τρόπος για την οριοθέτηση, ενώ σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της, δεν έγινε πρόβλεψη για την οριοθέτηση στην περίπτωση της ύπαρξης νησιών και ότι πρέπει να ληφθούν υπόψη γεωλογικά και γεωμορφολογικά κριτήρια και άλλες ειδικές καταστάσεις.

Ειδικότερα η Τουρκία έχει υποστηρίξει τα εξής²⁹: «Η ύπαρξη ειδικών καταστάσεων εμπόδισε την εμφάνιση της ίσης απόστασης στην οριοθέτηση των συνόρων, αλλά δεν υπάρχει σαφήνεια στο άρθρο της Σύμβασης σχετικά με το με ποια μέθοδο θα πραγματοποιηθεί η οριοθέτηση σε αυτή την περίπτωση. Στην περίπτωση του Αιγαίου, όπου υπάρχουν ειδικές συνθήκες, η οριοθέτηση που θα πραγματοποιηθεί θα πρέπει να έχει υπ' όψιν της τη λειτουργία των χωρικών υδάτων».

Σύμφωνα λοιπόν με την τουρκική άποψη, στην περίπτωση της ύπαρξης πολλών νησιών έπρεπε να ληφθούν υπ' όψιν γεωλογικά και γεωμορφολογικά κριτήρια και άλλες «ειδικές καταστάσεις». Η πρόταση γινόταν παρακάτω πιο συγκεκριμένη καθώς ανέφερε ότι νησιά και νησίδες που έχουν εμβαδόν μικρότερο του

ενός τετραγωνικού χιλιομέτρου, στην περίπτωση που επηρεάζουν τις θαλάσσιες εκτάσεις των γειτονικών χωρών, να μην λαμβάνονται υπ' όψιν στον καθορισμό της οριοθέτησης των χωρικών υδάτων. Στην περίπτωση αυτή, οι θαλάσσιες εκτάσεις των νησίδων ή νησιών που μοιάζουν με νησίδες και βρίσκονται στα χωρικά ύδατα, στην υφαλοκρηπίδα, είτε στην οικονομική περιοχή ενός ξένου κράτους, θα πρέπει να καθοριστούν με Συμφωνία ανάμεσα στα ενδιαφερόμενα μέρη.

Με αυτούς τους ισχυρισμούς και τις τουρκικές αξιώσεις έβγαιναν εκτός χωρικών υδάτων ή έμπαιναν σε καθεστώς μόνιμης αμφισβήτησης μεγάλες εκτάσεις του Αιγαίου, νησιωτικές και θαλάσσιες.

Τέλος, όσον αφορά τη θεμελιώδη Αρχή της Ίσης Απόστασης και την ανάγκη εφαρμογής της για τον υπολογισμό των χωρικών υδάτων, η Τουρκία υποστήριξε με υπεραπλουστευτικό τρόπο τα εξής³⁰: «Δεχόμαστε όπως και η Ελλάδα τον κανόνα της μέσης γραμμής, αλλά ως εξής: Θα πάρουμε σαν γραμμή βάσης από τη μια τη Μικρά Ασία και από την άλλη τις ακτές της Θεσσαλίας, της Πελοποννήσου και της Μακεδονίας. Την περιοχή θα τη χωρίσουμε στη μέση και τη μισή θα την πάρει η Τουρκία και την άλλη μισή η Ελλάδα»(!!!)

Αξιοσημείωτο είναι το ότι σε αυτή την φαινομενικά νομιμόφρονα πρόταση της Τουρκίας παρακάμπτεται ακόμα και η νήσος Εύβοια. Απόδειξη της τουρκικής ασυνέπειας σε αυτό το σημείο αποτελεί το γεγονός ότι στις αρχές της δεκαετίας του '50, η Ελλάδα είχε προτείνει στην Τουρκία να πραγματοποιηθεί μια λεπτομερής χάραξη της γραμμής ανάμεσα στα

²⁸ Άρθρο 12 της Σύμβασης.

²⁹ Έκθεση Αρχηγείου Πολεμικών Ακαδημιών.

³⁰ Μανόλης Γούναρης, «Η ιδιαιτερότητα του Αιγαίου Πελάγους».

νησιά του ανατολικού Αιγαίου και της μικρασιατικής ακτής, και οι Τούρκοι είχαν απαντήσει τότε³¹: «μα γιατί να κάνουμε οριοθέτηση; Έτσι και αλλιώς ισχύει η μέση γραμμή (δηλαδή ανάμεσα στα νησιά και την Μικρά Ασία)»³².

Πέραν τούτων, από τους Τούρκους θίχθηκαν και άλλοι λόγοι για τη μη εφαρμογή

της Αρχής της Ίσης Απόστασης³³, όπως:

↳ Ελεύθερη Ναυσιπλοΐα. Η νησιώτικη φύση του Αιγαίου καθιστά υποχρεωτική τη διέλευση πολλών στενών και περασμάτων στη διάρκεια της ναυσιπλοΐας. Η διέλευση που θα γίνει θα είναι ή αβλαβής διέλευση ή διέλευση Transit. Αυτός ο διαχωρισμός έχει ακόμη μεγαλύτερη σημασία στο Αιγαίο. Οι Τούρκοι υποστήριξαν αόριστα ότι στις συζητήσεις περί κυριότητας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας σε τέτοια τεχνικά θέματα, αυξάνεται η πιθανότητα κάποιου λάθους όπου θα μπορούσε να φέρει σε πλεονεκτική θέση κάποια από τις δύο πλευρές ακόμα και να ωφελήσει μία τρίτη Δύναμη που δεν έχει καμία σχέση με την περιοχή.

↳ Οι αρχές του νησιωτικού συμπλέγματος. Πρόβλημα για την Τουρκία είναι ότι τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου αποτελούν αναμφισβήτητα ένα νησιωτικό σύμπλεγμα και σύμφωνα με τη Σύμβαση του Θαλασσιού Δικαίου του 1982, τα νησιωτικά συμπλέγματα έχουν χωρικά ύδατα και υφαλοκρηπίδα.

Συγκεκριμένα νησιωτικό σύμπλεγμα είναι μια φυσική διαμόρφωση από δύο ή πιο πολλά νησιά και αποτελεί ένα σύνολο, από γεωγραφική άποψη. Στο 46 άρθρο της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών, προσδιορίζεται ως εξής: «Νησιωτικό σύμπλεγμα είναι μια ομάδα νησιών είτε κάποια τμήματα νησιών. Τα μεταξύ τους ύδατα και λοιπά στοιχεία τα οποία είναι τόσο στενά συνδεδεμένα, αποτελούν από γεωγραφικής οικονομικής και πολιτικής άποψης ένα ενιαίο σύνολο».

Η Τουρκία έναντι όλων αυτών υπο-

³¹ Μανόλης Γούναρης, «Η ιδιαιτερότητα του Αιγαίου Πελάγους».

³² Νότα στο ελληνικό υπουργείο εξωτερικών.

³³ Έκθεση Αρχηγείου Πολεμικών Ακαδημιών Τουρκίας.

στηρίζει³⁴, ότι οι αρχές των νησιωτικών συμπλεγμάτων είναι καινούργιες αρχές για το Διεθνές Δίκαιο και δεν υπάρχουν ξεκαθαρισμένες απόψεις, κάτι το οποίο όμως, όπως είδαμε, δε συμβαίνει. Έτσι, η Τουρκία στη συνάντηση της Δεύτερης Επιτροπής, στις 12 Αυγούστου 1974, έκανε σαφές ότι αρνείται να αποδεχτεί την εφαρμογή των αρχών των νησιωτικών συμπλεγμάτων και αιτιολόγησε τη θέση της υποστηρίζοντας ότι δεν μπορεί να εφαρμοστεί η αρχή αυτή στο ανατολικό Αιγαίο, γιατί κάτι τέτοιο θα ενσωμάτωνε όλο το Αιγαίο στην ελληνική κυριαρχία.

Η πάγια και βασική επιδίωξη της Τουρκίας είναι να παρουσιάσει το Αιγαίο πέλαγος σαν χώρο ειδικών συνθηκών πέραν των διεθνών αναγνωρισμένων νομικών καθεστώτων. Σαν ένα ακόμα επιχείρημα σε αυτή την κατεύθυνση είναι η λεγόμενη «θεωρία της ημίκλειστης θάλασσας». Η θεωρία αυτή προβλήθηκε από την Τουρκία για να αντικρούσει νομικά τη Διεθνή Διάσκεψη του Θαλασσιού Δικαίου, και υποστηρίζει την άποψη ότι το Αιγαίο είναι μια ιδιαίτερη περίπτωση ημίκλειστης θάλασσας και συνεπώς δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην περίπτωση του το Διεθνές Θαλάσσιο Δίκαιο, που εφαρμόζεται σε ανοιχτές θάλασσες. Με αυτό τον τρόπο η Τουρκία υποστηρίζει ότι το νομικό καθεστώς του Αιγαίου θα πρέπει να ρυθμιστεί με καινούργια και απ'ευθείας διαπραγμάτευση μεταξύ των δύο κρατών που έχουν ακτές στο Αιγαίο.

Η ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ 12 ΜΙΛΙΩΝ

Η Τουρκία έχει αρνηθεί το νόμιμο δικαίωμα της Ελλάδας να επεκτείνει τα

χωρικά της ύδατα στα δώδεκα ναυτικά μίλια και φρόντισε να δείξει αυτή τη θέση με κάθε τρόπο.

Ήδη από τη δεκαετία του '70 η Τουρκία είχε αρχίσει να δείχνει σημεία μεγάλου εκνευρισμού στην προοπτική της επέκτασης των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 μίλια. Στις 21 Ιανουαρίου 1975³⁵, ο τότε Τούρκος υπουργός εξωτερικών έγειρε το περίφημο *casus belli* για πρώτη φορά σε σχέση με την αύξηση των ελληνικών χωρικών υδάτων σε 12 ν. μίλια. Στις 11 Απριλίου 1975, η τουρκική εφημερίδα Χουριέτ είχε γράψει³⁶: «Η Τουρκία θεωρεί το Αιγαίο σαν ανοιχτή θάλασσα από την οποία θα διέρχονται τα πλοία της και θα εκτελεί ο στόλος της γυμνάσια. Αν θέλει η Ελλάδα να μας σταματήσει, ας το τολμήσει». Επίσης, ο τότε πρωθυπουργός Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, στις 15 Απριλίου 1975, διατύπωσε την απειλή ότι «αν η Ελλάδα επιχειρήσει να επεκτείνει την αιγιαλίτιδα ζώνη της, τότε η Τουρκία σε κάθε τετελεσμένο γεγονός θα απαντήσει με τετελεσμένα γεγονότα».

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι στις 9 Ιουλίου 1977, με ανακοίνωσή της³⁷ η σοβιετική πρεσβεία στην Αθήνα δήλωσε ότι η Μόσχα δε θα είχε αντίρρηση για την επέκταση της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης σε 12 ναυτικά μίλια, αρκεί να εξασφαλίζεται το καθεστώς ελευθέρων ναυσιπλοΐας από τα Στενά.

Στις 24 Οκτωβρίου 1979, ο υπουργός εξωτερικών της Τουρκίας έστειλε μήνυμα προς τον Έλληνα συνάδελφό του όπου για πρώτη φορά γίνονταν ξεκάθαρα λόγος για αιτία πολέμου: «Έχει λεχθεί στην

³⁴ Έκθεση Αρχηγείου Πολεμικών Ακαδημιών.

³⁵ Γρήγορη Τσαλά, «Το Αιγαίο πέλαγος και η διεθνής διπλωματία».

³⁶ Περιοδικό ΝΟΚΤΑ, Ιανουάριος 1998.

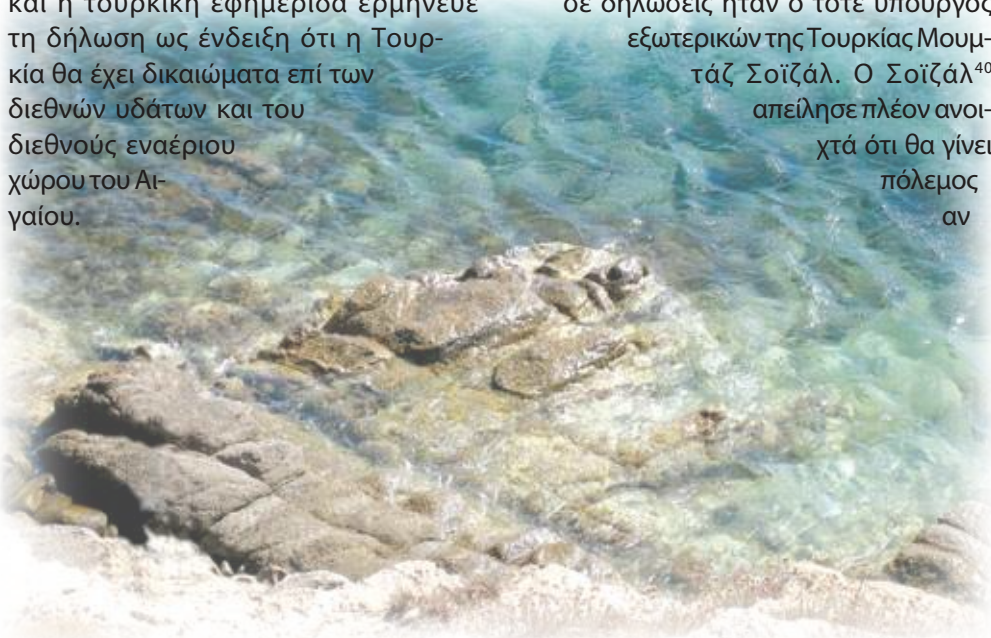
³⁷ Κ. Νούσκα, «Η Τουρκία και εμείς», Θεσσαλονίκη 1987.

Ελλάδα ότι αν επιχειρήσει να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα σε 12 ν. μίλια η Τουρκία θα θεωρήσει την πράξη αυτή σαν αιτία πολέμου».

Στη συνέχεια είχαμε ένα ψυχροπολεμικό κλίμα, που κορυφώθηκε με την κρίση του 1987, με την αποστολή του τουρκικού πλοίου Σισμίκ για έρευνα σε αμφισβητούμενες από την Τουρκία περιοχές του Αιγαίου, απόντος όμως του τότε τούρκου πρωθυπουργού Τουργκούτ Οζάλ στις ΗΠΑ, για λόγους υγείας. Η Τουρκία τότε υποχώρησε κάτω από κάποια διεθνή πίεση, άλλα οι δηλώσεις Τούρκων παραγόντων, παρά την προσέγγιση του Νταβός, συνεχίστηκαν στο ίδιο κλίμα. Έτσι το Μάιο του 1988³⁸, ο τότε υπουργός εξωτερικών Μεσούτ Γιλμάζ δήλωνε στην εφημερίδα Χουριέτ: «Η Τουρκία πάτησε πόδι στο Αιγαίο» και η τουρκική εφημερίδα ερμήνευε τη δήλωση ως ένδειξη ότι η Τουρκία θα έχει δικαιώματα επί των διεθνών υδάτων και του διεθνούς εναέριου χώρου του Αιγαίου.

Στις αρχές της δεκαετίας του ενενήντα, το θέμα πλέον έπαιρνε νέα διάσταση καθώς πλησίαζε η 16^η Νοεμβρίου 1994 που θα ετίθετο σε ισχύ η νέα διεθνής Σύμβαση του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας και συνεπώς η Ελλάδα θα είχε πλέον το αναφαίρετο δικαίωμα να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 μίλια. Στην Τουρκία οι δηλώσεις για πόλεμο πύκνωναν συνεχώς, γεγονός που έδειχνε και την αυξανόμενη νευρική της τουρκικής πλευράς. Στις 6 Οκτωβρίου του 1994, ο τότε πρόεδρος της τουρκικής βουλής Χουσαμεντίν Τζιντορούκ³⁹ δήλωνε στην τουρκική εθνοσυνέλευση ότι η «εφαρμογή του κανόνα των δώδεκα μιλίων θα θεωρηθεί αιτία πολέμου που θα είχε σαν αποτέλεσμα πολλά νησιά του Αιγαίου να βρεθούν σε τουρκικά χωρικά ύδατα». Αλλά εκείνος που ήταν ο πιο απειλητικός

σε δηλώσεις ήταν ο τότε υπουργός εξωτερικών της Τουρκίας Μουμίταζ Σοϊζάλ. Ο Σοϊζάλ⁴⁰ απείλησε πλέον ανοιχτά ότι θα γίνει πόλεμος αν

³⁸ Χολέβα, «Η τουρκική ημισέληνος».

³⁹ Οικονομικός Ταχυδρόμος 3/11/94, άρθρο του Αγγέλου Συρίγγου.

⁴⁰ Αθηναϊκό Πρακτορείο 26/10/94.

η Ελλάδα προχωρήσει σε επέκταση των χωρικών της υδάτων, γεγονός που προκάλεσε μεγάλη εντύπωση στην ελληνική πλευρά.

Τα ερωτήματα που υπήρχαν τότε καθώς πλησίαζε η ημέρα της αναγνώρισης του ελληνικού δικαιώματος για επέκταση των χωρικών υδάτων ήταν⁴¹ τα εξής:

➔ Πρέπει η Ελλάδα να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα και αν ναι, τότε;

➔ Αν δεν ασκήσει το κυριαρχικό της δικαίωμα τώρα ή στο εγγύς μέλλον, τι θα συμβεί;

➔ Μπορεί η Τουρκία να προχωρήσει σε πόλεμο; Και πώς θα αντιδράσουν στην περίπτωση αυτή τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

➔ Παρεμποδίζει άλλες χώρες η επέκταση των χωρικών υδάτων στα 12 μίλια;

Πρακτικά η Ελλάδα είχε τις εξής εναλλακτικές λύσεις:

➔ Να προεκτείνει αυτόματα τα χωρικά της ύδατα στα 12 μίλια με την άμεση όμως προοπτική της σύγκρουσης και την εξέταση των συνεπειών αυτής της σύγκρουσης.

➔ Να ανακοινώσει ότι διατηρεί το δικαίωμα αυτό, και θα το ασκήσει όταν το κρίνει αυτή σωστό.

➔ Να κοινοποιήσει επίσημα ότι παραιτείται του δικαιώματος, με σκοπό την ελληνοτουρκική προσέγγιση και τη συνδιαλλαγή στο γενικότερο πρόβλημα του Αιγαίου.

➔ Τη μερική εφαρμογή του μέτρου σε άλλες περιοχές και σε άλλες όχι, ώστε να μελετηθούν οι πιθανές αντιδράσεις και να καθοριστεί ανάλογα η μελλοντική πρακτική.

➔ Την ταύτιση του εναέριου χώρου

με τα χωρικά ύδατα στα 10 μιλιά και,

➔ Την ανακοίνωση ότι θα εφαρμόσει σύντομα το δικαίωμά της, και παράλληλα να απαιτήσει μεγάλα διπλωματικά και άλλα ανταλλάγματα για να μην το εφαρμόσει.

⁴¹ Γιάννης Ζωγράφος, Οικονομικός Ταχυδρόμος 10/10/94.

Από το 1995 και μετά η Ελλάδα απαίτησε την άμεση άρση του casus belli από την Τουρκία για το ελληνικό δικαίωμα της επέκτασης στα 12 ν. μίλια, ενώ το θέμα των 12 ναυτικών μιλίων είχε συνδεθεί και με το ζήτημα της σύνδεσης Τουρκίας-Ευ-

ρωπαϊκής Ένωσης, καθώς σύμφωνα με την ελληνική άποψη δε συμβιβάζονταν η τουρκική συμπεριφορά με τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Τον Ιανουάριο του '96 είχαμε την κρίση των Ιμίων, και μετά από αυτό υπήρξε ένα χρονικό διάστημα ηρεμίας όπου αναπτύχθηκε μία κινητικότητα για το πρόβλημα των χωρικών υδάτων.

ΥΦΑΛΟΚΡΗΠΙΔΑ

Υφαλοκρηπίδα είναι ο βυθός της θάλασσας που επεκτείνεται πέρα από την αιγιαλίτιδα ζώνη. Στο βυθό και στο υπέδαφος του, όχι όμως και στην υδάτινη μάζα που τον καλύπτει, το σύγχρονο Διεθνές Δίκαιο αναγνωρίζει ορισμένα αποκλειστικά δικαιώματα κυριαρχικού χαρακτήρα, στις παράκτιες χώρες -δικαιώματα ιδίως αναζητήσεων και παραγωγής ορυκτού πλούτου, όπως είναι το πετρέλαιο. Κατά την ίδια άποψη η υφαλοκρηπίδα επεκτείνεται από τη γραμμή της αιγιαλίτιδας ζώνης και φτάνει ως εκεί που το βάθος του νερού είναι 200 μέτρα⁴².

Το καθεστώς της υφαλοκρηπίδας κωδικοποιήθηκε αρχικά με τη Σύμβαση της Γενεύης του 1958 για την υφαλοκρηπίδα και τροποποιήθηκε στη συνέχεια με τρόπο που να ευνοεί περισσότερο τα παράκτια κράτη με τη Σύμβαση του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας.

Σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης του 1958, τα ελληνικά νησιά που παρατάσσονται πάνω σε μια γραμμή από τον Βορρά προς τον Νότο, κοντά στην ακτή της Αλεξανδρούπολης, Λήμνος, Άγιος Ευστράτιος, Λέσβος, Χίος, Ψαρά, Αντίψαρα, Σάμος, Ικαρία και Δωδεκάνησα, αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της Ελλάδας. Το κρατικό κυριαρχικό δικαίωμα

⁴² Μανούσου Πλουμίδα «Ελληνοτουρκική κρίση», Αθηνά 1975.

επί των νησιών αυτών σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο περιλαμβάνει και το δικαίωμα της έρευνας και εκμετάλλευσης της υφαλοκρηπίδας γύρω από τα νησιά. Στη β' παράγραφο του πρώτου άρθρου της Σύμβασης Υφαλοκρηπίδας, που είναι μία Συμφωνία που συνοψίζει τους σχετικούς διεθνείς νομικούς κανόνες, αναφέρεται ότι η υφαλοκρηπίδα των νησιών θα καθοριστεί βάσει των αρχών που έχουν οριστεί για τις ηπειρωτικές χώρες, ότι δηλαδή με αλλά λόγια τα νησιά έχουν πλήρη και ίσα δικαιώματα στην υφαλοκρηπίδα.

Η Τουρκία δεν έχει κυρώσει τη Σύμβαση, η οποία όμως έχει γίνει αποδεκτή από πολλές χώρες, και το Διεθνές Δικαστήριο τη Χάγης, με απόφασή του το 1969, έχει δεχτεί ότι οι διατάξεις της για την υφαλοκρηπίδα είναι «αναγνωριστικές», περιέχουν δηλαδή κανόνες Εθιμικού Δικαίου διεθνούς ισχύος, οι οποίοι υποχρεώνουν όλες τις χώρες είτε να τους αποδεχθούν, είτε να τους αναγνωρίσουν.

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΘΕΣΗ

Η τουρκική θέση⁴³ είναι η εξής: Η υφαλοκρηπίδα της θάλασσας του Αιγαίου είναι φυσική προέκταση της Ανατολίας. Τα ελληνικά νησιά που βρίσκονται κοντά στην Ανατολία δεν έχουν δική τους υφαλοκρηπίδα. Αυτά τα νησιά αποτελούνται από προεξοχές της υφαλοκρηπίδας της Ανατολίας πάνω από το επίπεδο της θάλασσας. Η Τουρκία σε αυτή τη βάση έχει προτείνει ότι πρέπει να λυθεί το πρόβλημα μέσω διαπραγματεύσεων, βάσει των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου (;), και σύμφωνα με τους κανόνες της δικαιοφροσύνης.

Οι ισχυρισμοί της Ελλάδας που βασίζονται στη Σύμβαση Υφαλοκρηπίδας του 1958, σύμφωνα με τους Τούρκους, είναι αδύναμοι από νομικής απόψεως. Η Τουρκία δεν έγινε συμβαλλόμενο μέρος αυτής της Σύμβασης και έτσι δεν έχει την συμβατική υποχρέωση να εφαρμόσει το 6° άρθρο της Σύμβασης σχετικά με την οριοθέτηση.

⁴³ Έκθεση του Αρχηγείου Πολεμικών Ακαδημιών της Τουρκίας 1996.

ΧΑΡΑΞΗ

Μια παραδειγματική περίπτωση χάραξης υφαλοκρηπίδας είναι η Συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας το 1977, για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στο Ιόνιο πέλαγος. Εδώ υιοθετείται η μέθοδος της Μέσης Γραμμής, (αντίστοιχο της Αρχής της Ίσης Απόστασης για τα χωρικά ύδατα), η οποία αναφέρεται ρητά στο κείμενο. Στη συμφωνία αυτή λαμβάνονται υπ' όψιν η υφαλοκρηπίδα των ελληνικών νησιών σύμφωνα με τη Σύμβαση του Διεθνούς Δικαίου Θαλάσσης. Η Αρχή της Μέσης Γραμμής ελήφθη και για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας μεταξύ Ιταλίας-Γιουγκοσλαβίας το 1968 και μεταξύ Ιταλίας-Τυνησίας το 1971. Επίσης, μεταξύ Ιταλίας-Ισπανίας στην περιοχή μεταξύ Σαρδηνίας και Βαlearίδων νήσων, όπου και εδώ εφαρμόστηκε η Αρχή της Ίσης Απόστασης, (στη περίπτωση αυτή η Γαλλία αγνοεί τη Συμφωνία γιατί εγκλωβίζει την υφαλοκρηπίδα της Κορσικής). Υπάρχουν και ορισμένες διαφορετικές Συμφωνίες όπως της Τυνησίας και Λιβύης, κατόπιν δικαστικής απόφασης, όπου δεν ακολουθείται η μέση γραμμή κατόπιν κοινής αποδοχής, και η Συμφωνία μεταξύ Λιβύης-Μάλτας, όπου υπάρχει μια ξεχωριστή ιδιαιτερότητα καθ' όσον η Μάλτα είναι νησιωτικό κράτος.

Όλα αυτά δείχνουν ότι η πρακτική οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας στα κράτη της Μεσογείου είναι η εφαρμογή κατ' αρχήν της μεθόδου της μέσης γραμμής, ενώ σε περιπτώσεις που αυτή δεν προσφέρει δίκαιο αποτέλεσμα, γίνεται κοινή συναινέσει δικαστικός διακανονισμός.

Ένα σημαντικό σημείο που θα πρέπει να τονιστεί είναι πως η κάθε προσφυγή της Ελλάδας στο Διεθνές Δικαστήριο για

τη χάραξη της υφαλοκρηπίδας, (κάτι που μέχρι τώρα αρνείται η Τουρκία), θα πρέπει να λάβει σαν Αρχή της Χάραξης της Μέσης γραμμής (και μετά την πιθανή διόρθωση της) τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου και όχι την μέση γραμμή του Αιγαίου πελάγους, όπως υποστηρίζει η Τουρκία.

Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΥΦΑΛΟΚΡΗΠΙΔΑΣ

Την 1-12-1973 η τότε τουρκική στρατιωτική κυβέρνηση του Ιρμάκ, χωρίς καμία προσunenνόηση και προειδοποίηση, μονομερώς και αυθαίρετα, εκχωρούσε με δημοσίευσή της στην επίσημη εφημερίδα Πράξη -η οποία συνοδεύονταν και από σχετικούς χάρτες- άδεια αναζήτησεως πετρελαίου προς την τουρκική εταιρεία TRAO, (Τουρκική Εταιρεία Πετρελαίου), και δικαιώματα έρευνας για πετρέλαιο στην υφαλοκρηπίδα περιοχών οι οποίες εκτείνονταν δυτικά της Λέσβου, Χίου, Ψαρών, Αγίου Ευστρατίου μέχρι τη Σαμοθράκη και τη Λήμνο. Λίγους μήνες αργότερα ανήγγειλε ότι ειδική αποστολή με το εξοπλισμένο πλοίο ερευνών, το Τσαρνταλί, θα διεξήγε έρευνες στις περιοχές αυτές για να εξακριβώσει αν υπήρχε πράγματι πετρέλαιο σε αυτές.

Στις 29 Μαΐου 1974, το Τσαρνταλί βγήκε στο Αιγαίο για να κάνει έρευνες στην ελληνική υφαλοκρηπίδα συνοδευόμενο για την ασφάλειά του⁴⁴ από 32 τουρκικά πολεμικά πλοία. Το πλοίο παρακολουθούνταν από ελληνικά πολεμικά και τελικά δεν έκανε τίποτα παραπάνω από ένα απλό πέραςμα από τα διεθνή ύδατα του Αιγαίου.

Στις 23 Ιουλίου 1976, το τουρκικό σκάφος Sismik, πρώην Hora, που είχε εξοπλιστεί κατάλληλα, απέπλευσε από

⁴⁴ Κ. Νούσκα «Οι Τούρκοι και Εμείς», Θεσσαλονίκη 1987.

το Βόσπορο κάτω από τους τουρκικούς πανηγυρισμούς. Στις 25 Ιουλίου, βγήκε για λίγο στο Αιγαίο και την επομένη επέστρεψε στην Προποντίδα. Στις 28 Ιουλίου, ξαναβγήκε στο Αιγαίο και άρχισε τις έρευνες στα τουρκικά χωρικά ύδατα. Στις 4 Αυγούστου, τερμάτισε την πρώτη φάση των ερευνών του, επέστρεψε για ανεφοδιασμό και την επομένη ξαναβγήκε στο Αιγαίο. Στις 3 Αυγούστου, το ελληνικό ωκεανογραφικό ΝΑΥΤΙΛΟΣ έβγαине και αυτό για έρευνες στο Αιγαίο.

Το απόγευμα της 6^{ης} Αυγούστου 1976, το τουρκικό σκάφος παραβίαζε για πρώτη φορά την ελληνική υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου για τέσσερις ώρες, κάνοντας σεισμικές έρευνες χωρίς την ελληνική άδεια. Η Ελλάδα αντέδρασε αμέσως σε αυτή την ενέργεια με ρηματική διακοίνωση προς την Άγκυρα, στις 7 Αυγούστου 1976. Την επομένη, η τουρκική κυβέρνηση απέρριψε την ελληνική διαμαρτυρία, με το επιχείρημα ότι εφόσον δεν έχει γίνει οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου, δεν υπάρχει θέμα παραβίασης. Το τουρκικό σκάφος συνέχισε τις παραβιάσεις. Η Ελλάδα προσέφυγε στο

Συμβούλιο Ασφάλειας του ΟΗΕ και με την υπ' αριθμ. 395 απόφαση, στις 25 Αυγούστου 1976, καλούνταν τα δύο μέρη να δείξουν αυτοσυγκράτηση και να επαναλάβουν τις διαπραγματεύσεις που θα έκανε το Διεθνές Δικαστήριο.

Η ελληνική πλευρά κατέφυγε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης και στις 11 Σεπτεμβρίου 1976 το Δικαστήριο απέρριπτε την ελληνική αίτηση λήψης προσωρινών μέτρων, η οποία εξάλλου είχε ατονήσει μετά την εκτόνωση της έντασης, ενώ δε βγήκε απόφαση για την ουσία της υπόθεσης.

Το Σεπτέμβριο του 1976⁴⁵, οι εκπρόσωποι της Ελλάδας και Τουρκίας κ.κ. Τζούνης και Α. Bilge, υπογράφουν στη Βέρνη το γνωστό πρωτόκολλο της Βέρ-

⁴⁵ Θαλή Μυλωνά « Η Τουρκία στο περιθώριο της Νομιμότητας», Αθήνα 1991.

νης. Σύμφωνα με το πρωτόκολλο αυτό:

➔ Θα γίνουν ειλικρινείς διαπραγματεύσεις για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας.

➔ Οι διαπραγματεύσεις θα είναι εμπιστευτικές.

➔ Οι δύο χώρες διατηρούν τις θέσεις τους.

➔ Δεν θα χρησιμοποιήσουν το πρακτικό αυτό κατά την διάρκεια των διαπραγματεύσεών τους.

➔ Δεν θα διαρρεύσουν στον Τύπο πληροφορίες περί του περιεχομένου των συζητήσεων.

➔ Τα δύο μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση όπως απόσχουν πάσης πρωτοβουλίας ή πράξεως σχετικής προς την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, η οποία θα ήταν δυνατόν να παρενοχλήσει την διαπραγμάτευση.

Σχεδόν δέκα χρόνια μετά, είχαμε την δεύτερη μεγάλη κρίση της υφαλοκρηπίδας. Στις αρχές του 1987, η διεθνής κοινοπραξία της Θάσου, όπως άλλωστε είχε συμβατικό δικαίωμα, ανακοίνωσε ότι θα κάνει γεωτρήσεις ανατολικά της Θάσου σε ελληνική και μη αμφισβητούμενη υφαλοκρηπίδα, καθώς και λίγο έξω από την αιγιαλίτιδα ζώνη της Ελλάδας. Η κυβέρνηση Παπανδρέου θέλοντας να ελέγξει την κατάσταση προχώρησε στην εξαγορά της πλειοψηφίας των μετοχών της κοινοπραξίας, με πρόθεση να τεθούν υπό έλεγχο οι μελλοντικές γεωτρήσεις.

Μετά από αυτό όμως, οι Τούρκοι αναγγέλλουν τη νέα έξοδο του Sismik, το οποίο αυτή τη φορά άρχισε να περιπολεί όλο το Αιγαίο και την ελληνική υφαλοκρηπίδα. Η ένταση φτάνει στο αποκορύφωμά της στα τέλη Μαρτίου 1987. Ο ελληνικός στρατός τίθεται σε επιφυλακή και ο στόλος έχει ξανοιχτεί στο βόρειο Αιγαίο. Η ελληνική

κυβέρνηση αναγγέλλει ότι θα χτυπήσει το τουρκικό πλοίο αν θα κάνει γεώτρηση σε ελληνική υφαλοκρηπίδα.

Τελικά οι Τούρκοι υποχωρούν και υπογράφεται η Συμφωνία Καψή -Ακιμάν, σύμφωνα με την οποία κανένα μέρος δε θα προχωρήσει στο μέλλον σε γεώτρηση αν δεν ξεκαθαριστεί το καθεστώς της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου.

ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ ΚΑΙ Η ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΙΜΙΩΝ

Η αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας επί ορισμένων νησιών του Αιγαίου, δηλαδή επί χερσαίου εδάφους, είναι η αποκορύφωση της τουρκικής επεκτατικής πολιτικής που άρχισε στις αρχές της δεκαετίας του '70 και κορυφώθηκε με την κρίση των βραχονησίδων Ίμια, από την οποία και μετά, το πεδίο των ελληνοτουρκικών αντιπαραθέσεων μεταφέρθηκε κατά κάποιο τρόπο στο διπλωματικό επίπεδο, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι έχει επιλυθεί κανένα από τα προβλήματα που δημιουργεί η Τουρκία.

Για να προσεγγίσουμε την κατάσταση και την πραγματικότητα της ελληνικής κυριαρχίας πάνω στα νησιά του Αιγαίου, σκόπιμο είναι να εξετάσουμε το νομικό καθεστώς και πώς έχει αυτό διαμορφωθεί.

ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

Το ελληνικό κράτος ιδρύθηκε ουσιαστικά με το Πρωτόκολλο της 22^{ης} Μαρτίου 1829, μεταξύ Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας. Το Πρωτόκολλο αυτό καθόριζε τα σύνορα της Ελλάδας στη γραμμή Άρτας, Βόλου και εγκρίθηκε από την Οθωμανική κυβέρνηση.

Με τη Συνθήκη του Λονδίνου στις 24 Απριλίου 1839, μεταξύ Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας και Οθωμανικής αυτοκρατορίας, δόθηκαν στην Ελλάδα η Εύβοια και οι

Βόρειες Σποράδες.

Τα επόμενα χρόνια, το σημαντικότερο ζήτημα του Αιγαίου για το νεαρό ελληνικό κράτος ήταν το κρητικό πρόβλημα και ο ξεσηκωμός των Κρητικών για ένωση με την Ελλάδα. Στις 28 Νοεμβρίου 1897, η Κρήτη ανακηρύσσει μονομερώς την αυτονομία της. Τελικά και μετά τους νικηφόρους για την Ελλάδα βαλκανικούς πολέμους, σύμφωνα με τις Συνθήκες του Λονδίνου στις 30 Μαΐου 1913, και της Αθήνας 14 Νοεμβρίου 1913, η Κρήτη ενσωματώνεται στην Ελλάδα.

Όσον αφορά την τύχη των άλλων νησιών του βορείου Αιγαίου που είχαν περιέλθει στην Ελλάδα σύμφωνα με το άρθρο 5 της Συνθήκης του Λονδίνου στις 30/5/1913, η Οθωμανική κυβέρνηση από τη μια και τα Βαλκανικά κράτη από την άλλη, (Βουλγαρία, Ελλάδα, Μαυροβούνιο, Σερβία), έδιναν στις Μεγάλες Δυνάμεις το δικαίωμα να αποφασίσουν για το μέλλον αυτών των νησιών. Η απόφαση των έξι Μεγάλων Δυνάμεων (Αγγλίας, Γαλλίας, Ιταλίας, Γερμανίας, Αυστροουγγαρίας, Ρωσίας) στην συνδιάσκεψη του Λονδίνου το 1914, ήταν ότι στα νησιά του Αιγαίου που βρίσκονται υπό ελληνική κατοχή -πλην των νησιών Ίμβρου και Τενέδου- θα διατηρηθεί η ελληνική κατοχή. Η Ελλάδα παράλληλα θα δώσει εγγύηση ότι τα νησιά αυτά δε θα οχυρωθούν και δε θα χρησιμοποιηθούν για οποιοδήποτε χερσαίο, ναυτικό ή στρατιωτικό σκοπό.

Η Οθωμανική κυβέρνηση δε δέχτηκε την απόφαση αυτή και με απαντητικό υπόμνημα στις 16 Φεβρουάριου 1914, ενώ δέχεται την συμφωνία για την Ίμβρο

και Τένεδο, απορρίπτει την απόφαση για τα άλλα νησιά. Η Οθωμανική άποψη ήταν ότι και η Σαμοθράκη και η Λήμνος θα έπρεπε να μείνουν υπό τουρκική κυριαρχία με το ίδιο σκεπτικό που έμειναν τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος, σαν τμήμα του Τσανάκ Καλέ. Όταν απορρίφθηκε το τουρκικό υπόμνημα, προτάθηκε η αυτονομία των νησιών αυτών όπως επίσης και της Λέσβου, Χίου, Σάμου και Ικαρίας. Και το αίτημα αυτό όμως της Τουρκίας απορρίφθηκε από την Ελλάδα και τον εκπρόσωπο της Αγγλίας λόρδο Curzon, οι οποίοι έκαναν αναφορά στις Συνθήκες του 1913 και στην απόφαση του 1914.

Παρόλο που οι Οθωμανοί υποστήριξαν τότε, ότι τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου από το 1914 έως το 1923 βρίσκονταν υπό την κατοχή της Ελλάδας, μετά την Συνθήκη της Λωζάννης, η Τουρκία με το άρθρο 12 της Συνθήκης αποδέχτηκε την απόφαση του 1914. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, αναγνωρίζεται η ελληνική κυριαρχία στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου εκτός από την Ίμβρο, την Τένεδο και τα νησιά που αναφέρονται στο άρθρο 15, τα Δωδεκάνησα, τα οποία δόθηκαν στην κυριαρχία της Ιταλίας.

Το άρθρο 13 της Συνθήκης της Λωζάννης αναφέρει ότι τα νησιά που είναι σε απόσταση τριών μιλίων από τις μικρασιατικές ακτές και δεν αναφέρονται συγκεκριμένα στη Συνθήκη, παραμένουν στην Τουρκία. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό οι Τούρκοι ισχυρίζονται ότι η Οθωμανική αυτοκρατορία και συνεπώς η διάδοχός της τουρκική κυριαρχία⁴⁶, συ-

⁴⁶ Ένα μεγάλο και σημαντικό ζήτημα, που δεν έχει συζητηθεί ποτέ, είναι η ορθότητα των τουρκικών ισχυρισμών ότι η σημερινή Τουρκία είναι νομικά διάδοχος της πολυεθνικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Μωάμεθ ο Πορθητής θεωρούσε τον εαυτό του διάδοχο της βυζαντινής αυτοκρατορίας. «Ο Μωάμεθ ανακηρύχτηκε αμέσως μετά την άλωση της Πόλης σαν Καίσαρ -I- Ρουμ, Ρωμαίος Αυτοκράτορας σε διαδοχή του Αυγούστου και Κωνσταντίνου», από το βιβλίο του Lord Kinross «Οι Οθωμανικοί χρόνοι».

⁴⁷ Έκθεση Π.Α. Τουρκίας.

νεχίζεται νόμιμα επί των νησιών που απέχουν λιγότερο των τριών μιλίων από την τουρκική ακτή, όπως οι Ζουράφα, Αντίψαρα, Φούρνοι, Σερκίτσι, Σιγκρί, Κασόνησος, και άλλα⁴⁷, ακόμα και αν αυτά τα νησιά βρίσκονταν υπό ελληνική κατοχή στις 13 Φεβρουάριου 1914, παρά του ότι αποδέχτηκαν την απόφαση του 1914 . Αλλά οι Τούρκοι προχωρούν ακόμα περισσότερο και ισχυρίζονται ότι επειδή η απόσταση των τριών μιλίων, που αναφέρεται εκείνη την εποχή στη Συνθήκη, είναι το εύρος των χωρικών υδάτων εκείνης της εποχής, συνεπώς... σήμερα που το εύρος των χωρικών υδάτων είναι έξι μίλια, όλα τα νησιά και οι βραχονησίδες που δεν αναφέρονται στη Συνθήκη της Λωζάννης και είναι σε απόσταση μικρότερη των έξι μιλίων από τις τουρκικές αρχές... ανήκουν στην Τουρκία.

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

Τα Δωδεκάνησα είναι το τελευταίο νησιωτικό συγκρότημα του Αιγαίου που επανήλθε στην ελληνική κυριαρχία.

Η Ιταλία κατέλαβε τα Δωδεκάνησα κατά τη διάρκεια του τουρκο-ιταλικού πολέμου το 1911-12. Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Συνθήκης του Ουχού, αποφασίστηκε η Ιταλία να αποσυρθεί από τα Δωδεκάνησα και η Οθωμανική αυτοκρατορία από τη Μεγάλη Τρίπολη της Λιβύης. Η Ιταλία δεν τήρησε τη Συνθήκη του Ουχού, ενώ στο

μεταξύ είχαν αρχίσει οι Βαλκανικοί πόλεμοι. Η Τουρκία όμως αναγνώρισε την ιταλική κατοχή με τη Συνθήκη ειρήνης της Λωζάννης.

Σύμφωνα με το άρθρο 15 της Συνθήκης, η Τουρκία εγκαταλείπει στην Ιταλία τα 13 νησιά που κατονομάζονται ένα, ένα, καθώς και τις παρακείμενες νησίδες, και στο τέλος του άρθρου αναφέρεται και η νήσος Καστελόριζο. Διαφωνία που υπήρξε για τις βραχονησίδες διευθετήθηκε με τη Συμφωνία της 4^{ης} Ια-

νουαρίου 1932 που επικυρώθηκε και από την Ιταλία και από την Τουρκία και οι παρακείμενες βραχονησίδες παραχωρήθηκαν στην Ιταλία. Τα νησιά αυτά μεταβιβάστηκαν από την Ιταλία στην Ελλάδα με το άρθρο 14 της Συνθήκης των Παρισίων του 1947, με τον όρο να είναι αποστρατικοποιημένα.

Εδώ εγείρονται οι σημερινές τουρκικές ενστάσεις. Σύμφωνα λοιπόν με τις τουρκικές απόψεις, βάσει του άρθρου 16 της Συνθήκης της Λωζάννης, δεν είναι δυνατόν να μεταβιβαστούν τα Δωδεκάνησα σε άλλη χώρα με μια Συνθήκη στην οποία δε μετέχει η Τουρκία. Δεύτερον, αναφέρεται ότι η Τουρκία δεν έκανε δεκτό το πρακτικό που συντάχθηκε το 1932 μεταξύ Ιταλίας και Τουρκίας για το καθεστώς των υπόλοιπων βραχονησίδων και νησιών μεταξύ Δωδεκανήσων και Ανατολίας. Σύμφωνα με την Τουρκία, η Συνθήκη της 4^{ης} Ιανουαρίου 1932 μεταξύ Ιταλίας και Τουρκίας δεν ισχύει, γιατί δεν έχει επικυρωθεί από τα κοινοβούλια των δύο χωρών. Επίσης, στη Συνθήκη του Παρισιού του 1947, με την οποία παραδόθηκαν τα Δωδεκάνησα στην Ελλάδα, δε γίνεται αναφορά για τη Συνθήκη της 4^{ης} Ιανουαρίου του 1932.

Σε όλα αυτά θα πρέπει να τονιστεί ότι η Τουρκία δεν έχει καμία δυνατότητα να εγείρει αντιρρήσεις στην ελληνική πλευρά παρά μόνο στην Ιταλία, γιατί σε αυτή είχε παραχωρήσει τα Δωδεκάνησα και στη Συμφωνία των Παρισίων του 1947 η Τουρκία δεν ήταν πράγματι συμβαλλόμενη, γι' αυτό και δε δικαιούται να την επικαλείται όταν αναφέρεται στη στρατικοποίηση των Δωδεκανήσων. (Στην περίπτωση αυτή,

η Τουρκία επικαλείται τη Συνθήκη των Παρισίων, ενώ την κατοχύρωση της ελληνικής κυριαρχίας στα Δωδεκάνησα δεν τη δέχεται με το αιτιολογικό ότι δεν είχε κληθεί να την υπογράψει).

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΓΚΡΙΖΩΝ ΖΩΝΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΙΜΙΑ

Οι Τούρκοι έχουν προβάλλει την άποψη τα τελευταία χρόνια, ιδίως μετά την κρίση στα Ίμια, ότι όσα νησιά δεν αναφέρονται ρητά στις Συνθήκες που καθορίζουν το καθεστώς κυριαρχίας στο Αιγαίο είναι αμφισβητούμενης κυριαρχίας. Άρα, πρέπει να υπάρξει νέα διαπραγμάτευση για την μοιρασιά τους. Με αυτή την λογική αμφισβητήθηκε και η ελληνικότητα της Γαύδου⁴⁸.

Υποστήριζαν μάλιστα ότι οι βραχονησίδες είναι περισσότερο τουρκικές, γιατί η Τουρκία κληρονόμησε την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην οποία ανήκαν. Η θεωρία αυτή φτάνει στο αποκορύφωμά της με την έκθεση του Αρχηγείου των Πολεμικών Ακαδημιών Τουρκίας, στις 7 Αυγούστου 1996 σύμφωνα με την οποία 1000 νησιωτικά εδάφη στο Αιγαίο είναι υπό αμφισβήτηση. Τις περιοχές αυτές η Τουρκία τις χαρακτήρισε σαν «γκρίζες ζώνες» και ζήτησε την διαπραγμάτευσή τους με την Ελλάδα για να καθοριστεί το καθεστώς κυριαρχίας τους. Άλλο ένα τουρκικό επιχείρημα είναι ότι η Συνθήκη της Λωζάννης αναφέρει πως οι νησίδες που βρίσκονται σε απόσταση λιγότερη των τριών μιλίων από τις μικρασιατικές ακτές ανήκουν στην Τουρκία.

Η θεωρία των γκριζων ζωνών εδραιώθηκε κατά τους Τούρκους, όπως θα δούμε παρακάτω, με την γνωστή κρίση των

⁴⁸ Η κατάσταση αυτή έφτασε στο αποκορύφωμα όταν στις 10 Ιουλίου 1996 (Γεωργίου Μαλούχου Οικονομικός Ταχυδρόμος 17/7/96) ο Τούρκος εκπρόσωπος στο ΝΑΤΟ έθετε θέμα ελληνικής κυριότητας στη νήσο Γαύδο, ακόμα και των βραχονησίδων του Αργοσαρωνικού.

Ίμια το 1996. Η κρίση αυτή άρχισε στις 26 Δεκεμβρίου του 1995, όταν ένα τουρκικό ψαράδικο με πλοίαρχο τον Τούρκο Φιγκέν Αγκά, προσάραξε στην νήσο της Ίμια και στη συνέχεια αρνήθηκε επίμονα τη βοήθεια, (πού τελικά τη δέχτηκε), των ελληνικών πλοίων της ακτοφυλακής. Κορυφώθηκε τη βραδιά της 29^{ης} Ιανουαρίου όταν οι δύο χώρες, Ελλάδα και Τουρκία, έφτασαν ένα μικρό βήμα πριν από ολοκληρωτικό πόλεμο, ενώ στην περιοχή είχε συσσωρευτεί ένας μεγάλο αριθμός πολεμικών πλοίων και από τις δύο πλευρές.

Οι Τούρκοι πιστεύουν ότι με την κρίση αυτή επιβραβεύτηκε η πολιτική τους στο Αιγαίο. Σύμφωνα με την τουρκική άποψη, οι Τούρκοι με στρατιωτικές και διπλωματικές ενέργειες ενισχυτικές της δικής τους πολιτικής, κατάφεραν να αποκτήσουν τον έλεγχο της κλιμάκωσης της κρίσης και να εφαρμόσουν με επιτυχία μια στρατηγική που άφησε την Ελλάδα αντιμέτωπη με τις επιλογές της κήρυξης πόλεμου και της υποχώρησης.

ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ

Το πρόβλημα της κυριαρχίας των βραχονησίδων περιπλέκεται, σύμφωνα με την Τουρκία, γιατί το 1936 τα χωρικά ελληνικά ύδατα ήταν 6 μίλια ενώ τα τουρκικά ήταν 3 μίλια. Βάσει αυτού, η Ελλάδα με δύο κινήσεις το 1950 και 1953 έκανε ενέργειες να καθορίσει τα σύνορα μεταξύ Ανατολίας και νησιών περιλαμβάνοντας πολλές βραχονησίδες στη δική της κυριαρχία, με «αυθαίρετο» κατά τους Τούρκους τρόπο.

Στο θέμα εμπλέκεται και το πρόβλημα του νησιωτικού συμπλέγματος. Η νομική αρχή των νησιωτικών συμπλεγμάτων, κατά τους Τούρκους, είναι καινούργια και γι' αυτό δεν μπορεί να προταθεί ευρύτερα για χώρες όπως η Τουρκία,

καθώς έχει ξεκάθαρα υποστηριχθεί ότι οι αρχές αυτές δεν μπορούν να εφαρμοστούν σε κάποιες γεωγραφικές θέσεις. Η Τουρκία, όπως προαναφέραμε, στην συνάντηση της Δεύτερης Επιτροπής της Συνθήκης του Διεθνούς Θαλασσιού Δικαίου στις 12 Αυγούστου 1974 διευκρίνισε ότι θα αρνηθεί κατηγορηματικά την εφαρμογή των αρχών των νησιωτικών συμπλεγμάτων και στα κράτη των οποίων η χώρα δεν αποτελείται καθ' ολοκληρία από νησιά, και επέστησε την προσοχή στο γεγονός της περίπτωσης της εφαρμογής μιας τέτοιας λύσης σε μια στενή και με ιδιαιτερότητες θάλασσα όπως το Αιγαίο.

Η Τουρκία ανέπτυξε και διπλωματική προσπάθεια για να επικυρώσει τις απόψεις της για τις βραχονησίδες. Σε κοινή πρόταση που κατατέθηκε στις 11 Ιουλίου 1977 από την Τουρκία μαζί με την Αλγερία, Ιράκ, Ιρλανδία, Λιβύη, Μαδαγασκάρη, Νικαράγουα, Ρουμανία, Καμερούν, υπήρχε η διάταξη ότι νησιά ενός κράτους που βρίσκονται στην υφαλοκρηπίδα και την οικονομική περιοχή ενός άλλου κράτους και επηρεάζουν την υφαλοκρηπίδα και την οικονομική περιοχή άλλων κρατών, λόγω της γεωγραφικής τους θέσης, δε θα έχουν δική τους υφαλοκρηπίδα και οικονομική περιοχή.

Η Τουρκία υποστηρίζει ότι, σύμφωνα με την Σ. Δ. Θ. Δ., τα προβλήματα μεταξύ των χωρών πρέπει να επιλυθούν μέσω διαπραγματεύσεων μεταξύ των χωρών. Κατηγορεί την Ελλάδα ότι αρνείται τις διαπραγματεύσεις, γιατί θεωρεί το Αιγαίο δικό της κυρίαρχο χώρο, ακόμα και αν αυτή η στάση της Ελλάδας είναι βραχυπρόθεσμα επιζήμια γι' αυτήν.

Η τουρκική άποψη επικαλείται την τρίτη παράγραφο του άρθρου της Σ. Δ.

Θ. Δ., η οποία αναφέρει ότι οι βραχονησίδες που δεν είναι κατοικήσιμες, είτε δεν έχουν δική τους οικονομική δραστηριότητα είτε υφαλοκρηπίδα. Έτσι, ο αριθμός των ελληνικών νησιών που είναι κατοικήσιμα είναι μόνο 130 και συνεπώς μόνο για αυτά τα νησιά δημιουργείται θέμα καθορισμού υφαλοκρηπίδας.

Η αυθαίρετη γενική αντίληψη της Τουρκίας για τη Σύμβαση του Θαλάσσιου Δικαίου είναι ότι παρόλο που δεν την έχει υπογράψει, μπορεί να προβάλει αιτήματα βάσει της Συνθήκης, ενώ η Ελλάδα όπου την έχει υπογράψει και την έχει επικυρώσει στο ελληνικό κοινοβούλιο πρέπει να κινείται στα όρια της Συνθήκης.

Το επιστέγασμα της τουρκικής αυθαιρεσίας είναι η υποστήριξη εκ μέρους της Τουρκίας ότι τα προβλήματα του Αιγαίου λύνονται μόνο μέσω του Δικαίου των κρατών, κατηγορεί την Ελλάδα ότι δεν θέλει τις διμερείς διαπραγματεύσεις, και επιπλέον της προσάπτει ότι ασκεί δικαίωμα επί πολλών νησιών και βραχονησίδων που δεν της έχουν δοθεί από καμία Συνθήκη, και το κυριότερο εξοπλίζει παρανόμως τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου.

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Σύμφωνα με τις τουρκικές απόψεις, το πρόβλημα του Αιγαίου που συνεχίζεται επί χρόνια είναι ένα πολύπλευρο θέμα με μεγάλες πολιτικές διαστάσεις. Το πιο σημαντικό κατά τους Τούρκους είναι η εξακρίβωση των πολιτικών συνόρων, δηλαδή σε ποια χώρα ανήκουν όλα τα νησιά, οι νησίδες και βραχονησίδες που είναι χωμέ-

νες στα ενδότερα της Ανατολίας.

Παρόλο που υπάρχουν επίσημες τουρκικές υπογραφές στο παρελθόν που αναγνωρίζουν την ελληνική κυριαρχία⁴⁹ πάνω στο Αιγαίο, εν τούτοις τα τελευταία τριάντα κυρίως χρόνια, έχει ασκηθεί μία τουρκική πολιτική «προσθετικών διεκδικήσεων», η οποία έχει αμφισβητήσει το συνολικό στάτους κβο πέραν κάθε Διεθνούς Δικαίου.

Η πάγια επιδίωξη της Τουρκίας ήταν να παρουσιάσει διεθνώς το Αιγαίο σαν θαλάσσιο και εναέριο χώρο «Ειδικών Συνθηκών», (εδώ συχνά τονίζεται πως τα ελληνικά νησιά του ανατολικού Αιγαίου αποτελούν γεωγραφική συνέχεια της μικρασιατικής ακτής), του οποίου το νομικό καθεστώς θα πρέπει να διαρρυθμιστεί εκτός πλαισίων Δικαίου θάλασσας, Δικαίου εναέριου χώρου και κανονισμών του ICAO, αλλά με βάση ειδικές συμφωνημένες ρυθμίσεις μεταξύ των ενδιαφερομένων κρατών.

Όλες, οι κατά την Τουρκία διαφορές της με την Ελλάδα στο Αιγαίο στηρίζονται στη θεωρία του «ζωτικού χώρου», η οποία αποτελεί βασικό στοιχείο της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Αυτό αφορά και όλες τις επιζητούμενες από την Τουρκία νέες οριοθετήσεις θαλασσίων και εναέριων ζωνών στο Αιγαίο, υφαλοκρηπίδα, περιοχές FIR, ζώνες ευθύνης, έρευνας και διάσωσης και όρια εθνικού εναέριου χώρου. Κατά την Τουρκία η αναζήτηση μιας αντικειμενικής δίκαιης διευθέτησης των όσων θεωρεί διαφορές της με την Ελλάδα προϋποθέτει την αμοιβαία αναγνώριση ότι τα δύο παράκτια κράτη του Αιγαίου, η Τουρκία και η Ελλάδα, έχουν νόμιμα δικαιώματα στο Αιγαίο έξω

⁴⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 16 της Συνθήκης της Λωζάννης, (από το βιβλίο της Ιφιγένειας Αναστασιάδου «Το ελληνοτουρκικό Σύμφωνο φιλίας» 1930: Η Τουρκία δήλωνε ότι «παραίτεται παντός τίτλου και δικαιώματος πάσης φύσεως επί των εδαφών, ή εν σχέσει προς τα εδάφη, άτινα κείνται πέραν των προβλεπομένων υπό της παρούσης Συνθήκης ορίων, ως και επί των νήσων, έκτος εκείνων ων η κυριαρχία έχει αναγνωρισθεί αυτή δια της παρούσης Συνθήκης, της τύχης των εδαφών και των νησιών τούτων κανονισθείσης ή κανονισθησομένης μεταξύ των ενδιαφερομένων».

από την ζώνη των χωρικών τους υδάτων και ότι αμοιβαία αποδεκτές λύσεις θα μπορούσαν να βρεθούν μόνο στη βάση ενός συμβιβασμού, με εφαρμογή της αρχής της ευθυδικίας. Συνεπώς, κατά την Τουρκία, η επίλυση των όσων θεωρεί σαν διαφορές της με την Ελλάδα, θα έπρεπε να γίνει επί διμερούς βάσεως και η συμφωνία που θα

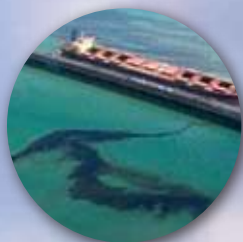
επιτευχθεί θα πρέπει να είναι διαρθρωτική, επανορθωτική υπέρ της Τουρκίας, για το ήδη διεθνές υφιστάμενο νομικό καθεστώς του Αιγαίου, όπως αυτό έχει καθοριστεί με Διεθνείς Συνθήκες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ☞ «Μια ιστορική και πολιτική προσέγγιση της Κρίσης στο Αιγαίο Πέλαγος», του Γρηγόρη Τσαλά, Αθήνα 1998.
- ☞ «Ο Βενιζέλος και το Ελληνοτουρκικό Σύμφωνο φιλίας», της Ιφιγένειας Αναστασιάδου, Εκδόσεις Φιλίππότης 1982.
- ☞ «Το νομικό καθεστώς του εναέριου χώρου του Αιγαίου», του Π. Γ. Φαρμακόπουλου, Αθήνα, 1947.
- ☞ «Ελλάδα, Τουρκία, NATO και εναέριος χώρος του Αιγαίου», του Χρήστου Σαζανίδη, Θεσσαλονίκη, 1982.
- ☞ «Σημεία τριβής στις ελληνοτουρκικές σχέσεις» του ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα 1994.
- ☞ «Πολύπλοκη τουρκική ημισέληνος», του Ι. Χολέβα, Αθήνα 1993.
- ☞ «Το διεθνές νομικό καθεστώς του Athena FIR» του Άγγελου Γιόκαρη.
- ☞ «Μεσόγειος και Δίκαιο της θάλασσας», του Μιχάλη Γούναρη.
- ☞ «Η ιδιαιτερότητα του Αιγαίου Πελάγους», του Μανόλη Γούναρη.
- ☞ «Η νέα Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας και οι ζώνες Εθνικής Δικαιοδοσίας», του Γρηγόρη Τσαλά.
- ☞ «Η Τουρκία και εμείς», του Κ. Νούσκα, Θεσσαλονίκη 1987.
- ☞ «Ελληνοτουρκική κρίση», του Μανούσου Πλουμίδη, Αθηνά 1975.
- ☞ «Οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο», της Χαριτίνης Δίπλα.
- ☞ «Η Τουρκία στο περιθώριο της Νομιμότητας», του Θαλή Μυλωνά, Αθήνα 1991.
- ☞ Οικονομικός Ταχυδρόμος 10/10/94 άρθρο του Γιάννη Ζωγράφου.
- ☞ Οικονομικός Ταχυδρόμος 3/11/94 άρθρο του Αγγέλου Συρίγγου.
- ☞ Οικονομικός Ταχυδρόμος 17/7/96 άρθρο του Γεωργίου Μαλούχου.
- ☞ Οικονομικός Ταχυδρόμος 7/3/97 άρθρο του αντιστράτηγου ε. α. κ. Σειραδάκη, επίτιμου Διοικητή της Πρώτης Στρατιάς και πρώην Αρχηγού της Εθνικής Φρουράς Κύπρου.
- ☞ «The Aegean Dispute» του Andrew Wilson.
- ☞ «Rules settlement of differences ICAO Doc 7579/5» πέ μπηέκδοση 1980.
- ☞ «The Three Mile Limit», του Stafford Law Review, 1959.
- ☞ «The greco turkish dispute over the Aegean airspace», του Χρήστου Σαζανίδη, 1980.
- ☞ Περιοδικό Savunma ve Havacılık, τεύχος Νο 12, 1998.
- ☞ «Τούρ κε ύν Σεϊ τάν Ου τσιε ύν», άρθρο στο Περιοδικό «Savunma ve Havacılık», του καθηγητή Χαϊάν Κιοϊύ, Νο έμβριος 1988.
- ☞ «Διεθνές Δίκαιο για το Νομικό καθεστώς της Λήμνου και η Σύμβαση», του καθηγητή Σεβίν Τολουένερ.
- ☞ «Έκθεση Αρχηγείου Πολεμικών Ακαδημιών Τουρκίας», 1996.
- ☞ Τουρκική Επιθεώρηση «NOKTA», Ιανουάριος 1998.
- ☞ «Ege medeniyetinin menseine umumi bir bakış», του Η. Cemil, Άγκυρα 1932.
- ☞ Τουρκικές εφημερίδες, Χουριέτ, Μιλιέτ, Σαμπάχ, Τούρκγιε.

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ
ΑΝΑΣΤΡΟΦΗ

& ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ:
Βασίλειος Τ. Γιούλτσας,
Ομότιμος Καθηγητής Κοινωνιολογίας
Αριστοτέλειου
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Η μελέτη της ιστορίας των πολιτισμών έδειξε ότι σχεδόν όλοι τους κατευθύνονται από μια αδιόρατη νομοτέλεια, που οδηγεί κάποιες στιγμές σε πολύ κρίσιμα αδιέξοδα. Μετέχουμε στις λεπτομέρειες της πορείας ενός ολιστικού μεταβιομηχανικού πολιτισμού, που καταβροχθίζει σταθερά τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες· απογύμνωσε τραγικά την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, διαπόμπευσε την ηθική, και τη δικαιοσύνη, μας επιβάλλει γενικευτικά πρότυπα μαζικής κουλτούρας και επιμένει να προβάλλει ως συγκλονιστικό επίτευγμα τη μαγεία του τεχνολογικού θαύματος και των media.

Στην ευθεία αυτή πραγματοποιείται η παράχρηση του φυσικού περιβάλλοντος, που οδήγησε στην οικολογική αναστροφή, με τις γνωστές μη αναστρέψιμες συνέπειές της για το μέλλον της ανθρωπότητας. Ο πολιτισμός μας, πολιτισμός των αλόγιστων καύσεων, λειώνει τα παγόβουνα των πόλων, μειώνει το οξυγόνο της ατμόσφαιρας, ελαχιστοποιεί τον αναπνεύσιμο χώρο του πλανήτη, ενώ παράλληλα καταστρέφει τα τροπικά δάση και σπαταλά χωρίς λογική τα γλυκά νερά του πλανήτη μας. Οι κλειστές θάλασσες, και σε λίγο κι αυτοί οι ωκεανοί, μεταμορφώνονται σε βόθρους κι ο άλλοτε γαλαζοπράσινος πλανήτης φαίνεται από το διάστημα καφέ.

Κατά το δεύτερο ήμισυ του 20^{ου} αιώνα εκδηλώθηκαν οι περισσότερες αρνητικές συνέπειες από μια επικίνδυνη «εκλογίκευση» του πολιτισμού. Η «εκλογίκευση» αυτή υπερτόνισε τις τεχνολογικές κατακτήσεις του ανθρώπου, μετατόπισε τα ανθρώπινα οράματα των δυτικών κοινωνιών στις περιοχές του καταναλωτισμού και του ευδαιμονισμού και διαβάθμισε σε δευτερεύουσα θέση τις μεταφυσικές, ανθρωπιστικές και συναισθηματικές αναζητήσεις του. Από τις αρχές του αιώνα μας, και κυρίως μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στον «εκσυγχρονισμό» της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής. Η ανάγκη βελτίωσης του πολιτιστικού επιπέδου, ευρύτερης συμμετοχής στα αγαθά του πολιτισμού, αύξησης των οικονομικών πόρων και εξασφάλισης μιας πολυεπίπεδης ευημερίας έγινε, και πολύ σωστά, κεντρικό μέλημα των δυτικών κοινωνιών, που όμως παρασύρθηκαν πολλές φορές σε ακραίες μονόδρομες υλοκρατικές επιλογές. Τις αιτίες αυτής της τάσης αποδίδει η σύγχρονη διανοήση σε μια σειρά ανθρωποκεντρικών, οικονομοκεντρικών και κοινωνιοκεντρικών ιδεολογιών των προηγούμενων αιώνων, και βέβαια στις αρνητικές συνέπειες της Βιομηχανικής Επανάστασης.

Δεν είναι του παρόντος η αναζήτηση των ποσοστών της ευθύνης. Βρισκόμαστε στα όρια των τελικών επιλογών, που οριοθετούν όχι μόνο την παραπέρα πορεία του πολιτισμού, αλλά απαιτούν κυρίως απάντηση στο τραγικό ερώτημα: *συνεχίζουμε την ιστορία της δημιουργίας ή την σταματούμε με την αλόγιστη φθορά και καταστροφή της, που δείχνει να οδηγείται αμετάκλητα στον ολοκληρωτικό αφανισμό του πλανήτη μας;* Το ερώτημα δεν είναι θεωρητική υπόθεση. Είναι η εμπειρική διαπίστωση μιας σειράς πραγματικών κινδύνων, όπως τα πυρηνικά προϊόντα και κατάλοιπα, οι απειλές του φαινομένου του θερμοκηπίου, η φθορά του όζοντος, η επιβάρυνση των θαλάσσιων και ποτάμιων υδάτων με τρομακτικές ποσότητες βιομηχανικών και αστικών αποβλήτων, η επικίνδυνη καταστροφή του ενάλιου πλούτου από μεγάλες πετρελαιοκηλίδες, που κατά περίεργη συγκυρία συνδέονται σταθερά με πλοία σημαίων ευκαιρίας. Είναι ακόμη η μη ανακυκλώσιμη πια επιβάρυνση της ατμόσφαιρας, η όξινη βροχή, οι υπερβολές στη χρήση αζωτούχων λιπασμάτων και φυσικά η προγραμματισμένη καταστροφή των δασών ή η πυρπόλησή τους με σκοπό τη μηχανική καλλιέργεια ή την οικοπεδοποίηση. Επιπλέον είναι -κι αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό- η επικυριαρχία της τεχνικής στη συγκινησιακή σφαίρα του ανθρώπου και φυσικά οι μορφές

του απανθρωπισμού που προήλθαν από τη διάσπαση της ισορροπίας ανάμεσα στις θεωρητικές και υλικές αναζητήσεις μας.

Όλοι αυτοί οι κίνδυνοι συνδέονται στην εποχή μας με την αντικειμενικοποίηση της αξίας του υλικομηχανολογικού πολιτισμού, τη σχετικοποίηση της μεταφυσικής ανάγκης και την απολυτοποίηση της ανθρώπινης λογικής ως μέτρου αξιολογικής εκτίμησης. Στον πολιτισμό των μηχανών δεν προβλέπεται θέση για την ψυχή του ανθρώπου και τα συναισθήματα, γι' αυτό και πολλές ιδεολογίες έχουν εκτιμήσει τις αξίες τους ως «μυθικά σύμβολα του παρελθόντος». Όλα συνδέονται άμεσα με τη μεταβολή της σχέσης του ανθρώπου με τη δημιουργία. Σε ένα θαυμάσιο βιβλίο, το τελευταίο της ζωής του, με τον τίτλο: *Royaume de l'Esprit et Royaume de César* ο γνωστός Χριστιανός διανοητής Nicolas Berdiaeff, σημειώνει με φανερή θλίψη τα παρακάτω: «Η θέση του ανθρώπου έναντι των κοσμικών δυνάμεων είναι ολότελα καινούργια. Ο κόσμος με την αρχαία ελληνική σημασία της λέξης, ο κόσμος του Αριστοτέλη, του Θωμά του Ακινάτη, του Δάντη δεν υπάρχει πια. Η φύση δεν είναι πια μια ιεραρχική τάξη που αποκαταστάθηκε από το Θεό, και για την οποία μπορεί κανείς να είναι πάντα σίγουρος... Σήμερα οι επιστήμονες διακηρύττουν πως οι επιστημονικές ανακαλύψεις με τις τεχνικές τους συνέπειες μπορούν να ανατινάξουν την κοσμική τάξη και να προκαλέσουν κοσμικές καταστροφές... Η μηχανή και η τεχνική έχουν μια κοσμογονική σημασία, εκπροσωπούν μια νέα ημέρα της δημιουργίας ή μάλλον μια νέα νύχτα, αφού μπορούν να σκοτεινιάσουν και τον ήλιο»¹.

Στη φάση αυτή, δηλαδή στην περίοδο που ζούμε, ένα νέο κοσμολογικό μέγεθος, η επιστημονική τεχνολογία, αποκτά κοσμογονική σημασία. Τα παράγωγά της, η μηχανή και τα προϊόντα της, δημιουργήματα του ανθρώπου και αποτελέσματα του νου και της μεταβλητής του βούλησης, συνεπώς μεταβλητά και φθαρτά, επενδύονται με υποκατάστατα μεταφυσικής γοητείας. Έτσι γοητεύουν, συγκινούν και επιβάλλονται στην ανθρώπινη σκέψη, που την υποδουλώνουν τελικά, για να μεταβάλλουν τον άνθρωπο σε εξάρτημα και δούλο τους. Τη στιγμή αυτή κλονίζεται και διασπάται η σχέση του ανθρώπου όχι μόνο με τη δημιουργία, αλλά και με τον ίδιο τον Δημιουργό. Στο πρόσωπο του ανθρώπου διαταράσσεται η ισορροπία της κτίσης και αλλοιώνεται ο σκοπός της δημιουργίας. Η κλονισμένη σχέση εξελίσσεται σε

¹ *Royaume de l'Esprit et Royaume de César*, Paris 1951, σσ. 42-44.

διαλεκτική αντιπαράθεση, που τελικά εκφράζεται ως αλαζονεία, παρακοή, άρνηση της υπερβατικής παρουσίας του Θεού στον κόσμο, θεοποίηση του «εγώ», συνεπώς διαταραχή, δηλαδή αντιπαράθεση και εχθρότητα, διάσπαση της κοινωνίας σχέσεων με τον «άλλο», που είναι ο Θεός και ο συνάνθρωπος.

ΠΤΩΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ

Η κατανόηση της μεταβολής του οικολογικού προβλήματος σε κοινωνικό κακό και η εκτίμηση των συνεπειών του είναι λογικά αδύνατες έξω από τη θεολογική ερμηνεία της παρακοής και της πτώσης του ανθρώπου. Στην προοπτική αυτή αποκαλύπτονται οι ηθικές και μετακοινωνικές προεκτάσεις του προβλήματος, και φυσικά γίνεται εμφανής η διακοινωνική τους εμβέλεια. Με μια τέτοια τοποθέτηση το επίκεντρο του οικολογικού προβλήματος εντοπίζεται στην κακή χρήση της ελευθερίας, δηλαδή στην παράχρηση του αυτεξουσίου.

Κατά τη βιβλική θεώρηση, η πτώση του ανθρώπου συνεπάγεται και την πτώση της κτίσης, που «*συστενάζει καί συνωδίνει*»² μαζί του. Η άποψη αυτή ερμηνεύει τη βασική διδασκαλία της Εκκλησίας για την «*ολότητα της δημιουργίας*», που κατευθύνεται συλλογικά στην προοπτική της τελείωσης. Ως γνωστό, βασική θέση της ορθόδοξης θεολογίας για τη δημιουργία είναι ότι, όλα τα όντα έχουν κοινό χαρακτηριστικό την τρεπτότητα και τη μεταβολή. Ό,τι είναι κτιστό, δημιούργημα, είναι από τη φύση του μεταβλητό, δηλαδή βρίσκεται σε κατάσταση δυναμικής μεταβολής. Αυτή η δυναμική κατάσταση εκτείνεται από το ενδεχόμενο του εκμηδενισμού μέχρι τη δυνατότητα της τελείωσης. Τα πάντα, έμψυχα και άψυχα, βρίσκονται σε μια μεταμορφωτική πορεία. Η πορεία όμως αυτή αποτελεί συνάρτηση της σχέσης τους με τον Θεό και είναι θετική, δηλαδή ανοικτή στην αιωνιότητα, όταν εντάσσεται στο σκοπό της δημιουργίας ή αρνητική, δηλαδή ανοικτή στον οντολογικό αφανισμό, όταν αλλοτριώνεται και απομακρύνεται από τη βούληση και την αγάπη του Θεού.

Ο κόσμος, με τη σημασία της ορατής δημιουργίας, κατά τη διδασκαλία της Εκκλησίας μας, είναι «*εκ του μη όντος*»³ δημιούργημα του Θεού. Αυτή η δημιουργία του κόσμου από το μηδέν δεν ερμηνεύεται ως το αποτέλεσμα, που τελικά γίνεται ανεξάρτητο και αυτόνομο. Αυτό σημαίνει ότι Θεός και κόσμος είναι δύο ετερότητες, που όμως συνδέονται με ακατάλυτους δεσμούς. Η αιτία της σχέσης πρέπει να αναζητηθεί στον τρόπο της δημιουργίας του κόσμου. Επειδή δημιουργείται από το μηδέν και αποκτά την ύπαρξή του με την παρέμβαση του Θεού, δεν είναι σε θέση να σταθεί μόνος του και χωρίς τη στήριξη του Δημιουργού. Αντίθετα προς την αρχαία φιλοσοφία⁴, η δημιουργία, κατά τη θεολογία της Ορθόδοξης Εκκλησίας, έχει τα

² Ρωμ. 8,22.

³ Βλ. Β' Μακ. 7,28.

⁴ Στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία διαφαίνονται ουσιαστικά τρεις απόψεις σχετικά με την προέλευση του κόσμου. Η πρώτη, που αποδίδεται στον Ηράκλειτο (*Απόσπασμα 3 Diels I, 157-158*), αρνείται τη δημιουργία του από κάποια θεότητα, και θεωρεί τον κόσμο αιώνιο. Η δεύτερη άποψη, που αποδίδεται στον Πλάτωνα (*Νόμοι I, 886a 2-5*), μεταθέτει επίσης την αιτία του κόσμου εκτός σύμπαντος και ταυτόχρονα θεοποιεί τη φύση. Τέλος η τρίτη άποψη, που συνδέεται με τον Αριστοτέλη (*Περί φιλοσοφίας 12a, Fragments Selecta*, ed. W.D. Ross, Oxonii 1964, σ. 80), αποδέχεται την αναγωγή της αιτίας του κόσμου σε κάποια θεία αρχή, κάποιον δημιουργό Θεό.

χαρακτηριστικά της χρονικότητας, της κτιστότητας και της φθοράς. Είναι οι λεπτομέρειες της ετερότητάς της σε σχέση με τον Θεό. Αυτό σημαίνει ότι η δημιουργία δεν προέρχεται από τη θεία ουσία, συνεπώς δεν είναι άκτιστη, αλλά από τη θεία βούληση που δημιουργεί, κατευθύνει και προφυλάσσει το σκοπό της δημιουργίας⁵.

Μια επίσης βασική θέση της ορθόδοξης θεολογίας δέχεται ότι ο κόσμος δεν αποτελεί αυτοαξία και αυτοσκοπό. Αυτό σημαίνει ότι το νόημά του δεν πρέπει να το αναζητήσουμε ούτε στον ίδιο, ούτε βέβαια και σε κάποιο ιδεατό σχήμα έξω από αυτόν. Η δημιουργία, η άλογη κτίση αποκτά την αξία της μόνον ως έργο του Δημιουργού⁶ και αναφέρεται στον Θεό και τον άνθρωπο, που είναι η εικόνα Του στον κόσμο. Για τον λόγο αυτόν το φυσικό περιβάλλον δεν μπορεί να μελετηθεί έξω από τη σχέση του με τον άνθρωπο και τον Θεό, ούτε βέβαια και ερήμην του ανθρώπινου προορισμού. Με την ερμηνεία αυτή αλληλοσυμπληρώνονται αμοιβαία και ερμηνεύονται αντίστοιχα η κοσμολογία και η ανθρωπολογία στην Ορθόδοξη Παράδοση.

Άνθρωπος και κτίση, λοιπόν, δε χωρίζονται στο σχέδιο της φυσικής δημιουργίας, γι' αυτό και ευθύνη της ανθρωπότητας είναι η διατήρηση της αγαθής σχέσης της με τον κτιστό κόσμο.

Η παραμονή του ανθρώπου στην κατάσταση της πτώσης παρατείνει επικίνδυνα τη χρονική διάρκεια της πτώσης του φυσικού κόσμου, αλλά και συμβάλλει στη φθορά και την εξαχρείωσή του. Από την πλευρά του πάλι ο φυσικός κόσμος, ως περιβάλλον του ανθρώπου, όχι μόνο συμμερίζεται και ακολουθεί την πορεία του, αλλά και επηρεάζει και εκφράζει τον άνθρωπο με τον τρόπο του. Η σχέση αυτή, πέρα από την κοσμολογική σημασία της, έχει και σημασία ηθική. Συνεπώς η πτώση, δεν αλλοίωσε οντολογικά

⁵ Βλ. Μαξίμου Ομολογητού, *Μυσταγωγία* PG 91,664 D.

⁶ Πρβλ. Ν. Ματσούκα, *Κόσμος, άνθρωπος, κοινωνία κατά τον Μάξιμο Ομολογητή*, Αθήνα 1980, σ. 49-50.

και ηθικά μόνο τον άνθρωπο, αλλά και αυτό το φυσικό περιβάλλον του. Το «καλόν λίαν» της δημιουργίας αλλοιώθηκε πρωτογενώς στον άνθρωπο και μέσω αυτού, ως κακό, φθορά, εξαχρείωση και θάνατος πέρασε και σε ολόκληρη την κτίση. Λογικά, λοιπόν, στο πλαίσιο μιας συνολικής εκτίμησης της δημιουργίας, είμαστε υποχρεωμένοι να δεχθούμε δίπλα στην ηθική του ανθρώπου, και την ηθική της κτίσης και του φυσικού περιβάλλοντος. Οι δύο ηθικές αναφέρονται στα δύο ξεχωριστά υποκείμενα, αλλά είναι αδιάσπαστα συνδεδεμένες μεταξύ τους. Και επίσης εκδηλώνονται με μια αυτονόητη ακολουθία που προτάσσει τον άνθρωπο, αφού το έλλογο του ανθρώπου επέβαλε τις συνέπειες των επιλογών του στο άλογο της κτίσης.

Η μεταπτωτική αδυναμία του ανθρώπου να προσεγγίσει με αποτελεσματικότητα τα άρρητα μυστικά της δημιουργίας, να κοινωνήσει με το περιβάλλον του και να αποκαταστήσει αγαθές σχέσεις μαζί του, δεν οφείλεται τόσο στην επιφανειακή εχθρότητα του φυσικού κόσμου όσο στους εσωτερικούς φόβους του ανθρώπου από την απειλή του θανάτου. Εδώ εστιάζεται το κεντρικό πρόβλημα των συνεπειών της πώσης, που εμπειρικλείει ως πτυχή ή ως λεπτομέρειά του και τις συνέπειες της οικολογικής αναστροφής. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι μόνο στην προοπτική αυτή είναι δυνατή η ερμηνεία και επίσης η ανεύρεση προτάσεων για την υπέρβαση του αδιεξόδου. Έτσι κατανοείται η πορεία της συλλογιστικής για την αποκάλυψη των αισθημάτων που οδήγησαν τελικά στην εχθρική τοποθέτηση του ανθρώπου έναντι του φυσικού περιβάλλοντος.

Αφετηρία της συλλογιστικής είναι και παραμένει ο μεταπτωτικός φόβος από την απειλή του θανάτου. Ο θάνατος, αποτέλεσμα της φυγής του ανθρώπου από τη ζωή, που είναι αποκλειστικά δώρο του Θεού, οδηγεί στην απόγνωση, συσκοτίζει την ανθρώπινη ελπίδα και αποπροσανατολίζει την ύπαρξη από την πίστη στην πρόνοια και την αγάπη του Δημιουργού. Επόμενη φάση και μοιραία συνέπεια της σύγχυσης αυτής είναι η ανάδυση συναισθημάτων ανασφάλειας και αβεβαιότητας⁷. Κάτω, λοιπόν, από την απειλή του θανάτου ο άνθρωπος περιορίζεται στη σφαίρα του ατομοκρατικού «εγώ» και αναγκάζεται να αποδυσθεί σε έναν ατομικό αγώνα για την απόκτηση υλικών αγαθών, με τα οποία πιστεύει ότι θα επιτύχει να κρατηθεί στη ζωή. Στην προσπάθεια αυτή η απόκτηση των αγαθών εκτιμάται ως ευτυχία και ασφάλεια, ενώ η έλλειψή τους μεταφράζεται σε αγωνία,

⁷ Βλ. Ιωάννου Χρυσοστόμου, *Ομιλία εις την Γένεσιν* 9,3 PG 53,78-79.

δυστυχία και αβεβαιότητα. Η ατομοκρατική κατάσταση, κατά τη θεολογία και την ηθική της Εκκλησίας μας, σημαίνει για τον άνθρωπο αποκοπή από την κοινωνία με τους άλλους και τελικά κλειστότητα στη μοναξιά της βιολογικής ύπαρξης, που αδυνατεί να δει στις κοινωνικές προοπτικές τον Θεό και τον «πλησίον». Χωρίς την πίστη και την αγάπη, που τροφοδοτούν η βεβαιότητα της σχέσης του πλάσματος με τον Πλάστη και τα πλάσματά Του, η δημιουργικότητα του ανθρώπου κυριαρχείται από την ιδιοτέλεια, τον υπολογισμό, το συμφέρον και την πλεονεξία. Στα συναισθήματα αυτά πρέπει να αναζητηθεί όχι μόνον η κατάχρηση, η αλόγιστη σπατάλη των φυσικών αγαθών ή η προνομιακή τους χρήση από λίγους ανθρώπους, αλλά και η απίστευτη σκληρότητα στις περιοχές της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής μικρο ή μακρο-εκμετάλλευσης.

Οι τελευταίες επισημάνσεις δημιουργούν μια εύλογη πίεση παγκοσμιότητας, που μετακινεί το οικολογικό πρόβλημα από την ατομική προβληματική στο διακοινωνικό επίπεδο. Είναι, λοιπόν, φανερό ότι με τέτοιες διαστάσεις η οικολογική κρίση δεν παραμένει στατική στα περιορισμένα όρια ενός συνήθους «προβλήματος της κοινωνικής ζωής». Μετακινείται στην περιοχή του «κοινωνικού προβλήματος», που σημαίνει ευρύτατη συμμετοχή ευθυνών στη δημιουργία του, και επίσης ευρύτατο φάσμα συνεπειών για την παγκόσμια κοινότητα.

Εδώ είναι ανάγκη να σημειωθεί ότι κάθε αδιέξοδο της κοινωνικής περιοχής ή γενικά της κοινωνικής ζωής δεν είναι κατ' ανάγκη και κοινωνικό πρόβλημα. Αντίθετα, τα κοινωνικά προβλήματα χαρακτηρίζονται από μια οριζόντια ανάπτυξη δυσμενών καταστάσεων που αποτελούν εστία μη υπερβάσιμων δεινών και ανωμαλιών για τα μέλη ενός ευρύτερου κοινωνικού σχηματισμού⁸.

Οι διευκρινίσεις αυτές βοηθούν να κατανοήσουμε ότι, πέρα από την ευθύνη της παγκόσμιας κοινότητας στην εμφάνιση και κοινωνικοποίηση του οικολογικού προβλήματος, οποιαδήποτε αντιμετώπισή του δεν μπορεί παρά να αποτελεί συλλογική αφύπνιση και δραστηριοποίηση των ανθρώπων, επίσης σε παγκόσμιο επίπεδο. Η λεπτομέρεια αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για την προσέγγιση μιας άλλης πτυχής, επίσης κοινωνικής, της οικολογικής αναστροφής.

Ως γνωστόν, το οικολογικό πρόβλημα συνδέεται άμεσα με τις υπερβολές στη χρήση και εκμετάλλευση των ενεργειακών πηγών, που δεν είναι ανεξάντλητες. Τα αποτελέσματα της χρήσης αυτής μεταφράζονται σε οριζόντιες βιομηχανικές -καταναλωτικές παροχές στα μεγάλα κοινωνικά σύνολα, που τις τελευταίες δεκαετίες όχι μόνο συνήθισαν, αλλά προοδευτικά πέρασαν στην αλόγιστη χρήση τους και σήμερα θεωρούν αυτονόητη την παράχρηση και την κατασπατάλησή τους. Στις δυτικές κοινωνίες, συχνά με το πρόσχημα της πολιτιστικής ανάπτυξης, της ανάγκης ενημέρωσης, του εκσυγχρονισμού, της πιεστικής περιοδικότητας της μόδας ή και αυτής της καθαριότητας, αποσύρονται από τη χρήση

⁸ Ειδικότερα για την ερμηνεία των κοινωνικών προβλημάτων και τη θεωρητική εκτίμηση των συνεπειών τους βλ. Β. Τ. Γιούλτση, *Γενική Κοινωνιολογία*, Θεσσαλονίκη⁵ 1997, σ. 317 κ. ε.

βιομηχανικά προϊόντα που έχουν ακόμη μεγάλη διάρκεια ζωής, χωρίς να υπολογίζεται το κόστος σε φυσικά υλικά που ήδη άρχισαν να λιγοστεύουν στον πλανήτη μας. Η βιομηχανία λ.χ. των μεγάλων δημοσιογραφικών και εκδοτικών συγκροτημάτων περιόρισε επικίνδυνα τα δασικά αποθέματα της Γης, χωρίς ο αναγνώστης της εφημερίδας, του περιοδικού, αλλά και του βιβλίου να συνειδητοποιεί την προσωπική του ευθύνη σε μια τεράστια καταστροφή, που τελικά οδηγεί στον αφανισμό των μεγάλων δασών.

Στις αντίστοιχες περιπτώσεις, που αφορούν τη φθορά των άλλων οικολογικών μεγεθών, επίσης σπάνια ο πολίτης συνειδητοποιεί την προσωπική του ευθύνη στον ευρύτερο οικολογικό προβληματισμό. Δεν είναι συνεπώς υπερβολή η άποψη ότι, η παράχρηση των φυσικών πηγών προκάλεσε σε παγκόσμια διάσταση έναν αδιόρατο και ταυτόχρονα μωπικό «οικολογικό αμοραλισμό», που αδυνατεί να συλλάβει το μέγεθος των απειλών και βέβαια την προσωπική ευθύνη στην επέκτασή τους. Οι κάποιες κραυγαλέες πρωτοβουλίες αποκτούν ιδεολογικό χαρακτήρα, εγκλωβίζονται σε μαχητικά ουτοπικά σχήματα, μετασηματίζονται σε κινήματα που αναζητούν οπαδούς, γι' αυτό και αδυνατούν να συγκινήσουν τις σιωπηλές πλειοψηφίες. Τελικά, το οικολογικό, αν και μακροκοινωνικό πρόβλημα, παραμένει για τη συλλογική συνείδηση ως αθέατο κοινωνικό κακό⁹.

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ

Είναι φανερό ότι τα πλεονεκτήματα από την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων μεγιστοποιούν τα οικονομικά οφέλη των βιομηχανικών χωρών, αλλά τα μειονεκτήματα από την εκμετάλλευση αυτή διαμοιράζονται σε ολόκληρη την ανθρωπότητα, αν και συνήθως επιβαρύνουν περισσότερο τους λαούς της ένδειας και των ελλείψεων. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί η αλόγιστη βιομηχανική παραγωγή χλωροφθορανθράκων (CFC) από τον Καναδά και την Κίνα κατά τη δεκαετία του '70¹⁰. Η παραγωγή αυτή επέδρασε αρνητικά στην «οζοντική ασπίδα», μείωσε επικίνδυνα την αντοχή της, με αποτέλεσμα την εισβολή επικίνδυνης κοσμικής ακτινοβολίας όχι μόνο στις δύο προηγούμενες χώρες, αλλά σε ολόκληρο τον πλανήτη. Ακόμη, η αύξηση σε μη ανακυκλώσιμες ποσότητες του διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) από τον ήδη αποκαλούμενο πολιτισμό μας ως «πολιτισμό

⁹ Βλ. J. Hertel, *The Environment*, Chicago 1993, σ. 159.

¹⁰ Οι δύο χώρες, πέρα από την μεγάλη παραγωγή χλωροφθορανθράκων, ευθύνονται και για δύο σοβαρά βιομηχανικά ατυχήματα. Το 1979 μία έκρηξη στο βιομηχανικό συγκρότημα του Καναδά είχε ως αποτέλεσμα τη διαρροή τρομακτικών ποσοτήτων υγρού φρέοντος που αμέσως εξαερώθηκε και ως πτητικό προωθήθηκε στα ανώτερα στρώματα της ατμόσφαιρας. Τότε δεν εκτιμήθηκε σωστά η συνέπεια της διαρροής για την οικολογική ισορροπία. Αυτό έγινε με ένα δεύτερο ατύχημα, τη φορά αυτή στην Κίνα, και με πολλαπλάσια σε ποσότητα διαρροή χλωροφθορανθράκων. Οι πρώτες παρατηρήσεις στη στοιβάδα του όζοντος έδειξαν αρχικά μια λέπτυνση, που προοδευτικά εξελίχθηκε σε σχισμή, την «τρύπα του όζοντος», που καλύπτει μια απόσταση από τα δυτικά της Ανταρκτικής ως το άκρο της Γης του Πυρός. Περισσότερα βλ. P. David, *Les CFCs industriels et l' ozone*, Paris 1988, σσ. 55-71.

καύσεων», αλλά και από τις πυρπολήσεις των τροπικών δασών του Αμαζονίου και της Μαλαισίας, καθώς επίσης και των πετρελαιοπηγών του Κουβέιτ στη διάρκεια του Πολέμου του Κόλπου, επιβάρυνε ιδιαίτερα τις ολικές συνέπειες του «φαινομένου του θερμοκηπίου»¹¹ σε ολόκληρο τον πλανήτη. Τέλος, η υπεραλίευση στις ασιατικές ακτές ορισμένων εθνικών αλιευτικών στόλων, για τη μετατροπή των αλιευμάτων σε φθηνά λιπάσματα, μείωσε τον ενάλιο πλούτο του Ειρηνικού και προκάλεσε ανυπολόγιστη ζημιά στην οικονομία όλων των χωρών της περιοχής, που ζουν από την αλιεία.

Από τον περασμένο αιώνα ήδη άρχισαν να διατυπώνονται διαμαρτυρίες για τη ρύπανση των ποταμών και των θαλασσών. Αστικά και βιομηχανικά απόβλητα μόλυναν επικίνδυνα όχθες και ακτές, για να μετατρέψουν προοδευτικά υπέροχα φυσικά τοπία σε τόπους αποστροφής. Η ρύπανση μεταφέρθηκε και στις μεγάλες θάλασσες, στους ωκεανούς, στην ατμόσφαιρα, αλλά και έξω από αυτήν στο κοντινό μας διάστημα. Στα βιομηχανικά αστικά κέντρα η φωτοχημική αιθαλομίχλη εξελίχθηκε σε μόνιμη ατμοσφαιρική σύνθεση, που απειλεί

¹¹ Το φαινόμενο οφείλεται στον περιορισμό του «ζωτικού ατμοσφαιρικού χώρου» και στην προώθηση θερμών πτητικών τοξικών αερίων (μονοξειδία και διοξειδία) στα ανώτερα στρώματα της ατμόσφαιρας. Τα θερμά αέρια είναι αποτέλεσμα των συνεχών καύσεων που μοιραία αυξάνουν προοδευτικά τη μέση θερμοκρασία του πλανήτη. Σύμφωνα με πρόσφατες μετρήσεις η θερμοκρασία αυτή αυξάνει κατά 0,5° Κελσίου ανά δεκαετία. Η αύξηση αυτή μεταβάλλει τις σταθερές ισορροπίες και δημιουργεί μεταπτώσεις στις γεωλογικές, κλιματολογικές και εποχιακές σταθερές και κύκλους. Μεταξύ άλλων θεωρείται η βασική αιτία αύξησης του αριθμού και της έντασης των κυκλώνων και τυφώνων στις ανατολικές ακτές των Ατλαντικού και Ειρηνικού ωκεανών. Η πιο σημαντική συνέπεια όμως εντοπίζεται στην προοδευτική νέκρωση της γεωφυσικής ζωτικότητας ορισμένων περιοχών του πλανήτη (Ανατολική Αφρική) και οι ασυνήθιστες καταρρακτώδεις βροχές σε περιοχές μακριά από τους τροπικούς κύκλους.

σταθερά πλέον την ανθρώπινη αναπνοή και υγεία.

Οι προηγούμενες απειλές αποτελούν ενδεικτική μόνον αναφορά στον ευρύτερο προβληματισμό. Μια ειδικότερη προσέγγιση αποκαλύπτει έναν ακόμη μεγαλύτερο αριθμό έμμεσων απειλών που εισβάλλουν σε κάθε περιοχή της ζωής, της οικονομίας και του πολιτισμού.

Έχει διαπιστωθεί ότι η οικολογική αναστροφή μετέβαλε τις κλιματολογικές ισορροπίες των ηπείρων, άλλαξε τη σταθερότητα των εποχών και σε κάποιες περιπτώσεις αντέστρεψε ουσιαστικά τη γνωστή ισομερή περιοδικότητα των εποχιακών κύκλων.

Παρατεταμένοι χειμώνες και μακρά καλοκαίρια συρρίκνωσαν τη διάρκεια της άνοιξης και του φθινοπώρου. Επιπλέον, οι βιομηχανικοί ρύποι υψώθηκαν απειλητικοί, για να μας αποκόψουν από τη σχέση μας με το παρελθόν. Τα αρχαία μνημεία φθείρονται καθημερινά από τη φοβερή συνάντησή τους με το διοξείδιο του θείου, που ως πρωτογενής ρύπος στην ατμόσφαιρα των μεγαλουπόλεων ευθύνεται περισσότερο για τη «γυψοποίηση» του μαρμάρου των μνημείων¹². Μια φοβερή επιτάχυνση της φθοράς των θησαυρών του πολιτιστικού παρελθόντος στις αναπτυγμένες χώρες, ιδιαίτερα στην Ακρόπολη των Αθηνών και στα ιστορικά μνημεία της Κωνσταντινουπόλεως και της Θεσσαλονίκης, οφείλεται επίσης στη νιτροποίηση του μαρμάρου από τα οξείδια του αζώτου και τα προϊόντα της οξειδωσής τους. Στους γήινους, ποτάμιους και θαλάσσιους βιοτόπους μειώνεται καθημερινά ο πληθυσμός των φυσικών ειδών¹³, ενώ τα δάση, οι φυσικοί πνεύμονες του πλανήτη μας κατακαίονται καθημερινά και αποψιλώνονται ανελέητα. Από την αποψίλωση των δασών επηρεάζονται αρνητικά τα αποθέματα του επίγειου και υπόγειου υδάτινου πλούτου σε «γλυκά νερά», με ασύλληπτες συνέπειες πάνω στην υγεία και τη ζωή των λαών.

Οι ενδεικτικές αυτές, γνωστές ήδη επιστημόνους, εκπροσωπούν τις πιο τραγικές μορφές του κοινωνικού κακού που απειλεί ολόκληρη την ανθρωπότητα. Ταυτόχρονα είναι οι πραγματικές αιτίες που προκάλεσαν τα τελευταία χρόνια έντονο ενδιαφέρον μεταξύ των κοινωνικών ερευνητών για τον εντοπισμό των πιο σημαντικών κοινωνικών συνεπειών του οικολογικού προβλήματος. Στην κατεύθυνση αυτή εντοπίστηκαν:

➔ Μια ιδιαίτερα επικίνδυνη διεύρυνση του χάσματος των οικονομικών μεγεθών μεταξύ βιομηχανικών χωρών και χωρών του Τρίτου Κόσμου. Οι τελευταίες αδυνατούν να παρακολουθήσουν την πορεία της εκβιομηχάνισης των πρώτων,

¹² Ειδικότερα βλ. Sikiotis, D., *Photochemical Pollution and the Protection of the Environment*, Published by the Association of Greek Chemists, Athens 1979.

¹³ Ειδικά για την προστασία των ελληνικών βιοτόπων έχουν ήδη συνταχθεί σοβαρές περιβαλλοντικές μελέτες, όπως των Κουτσόπουλου, Κ., Χρήστου, Κ. και Λαγουδάκη Τ., *Χωροταξική οργάνωση των χερσαίων και θαλάσσιων πόρων των Βορείων Σποράδων και πλαίσιο για την ίδρυση θαλασσιού πάρκου*, Αθήνα 1987 και επίσης Kontoyianni, A. - Alifakiotis T., *Progress reports to EEC-DG XI for the projects: Assistance to the information and rescue system, investigation of moonk seal populations and their habitants. Proposed measures for conservation*, University of Thessaly, May 1991.

εκποιούν τον φυσικό εθνικό πλούτο τους για επιβίωση και οδηγούνται στην έσχατη εξάρτηση, εξαθλίωση και ένδεια. Αν σε όλα αυτά προσθέσουμε τις γεωκλιματολογικές αντιξοότητες, κυρίως στις χώρες του Τρίτου Κόσμου, την παρατεταμένη ξηρασία, τους εμφυλίους πολέμους, το χαμηλό βιοτικό και πολιτιστικό επίπεδο θα αντιληφθούμε το μέγεθος του κοινωνικού προβληματισμού.

➔ Η διόγκωση της οικονομικής ευρωστίας των μεγάλων βιομηχανικών χωρών προκάλεσε εκδηλώσεις ηγεμονισμού σε βάρος των οικονομικά ασθενέστερων χωρών με σοβαρές συνέπειες στη γενικότερη αντιμετώπισή τους. Υπενθυμίζεται η επιλογή περιοχών μακριά από τα μητροπολιτικά κέντρα των πυρηνικών υπερδυνάμεων για την πραγματοποίηση πυρηνικών δοκιμών ή την ταφή πυρηνικών αποβλήτων (Μορουρόα, Αλάσκα, Καζακστάν, Κεντρικός Ειρηνικός).

➔ Η φθορά και η παράχρηση των φυσικών πηγών των χωρών του Τρίτου Κόσμου από τις αναπτυγμένες χώρες πραγματοποιήθηκε με στρατηγικές οικονομικής, πολιτικής και διπλωματικής παγκοσμιότητας που περιφρόνησε τις τοπικές συνθήκες, παραδόσεις,πίστεις, νόμους, ανάγκες και προοπτικές. Ειδικά στις χώρες της Λατινικής Αμερικής, στην Ινδοκίνα και στο νησιωτικό σύμπλεγμα του Νότιου Ειρηνικού η επέμβαση πραγματοποιήθηκε με παραβιάσεις όχι μόνον των κανόνων του διεθνούς δικαίου, αλλά και των στοιχειωδών ανθρωπιστικών δεσμεύσεων. Είναι φανερό ότι στις περιοχές αυτές πραγματοποιήθηκε αρπαγή εθνικών αγαθών από ξένες προς τα τοπικά συμφέροντα δυνάμεις.

➔ Η αύξηση της θνησιμότητας στις ασθενέστερες οικονομικά τάξεις των πε-

ριοχών αυτών έδειξε την αδιαφορία των πλουσίων χωρών για τα προβλήματα που δημιούργησε η οικολογική κρίση. Ορισμένες στιγμές ανθρωπιστικών εξάρσεων του δυτικού κόσμου για το δράμα της πείνας της Δυτικής Αφρικής είχαν μόνο περιστασιακό χαρακτήρα και σύντομα ατόνησαν και εκφυλίστηκαν.

➔ Η διαιώνιση της εξάρτησης των οικονομικά ασθενέστερων από τις μεγάλες βιομηχανικές χώρες αποτελεί την πιο σοβαρή απόδειξη διαμόρφωσης ενός παγκόσμιου συστήματος με κύριο χαρακτηριστικό την άνιση κατανομή των φυσικών πόρων του πλανήτη και μάλιστα ερήμην των χωρών που διαθέτουν το μέγιστο του φυσικού πλούτου.

➔ Η εμφάνιση των κυριαρχικών τάσεων των βιομηχανικών χωρών διαιρεί αναπόφευκτα την ανθρωπότητα σε διαλεκτικά αντίθετες συλλογικότητες που λογικά καταφεύγουν σε ιδεολογικά σχήματα αντιθέσεων και εχθρότητας. Το φαινόμενο των κάθε λογής μαχητικών φυλετισμών στο κέρασ της Αφρικής, στις Φιλιππίνες και την Ινδοκίνα, αλλά και στις ισλαμικές χώρες και σ' αυτήν την Ευρώπη, αποτελεί την πιο χαρακτηριστική ένδειξη μιας απολυτοποίησης που οφείλεται σε εθνικιστικές, οικονομικές ή και θρησκευτικές πικρίες από αποικιοκρατικές εξαρτήσεις κάθε τύπου, ξενοφοβία ή εμπειρίες κοινωνικού διαχωρισμού¹⁴.

Οι διαπιστώσεις αυτές συνδέονται άμεσα, ως κοινωνικό κακό, με ορισμένα κοινωνικά προβλήματα που θεωρούνται κρίσιμα για την τρέχουσα δεκαετία. Τέτοια προβλήματα είναι η *πείνα*, που φαίνεται να αποκτά καθημερινά τρομακτικές διαστάσεις και να αφανίζει μεγάλα πληθυσμιακά σύνολα σε περιοχές της Γης, που πλήττονται τελευταία από την επέκταση του «φαινομένου Σαχάρα» στις περιοχές της Ανατολικής Αφρικής και της Μέσης Ανατολής. Σε άλλες ηπείρους, όπως η Λατινική Αμερική και η Αυστραλία, η πείνα οφείλεται στην αποψίλωση των δασών και τη βίαιη απομάκρυνση των ιθαγενών από

¹⁴ Ειδικότερα για τις κοινωνικές συνέπειες του οικολογικού προβλήματος βλ. R. Rimmer, *The Social Consequences of the Ecological Crisis*, New York 1992, σσ. 155-191.

τις εστίες τους. Ενώ τέλος το ίδιο φαινόμενο στις δυτικές κοινωνίες πλήττει επικίνδυνα τους ξένους μετανάστες, που εγκατέλειψαν τις φτωχές χώρες τους και αναζήτησαν καλύτερη τύχη στις βιομηχανικές χώρες, σε περίοδο όμως οικονομικής λιτότητας και ανεργίας.

Η *ανεργία*, βέβαια, αποτελεί ένα άλλο επίσης σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα, που οφείλεται στον περιορισμό των δυνατοτήτων απασχόλησης στις χώρες που πλήττονται από ξηρασία, οικονομικό μαρασμό, καταστροφή των φυσικών πόρων και γενικά κοινωνική εξαθλίωση.

Μπροστά σε τέτοια κοινωνικά προβλήματα είναι λογικά αναπόφευκτη η αντιπαράθεση των συμφερόντων. Οι ειδικοί δε δυσκολεύονται να διακρίνουν στο άμεσο μέλλον την αλυσιδωτή έκρηξη *π ο λ έ μ ω ν*. Ήδη πολλοί από τους πολέμους των τελευταίων δεκαετιών συνδέονται αναπόσπαστα με διεκδικήσεις στρατηγικών περιοχών για τον έλεγχο των ενεργειακών αποθεμάτων. Και φυσικά δεν μπορεί να είναι μακριά ένας πόλεμος για το νερό. Πριν λίγα χρόνια, ως υπουργός εξωτερικών της Αιγύπτου, ο χθεσινός Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, Μπούτρος Μπούτρος Γκάλι είχε πει σε ομιλία του στα Ηνωμένα Έθνη ότι «ο επόμενος πόλεμος στην περιοχή μας θα γίνει για το νερό. Δεν θα έχει σχέση με την πολιτική». Και είναι αναπόφευκτος από τη στιγμή που το ερώτημα σε «ποιον ανήκει ο Νείλος;» απασχολεί εννέα χώρες που ζουν από τα νερά του. Αφού, ως γνωστό, ο ποταμός, πριν τελικά εκβάλει στη Μεσόγειο, ξεδιψά το Ζαΐρ, την Τανζανία, την Κένυα, την Ουγκάντα, τη Ρουάντα, το Μπουρούντι, την Αιθιοπία, το Σουδάν και την Αίγυπτο¹⁵. Ανάλογα προβλήματα υπάρχουν επίσης στη Μέση Ανατολή μεταξύ Τουρκίας, Συρίας, Λιβάνου, Ιορδανίας, Ισραήλ και Ιράκ. Εδώ ιδιαίτερη σημασία αποκτούν τα νερά του Ευφράτη μόλις ολοκληρωθεί στην Τουρκία το τεράστιο υδροηλεκτρικό φράγμα «*Κεμάλ Ατατούρκ*» που σχεδιάστηκε να ποτίσει εκατοντάδες χιλιάδες εκτάρια άγονων σήμερα περιοχών.

Φυσικά, τα κοινωνικά προβλήματα δεν κλείνονται ούτε καταλήγουν πάντοτε σε πολεμικές αναμετρήσεις. Συχνά απολυτοποιούνται σε «ιδεολογίες» διχασμού που απομακρύνουν τη διανθρώπινη προσέγγιση και οξύνουν πιο επικίνδυνα την αντιπαλότητα μεταξύ ανθρώπων και λαών. Έτσι εκδηλώνεται ο «*κοινωνικός διαχωρισμός*» ανάμεσα σε εκείνους που απολαμβάνουν και στους άλλους που στερούνται. Οι κοινωνικοί διαχωρισμοί πάντοτε καταλήγουν σε συγκρούσεις.

ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΑΚΟ ΚΑΙ Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Η προσέγγιση των πτυχών του οικολογικού προβλήματος είναι φανερό ότι δημιουργεί αισθήματα απαισιοδοξίας για το μέλλον του πλανήτη μας. Όμως τα αισθήματα αυτά είναι ανάγκη να μεταστραφούν με έναν πραγματικό προσανατολισμό προς την ελπίδα. Μια παγκόσμια εκστρατεία ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης κατά τα τελευταία δέκα χρόνια, φαίνεται ότι άρχισε να αποδίδει καρπούς. Στην πρωτοπορία αυτών των κινητοποιήσεων βρέθηκαν από νωρίς οι Θρησκείες και οι διεθνείς ανθρω-

¹⁵ Βλ. Sorj Chalanton, «Σε ποιον ανήκει ο Νείλος», «*World Media*» - «*Το ΒΗΜΑ*», 7/7/ 1992, σ. 9.

πιστικοί οργανισμοί που ανάγκασαν τελικά τους διεθνείς βιομηχανικούς κολοσσούς και τους πολιτικούς σχηματισμούς να προγραμματίσουν τη γνωστή διάσκεψη του Ρίο (3-13 Ιουνίου 1992). Δεν είναι σκόπιμο να εισέλθουμε στις διαπιστώσεις και τις αποφάσεις της διάσκεψης. Θα σημειώσουμε μόνο ότι οι πρώτες εισηγήσεις για την προστασία του περιβάλλοντος αποτελούν δραματικές εκκλήσεις αρχηγών Εκκλησιών¹⁶ και Θρησκειών¹⁷, πορίσματα διορθοδόξων, διαχριστιανικών και διαθρησκειακών συνεδρίων που πίσω από το φοβερό κακό της μόλυνσης του περιβάλλοντος είδαν την πνευματική και υπαρξιακή αλλοτρίωση της ανθρώπινης εικόνας.

Στην διάσταση αυτή η ορθόδοξη απάντηση κλείνει τη μοναδική δυνατότητα για τη διέξοδο από τον κύκλο του παραλόγου της πώσης. Είναι η επιστροφή του ανθρώπου στο «κατ' εικόνα», η έξοδος από τις ψευδαισθήσεις της ανασφάλειας που παρωθεί στη διεκδίκηση δύναμης και αγαθών. Τίποτε στην κτιστή δημιουργία δεν είναι οριστικά τελικό και απόλυτο. Και ο πλούτος, και η δύναμη, και η φτώχεια, και τα προνόμια και η δόξα του κόσμου είναι σχετικά και μεταβαλλόμενα. Την ίδια φθορά υπόκειται και ο ιστορικός χρόνος και ο ορισμένος χώρος. Γι' αυτό μια ουσιαστική υπέρβαση της φθοράς πρέπει να είναι και υπέρβαση της σχετικότητας του κόσμου, για την ανασύνδεση της εικόνας με το πρωτότυπο.

Η υπέρβαση αυτή, κατά τη διδασκαλία της Εκκλησίας μας, θεωρήθηκε ως η δυνατότητα του ανθρώπου να επιστρέψει στην προοπτική αγαθότητα. Είναι μια ηρωική κίνηση που αποδέχεται ως μέτρο ζωής τη μεσότητα, την αποδέσμευση από τα περιττά και τον περιορισμό στα αναγκαία. Μια τέτοια υπέρβαση εκπροσωπεί στην παράδοση της Εκκλησίας η μοναστική ζωή με το ασκητικό ιδεώδες, που μέσα από τη νέκρωση του «εγώ» δίνει το πλαίσιο για την ανάδυση της αυθεντικής κοινωνικότητας με τους «άλλους» και την κτίση ολόκληρη. Η κίνηση αυτή ξεκινά από την αυτογνωσία και είναι αρχικά συμφιλίωση του ανθρώπου με τον Θεό και τον εαυτό του και στη συνέχεια συμφιλίωση με το συνάνθρωπο και το περιβάλλον. Στις βιογραφίες των ασκητών της ερήμου του Σινά, του Αγίου Όρους και της παγωμένης στέπας πέρα από το Βόλγα, πολύ συχνά άγρια θηρία υπηρετούν και διαλέγονται με τον τρόπο τους με τους μοναχούς της άσκησης και της προσευχής.

Εδώ διαφαίνεται μία από τις πιο βασικές θέσεις της ορθόδοξης θεολογίας. Η συμφιλίωση του ανθρώπου με τη φύση αποκαθιστά τις ταραγμένες σχέσεις τους και δημιουργεί προϋποθέσεις κοινωνικότητας εκεί που πριν κυριαρχούσε η εχθρότητα και η αγριότητα. Στην προοπτική αυτή λειτουργεί το μυστήριο της Εκκλησίας, που αγκαλιάζει τα ορατά και τα αόρατα, τα λογικά και τα άλογα σε μια υπερλογική ενότητα. Εδώ εξαγιάζεται άνθρωπος

¹⁶ Ενδεικτικά αναφέρουμε το «Μήνυμα της Αυτού Θειοτάτης Παναγιότητος του Οικουμενικού Πατριάρχου Κυρίου ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ επί τη ημέρα προστασίας του περιβάλλοντος» που με αριθμ. πρωτ. 629 εκδόθηκε την 1^η Σεπτεμβρίου 1989 και καθιέρωσε από τότε την ημέρα αυτή ως «Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος».

¹⁷ Στο διάστημα μεταξύ 12-21 Μαΐου 1990 το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών διοργάνωσε στην Kuala Lumpur της Malaysia, διαθρησκειακό συνέδριο, προπαρασκευαστικό της Ζ' Γενικής Συνέλευσής του, με κεντρικό θέμα: «Giver of Life - Sustain Your Creation». Στο συνέδριο, πέραν των Εκκλησιών μελών του Π.Σ.Ε. έλαβαν μέρος εκπρόσωποι των μεγάλων θρησκειών της Ασίας, του Ισλαμισμού, του Βουδισμού, του Κομφουκιανισμού, του Ινδουισμού και άλλων λιγότερο γνωστών θρησκειμάτων, και με ειδικές εισηγήσεις επεσήμαναν τη φθορά της δημιουργίας και την ανάγκη κοινής διαθρησκειακής συνεργασίας για την ευαισθητοποίηση της παγκόσμιας κοινότητας μπροστά στις οικολογικές απειλές.

και κτίση σ' έναν «εκκλησιασμό»¹⁸ του κόσμου, που δένει το πνεύμα με την ύλη, για να την πνευματοποιήσει τελικά. Μοναδική δυνατότητα, λοιπόν, συμφιλίωσης του ανθρώπου με την κτίση προσφέρει το μυστήριο της Εκκλησίας, όπου ο Παράκλητος χαριτώνει με τις δωρεές του Πνεύματος την «πτωχεύσαν φύσιν». Στην Εκκλησία, αυτή την θεανθρώπινη και κοσμική συνάντηση, η ευχαριστιακή κοινωνία οικοδομεί αυθεντική κοινωνικότητα, και αυτή με τη σειρά της απομακρύνει τα στοιχεία της πτώσης και ενοποιεί τα διεστώτα.

Κατά βάθος, λοιπόν, χρειάζεται εξανθρωπισμός του ανθρώπου και αυτός είναι αδύνατος έξω από την ενεργοποίηση της σχέσης του με τον Θεό. Μια τέτοια σχέση θα απαλύνει και θα ημερώσει την αγριότητα της «πεπρωκυίας φύσεως» και θα μεταβάλει τον άνθρωπο από δυνάστη της δημιουργίας σε προνοητή και συνδημιουργό του Δημιουργού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- ☞ Αριστοτέλης (Περί φιλοσοφίας 12a, *Fragments Selecta*, ed. W.D. Ross, Oxonii 1964, σ. 80).
- ☞ Berdiaeff, Nicolas, *Royaume de l'Esprit et Royaume de César*, Delachaux & Niestlé, Paris 1951.
- ☞ Chalanton, Sorj, «Σε ποιον ανήκει ο Νείλος», «World Media» - «Το ΒΗΜΑ», 7/7/ 1992.
- ☞ Χρυσόστομος, Ιω., Ομιλία εις την Γένεσιν 9,3 PG 53,78-79.
- ☞ David, P., *Les CFCs industriels et l' ozone*, Paris 1988.
- ☞ Γιούλτσης, Β., *Γενική Κοινωνιολογία*, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη⁵ 1997.
- ☞ Hertel, J., *The Environment*, Chicago 1993.
- ☞ Ηράκλειτος (Απόσπασμα 3 Diels I,157-158).
- ☞ *Καινή Διαθήκη*.
- ☞ Κεσελόπουλος, Α., *Άνθρωπος και φυσικό περιβάλλον. Σπουδή στον Άγιο Συμεών το Νέο Θεολόγο*, Αθήνα 1989.
- ☞ Kontoyiannis, A. - Alifakiotis T., *Progress reports to EEC-DG XI for the projects: Assistance to the information and rescue system, investigation of moonk seal populations and their habitants. Proposed measures for conservation*, University of Thessaly, May 1991.
- ☞ Κουτσόπουλος, Κ., Χρήστου και Λαγουδάκης Τ., *Χωροταξική οργάνωση των χερσαίων και θαλάσσιων πόρων των Βορείων Σποράδων και πλαίσιο για την ίδρυση θαλασσίου πάρκου*, Αθήνα 1987.
- ☞ Μαξίμος Ομολογητής, *Μυσταγωγία* PG 91,664 D.
- ☞ Μασσούκας Ν., *Κόσμος, άνθρωπος, κοινωνία κατά τον Μάξιμο Ομολογητή*, Αθήνα 1980.
- ☞ Μήνυμα της Αυτου Θειοτάτης Παναγιώτητος του Οικουμενικού Πατριάρχου Κυρίου Δημητρίου επί τη ημέρα προστασίας του περιβάλλοντος» που με αριθμ. πρωτ. 629 εκδόθηκε την 1^η Σεπτεμβρίου 1989 και καθιέρωσε από τότε την ημέρα αυτή ως «Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος».
- ☞ Πλάτωνας (Νόμοι I, 886a 2-5).
- ☞ Rimmer, R. *The Social Consequences of the Ecological Crisis*, New York 1992. Sikiotis, D., *Photochemical Pollution and the Protection of the Environment*, Published by the Association of Greek Chemists, Athens 1979.
- ☞ Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών διοργάνωσε στην Kuala Lumpur της Malaysia, (12-21 Μαΐου 1990) διαθρησκευτικό συνέδριο, προπαρασκευαστικό της Ζ' Γενικής Συνέλευσής του, με κεντρικό θέμα: «*Giver of Life - Sustain Your Creation*». Στο συνέδριο, έπραν των Εκκλησιών μελών του Π.Σ.Ε. έλαβαν μέρος εκπρόσωποι των μεγάλων θρησκειών της Ασίας, του Ισλαμισμού, του Βουδισμού, του Κομφουκιανισμού, του Ινδουισμού και άλλων λιγότερο γνωστών θρησκειωμάτων.

¹⁸ Λεπτομέρειες για τη θεολογική ερμηνεία και τη σημασία του όρου βλ. Α. Κεσελόπουλου, *Άνθρωπος και φυσικό περιβάλλον. Σπουδή στον Άγιο Συμεών το Νέο Θεολόγο*, Αθήνα 1989, σσ. 194-206.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΥΡΟΤΕΧΝΟΥΡΓΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΧΘΕΣ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

...ΤΟ πρώτο λάθος είναι και το τελευταίο

Δεν χρειάζεται να αναλύσει κανείς το όνομα πυροτεχνουργός (ονομασία στην διεθνή ορολογία: Explosive Ordnance Disposal, E.O.D). Με την πρώτη σκέψη μας έρχεται στο μυαλό κάτι το επικίνδυνο, μια έννοια που βρίσκεται μεταξύ ζωής και θανάτου.

Από την εποχή του Βυζαντίου ο ρόλος του πυροτεχνουργού ήταν καθοριστικός, καθόσον πριν από κάθε Μάχη ήταν αυτός που προετοίμαζε το "Υγρό Πυρ". Στα μεταγενέστερα χρόνια και μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, με τα χιλιάδες μη εκραγέντα πυρομαχικά (Γερμανικής, Ιταλικής και Αγγλικής προέλευσης), η σύσταση και η χρήση ομάδων πυροτεχνουργών, από τον Ε.Σ, έγινε επιτακτική ανάγκη σαν αναπόσπαστο κομμάτι των επιχειρήσεων.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα με το πέρας του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ήταν, εκτός των άλλων μη εκραγέν-

των πυρομαχικών, οι Αγγλικές και Γερμανικές Βόμβες αεροπορίας γνωστές στη Διεθνή ορολογία ως "UXB". Το ποσοστό θυμάτων κατά την ανεύρεσή τους ήταν υψηλό, τόσο μεταξύ των πολιτών που μη έχοντας την απαραίτητη γνώση μετακινούσαν και περιεργάζονταν αυτές τις βόμβες, όσο και των πυροτεχνουργών που προσπαθούσαν να τις εξουδετερώσουν, και έτσι η ανάγκη για την εξειδικευμένη κατάρτιση έγινε σύντομα προφανής. Το πρόβλημα της εξουδετέρωσης αντιμετωπίστηκε στην αρχή με την επί τόπου

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:

Ανθοστής (ΑΠΤ) Παναγιώτης Καρτάλος

Βλήμα πυροβολικού το οποίο δεν έχει εκραγεί, βρίσκεται πλησίον κατοικημένης περιοχής και εξουδετερώνεται από τον πυροτεχνουργό με τεχνική "LOW ORDER"

Βλήμα πυροβολικού 155mm το οποίο δεν έχει εκραγεί, εξουδετερώνεται από τον πυροτεχνουργό με τεχνική "LOW ORDER"

έκρηξη της βόμβας, αλλά με τα γνωστά σεόλους καταστρεπτικά αποτελέσματα. Στη συνέχεια και μετά από εξειδικευμένη εκπαίδευση από τον ήδη έμπειρο Αγγλικό Στρατό, οι βόμβες αυτές αφού πρώτα εξουδετερώνονταν (αφαίρεση ή αφοπλισμός των πυροσωλήνων με ειδική μέθοδο), μεταφέρονταν ύστερα σε ασφαλή περιοχή για να καταστραφούν με ασφάλεια (διαδικασία που γίνεται μέχρι και σήμερα, αν φυσικά οι συνθήκες το επιτρέπουν).

Δεδομένου ότι ο τρόπος της δουλειάς έγινε και τρόπος ζωής του, ο πυροτεχνουργός πριν από κάθε αποστολή ξέρει πολύ καλά πού πηγαίνει, όπως πολύ καλά ξέρει, ότι την ώρα της επέμβασης είναι μόνος, με το χρόνο, τον κίνδυνο και τον Θεό. Το μόνο πράγμα που δεν πρέπει να σκέφτεται τη στιγμή της εξουδετέρωσης είναι η οικογένειά του, πρέπει να είναι απόλυτα συγκεντρωμένος γνωρίζοντας ότι πρέπει να τελειώσει τη "δουλειά" ή τη "μάχη" για τη ζωή του, με ασφάλεια.

Είναι γνωστή από παλαιότερα η άποψη πως οι στρατιώτες που πάνε στη μάχη για να πεθάνουν, δεν κάνουν

για στρατιώτες. Γι' αυτό το λόγο επιλέγονται σαν πυροτεχνουργοί άτομα που διακατέχονται από μία ισχυρότατη δύναμη επιβολής και επιβίωσης. Σ αυτό το γεμάτο ιδιαιτερότητες επάγγελμα, δεν μπορεί να έχουν θέση μοιρολατρικές, υποχωρητικές και διστακτικές προσωπικότητες, συνεπώς όσοι έχουν έντονα και μόνιμα οικογενειακά προβλήματα ή τραυματικές εμπειρίες, που προδικάζουν έναν εσωτερικό φοβισμένο κόσμο, αποκλείονται.

Σε μία τέτοια επιλογή επαγγέλματος θα πρέπει κανείς να είναι ξεκάθαρος και αποφασισμένος για τις αξίες που θα διέπουν στο μέλλον τη ζωή του. Πρέπει να είναι αποφασισμένος να εργαστεί σκληρά για να μάθει, να επιβιώσει, να διακριθεί και να διακινδυνεύει κάθε ανύποπτη στιγμή, για να προσφέρει αυτό που μόνο λίγοι μπορούν.

Σήμερα οι πυροτεχνουργοί του Στρατού Ξηράς διακρίνονται από το ειδικό διακριτικό, το οποίο φέρεται στη στολή και καθιερώθηκε από το έτος 2007. Στο σήμα απεικονίζονται: ο πύραυλος (σύγχρονα πυρομαχικά),

η ασπίδα (μέτρα ασφαλείας που λαμβάνονται κατά την εξουδετέρωση), οι κεραυνοί (την ελεγχόμενη έκρηξη) και οι δάφνες (επιτυχία της αποστολής).

Η κύρια αποστολή που ανατίθεται στους πυροτεχνουργούς είναι η εξουδετέρωση - καταστροφή κάθε είδους Εκρηκτικού Μηχανισμού, και είναι αποστολή και καθήκον ΜΟΝΟ του εξειδι-

κευμένου προσωπικού, που κατέχει την ειδικότητα του Πυροτεχνουργού και την αποκτά μέσω του Σώματος Υλικού Πολέμου.

Πρόκειται για μία ειδικότητα, που εκτός από τυπικά προσόντα απαιτεί και ουσιαστικά. Εκτός από την επίπονη και μακρά εκπαίδευση που πρέπει να υποστεί ένας πυροτεχνουργός, πρέπει να διακρίνεται για τη συγκροτημένη και ισορροπημένη ψυχοδιανοητική του κατάσταση και για τη δύναμη να επιβάλλεται στον εαυτό του. Είναι πρόδηλο πως η επιλογή αυτού του επαγγέλματος δεν μπορεί να είναι απόρροια της τύχης.

Κανείς πυροτεχνουργός στον κόσμο δεν είναι και δεν παραμένει πυροτεχνουργός παρά τη θέλησή του. Αντίθετα μάλιστα, η κατά διαδοχικά στάδια επιλογή του σε κάθε επίπεδο, νοητικό, ψυχολογικό, σωματικό, υποδηλώνει

πως δεν είναι όλοι κατάλληλοι γι' αυτή την αποστολή, και για το λόγο αυτό, έχει καθιερωθεί πρόγραμμα αξιολόγησης από το ΓΕΣ/ΔΥΠ κάθε 3 χρόνια, ώστε ο κάθε πυροτεχνουργός να είναι ικανός ανά πάσα στιγμή να μπορεί να αντεπεξέλθει σε κάθε περιστατικό.

Οι αποστολές που εκτελούν οι Πυροτεχνουργοί του Σώματος Υλικού Πολέμου, στα πλαίσια της ειδικότητάς τους είναι οι παρακάτω:

✓ Η εξουδετέρωση - καταστροφή των πάσης φύσεως εγκατεσπαρμένων - εγκαταλελειμμένων πυρομαχικών (βλήματα παντός είδους, κατάλοιπα διαφόρων πολέμων, νάρκες ξηράς, βόμβες αεροπορίας, καθώς και πυρομαχικά Ναυτικού, όπως νάρκες θαλάσσης, τορπίλες, βόμβες βυθού, τα οποία έχουν ξεβραστεί στην ξηρά).

✓ Έρευνα, εξουδετέρωση και καταστροφή Αυτοσχεδίων Εκρηκτικών Μηχανισμών (ΑΕΜ). Οι πυροτεχνουργοί του Στρατού Ξηράς από το έτος 1995 έχουν αποδεσμευτεί από τα καθήκοντα

Στη σύνθετη σύγχρονη πραγματικότητα, ο πυροτεχνουργός αποτελεί έναν συχνά αφανή ήρωα. Σε τοπικό αλλά και διεθνές πλαίσιο, ο κλάδος καλείται να παράσχει υψηλού επιπέδου υπηρεσίες σ' ένα πεδίο με συνεχώς αυξανόμενες απαιτήσεις, έχοντας πλήρη συνείδηση του γεγονότος ότι το πρώτο λάθος είναι και το τελευταίο.

της εξουδετέρωσης - καταστροφής ΑΕΜ και ο ρόλος τους έχει επικεντρωθεί στην εξουδετέρωση - καταστροφή ΑΕΜ εντός Στρατιωτικών περιοχών, σε επιχειρήσεις και ειρηνευτικές αποστολές, παγιδευμένων πυρομαχικών (εντός και εκτός κατοικημένων περιοχών).

✓ Επέμβαση, αφόπλιση, εξουδετέρωση και καταστροφή των ειδικών πυρομαχικών (πυραύλων και κατευθυνόμενων βλημάτων), τα οποία απέτυχαν στην πυροδότηση.

✓ Επέμβαση, αφόπλιση, εξουδετέρωση και καταστροφή χημικών πυρομαχικών.

✓ Καταστροφή όλων των μη εκραγόντων πυρομαχικών μεγάλου διαμέτρηματος στα πεδία Βολών και Ασκήσεων.

✓ Παραλαβή, εναποθήκευση, συντήρηση, ανασκευή καθώς και λειτουργικό έλεγχο όλων των πυρομαχικών του Στρατού Ξηράς, για τη σωστή συντήρηση και αύξηση του ορίου ζωής και λειτουργίας των.

Για να φέρουν σε πέρας τις αποστολές τους, οι πυροτεχνουργοί χρησιμοποιούν κάθε προσφερόμενο από την τεχνολογία μέσο και υλικό, καθώς και κάθε νέο τρόπο εξουδετέρωσης προκειμένου να εξαλειφτεί ο άμεσος κίνδυνος και να υπάρξουν, σε περίπτωση έκρηξης, όσον το δυνατόν λιγότερες απώλειες.

Το δυσκολότερο σημείο κατά τις εξουδετερώσεις έγκειται στο γεγονός, ότι σε κάθε περίπτωση ο πυροτεχνουργός πρέπει να σκέπτεται και να λειτουργεί αντίστροφα από τον τρόπο λειτουργίας του κάθε πυρομαχικού ή των Αυτοσχέδιων πυρομαχικών. Από την αντίστροφη αυτή κατεύθυνση σκέψης, ο πυροτεχνουργός μαθαίνει να αντιμετωπίζει τα εκρηκτικά σαν εχθρό,

Εξουδετέρωση παγιδευμένου βλήματος 155mm, με τεχνική "LOW Order"

σαν ένα εν δυνάμει κίνδυνο, που μπορεί από λεπτό σε λεπτό να επιτεθεί και η τέχνη αυτή διαδίδεται και διδάσκεται μέσα σ ένα στενό κύκλο μυημένων ατόμων και εξειδικευμένων εκπαιδεύσεων, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

Εκτός των άλλων ειδικών υλικών που χρησιμοποιούνται για τις εξουδετερώσεις το κυριότερο από όλα είναι η ειδική στολή προστασίας, που σκοπό έχει να προστατέψει τον πυροτεχνουργό από τις συνέπειες της έκρηξης. Είναι κατασκευασμένη από ειδική αραμιδική ίνα (Υλικό κατασκευής των Kevlar) και

αλεξίσφαιρες πλάκες που προστατεύουν τον πυροτεχνουργό από τα θραύσματα που εκτοξεύονται από την έκρηξη. Δεν παρέχει όμως ικανοποιητική προστασία από το εκρηκτικό κύμα, γιατί αν και ζυγίζει 30 περίπου κιλά, δεν μπορεί να αποκλείσει πλήρως τις υψηλές πιέσεις που αναπτύσσονται στο κέντρο της έκρηξης, οι οποίες είναι εύκολο να προσβάλλουν τα ευαίσθητα όργανα και τα αγγεία του ανθρώπινου οργανισμού και να προκαλέσουν το θάνατό του. Εκτός της συμβατικής αντιβομβικής στολής, χρησιμοποιείται επίσης και η ειδική στολή χημικών πυρομαχικών.

Παράλληλα, ο ρόλος και το έργο του δεν περιορίζεται μόνο στην ανεύρεση, καταστροφή και στην εξουδετέρωση ανευρεθέντων και παγιδευμένων πυρομαχικών, αλλά έχει επωμιστεί επι-

πλέον την παραλαβή, εναποθήκευση, συντήρηση, ανασκευή και τον λειτουργικό έλεγχο όλων των πυρομαχικών του Στρατού Ξηράς.

Για τον λόγο αυτό έχει δημιουργηθεί και λειτουργεί από το έτος 2001 ο 1ος ΚΛΕΕΣΠ (Κινητός Λόχος Ελέγχου και Επιθεώρησης Σύγχρονων Πυρομαχικών), και εδρεύει στις εγκαταστάσεις της 695 ΑΒΠ (Στυλίδα Φθιώτιδας). Η αποστολή του, εκτός των άλλων είναι και η διενέργεια οπτικών και λειτουργικών ελέγχων - επιθεωρήσεων των ειδικών και σύγχρονων πυρομαχικών, με τη χρήση ειδικών φορητών συσκευών, καθώς επίσης και η διενέργεια ειδικών ελέγχων-επιθεωρήσεων και επισκευών στις ειδικές εγκαταστάσεις του Λόχου με τις ειδικές συσκευές και εργαλεία (DEPOT MAINTENANCE).

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται σ' όλο τον κόσμο έξαρση των βομβιστικών επιθέσεων. Από την Ισπανία ως την Ιρλανδία, από τη Μέση Ανατολή ως το Πακιστάν και από την Αμερική ως την Ελλάδα, δεν περνάει μέρα που τα ειδησεογραφικά πρακτορεία να

Ανεξάρτητα από τους λόγους που υποκινούν τους βομβιστές και ανεξάρτητα από τους σκοπούς στους οποίους αποβλέπουν, οι βόμβες υπάρχουν, και θα συνεχίσουν να εκρήγνυνται μέχρις ότου οι άνθρωποι καταλάβουν πως τα προβλήματα δε λύνονται με τη βία, και μέχρις ότου οι κατασκευαστές βομβών αντιληφθούν ότι το μόνο που δεν μπορούν να προβλέψουν είναι τα αποτελέσματα που θα φέρει η έκρηξη που προετοιμάζουν.

μη μεταδώσουν την είδηση κάποιας έκρηξης, που συνήθως ακολουθείται από ανθρώπινα θύματα και σημαντικές υλικές ζημιές. Δε θεωρείται σκόπιμο να αναλυθούν τα αίτια που προκαλούν τις βομβιστικές επιθέσεις. Όχι βέβαια γιατί τα αγνοούμε, αλλά γιατί αποτελούν ένα άλλο αντικείμενο με το οποίο καταπιάνονται αρκετοί επιστήμονες και αναλυτές. Για τους πυροτεχνουργούς υπάρχει μία ηχηρή πραγματικότητα και αυτή δεν είναι τίποτα άλλο από τη βόμβα με τον κίνδυνο που συνεπάγεται, είτε αυτή είναι κάποιο παγιδευμένο πυρομαχικό, είτε είναι ένας αυτοσχέδιος εκρηκτικός μηχανισμός.

Ανεξάρτητα από τους λόγους που υποκινούν τους βομβιστές και ανεξάρτητα από τους σκοπούς στους οποίους αποβλέπουν (πολιτική ή εδαφική αυτονομία, αντεκδίκηση ή απλή αγανάκτηση), οι βόμβες υπάρχουν, και θα συνεχίσουν να εκρήγνυνται μέχρις ότου οι άνθρωποι καταλάβουν πως τα προβλήματα δε λύνονται με τη

βία, και μέχρις ότου οι κατασκευαστές βομβών αντιληφθούν ότι το μόνο που δεν μπορούν να προβλέψουν είναι τα αποτελέσματα που θα φέρει η έκρηξη που προετοιμάζουν.

Οι πυροτεχνουργοί του Στρατού Ξηράς από το έτος 1995 έχουν αποδεσμευτεί από τα καθήκοντα της εξουδετέρωσης - καταστροφής ΑΕΜ (Αυτοσχεδίων Εκρηκτικών Μηχανισμών) και ο ρόλος τους έχει επικεντρωθεί στην εξουδετέρωση-καταστροφή ΑΕΜ μόνο εντός Στρατιωτικών περιοχών, σε επιχειρήσεις και ειρηνευτικές αποστολές, παγιδευμένων πυρομαχικών (εντός και εκτός κατοικημένων περιοχών), εγκατεσπαρμένων πυρομαχικών (απομεινάρια πολέμων) και μη εκραγέντων κατά τις εκπαιδευτικές βολές αλλά και κατά την προέλαση σε περίοδο επιχειρήσεων.

Ιδιαίτερα πρέπει να αναφερθεί η μεγάλη προσφορά των 25 πυροτεχνουργών

Έλεγχος λειτουργικότητας πυραύλων

γών του Στρατού Ξηράς (Σώματος Υλικού Πολέμου), κατά την περίοδο των Ο.Α 2004. Οπότε, όλες οι ομάδες πυροτεχνουργών σε συνεργασία με τις αντίστοιχες ομάδες της Ελληνικής Αστυνομίας, εγγυήθηκαν και εξασφάλισαν, με συνεχή επαγρύπνηση και με αμείωτο πνεύμα υπευθυνότητας, την ασφάλεια των αθλητών και των πολιτών.

Η προσφορά των πυροτεχνουργών αποφέρει στην υπηρεσία σημαντικό επιχειρησιακό και οικονομικό όφελος, ενώ επιπρόσθετα προωθεί το κοινωνικό έργο του ΓΕΣ, με την αρωγή σε περιπτώσεις ανεύρεσης, εξουδετέρωσης και καταστροφής εγκατεσπαρμένων πυρομαχικών εντός και εκτός κατοικη-

μένων περιοχών, με την αποδέσμευση ιδιωτικών και Δημόσιων χώρων και αυξάνοντας την αίσθηση εμπιστοσύνης του Ελληνικού Λαού προς τις Ένοπλες Δυνάμεις.

Δεν πρέπει να παραληφθεί να αναφερθεί το τραγικό γεγονός ότι, μέσα από αυτή την σκληρή, επικίνδυνη και ανθυγιεινή εργασία του πυροτεχνουργού, έχουν καταγραφεί τα τελευταία 35 χρόνια, 5 θάνατοι και 17 τραυματισμοί.

Τέλος, από το διακριτικό μας και από τον τρόπο που έχουμε επιλέξει να ζούμε, είμαστε άνθρωποι ασυνήθιστοι και η καθημερινότητά μας, αυτό που βιώνουμε σε κάθε εξουδετέρωση - επέμβαση, γίνεται σκηνή που πολλοί νομίζουν ότι είναι

Επιθεώρηση για τον λειτουργικό έλεγχο των ρουκετών 122mm (RM-70)

βγαλμένη μέσα από ταινία του Hollywood. Ζούμε και εργαζόμαστε σε έναν κόσμο, όπου η διαταραχή ενός διακόπτη, εισάγει άμεσα στους οργανισμούς μας αδρεναλίνη για το επόμενο δευτερόλεπτο.

Παρέχουμε την ασφάλεια, στην ειρήνη αλλά και κατά τις επιχειρήσεις σε χιλιάδες ανθρώπους που ξέρουν ελάχιστα για μας, διακινδυνεύοντας τις ζωές μας για την εξασφάλιση την καθημερινής τους ασφάλειας.

Η κληρονομιά μας είναι υπερήφανη, και οι ρίζες μας πάνε με τα χρόνια όλο και πιο βαθιά. Τιμούμε τους τραυματίες και τους νεκρούς μας, καθόσον οι ιστορίες του ηρωισμού τους διατηρούν τη μνήμη τους, και οι πράξεις τους υπενθυμίζουν σε μας τους νεότερους ποιοί είμαστε, αλλά και το χρέος που έχουμε

απέναντί τους, καθώς κοιτάζουμε προς το μέλλον χωρίς να ξεχνάμε ποτέ ότι **το πρώτο λάθος είναι και το τελευταίο.**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ☞ Κανονισμός επιθεωρήσεως πυρομαχικών TM-9-1904.
- ☞ Εναποθήκευση και συντήρηση πυρομαχικών εν ειρήνη TE 34-205.
- ☞ Οδηγίες καταστροφής εκρηκτικών υλών και πυρομαχικών TE 34-207.
- ☞ Αναγνώριση και εξουδετέρωση μη εκραγέντων πυρομαχικών TE 34-215.
- ☞ Οργάνωση και λειτουργία Μονάδων Υλικού Πολέμου TE 34-10.
- ☞ Κανονισμός εξουδετέρωσης-καταστροφής πυρομαχικών δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου "ΑΕODP-1".
- ☞ Ιστορία των Γερμανικών πυρομαχικών TM 9-1985-2.
- ☞ Διαδικασίες εξουδετέρωσης Αγγλικών πυρομαχικών TM 0802FR/MEC.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- ☞ http://www.hard_eod.com/
- ☞ http://simelasgr.blogspot.com/2007/02/blog-post_24.html
- ☞ <http://www.philelefttheros.com/main/main.asp?gid=493&id=489154>
- ☞ <http://www.politis.com.cy/cgi-bin/hweb?-A=717185&-V=articles&-p>
- ☞ <http://www.parliament.gr/ergasies/showfile.asp?file=Es001117.txt>
- ☞ <http://www.politis-thrakis.gr/>
- ☞ <http://www.ydt.gr/>
- ☞ <http://www.mani.org.gr/>

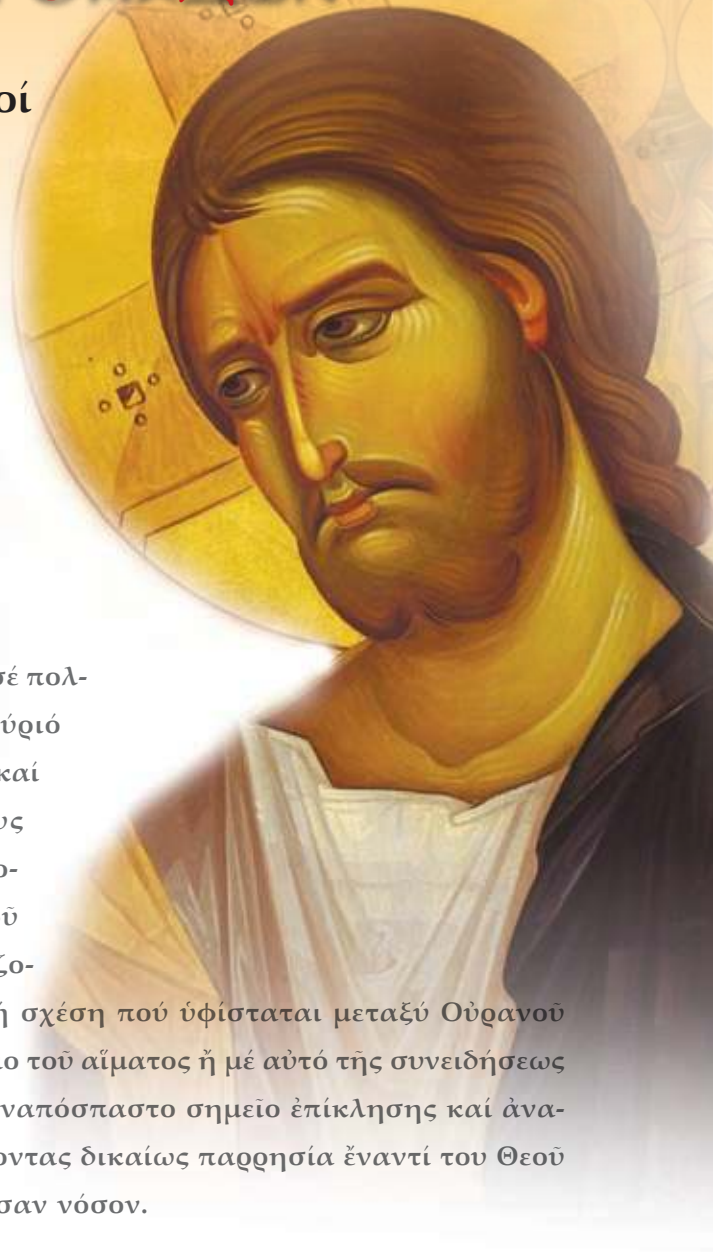
ΟΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΣ ΑΓΙΟΙ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

...καί Πῶς Αὐτοί
Καθιερώθηκαν

ΚΕΙΜΕΝΟ:

Πρωτοπρεσβύτερος Παναγιώτης
Χ. Γιαννακόπουλος
Ἐφημέριος Ι. Ν. Ζωοδόχου Πηγῆς
Μελισσίων

Οἱ Ἅγιοι μέ τό βίο τους καί τό σέ πολ-
λές περιπτώσεις φρικτό μαρτύριό
τους ἐπισφράγισαν τήν πίστη καί
τήν ἀμέριστη ἀφοσίωσή τους
στό Θεό. Ἡ ἀγιοσύνη τους ὑπο-
δηλώνει τό μεγαλεῖο του Θεοῦ
καί τήν οὐράνια δόξα, ἐκφράζο-
ντας περίτρανα τή διαλεκτική σχέση πού ὑφίσταται μεταξύ Οὐρανοῦ
καί Γῆς. Οἱ Ἅγιοι μέ τό μαρτύριο τοῦ αἵματος ἤ μέ αὐτό τῆς συνειδήσεως
σήμερα ἀποτελοῦν γιά ἐμᾶς ἀναπόσπαστο σημεῖο ἐπίκλησης καί ἀνα-
φορᾶς στίς προσευχές μας, ἔχοντας δικαίως παρηγορία ἔναντί του Θεοῦ
διά πᾶν ἔργον ἀγαθόν καί πάσαν νόσον.

Ο Άγιος πού ανακηρύχθηκε πρόσφατα από τήν Ίερά Σύνοδο τής χώρας μας καί τό Οίκουμενικό Πατριαρχείο εἶναι ὁ «Μέγας Διδάσκαλος τοῦ Γένους» Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, μέ τό ὑπ' ἀριθ. 260/20/4/61 πρωτόκολλο. Ὁ Άγιος Κοσμάς ἐκοιμήθη στίς 24 Αὐγούστου 1779 ἔχοντας διάγει ἕναν ἐνάρετο βίο καί ἔχοντας ἰδρύσει περίπου 200 σχολεῖα. Βασιζόμενος στήν πεποίθησή του ὅτι «ἀνοίγοντας ἕνα σχολεῖο κλείνει μία φυλακή», συνέβαλε τά μέγιστα στήν Ἐθνική ἀνάταση τοῦ Γένους, τόσο στό χωρο τῆς παιδείας ὅσο καί τῆς Ἐκκλησίας.

Ὡστόσο πληθώρα ἀπλῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι μαρτύρησαν ὑπέρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ δικαίως ἀγιοποιήθηκαν ἀποδεικνύοντας τή δύναμη πού ἔχει ἡ Θεία Χάρις, νά χρίσει Άγιο ἕναν ἀπλό, ἐνάρετο καί εὐσεβῆ ἄνθρωπο. Σέ ἀρκετές περιπτώσεις ἀγιοποιήθηκαν ἀμαρτωλοὶ ἄνθρωποι, πράγμα πού ἀποδεικνύει ὅτι τό Βασίλειο τοῦ Θεοῦ ὑποδέχεται μέ ἀγάπη ὅσους λοξοδρόμησαν, ἐπιβραβεύοντας αὐτούς μέ τήν ἀγιοσύνη καί βγάζοντάς τους ἀπό τήν ἀθλιότητα καί τήν ἠθική σήψη πού τούς χαρακτήριζε πρότερα.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουμε πολλούς εἰλικρινεῖς καί γνήσιους ἀνθρώπους πού πρεσβεύουν γιά ἐμᾶς καί μᾶς δίδουν κουράγιο καί δύναμη νά ἀντιμετωπίζουμε τούς κινδύνους τῆς ζωῆς. Ἀνθρώπους μεγάλου πνευματικοῦ ἀναστήματος καί ψυχικῆς δύναμης πού ἔζησαν κυρίως στόν τόπο μας καί τόν ἀγάπησαν. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι οἱ Πατέρες, οἱ Μάρτυρες, οἱ Νεομάρτυρες, Ἐθνομάρτυρες, Ὅσιοι καί Ἀσκητές. Ὡς ἀγρυπνοὶ φρουροὶ εἶναι ἔτοιμοι νά ἐπέμβουν ὅποτε καί ὅπου χρειαστεῖ. Αὐτούς τούς Ἁγίους παρακαλοῦμε γιά βοήθεια, εὐχαριστοῦμε, δοξολογοῦμε καί τιμοῦμε. Ἀπό τόν Άγιο Φανούριο, πού τοῦ ζητοῦμε νά μᾶς φανερώσει κάτι ἢ κάποιον/ἄν πού χάσαμε, μέχρι τόν Άγιο Χαράλαμπο, στήν περίπτωση πού παρουσιάσουμε στομαχικές διαταραχές, καί ἀπό τόν Άγιο Νικόλαο, πού τόν παρακαλοῦμε τό καρᾶν νά εἶναι καλοτάξιδο, μέχρι τήν Ἁγία Βαρβάρα, προστάτιδα γιά ὅλες τίς παιδικές ἀρρώστιες. Κάθε τόπος ἔχει τόν δικό του Άγιο προστάτη-πολιούχο, ὅπως ἡ Κεφαλονιά τόν Άγιο Γεράσιμο, ἡ Πάτρα τόν Άγιο Ἀνδρέα, ἡ Θεσσαλονίκη τόν Άγιο Δημήτριο καί τόν Άγιο Γεώργιο, ἡ Κέρκυρα τόν Άγιο Σπυρίδωνα κ.ο.κ. Ὁ κατάλογος εἶναι μακρὺς καί ἡ Ἐκκλησία μᾶς τιμᾶ ξεχωριστά τή μνήμη τοῦ καθενός Ἁγίου.

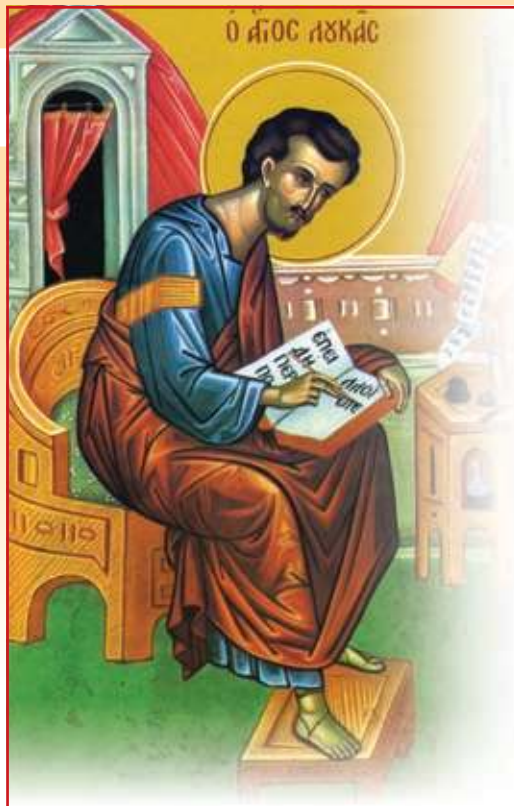
Οἱ Ἁγιοὶ καθιερώθηκαν καί ὡς προστάτες διαφόρων εἰδικότητων καί ἐπαγγελματιῶν, στοὺς ὁποίους ἡ Ἐκκλησία ἔχει προσδώσει τό χρίσμα τοῦ φύλακα - προστάτη. Ἡ ἀναζήτηση τῶν Ἁγίων - προστατῶν τῶν διαφόρων ἐπαγγελματιῶν στό ἀγιολόγιο-ἐορτολόγιο, τόν ἱερό Συναξαριστή καί ἄλλες πηγές ἔχει τίς ρίζες τῆς στό Βυζάντιο, καί γνώρισε ἰδιαίτερη ἀνάπτυξη κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Τό ἀγιολόγιο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας εἶναι τόσο πλούσιο πού βρῆκε γιά καθεμία εἰδικότητα ἕναν προστάτη.

Ὡστόσο, ἐλάχιστοι εἶναι οἱ ἐργαζόμενοι πού γνωρίζουν πραγματικά τόν προστάτη τους, τή ζωή καί τό μαρτύριό του, γεγονότα τά ὁποῖα μνημονεύονται στά συναξάρια, τήν ὑμνογραφία καί τίς διάφορες παραδόσεις τοῦ Ἔθνους μας.

Παρακάτω παρατίθενται στοιχεῖα ἀπό τή ζωή καί τό μαρτύριο τοῦ καθενός Ἁγίου-προστάτη ἕκαστου ἐπαγγέλματος, κατά ἀλφαβητικῆ σειρά.

➔ **Αγιογράφων και Ζωγράφων, ο Ευαγγελιστής Λουκάς**

Ο Ευαγγελιστής Λουκάς, καταγόμενος από την Αντιόχεια της Συρίας, ήταν ιατρός στο επάγγελμα, όμως γνώριζε πολύ καλά και τη ζωγραφική τέχνη. Σέ αυτόν αποδίδονται οι πρώτες εικόνες της Θεοτόκου, εξαιτίας των οποίων καθιερώθηκε προστάτης των αγιογράφων. Αφού επισκέφθηκε τό σπίτι της και πήρε την εύλογια της, ἄγγελος Κυρίου, τοῦ ἔδωσε τρία ξύλα. Τό ένα ἀπό αὐτά παρίστανε τήν Παναγία χωρίς νά ἔχει ἔξαρχῆς δίπλα της τόν Ἰησοῦ Χριστό (I.M. Παναγίας Σουμελά τοῦ Βερμίου). Στό δεύτερο ξύλο χρησιμοποίησε κερι καί μαστίχα καί ἀπεικόνισε τή Μεγαλόχαρη δεξιοκρατοῦσα, δηλαδή μέ τό θεῖο βρέφος δεξιά στήν ἀγκαλιά της (I.M. Μεγάλου Σπηλαίου τῶν Καλαβρῦτων). Στό τρίτο ξύλο χρησιμοποίησε χρυσό καί ἀσήμι, δημιουργώντας μία τρίτη εἰκόνα, τήν τελειότερη ἀπ' ὅλες, ἡ ὁποία ὁμως δέν σώζεται στίς μέρες μας, ἀφού ἐπί αὐτοκράτορα Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου

ρίχτηκε στή θάλασσα γιά νά σωθεῖ ἀπό τή μανία τῶν Εἰκονομάχων. Ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου ἐορτάζεται στίς 18 Ὀκτωβρίου.

➔ **Ἀεροπόρων, οἱ Ἀρχάγγελοι Γαβριήλ καί Μιχαήλ**

Ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριήλ ἦταν αὐτός ὁ ὁποῖος ἀνήγγειλε στήν Παρθένο Μαρία τό χαρμόσυνο γεγονός τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Σωτήρα τοῦ κόσμου. Ὁ δέ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ ἐμφανίσθηκε στόν Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος κατ' ἐντολή τοῦ Θεοῦ ἦταν ἔτοιμος νά θυσιάσει τόν γιό του, Ἰσαάκ. Κατ' ἐπέκταση, καί οἱ δύο εἶναι προστάτες τῆς ἀεροπορίας, τῶν πιλότων, τῶν ἀεροσυνοδῶν καί ὅλων ὄσων

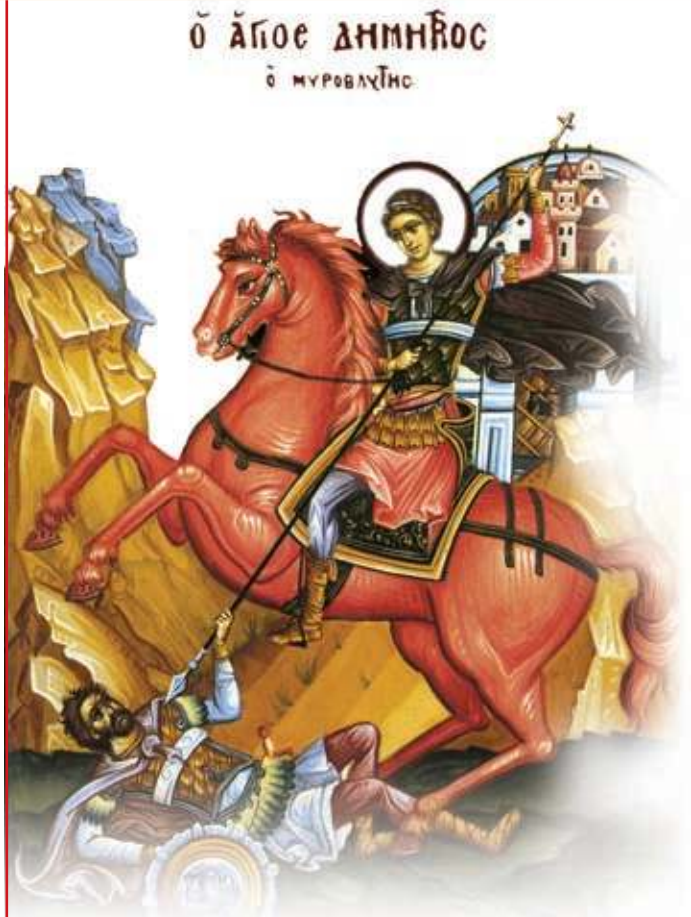

τό ἐπάγγελμά τους σχετίζεται μέ τούς αἰθέρες, καθώς, ὡς Ἀρχηγοί Ἀγγέλων, τούς προστατεύουν μέ τά φτερά τους. Εἰδικότερα, ἔχουν καθιερωθεῖ ἀπό τίς Ἐνοπλες Δυνάμεις ὡς προστάτες τῆς Πολεμικῆς Ἀεροπορίας. Ἡ Σύναξη τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαήλ καί Γαβριήλ καί τῶν λοιπῶν Ἁγίων Ἀσωμάτων καί Οὐρανίων Ἀγγελικῶν Ταγμάτων ἐορτάζεται ἀπό τήν Ἐκκλησία μας στίς 8 Νοεμβρίου.

➔ **Ἀθλητῶν καί Γυμναστῶν, ὁ Ἅγιος Δημήτριος καί ὁ Ἅγιος Νέστορας, καθώς καί ὁ Θαυματοβρύτης Ἅγιος Νεκτάριος, Μητροπολίτης Πενταπόλεως**

Ἐπί αὐτοκράτορα Διοκλητιανού, ὁ μικρόσωμος Νέστορας πῆγε στή φυλακή ὅπου ἦταν κλεισμένος ὁ Μεγαλομάρτυς Δημήτριος καί τόν παρακάλεσε νά τόν βοηθήσει νά μονομαχήσει μέ τόν ὑπερήφανο καί βάρβαρο Λυαῖο, γνωστό παλαιστή τῆς ἐποχῆς. Ὁ Δημήτριος, ὁ ὁποῖος παλαιότερα εἶχε κερδίσει στό στίβο, ἐνδυνάμωσε πνευματικά τόν Νέστορα μέ ἀποτέλεσμα νά νικήσει τόν Λυαῖο στό Στάδιο τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ πράξη αὐτή ἐξόργισε τόσο πολύ τόν αὐτοκράτορα ὥστε διέταξε νά θανατωθοῦν μέ λόγχη καί οἱ δύο Ἅγιοι. Μάλιστα, ἀπό τόν τάφο τοῦ Δημητρίου, τοῦ πολιούχου τῆς Θεσσαλονίκης, ἀναβλύζει μύρο, καί ἔτσι ὁ Ἅγιος φέρει τήν προσωνυμία «Μυροβλύτης». Ἡ μνήμη του τιμᾶται ἀπ' τήν Ἐκκλησία μας στίς 26 Ὀκτωβρίου, τοῦ δέ Ἁγίου Νέστορος στίς 27 Ὀκτωβρίου.

Ὑστερα ἀπό εἰσηγητική πρόταση Ἐπιτροπῆς Καθηγητῶν Φυσικῆς Ἀγωγῆς, σύγχρονος προστάτης τῶν γυμναστῶν ἀνακηρύχθηκε ὁ Θαυματοουργός Ἅγιος Νεκτάριος (1846-1920), Μητροπολίτης Πενταπόλεως, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐκφωνήσει ὡς ἱεροκήρυκας Εὐβοίας στό Γυμναστικό Σύλλογο Κύμης ὁμιλία «Περί Γυμναστικῆς». Μέ βάση τό «ύλο-πνευματικό ὄν», πού εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἐξηγεῖ ὅτι ὅταν τό σῶμα πάσχει, ὅλος ὁ ἄνθρωπος πάσχει, κι ἐπειδή πολλοί παράγοντες ἐπιβουλεύονται τήν υἰεῖα τῆς

ψυχής καί τοῦ σώματος, «ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νά προνοήσει ὑπέρ τῆς ἐνισχύσεως ἀμφοτέρων». Διότι τό σῶμα πού ἔχει εὐεξία ὑπηρετεῖ τήν ψυχή πρόθυμα καί ἀκούραστα, ἡ δέ ψυχή ὅταν σωφρονίζεται καί ὑγιαίνει, χειρίζεται καί τίς δυνάμεις τοῦ σώματος μέ σωφροσύνη.

Υπήρξε ὄντως ὁμῶς καί πρωταθλητής τῆς Εὐαγγελικῆς Ταπεινοφροσύνης καί Πραότητας. Προσεκλήθη στίς 8 Μαρτίου τοῦ 1894 καί ἀνέλαβε τή Διεύθυνση τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ριζαρείου Σχολῆς στήν Ἀθήνα. Διήγε τή ζωή του ἐν προσευχή καί χρηστότητι. Ἐκτός ἀπό τήν ἐνασχόλησή του μέ τή συγγραφή ἱερῶν βιβλίων, δίδασκε συγχρόνως στίς ἀνώτερες τάξεις «Ποιμαντική» καί ἄλλα μαθήματα, καίτοι βεβαρημένος ὑπό τῶν καθηκόντων τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς, ἀπό τήν ὁποία ἀφοῦ παραιτήθηκε τήν ἀνοιξη τοῦ 1908, ἀπεσύρθη στήν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσα Ἱερά Μονή Ἁγίας Τριάδος Αἰγίνης, ὅπου ἐκοιμήθη τό φθινόπωρο τοῦ 1920. Ἡ μνήμη τοῦ ἐορτάζεται στίς 9 Νοεμβρίου.

➔ **Ἀλιέων, οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι**

Στούς Ἁγίους Ἀποστόλους, τούς ψαράδες πού ἔγιναν οἱ θεοκλητοὶ διδάσκαλοι ὅλης τῆς οἰκουμένης, ὁ Ἰησοῦς Χριστός δέν ἔταξε κοσμική ἰσχύ, προβολή, πλοῦτο ἢ τιμές. Ἀλλά τούς ἔκανε σαφές ὅτι τούς προορίζει νά γίνουν ἀλιεῖς ἀνθρώπων: «Δεῦτε ὀπίσω μου καί ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων» (Μάτθ. 4, 19). Ἐπρεπε λοιπόν νά συνεχίσουν τό ἔργο του, σκοπός τοῦ ὁποίου ἦταν νά ἀπολυτρωθεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀπό τήν ἁμαρτία, διά τῆς πίστεως στόν Ἀληθινό Θεό, καί νά ἰδρυθεῖ ἔτσι ἡ Ἐκκλησία, πού εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ πάνω στή γῆ. Ἡ Σύναξη τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων ἐορτάζεται στίς 30 Ἰουνίου.

➔ **Ἀμπελουργῶν καί Γεωργῶν, ὁ Ἅγιος Τρύφων**

Ὁ Ἅγιος Τρύφων γεννήθηκε στή Λάμψακο, παραλιακή πόλη τῆς Φρυγίας καί μαρτύρησε στή

Νίκαια τῆς φρυγικῆς Βιθυνίας, ἐπὶ αὐτοκρατορίας Δεκίου. Ὁ Ἅγιος, πολιοῦχος τῆς Νίκαιας, συνδέεται μὲ τὸ κρασί, καθὼς καταγόταν ἀπὸ μίᾳ περιοχῇ πού ἀποτελοῦσε ἕναν ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἀμπελῶνες τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ θέση τῆς γιορτῆς του ἐπίσης στὸν ἐτήσιο κύκλο ἔπαιξε ρόλο στὴν καθιέρωσή του ὡς προστάτῃ τῶν ἀμπελουργῶν, καθὼς στὶς νεότερες ἀγιογραφίες κρατᾶ κλαδευτήρι, γεγονός πού ὑποδεικνύει τὴν περίοδο τοῦ κλαδέματος τῶν ἀμπελιῶν. Καὶ αὐτὸ εἶναι μίᾳ σημαντικῇ τεχνικῇ ἐργασία πού χρειάζεται πείρα καὶ γνώση, ἀφοῦ καθορίζει τὴν πορεία τῶν ἀμπέλων. Ὁ Ἅγιος γιορτάζει τῇ 1ῃ Φεβρουαρίου.

➔ **Ἀρτοποιῶν καὶ Ζαχαροπλαστῶν, ὁ Ἅγιος Παντελεήμων καὶ ὁ Νεομάρτυς Μιχαήλ ὁ Μαυρουδῆς**

Ὁ Μεγαλομάρτυς «Παντολέων» ὁ Ἰαματικός ἔζησε στὰ χρόνια τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ καταγόταν ἀπὸ τὴ Νικομήδεια. Μαθητῆς τοῦ φημισμένου ἱατροῦ Εὐφρόσυνου καὶ τοῦ διακεκριμένου Ἱερέα Ἐρμόλαου χρησιμοποίησε τίς ἱατρικὲς τοῦ σπουδὲς γιὰ τοὺς ἑκατοντάδες ἀπορους ἀσθενεῖς. Ἦταν αὐτὸς πού ἀπὸ τὴν εὐσπλαχνία του ἔδωσε στὸ λαὸ «ψωμί» μὲ τὴ διάθεση τῆς περιουσίας του καὶ μὲ μόνῃ τὴν προσευχὴ του. Θεράπευσε πολλοὺς, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ἕναν τυφλό, ὁ ὁποῖος

ὁμως ἐγινε ἡ ἀφορμὴ νὰ συλληφθεῖ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα. Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ μαρτυρικὸ του τέλος διὰ ἀποκεφαλισμοῦ, ἀκούσθηκε ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ ἀπ' τὸν οὐρανὸ, πού τοῦ ἔδωσε τὸ ὄνομα Παντελεήμων, σύμβολο Ἁγίου πού ὅλους τοὺς βοηθᾷ καὶ τοὺς ἐλεεῖ, ἀκόμη καὶ τοὺς ἐχθροὺς του. Στὶς 27 Ἰουλίου πού εορτάζεται ἡ μνήμη του, οἱ φοῦρνοι παραμένουν κλειστοί.

Ὡς προστάτῃς τῶν ζαχαροπλαστῶν ἔχει γίνει γνωστός καὶ ὁ Νεομάρτυς Μιχαήλ Μαυρουδῆς (16ος αἰ.), ὁ ὁποῖος καταγόταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Γρανίτσα Ἀγράφων. Στὴ Θεσσαλονίκη, ἐξάσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀρτοποιοῦ, ὅλα δὲ τὰ χρήματά του τὰ διαμοίραζε στοὺς φτωχοὺς καὶ ἀδύναμους ἀδελφούς του. Ὅταν προσπάθησε νὰ κατηγήσει ἕνα τουρκόπουλο στὴ Χριστιανικὴ πίστι, ἐκεῖνο τὸν κατήγγειλε

καί ὁ Μιχαήλ ὀδηγήθηκε βίαια στό ἀνακριτήριο, ὅπου καί ἐκεῖ προσπάθησε νά προσηλυτίσει τούς δικαστές του. Τελικά, καταδικάστηκε σέ θάνατο καί τόν ἔκαψαν ζωντανό στή Θεσσαλονίκη. Ἡ μνήμη τοῦ ἐορτάζεται στίς 10 Μαρτίου.

➔ **Ἀρωματοπωλῶν, ἡ Ἁγία Μαρία ἡ Μαγδαληνή**

Ἡ Ἁγία Μαρία ἡ Μαγδαληνή, ἡ Μυροφόρος καί Ἰσαπόστολος, καταγόταν ἀπό τά Μάγδαλα, πόλη στά δυτικά της Γαλιλαίας. Ὁ Κύριος τήν ἀπάλλαξε ὀριστικά ἀπό τά ἑπτὰ δαιμόνια πού τήν ἐνοχλοῦσαν, καί αὐτή, θέλοντας νά δείξει τήν εὐγνωμοσύνη της, ἀφοσιώθηκε μέ ιδιαίτερο ζήλο στήν ὑπηρεσία του. Ἐρχόμενη στόν τάφο τοῦ Ἰησοῦ γιά νά τόν ἀλείψει μέ ἀρώματα, τῆς παρουσιάστηκε ἀναστημένος, καί αὐτή ἔτρεξε νά τοῦ φιλήσει τά πόδια. Ἐκεῖνος ὁμως τῆς εἶπε «μή μου ἄπτου, οὐπω γάρ ἀνέβηκα πρὸς τόν Πατέρα μου», δηλ. μή μέ ἀγγίζεις, γιατί ἀκόμη δέν ἀνέβηκα στόν Πατέρα μου (Ἰωάν. 20, 17). Μετά τήν κάθοδο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ Μαρία ἐξακολούθησε νά διακονεῖ στήν πρώτη Χριστιανική Ἐκκλησία τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐνῶ πρὶν πεθάνει πῆγε στήν Ἔφεσο, κοντά στόν Ἅγιο Ἰωάννη τόν Θεολόγο. Ἡ μνήμη τῆς ἐορτάζεται στίς 22 Ἰουλίου.

➔ **Ἀστυνομίας καί Σωμάτων Ἀσφαλείας, ἡ Ἁγία Εἰρήνη**

Μεγάλο παράδειγμα πίστες στόν Ἐναν καί Ἀληθινό Θεό ἀποτελεῖ ἡ Μεγαλομάρτυς Ἁγία Εἰρήνη. Γεννημένη στήν πόλη Μαγεδῶν τῆς Περσίας, ἄρχισε ἀπό ἕξι χρονῶν τή γραμματική της ἐκπαίδευση, σ' ἕναν ἀπό τούς πιό σοφοὺς διδασκάλους τῆς ἐποχῆς της, τόν Ἀπελλιανό. Ὁ ἴδιος ὁ πατέρας της τήν ἔβαλε στά πόδια ἀγρίου ἀλόγου, γιά νά τή σκοτώσει ἐπειδή ἔγινε Χριστιανή, ἀλλά τό ἄλογο στράφηκε ἐναντίον του καί σκότωσε αὐτόν. Ἡ Εἰρήνη προσευχήθηκε, καί ὁ πατέρας της σηκώθηκε ζωντανός, μέ ἀποτέλεσμα νά βαπτιστοῦν ὅλοι στήν οἰκογένειά της Χριστιανοί. Τήν Ἁγία ἐκεῖνη πού τιμωρήθηκε σκληρά καί βάνουσα, λόγω τῆς πίστες της, τό Ἀστυνομικό Σῶμα καθιέρωσε προ-

στάτιδά του και την επικαλείται κάθε φορά που βασική του αποστολή είναι η διαμόρφωση συνθηκών ειρήνης και κοινωνικής γαλήνης, ή διασφάλιση και διατήρηση της έννομης τάξης και η πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας. Η Εκκλησία μας τιμά τη μνήμη της στις 5 Μαΐου.

Ευρύτερα γνωστός, όμως, προστάτης του Αστυνομικού Σώματος της Ελλάδος είναι ο Μεγαλομάρτυς Άγιος Αρτέμιος. Ζώντας τον 4ο αϊ. μ.Χ., εργάστηκε με πάθος για την ειρήνη, την ευνομία, την ελευθερία και την ασφάλεια των πολιτών, μέχρι που διορίστηκε και Ανώτερος Διοικητής σε διάφορες περιοχές του Βυζαντίου. Ο Ίουλιανός ο Παραβάτης, ο οποίος θέλησε να καταργήσει με τη βία τη Χριστιανική πίστη, τον καθαίρεσε από το αξίωμα αυτό και τον οδήγησε σε μαρτυρικό θάνατο. Με αυτήν ακριβώς τη στάση ζωής και με τό αίμα του ο Άγιος Αρτέμιος επισφράγισε με συνέπεια την πίστη στο καθήκον και την αποστολή του, αποτελώντας σήμερα τό πρότυπο για κάθε Αστυνομικό. Η μνήμη του εορτάζεται στις 20 Οκτωβρίου.

➔ Βιβλιοπωλῶν και Βιβλιοθηκονόμων, ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Μέγας Φώτιος

Ο Μέγας Φώτιος (820-891), μία από τις μεγαλύτερες και λαμπρότερες μορφές της εκκλησιαστικής και της παγκόσμιας Ιστορίας και των Γραμμάτων, υπήρξε δημιουργός της περίφημης Μυριόβιβλου, χάριν της οποίας θεωρήθηκε προστάτης των βιβλιοπωλῶν. Διέπρεψε σε ανώτατα πολιτικά αξιώματα, όταν όμως ο Πατριάρχης Ίγνάτιος απομακρύνθηκε από τον θρόνο του με βίαιο τρόπο, ο Φώτιος αποτέλεσε τη μόνη ελπίδα διεξόδου της Εκκλησίας από την κρίση. Μέσα σε έξι μόλις ημέρες πήρε όλους τους βαθμούς της Ίεροσύνης και έγινε Πατριάρχης. Για την όλη του παρουσία εκλήθη «Μέγας», ή δέ εορτή του είναι στις 6 Φεβρουαρίου.

➔ Βοσκῶν, ὁ Άγιος Σώζων

Βοσκός στο επάγγελμα, ο Έθνικός αρχικά Ταράσιος, όταν βαπτίστηκε Χριστιανός, ονομάστηκε Σώζων. Προσπαθούσε να μιμηθεί την ήμερη κατάσταση των προβάτων, που θαύμαζε πολύ, παρότι οί άλλοι βοσκοί τον ενοχλούσαν και τον άδικούσαν διαρκώς. Ζώντας στα τέλη του 3ου αιώνα μ.Χ., έσπασε ένα ειδωλολατρικό χρυσό άγαλμα, τό πούλησε, και τά έσοδά του, τά μοίρασε στους φτωχούς. Ο έπαρχος Μαξιμιανός τον βασάνισε φρικτά και τον έριξε στη φωτιά, όπου ο πρᾶος και ζηλωτής βοσκός απήλθε προς τον Κύριο. Η μνήμη του εορτάζεται στις 7 Σεπτεμβρίου.

➔ Βουλευτῶν, ὁ Άγιος Ίερόθεος και ὁ Άγιος Ίωσήφ ὁ από Ἀριμαθαίας

Ο Οὐρανοβάμων και Ίεροφάντης Άγιος Ίερόθεος, ὁ σοφός και εὐκλεής αυτός πρώτος ιεράρχης της Αποστολικής Εκκλησίας των Αθηνῶν, γεννήθηκε στην

περιώνυμη πόλη τῶν Ἀθηνῶν ἀπό ἐπιφανῆ οἰκογένεια, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ αὐτοκράτορα Αὐγούστου. Σύμφωνα μέ τήν παράδοση, ὑπῆρξε ἕνας ἀπό τούς ἐννέα βουλευτές πού ἀποτελοῦσαν τή Γερουσία τοῦ Ἀρείου Πάγου, πού τήν ἐποχή ἐκείνη ἦταν τό Ἀνώτατο Δικαστήριο. Ἡ φλογερή του πίστη καί ὁ ἔνθεος ζήλος του τόν ἀνέδειξαν σέ ἔνθερμο μυσταγωγό τῆς Χριστιανικῆς ἀλήθειας καί τῶν σωτήριων διδαγμάτων αὐτῆς, ἀφοῦ ὑπῆρξε ὁ σοφός διδάσκαλος καί πνευματικός καθοδηγητής δύο ἐπιφανῶν Ἀθηναίων ἀνδρῶν, τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου καί τοῦ Ἁγίου Ἀριστείδου. Ἐκοιμήθη ἐν εἰρήνῃ σέ βαθύτατα γηρατιά κατὰ τό τελευταῖο τέταρτο του 1ου αἰ. μ.Χ. Ἡ ἀγία του ψυχὴ μετέβη στόν ἀγωνοθέτη Κύριο καί ἔλαβε τόν ἀμάραντο στέφανο τῆς ἀγιότητος καί τῆς δικαιοσύνης, γιά νά πρεσβεύει ἀκατάπαυστα στόν Πανάγαθο Θεό γιά τήν ψυχική σωτηρία ὅλων μας. Ἡ μνήμη του τιμᾶται ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας στίς 4 Ὀκτωβρίου.

Ὁ Ἰωσήφ ὁ ἀπό Ἀριμαθαίας, μέλος τοῦ Μεγάλου Συνεδρίου τῆς Ἱερουσαλήμ, ὑπῆρξε εὐσχήμων βουλευτής καί μυστικός μαθητής τοῦ Χριστοῦ. Ἦταν αὐτός πού τόλμησε καί ζήτησε ἀπό τόν Πόντιο Πιλάτο τήν ἄδεια νά ἀποκαθλώσει τό νεκρό σῶμα τοῦ Ἰησοῦ ἀπό τό σταυρό, προκειμένου νά τό προετοιμάσει γιά ἐνταφιασμό στόν παραχωρούμενο, ἀπό τόν ἴδιον, λαξευτό τάφο. Ἡ ἄδεια δόθηκε καί, μέ τή βοήθεια τοῦ Νικόδημου, τό θεῖο σῶμα ἐναποτέθηκε μέ ἀρώματα καί μύρα, τυλιγμένο μέ λευκό σεντόνι, στό κενό μνημεῖο τοῦ Ἰωσήφ (Μάτθ. 27, 57-60). Ἡ μνήμη του ἁγιοτάζεται στίς 31 Ἰουλίου.

➔ **Γουναράδων, ὁ Προφήτης Ἡλίας**

Ὁ Ἅγιος Προφήτης Ἡλίας ἦταν γιός τοῦ Σωβάκ, καταγόταν ἀπό τή Θέσβη τῆς περιοχῆς Γαλαάδ, καί ἄνηκε στή φυλὴ τοῦ Ἀαρῶν. Ἔδρασε στά χρόνια του βασιλιᾶ Ἀχαάβ καί προεῖπε γιά τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ 816 χρόνια πρὶν ἀπό αὐτήν. Τό ὄνομά του σήμαινε «ἡ Δύναμη τοῦ Θεοῦ». Ὁ Προφήτης Ἡλίας ἄσκησε τό προφητικό του χάρισμα ἐπὶ 25 ἔτη. Ἦταν ἐκεῖνος πού παρέστη στή Μεταμόρφωση τοῦ Χριστοῦ μαζί μέ τόν Μωϋσῆ. Καθιερώθηκε ὡς προστάτης τῶν γουναράδων, λόγω τῆς μηλωτῆς πού φοροῦσε, τῆς προβατίσιας δηλαδή μάλλινης γούνας-προβιάς. Γιορτάζει στίς 20 Ἰουλίου.

➔ **Δημοσιογράφων, ὁ Ἅγιος Μηνᾶς ὁ Καλλικέλαδος**

Ὁ Μηνᾶς ἦταν Ἀθηναῖος καί ἀπό τήν οἰκογένειά του εἰδωλολάτρης. Ὅταν ἐκπαιδεύτηκε καί μορφώθηκε ἀρκετά, διαπίστωσε ὅτι ἡ πολυθεΐα ἦταν ψέμα καί πλάνη καί ἔτσι ἔγινε Χριστιανός. Λόγιος μέ ἐξαιρετικὴ εὐγλωττία, ὑπῆρξε καί ἔπαρχος Ἀλεξανδρείας. Ἀπό τή στιγμή ὅμως πού μαθεύτηκε ἡ θρησκεία του, ἀντικαταστάθηκε ἀπό τόν Ἑρμογένη καί ἐν συνέχεια κλείστηκε στή φυλακή, ὅπου ὑποβλήθηκε σέ πολλά καί φρικτά βασανιστήρια. Τελικά, ὁ Ἑρμογένης πείστηκε ἀπό τόν καλλικέλαδο Μηνᾶ νά μνηθεῖ καί αὐτός στόν Χριστιανισμό,

Ο ΠΡΟΦ. ΗΛΙΑΣ

Ἰ. η. ὁσίου ἡγαστοῦ
1938

μέ αποτέλεσμα να αποκεφαλίστουν καί οί δύο. Ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου ἐορτάζεται στίς 10 Δεκεμβρίου.

➔ **Διατροφολόγων καί Διαιτολόγων, ὁ Ἅγιος Μιχαήλ ὁ Μπακνανᾶς ἢ Πακνανᾶς**

Ὁ Ἀθηναῖος Νεομάρτυς Μιχαήλ ὁ Μπακνανᾶς ἢ Πακνανᾶς, ἔχοντας γονεῖς φτωχοῦς, παρέμεινε ἀγράμματος σ' ὅλη του τή ζωή καί ἐξάσκησε τό ἐπάγγελμα τοῦ κηπουροῦ. Ἐπειδή δέ ἐκτός ἀπό τά ἄνθη, ἡ γῆ παράγει καρπούς οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται, σύμφωνα μέ τούς διαιτολόγους, ἀρκετά ὑγιεινή διατροφή, τό 2003 ἀνακηρύχθηκε προστάτης τους. Συνήθιζε νά μεταφέρει κατόπιν φιλοδωρήματος μέ τόν γαίδαρό του ἐμπορεύματα, γιά τήν ἐξυπηρέτηση τῶν χωρικών πού ἦταν γύρω ἀπό τήν Ἀθήνα. Κάποια ἡμέρα τοῦ ἔτους 1771, συνελήφθη ἀπό τούς Τούρκους φύλακες καί συκοφαντήθηκε ἀπ' αὐτούς, ὅτι δηθεν μετέφερε μαρούτι γιά τούς ἐπαναστάτες Ἕλληνες. Ὁδηγήθηκε τότε στόν κριτή καί καταδικάστηκε σέ θάνατο διά ἀποκεφαλίσμου, ἀρνούμενος ἐπίμονα νά τουρκέσει. Πρός τιμήν του, ἕνας ἀπό τούς κεντρικότερους δρόμους στή συνοικία τῆς Ἀθήνας «Νέος Κόσμος» φέρει τό ὄνομά του, καθώς καί ἡ παρακείμενη στάση τοῦ τραμ. Ἡ μνήμη τοῦ ἐορτάζεται στίς 9 Ἰουλίου.

➔ **Δικαστῶν, ὁ Ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης**

Ὁ Ἱερομάρτυς Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης εἶναι προστάτης τῶν Δικαστικῶν καί τοῦ Δικαστικοῦ Σώματος. Ὑπῆρξε διάσημος Ἀθηναῖος, μέ φιλοσοφικό νοῦ, καί μέλος τοῦ ἀνώτατου Δικαστηρίου, τοῦ Ἀρείου Πάγου. Γεννήθηκε ἀπό εὐπορή οἰκογένεια τό ἕνατο ἔτος μετά τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ἐπί βασιλείας Αὐγούστου (27 π.Χ.-14 μ.Χ.), καί ἔλαβε πολυδύναμη μόρφωση. Ἡ ἀγάπη του γιά τή γνώση καί τή φιλοσοφία τόν ὤθησε νά ἐπισκεφτεῖ τήν Αἴγυπτο καί τή

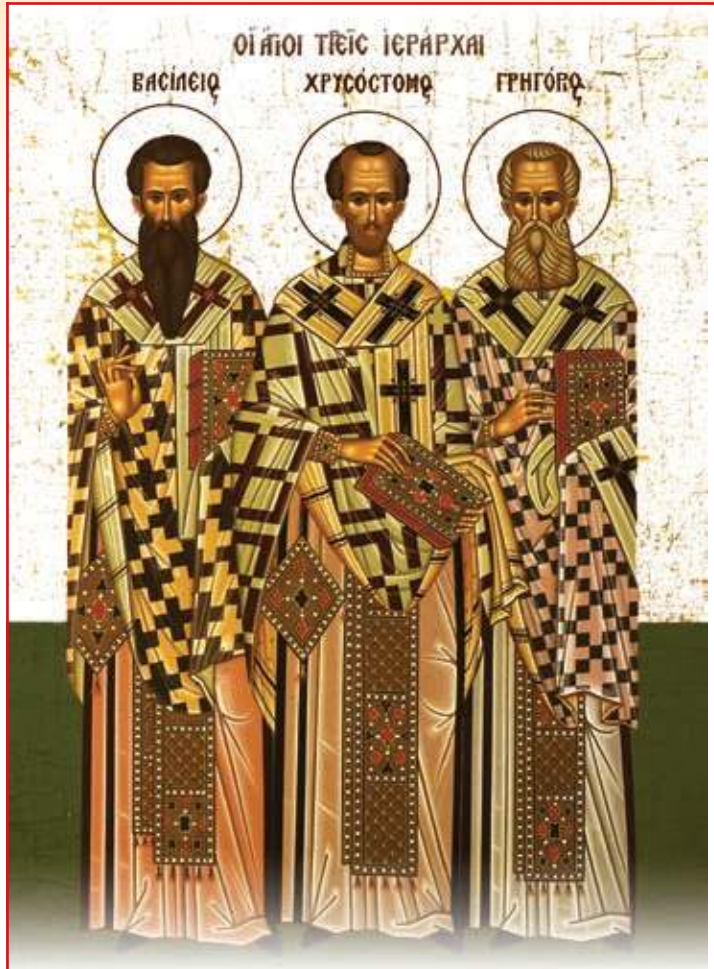
Μακεδονία. Ὦντας ὁ πρῶτος πού πίστεψε στό κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στήν Ἀθήνα, ὁ Διονύσιος θεωρεῖται συγγραφέας ἀρκετῶν θεολογικῶν συγγραμμάτων καί ἐπιστολῶν καί τιτλοφορεῖται ὡς ὁ πρῶτος Χριστιανός ἱεράρχης τῆς Ἀθήνας. Μαρτύρησε μέ τήν πυρά καί ἡ μνήμη του ἐορτάζεται μέ τήν Δάμαρι στίς 3 Ὀκτωβρίου.

➔ Δικηγόρων, ὁ Ἅγιος Φιλογόσιος

Ὁ Ὅσιος Φιλογόσιος ἔζησε στά χρόνια του Μέγα Κωνσταντίνου. Ἐπιδόθηκε ἀπό μικρή ἡλικία στήν ἐκμάθηση τῶν ἱερῶν γραμμάτων καί ἀφιέρωσε τόν ἑαυτό του στόν Θεό. Ἦταν νομικός, καί ἀσκοῦσε τό ἐπάγγελμα του μέ γνώμονα τά φιλανθρωπικά του αἰσθήματα. Ὅποτε μποροῦσε, ὑπεράσπιζε τούς συνανθρώπους του πού ἀδικοῦνταν καί ἦταν ἀδύναμοι ἀπέναντι στούς καταπιεστές εἰδωλολάτρες. Παρέδωσε τό πνεῦμα του στόν Κύριο ἐν εἰρήνῃ καί ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 20 Δεκεμβρίου.

➔ Ἐκπαιδευτικῶν, οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες

Στίς 30 Ἰανουαρίου ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ μέ εὐλάβεια τούς Τρεῖς Ἱεράρχες μας, τόν Μέγα Βασίλειο, τόν Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο καί τόν Γρηγόριο τόν Θεολόγο, προστάτες τῶν Γραμμάτων καί τῆς Παιδείας. Ἡ παιδεία, σύμφωνα μέ αὐτούς, εἶναι τό πρῶτιστο ἀγαθό, ἀλλά ἡ παιδεία ἐκείνη πού ὀδηγεῖ τούς ἀνθρώπους στόν Θεό, καί ὄχι ἡ παιδεία ἡ μονομερῆς πού διαστρεβλώνει πνευματικά τό σῶμα καί τήν ψυχή τους. Καί οἱ τρεῖς τους λάμπουν διαμέσου τῶν αἰῶνων καί ἀποδεικνύουν ὅτι τά μεγάλα πνεύματα γνωρίζουν νά συνδέουν τήν ἐφήμερη σοφία τοῦ κόσμου μέ τή βαθύτερη καί ἀληθινή πίστη στόν Σωτήρα Χριστό. Ὁ Ἑλληνισμός ἔχει ἀθάνατο καύχημα τό ὅτι ἀπό τά

σπλάγχνα του βγήκαν αυτοί οι τρεις μεγάλοι φωστῆρες πνεύματος. Οί κυρίως μνήμες τους εορτάζονται αντιστοίχως τήν 1η Ιανουαρίου, τήν 13η Νοεμβρίου καί τήν 25η Ιανουαρίου.

➔ **Επιλοποιῶν καί Ξυλουργῶν, ὁ Ἅγιος Ἰωσήφ**

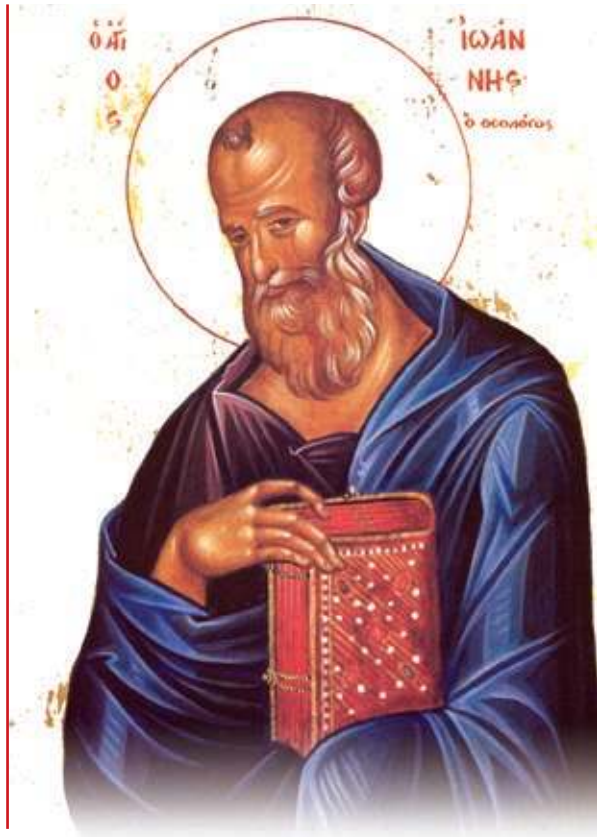
Ὁ μνηστήρας τῆς Παναγίας ἦταν ξυλουργός στό ἐπάγγελμα. Ὅταν ἔμαθε ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία ἦταν ἔγκυος, ταραχθηκε, ἀλλά, ὄντας δίκαιος καί εὐσεβής, δέν θέλησε νά τήν ἐκθέσει καί ἀποφάσισε νά τή διώξει. Ἄγγελος Κυρίου τότε τοῦ φανερώθηκε σέ ὄνειρο καί τοῦ εἶπε ὅτι ἡ ἔγκυμοσύνη τῆς Μαρίας ἦταν διά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀποκαλύπτοντάς του ἔτσι τά σχέδια τοῦ Θεοῦ πού θά πραγματοποιιοῦνταν μέ τή γέννηση τοῦ θείου βρέφους (Μάτθ. 1, 18-25). Ἡ μνήμη του εορτάζεται στίς 19 Μαρτίου.

➔ **Ἠθοποιῶν, ὁ Ἅγιος Πορφύριος**

Ὁ Ὅσιος Πορφύριος καταγόταν ἀπό τή Θεσσαλονίκη καί, μετά τήν ἀξιόλογη κατάρτισή του στά περίφημα Μοναστήρια τῆς Αἰγύπτου καί τῆς Παλαιστίνης, χειροτονήθηκε Ἐπίσκοπος Γάζης. Ἦταν ἠθοποιός (μίμος) καί μαρτύρησε γύρω στό 362 μ.Χ. ἀπό τόν Ἰουλιανό τόν Ἀποστάτη. Γιά τά γενέθλια τοῦ αὐτοκράτορα, ἔπαιξε σέ ἕνα ἔργο πού χλεύαζε τόν Χριστιανισμό. Μετά τό βάπτισμά του πάνω στή σκηνή, φωτίστηκε ἀληθινά ἀπ' τόν Θεό καί ὁμολόγησε τήν ὀρθόδοξη πίστη. Αποκεφαλίστηκε στήν Ἐφεσο. Ἡ εορτή του εἶναι στίς 26 Φεβρουαρίου.

➔ **Θεολόγων, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος**

Ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, γιός τοῦ Ζεβεδαίου καί τῆς Σαλώμης, ὑπῆρξε μαθητής τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καί κατόπιν ἕνας ἀπ' τοῦς ἀγαπημένους Ἀποστόλους τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἰωάννης συνέχισε ἔντονα τή δράση του καί μετά τήν Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου. Αὐτός καί ὁ Πέτρος εἶναι οἱ πρῶτοι πού κήρυξαν, μετά τήν ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, σέ ὅλο τόν λαό τό ὄνομα τοῦ

Ἰησοῦ. Στά χρόνια τοῦ αὐτοκράτορα Δομετιανοῦ βασανίστηκε καί ἐξορίστηκε στήν Πάτμο, ὅπου καί ἔγραψε τήν Ἀποκάλυψη. Ἀπό τότε κατέστη πολιιοῦχος τοῦ νησιοῦ καί ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 8 Μαΐου.

➔ **Ἰατρῶν, οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι, ὁ Εὐαγγελιστής Λουκάς καί ὁ Ἅγιος Παντελεήμων**

Ἡ πρώτη δυάδα τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, οἱ Ἅγιοι Κοσμᾶς καί Δαμιανός, ἦταν δύο ἀδέρφια ἀπό τή Ρώμη. Σπούδασαν ἰατρική, τήν ὁποία ἐξάσκησαν ὄχι σάν ἐπικερδές ἐπάγγελμα, ἀλλά σάν φιλανθρωπική διακονία. Χρήματα δέν δέχονταν, οὔτε ἀπό φτωχό, ἀλλά οὔτε καί ἀπό πλούσιο. Ὁ Θεός εὐλόγησε τήν ἰατρική τους μέ θαυματουργική δύναμη. Αὐτό ὅμως κίνησε τόν φθόνον τῶν ἄλλων ἰατρῶν, μέ πρῶτον τόν δάσκαλό τους, πού τούς μισοῦσε ἐπιπλέον, διότι αὐτοί ἦταν Χριστιανοί. Κάποια ἡμέρα, λοιπόν, ἐνῶ μάζευαν θεραπευτικά βότανα, τούς δολοφόνησαν, ἀφοῦ τούς ἐσπρωξαν μέ ὀρμή στόν γκρεμό. Ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ τή μνήμη τους τήν 1η Ἰουλίου. Τή δευτέρα καί τρίτη δυάδα τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, μέ τό ἴδιο θεραπευτικό ἔργο, συμπληρώνουν οἱ ὁμώνυμοι Ἅγιοι Κοσμᾶς καί Δαμιανός ἀπό τή Μ. Ἀσία καί οἱ Ἅγιοι Κοσμᾶς καί Δαμιανός ἀπό τήν Ἀραβία, οἱ ὁποῖοι γιορτάζουν τήν 1η Νοεμβρίου καί τήν 17η Ὀκτωβρίου, ἀντιστοίχως. Μία τέταρτη δυάδα Ἁγίων Ἀναργύρων ἀποτελοῦν οἱ Ἅγιοι Κύρος καί Ἰωάννης (31 Ἰανουαρίου), ἐνῶ τήν εἰκοσάδα τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων συμπληρώνουν ὁ Ἅγιος Τρύφων (1η Φεβρουαρίου), ὁ Μάρτυς Ἰουλιανός (6 Μαΐου), ὁ Ἱερομάρτυς Μώκιος (11 Μαΐου), ὁ Μάρτυς Θαλλέλαιος (20 Μαΐου), ὁ Ἅγιος Σαμφών ὁ Ξενοδόχος (27 Ἰουνίου), ὁ Ἱερομάρτυς Ἐρμόλαος (26 Ἰουλίου), ὁ Μεγαλομάρτυς Παντελεήμων ὁ Ἰαματικός (27 Ἰουλίου), οἱ Μάρτυρες Φώτιος καί Ἀνίκητος (12 Αὐγούστου), ὁ Ἅγιος Διομήδης (16 Αὐγούστου) καί οἱ Ἀραβες Λεόντιος, Ἄνθιμος καί Εὐπρέπιος (17 Ὀκτωβρίου). Ἐκτός δέ ἀπό τούς Ἅγιοις Ἀναργύρους, προστάτης τῶν ἰατρῶν θεωρεῖται καί ὁ Εὐαγγελιστής Λουκάς (18 Ὀκτωβρίου).

Σχετικῶς μέ τόν Ἅγιο Παντελεήμονα, ἀξίζει νά σημειωθεῖ ἕνα ἐντυπωσιακό γεγονός πού ἔκανε τόν Παντολέοντα νά πάρει τήν ἀπόφαση νά δεχθεῖ τό Ἅγιο Βάπτισμα, καί νά γίνει Χριστιανός. Ἐνῶ περπατοῦσε στόν δρόμο, συνάντησε ἕνα παιδί πού τό δάγκωσε μία ὀχιά καί πέθανε. Προσευχήθηκε τότε θερμά στόν Κύριο καί ἀμέσως τό παιδί ζωντάνεψε καί τό φίδι πέθανε. Ἀπό τότε ὁ Μεγαλομάρτυς ἔγινε Ἀνάργυρος καί Θαυματουργός ἰατρός. Ὅταν θεράπευσε ἕναν τυφλό, ὁ Διοκλητιανός, ἐκπληκτος καί συνάμα ἐξαργιωμένος, διέταξε τόν ἀποκεφαλισμό του. Τή στιγμή ἐκείνη ὅμως, ἐκ θαύματος, τό ξίφος λύγισε καί ἀντί γιά αἷμα ἔτρεξε γάλα. Ἡ Ἐκκλησία μας, ὅπως ἀναφέρθηκε καί ἀνωτέρω, τιμᾷ τή μνήμη τοῦ Ἁγίου στίς 27 Ἰουλίου.

➔ **Ἱεροψαλτῶν, ὁ Ἅγιος Ρωμανός ὁ Μελωδός καί ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Κουκουζέλης, καθώς καί ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός**

Ὁ Ὅσιος Ρωμανός ὁ Μελωδός (Ποιητής Κοντακίων) εἶχε μέτρια μόρφωση καί

τό ποιητικό του τάλαντο ήταν άγνωστο ακόμα και σ' αυτόν τόν ίδιον. Παρακολουθώντας κάποτε τήν όλονυκτία τῶν Χριστουγέννων στόν ναό τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν, ἡ ψυχή του γέμισε τόση θερμή καί ισχυρή κατάνυξη, ὥστε ὅταν γύρισε στό κελί του, εἶδε σέ ὄνειρο τή Θεοτόκο νά του δίνει ἕναν τόμο χαρτί γιά νά τόν φάει. Ὁ Ρωμανός ζύπνησε καί γεμάτος θεία ἔμπνευση συνέθεσε τήν ἀθάνατη ὠδή στή γέννηση τοῦ Χριστοῦ: «Ἡ παρθένος σήμερον τόν ὑπερούσιον τίκτει». Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τήν 1η Ὀκτωβρίου.

Ὁ Ὅσιος Ἰωάννης ὁ Κουκουζέλης (Πρωτοψάλτης) ὑπῆρξε ἄριστος μουσικός καί καλλιθέλαδος. Καταγόταν ἀπό τό Δυρράχιο καί ἡ μητέρα του τοῦ ἔδωσε τήν εὐκαιρία ἀπό παιδί νά μάθει τά ἱερά γράμματα. Σέ κατάλληλη ἡλικία κατέφυγε στό Ἅγιον Ὅρος, ὅπου μόνασε στό κελί τῶν Ἀρχαγγέλων τῆς Μεγίστης Λαύρας. Ψάλλοντας θεσπέσιους ὕμνους πρός τόν Θεό, ἀπεβίωσε εἰρηνικά στίς ἀρχές τοῦ 15ου αἰώνα καί τάφηκε στό κελί ὅπου μόναζε. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τήν 1η Ὀκτωβρίου.

Ὁ Ὅσιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός (Πρεσβύτερος), διαπρεπέστατος θεολόγος

καί ποιητής τοῦ 8ου αἰώνα, γεννήθηκε στή Δαμασκό καί ἔτυχε ἐπιμελημένης ἀγωγῆς ἀπό τόν πατέρα του Σέργιο, πού ἦταν ὑπουργός οἰκονομικῶν τοῦ Ἀραβα χαλίφη Ἀβδούλ Μελίκ τοῦ Α'. Στήν Ἱερουσαλήμ, ἔγινε μοναχός στή Μονή τοῦ Ἁγίου Σάββα, ὅπου ἔμεινε σ' ὅλη του τή ζωή, μελετώντας καί συγγράφοντας. Στόν διωγμό κατὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἐπί Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, πῆρε ἐνεργό μέρος. Ἐζῆσε μέ ὀσιότητα πάνω ἀπό ἑκατό χρόνια καί κοιμήθηκε εἰρηνικά. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 4 Δεκεμβρίου.

➔ Κεραμοποιῶν, ὁ Ἅγιος Σπυρίδων

Ὁ Ἅγιος Σπυρίδων, ὁ πολιοῦχος τῆς Κέρκυρας, ἔζησε ἐπί βασιλείας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καί ὑπῆρξε ἐπίσκοπος Τρι-

μυθοῦντος Κύπρου. Ἡ γυναίκα του πέθανε νέα, καί λόγω τῆς ἠθικῆς του ἀριότητος ὁ Θεός τόν τίμησε μέ τό χάρισμα τῆς θαυματουργίας. Στήν Α΄ Οἰκουμενική σύνοδο, πού ἔγινε στή Νίκαια τῆς Βιθυνίας, κατατρόπωσε τούς Ἀρειανούς καί ἀναδείχτηκε λαμπρός ὑπερασπιστής τῆς Ὁρθόδοξης πίστεως, ἀποδεικνύοντας μέ ἐποπτικό τρόπο τό δόγμα τῆς Τρισυποστάτου Θεότητος, μέσα ἀπό ἕνα κεραμίδι. Κάνοντας τό σημεῖο τοῦ Σταυροῦ μέ τό δεξί του χέρι, στό ἀριστερό κράτησε ἕνα κεραμίδι καί εἶπε «εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρός», καί ἡ φωτιά διά τῆς ὁποίας τοῦτο εἶχε ψηθεῖ, ἐμφανίστηκε ἐπάνω ἀπό τό κεραμίδι. Ὅταν δέ, εἶπε «καί τοῦ Υἱοῦ» ἔτρεξε κάτω νερό, διά τοῦ ὁποίου ζυμώθηκε τό χῶμα τοῦ κεραμιδιοῦ. Καί ὅταν προσέθεσε «καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» ἔδειξε μέσα στή χούφτα του μόνο τό χῶμα πού ἀπέμεινε. Ἡ Ἐκκλησία μᾶς τιμᾷ τή μνήμη του στίς 12 Δεκεμβρίου.

➔ **Κηπουρῶν, ὁ Ἅγιος Κόνων ὁ Κηπουρός**

Ὁ Ὅσιομάρτυς Κόνων, ζώντας τόν 3ο αἰώνα μ.Χ. καί καταγόμενος ἀπό τή Ναζαρέτ, ἀναχώρησε ἀπό τήν πατρίδα του καί πῆγε στήν πόλη Μάνδρα τῆς Παμφυλίας. Ἐκεῖ καλλιερгоῦσε κῆπο, φυτεύοντας διάφορα λάχανα γιά νά ἐξοικονομήσει τά ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς. Μία ἡμέρα, καλώντας τόν ὁ ἡγεμόνας Πούπλιος στό παλάτι του, τόν παρακίνησε μέ τή βία νά θυσιάσει στά εἰδῶλα. Ὁ Ἅγιος, ἀρνήθηκε νά ἀλλαξοπιστήσῃ, ὅσα βασανιστήρια καί νά τοῦ ἔκαναν. Ἀμέσως τότε κάρφωσαν τά πόδια του καί τόν ἀνάγκασαν νά τρέχει μπροστά ἀπό τήν ἄμαξα τοῦ ἡγεμόνα μέχρι πού ξεψύχησε. Ἔτσι ἔλαβε τό αἰώνιο στεφάνι τοῦ μαρτυρίου. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 5 Μαρτίου.

➔ **Κουρέων καί Κομμωτῶν, ὁ Ἅγιος Ἡλίας ὁ Ἀρδούνης, ὁ Νεομάρτυς**

Κουρέας στό ἐπάγγελμα, ὁ Ὅσιομάρτυς Ἡλίας ὁ Ἀρδούνης γεννήθηκε στήν Καλαμάτα ἀπό γονεῖς εὐσεβεῖς. Ὑστερα ἀπό ἀνταπάρηση τῆς Χριστιανικῆς του πίστεως μπροστά στόν κριτή, πῆγε στό Ἅγιον Ὄρος, ὅπου μόνασε γιά 8 χρόνια, ἀσκούμενος στήν ἀρετή, τήν προσευχή καί τήν προετοιμασία γιά τό μαρτύριο. Ἐπανερχόμενος στόν τόπο του, παρουσιάστηκε ξανά στόν κριτή καί τοῦ ὁμολόγησε ὅτι ἦταν Χριστιανός. Παρά τά φρικτά βασανιστήρια πού ὑπέστη, ὁ Ἡλίας παρέμεινε ἀκλόνητος στήν πίστη του, καί στίς 31 Ἰανουαρίου τοῦ 1686, τόν ἔκαψαν ζωντανό.

➔ **Μάγειρων καί Ἐστιατῶρων, ὁ Ἅγιος Εὐφρόσυνος ὁ Μάγειρας**

Ἄν καί ἀγράμματος ὁ Ὅσιομάρτυς, ὑπῆρξε ἀληθινά εὐσεβῆς καί πιστός. Σέ ὅλη του τή ζωή, ἔκανε οικονομίες, στερώντας ἀπό τόν ἑαυτό του τά ἀπαραίτητα, μόνο καί μόνο γιά νά ἐλεεῖ τούς φτωχοῦς. Δίχως νά ἐκμεταλλεῦται τό ἐπάγγελμα του, ἔτρωγε μέ μεγάλη εὐχαρίστηση χόρτα καί ἐλιές, τή στιγμή πού οἱ ἄλλοι ἔβραζαν ἢ ἔψηναν μπροστά του τά προκλητικότερα καί γευστικότερα ἐδέσματα.

Ὁ Εὐφρόσυνος, πέθανε σ' ἓνα ἐρημικό ἡσυχαστήριο καί ἡ Ἐκκλησία μας, πού ξέρεי ὅτι στήν αἰώνια ζωή ἓνας βασιλιάς ἢ φιλόσοφος δέν ἔχει κανένα ἀνώτερο ἀξίωμα ἀπό ἓναν μάγειρα, τιμᾶ τή μνήμη τοῦ Ἁγίου στίς 11 Σεπτεμβρίου.

➔ **Μελισσοκόμων, ὁ Ἅγιος Φιλάρετος ὁ Ἐλεήμων**

Ὁ Ἅγιος Φιλάρετος, ζώντας τόν 8ο αἰ. μ.Χ., εἶχε στήν κατοχή του τεράστια περιουσία ἀπό ζῶα καί κτήματα εὐφορα μέ πηγές γιά νά ποτίζει τίς καλλιέργειές του, μέ πολλούς ὑπηρέτες, καθώς ἐπίσης καί 250 δυνατά μελίσινα. Μοίραζε πλουσιοπάροχα ἀπό τά εἰσοδήματά του ἐλεημοσύνη στούς φτωχοῦς. Τά κτήματά του ὅμως τά ἄρπαζαν οἱ γείτονες, τό βίος του ὀλόκληρο τό διασκόρπισε μέ τή γενναιοδωρία του, καί ἀπό τίς

ἐπιδρομές τῶν Ἰσμηλιτῶν ὀδηγήθηκε σέ μεγάλη φτώχεια. Πλέον, ὅταν ἐρχόταν πρὸς αὐτόν κάποιος φτωχός, μὴν ἔχοντας τί ἄλλο νά τοῦ δώσει, τόν ἔπαιρνε, πήγαινε στά μελίσινα, τρυγοῦσε μία κυψέλη καί ἔδινε τό μέλι στόν φτωχό γιά νά χορτάσει. Ὁ Θεός φανέρωσε στόν Ἅγιο πότε θά ἔφευγε ἀπό τή ζωή καί ὁ Ἅγιος κάλεσε κοντά του ὅλη του τήν οἰκογένεια καί τούς συμβούλευσε νά κάνουν καλά ἔργα στή ζωή τους καί νά ἀκολουθοῦν πάντοτε τό κήρυγμα τοῦ Βασιλέα τῶν Οὐρανῶν. Ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου ἐορτάζεται τήν 1η Δεκεμβρίου.

➔ **Μεταφραστῶν, ὁ Ἅγιος Συμεών ὁ Μεταφραστής**

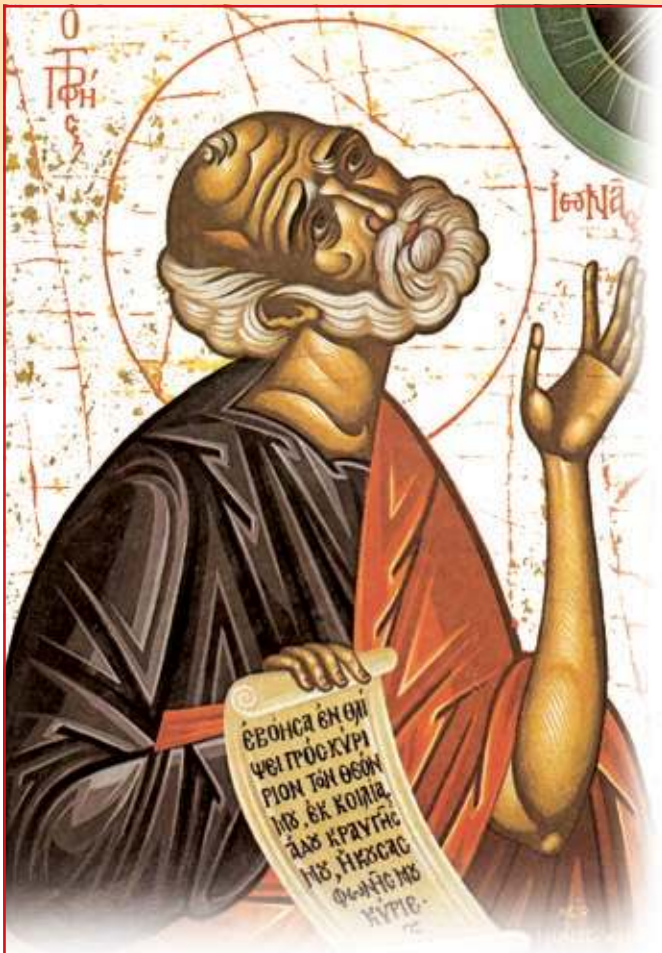
Ὁ Ὅσιος Συμεών ὁ Μεταφραστής εἶναι ὁ γνωστότερος συγγραφέας ἀγιολογικῶν κειμένων τῆς μέσης καί ὕστερης Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τό κυριότερο ἔργο του ἦταν ἡ ἐκκαθάριση τῶν ἀρχαίων ἀγιολογικῶν ὑπομνημάτων καί ἡ παράστασή τους σέ ὀμαλότερο ὕφος. Μερικοὶ λένε ὅτι γι' αὐτόν τόν λόγο πήρε τήν ὀνομασία Μεταφραστής, πράγμα ὅμως πού δέν φαίνεται καί τόσο πιθανό. Ἴσως νά ἦταν καί μεταφραστής ξενόγλωσσων ἐγγράφων στήν ἑλληνική γλῶσσα καί τό ἀντίθετο. Ἀπεβίωσε εἰρηνικά καί ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 9 Νοεμβρίου.

➔ Μετεωρολόγων, ὁ Προφήτης Ἡλίας

Ἐκτός ἀπό προστάτης τῶν γουναράδων, ὁ Προφήτης Ἡλίας ὁ Θεοβίτης θεωρεῖται καί φύλακας τῶν μετεωρολόγων. Ὑπηρετήσε μέ ζήλο τό θέλημα τοῦ Θεοῦ καί στή διάρκεια τοῦ βίου του ἔκανε πολλά θαύματα. Οἱ προσευχές καί οἱ προφητικές του εὐλογίες ἔφεραν τίς πολυπόθητες βροχές, ὕστερα ἀπό τρία χρόνια μεγάλης ξηρασίας καί λιμοῦ. Οἱ Χριστιανοί τιμοῦσαν τήν ἠθική του εὐγένεια καί τήν ἀφοσίωσή του στήν πίστη. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τόν ἀποκαλεῖ Προφήτη τῶν μεγάλων θαυμάτων, τοῦ Θεοῦ καί τῆς Δευτέρας Παρουσίας, καθώς καί δεύτερο Πρόδρομο τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 20 Ἰουλίου.

➔ Ναυαγοσωστῶν, ὁ Προφήτης Ἰωνάς

Τό γνωστό θαῦμα τοῦ Προφήτη Ἰωνά πού ἀναφέρεται στήν Παλαιά Διαθήκη, τόν ἔχει καθιερώσει ὡς προστάτη τῶν ναυαγοσωστῶν. Ὁ Κύριος τόν εἶχε διατάξει νά πάει στή Νινευή, ἔδρα πλάνης, μάταιων καλλωπισμῶν καί ὀργίων, γιά νά κηρύξει σ' αὐτήν καί νά προφητέψει τήν καταστροφή της. Ὁ Ἰωνάς, παρακούοντας τή διαταγή τοῦ Θεοῦ, ἔκρινε καλό νά πάει σέ μία ἄλλη πόλη, στούς Θαρσεῖς. Ὅταν ὁμως ἔπιασε μεγάλη τρικυμία, οἱ συνεπιβάτες του ἔριξαν κλῆρο, γιά νά δοῦν ποιός ἦταν ὁ ὑπεύθυνός του κακοῦ. Ὁ κλῆρος ἔπεσε στόν Ἰωνά, καί τότε τόν ἔριξαν στή θάλασσα. Ἡ τρικυμία σταμάτησε, ἀλλά ἓνα μεγάλο κῆτος κατάπιε τόν Ἰωνά χωρίς νά τόν φάει, καί μετά ἀπό τρεῖς ἡμέρες καί νύκτες τόν ἔβγαλε στήν ξηρά σῶο καί ἀβλαβῆ, προεικόνιση τῆς Ταφῆς, τῆς εἰς Ἄδου καθόδου καί Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Τότε ὁ Προφήτης πῆγε στή Νινευή, προφήτεψε ὅτι τοῦ εἶπε ὁ Θεός, καί οἱ Νινευῖτες μετάνιωσαν καί νήστεψαν 40 ἡμέρες, μέ ἀποτέλεσμα ἡ πόλη τους νά σωθεῖ ἀπ' τήν καταστροφή. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 21 Σεπτεμβρίου.

➔ **Ναυτικῶν, ὁ Ἅγιος Νικόλαος**

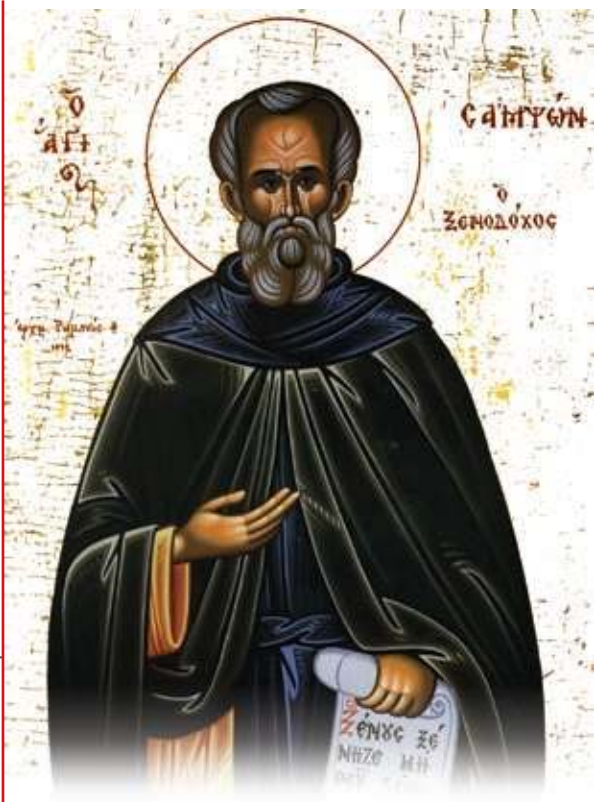
Ὁ Θαυματουργὸς Ἅγιος Νικόλαος εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ γνωστοὺς προστάτες Ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας μας. Γεννήθηκε τὸν 3ο αἰῶνα μ.Χ. στὰ Πάταρα τῆς Λυκίας, ἀπὸ γονεῖς εὐσεβεῖς καὶ πλούσιους. Ἐπειτὰ ἀπὸ τὸν θάνατό τους, ἀπέκτησε μεγάλη περιουσία, ἀλλὰ τὴ διένειμε ὅλη στους φτωχοὺς. Στὸ ταξίδι του στὰ Ἱεροσόλυμα, γιὰ τὴν προσκύνηση τῶν Ἁγίων Τόπων, ἔπιασε τρικυμία, ἢ ὁποῖα ὅμως καταπαύθηκε μὲ τίς προσευχῆς τοῦ Ἁγίου. Ὑστερὰ ἀπὸ τὸ περιστατικό αὐτό, τιμόταν κάθε φορὰ ὡς προστάτης τῶν ναυιλλομένων, πολυάριθμες δέ, εἶναι οἱ ἀφηγήσεις περὶ σωτηρίας πλοίων ὑπὸ τοῦ Ἁγίου, καὶ ἀμέτρητα τὰ ἀφιερῶματα ὁμοιωμάτων πλοίων στίς εἰκόνες του. Χειροτονήθηκε Ἱερέας στὰ Πάταρα, καὶ ὅταν ἀπεβίωσε ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος Μύρων τῆς

Λυκίας, οἱ ἐπίσκοποι, διὰ θεϊκῆς ἀποκαλύψεως, ἔκαναν Ἀρχιεπίσκοπο τὸν Νικόλαο.

Ἀπὸ τὴ νέα του θέση ὁ Νικόλαος συνέχιζε τοὺς ἀγῶνες του γιὰ τὴν προστασία τῶν φτωχῶν, τῶν ἄπορων καὶ τῶν ὀρφανῶν. Ἐκανε πολλὰ θαύματα καὶ ἡ συμμετοχὴ του ἦταν σημαντικὴ στὴν Ἀ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο. Εἰδικότερα, ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἔχει καθιερωθεῖ ἀπὸ τίς Ἑνοπλες Δυνάμεις ὡς προστάτης τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ. Πέθανε εἰρηνικά τὸ ἔτος 330 μ.Χ. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 6 Δεκεμβρίου.

➔ **Ξενοδόχων, ὁ Ἅγιος Σαμφῶν ὁ Ξενοδόχος**

Σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς ὑπόλοιπους Ἁγίους Ἀναργύρους, ὁ Ὅσιος Σαμφῶν ἔζησε 2,5 αἰῶνες ἀργότερα, ἐπὶ ἐποχῆς Ἰουστινιᾶ-

νοῦ (527-565 μ.Χ.). Ἦταν εὐγενῆς Ρωμαῖος πού εἶχε σπουδάσει ἰατρική καί τήν ἀσκοῦσε δωρεάν. Ὄταν θεράπευσε τόν αὐτοκράτορα Ιουστινιανό, αὐτός, γιά νά τόν εὐχαριστήσῃ, τοῦ ἔδωσε τά χρήματα γιά νά χτίσῃ ἕναν μεγάλο ξενώνα, ἕνα ἀπό τά πρῶτα γνωστά νοσοκομεία, πού ἀναδείχθηκε σέ ἑξακουστό φιλανθρωπικό ἴδρυμα τῆς ἐποχῆς. Ὁ ξενώνας του λειτούργησε ἐπί 9 συνεχεῖς αἰῶνες, ἐπισκευάστηκε ἐπανειλημμένως ἀπό διάφορους αὐτοκράτορες καί ἔχαιρε διεθνούς φήμης. Ὁ Σαμψῶν κατατάχθηκε ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀνάμεσα στούς πῖο γνωστούς μας Ἁγίους καί ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 27 Ιουνίου.

➔ **Ξυλογλυπτῶν, ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Χιοπολίτης, ὁ Νεομάρτυς**

Προστάτη τους οἱ ξυλογλύπτες ἔχουν χρίσει τόν Νεομάρτυρα Γεώργιο ἀπό τή Χίο. Μικρό παιδί ἀκόμα, ὁ πατέρας του τόν παρέδωσε σέ κάποιον τεχνίτη, προκειμένου νά μάθει τήν ξυλογλυπτική τέχνη. Αὐτός τόν πήρε μαζί του στή Ψαρά, ὅπου ἀνέλαβε νά φτιάξῃ τό τέμπλο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἀπό τά Ψαρά μέ συντροφιά ἄλλων παιδιῶν, ἔφυγαν γιά τήν Καβάλα, ὅπου ἔκλεψαν μερικά καρπούζια. Τότε γιά νά ξεφύγῃ τήν τιμωρία, ἀρνήθηκε τήν πίστη του καί ἔγινε μωαμεθανός. Ὄταν ὅμως ἀντιλήφθηκε τό λάθος του, ἀναβαπτίστηκε Χριστιανός καί ὁμολογώντας στόν κριτή τή θρησκεία του πέθανε ὕστερα ἀπό μαρτυρικό θάνατο. Γιορτάζει στίς 26 Νοεμβρίου.

➔ **Ὁδηγῶν, ὁ Ἅγιος Χριστόφορος**

Προστάτης τῶν ὁδηγῶν εἶναι ὁ Ἅγιος Χριστόφορος, ἕνας μεγάλος ἄγγελος καί ἄγριος στή μορφή

άνδρας, ό όποίος, καταγόμενος από φυλή άνθρωποφάγων, έζησε στά χρόνια του αυτοκράτορα Δεκίου. Τό αρχικό του όνομα ήταν Ρέπρεβος, πού σημαίνει άδόκιμος, άποδοκίμασμένος, κολασμένος. Σύμφωνα μέ τήν Όρθόδοξη Έκκλησία, ό Χριστός, γιά νά τόν έπαναφέρει στήν ταπεινότητα, έμφανίστηκε μπροστά του ως παιδάκι, ζητώντας του νά τόν μεταφέρει στήν άλλη όχθη του ποταμού. Στή μέση όμως τής διαδρομής, τό παιδάκι έγινε βαρύ και δυνατό, λυγίζοντας τόν εύσωμο άντρα. Στήν άπορία του Χριστόφορου γιά τό βάρος, ό Χριστός άπάντησε: «Δέν κουβαλάς τώρα στους ώμους σου τόν κόσμο, αλλά τόν Δημιουργό του κόσμου». Ίσως μέ βάση τήν παράδοση αυτή, όνομάστηκε και Χριστόφορος (αυτός πού φέρει τόν Χριστό). Ό Μεγαλομάρτυς, μετά από σκληρά βασανιστήρια, άποκεφαλίστηκε. Η μνήμη του εορτάζεται στίς 9 Μαΐου.

➔ Όδοντιάτρων, ό Άγιος Αντίπας

Ό Ίερομάρτυς Αντίπας ήταν ιατρός πού άσχολούταν ιδιαίτερος μέ τίς όδοντιατρικές και στοματολογικές παθήσεις. Χειροτονήθηκε από τούς Άποστόλους

Έπίσκοπος Περγάμου και σε γεροντική ήλικία συνελήφθη από τούς Έθνικούς. Όταν ή προσπάθεια του ήγεμόνα τής Περγάμου νά τόν κάνει νά άπαρνηθει τήν πίστη του απέτυχε, θανατώθηκε μέσα σε χάλκινο πυρακτωμένο βόδι, στό όποιο οί γέριμες σάρκες του έλιώσαν, αλλά ή ψυχή του μετέβη δίπλα στό θρόνο του Χριστού. Λόγω τής έπαγγελματικής του ιδιότητας, ό Άγιος Αντίπας θεωρείται θεραπευτής τών παθήσεων του στόματος και προστάτης του Όδοντιατρικού Σώματος. Μάλιστα υπάρχει εκκλησιάκι του έξω από τήν Όδοντιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών στό Γουδί. Γιορτάζει στίς 11 Απριλίου.

➔ Όφθαλμιάτρων, ή Αγία Παρασκευή

Η Όσιομάρτυς Παρασκευή προστατεύει τούς όφθαλμιάτρους και τούς άσθενείς μέ όφθαλμολογικές

παθήσεις. Επί αυτοκράτορα Αντωνίνου, συνελήφθη και κλήθηκε να προσφέρει θυσία στα είδωλα. Φυσικά αρνήθηκε και καταδικάστηκε σε μαρτυρικό θάνατο. Τότε ο αυτοκράτορας διέταξε να την βάλουν σε έναν λέβητα γεμάτο καυτό λάδι και πίσσα. Επειδή όμως είδε την Αγία άθικτη, ράντισε το πρόσωπό του με το υγρό αυτό, για να δοκιμάσει αν πράγματι είναι καυτό, και αμέσως τυφλώθηκε. Η Αγία Παρασκευή, με προσευχή της, έδωσε στον Αντωνίνο το φως του, με αποτέλεσμα να πιστέψει και αυτός στον Χριστό. Αργότερα, αξιώθηκε μαρτυρικού θανάτου δια αποκεφαλισμού. Η μνήμη της εορτάζεται στις 26 Ιουλίου.

➔ **Παιδιάτρων, ο Άγιος Στυλιανός**

Ο Όσιος Στυλιανός ο Παφλαγών ανατράφηκε με έγκράτεια και, όταν οι γονείς του πέθαναν, διαμοίρασε όλη του την κληρονομιά και πήγε σάν ασκητής στην έρημο. Εκεί γνωρίστηκε με άλλους ασκητές, και ζούσε μαζί τους με αδελφική αγάπη, Χριστιανική συγκατάβαση και επιείκεια. Παρά την έρημική του ζωή, έτρεφε στοργή και συμπάθεια προς τα παιδιά, που τόσο αγαπούσε και ο Κύριος. Αν, έλεγε, η ταπεινοφροσύνη αποτελεί θεμέλιο των αρετών, ή παιδική ηλικία από τη φύση της είναι περισσότερο ενάρετη, απ' ό,τι ή μεγαλύτερη των φιλοσόφων. Πολλές φορές οι γονείς έφερναν προς αυτόν τα παιδιά τους, και τότε ή αγαλλίαση του Όσιου ήταν πολύ μεγάλη. Ο Θεός βραβεύοντας το ιερό αυτό του αίσθημα, τον προίκισε με το χάρισμα να θεραπεύει τα άρρωστα παιδιά και να βοηθά τις άτεκνες γυναίκες να γονιμοποιούν. Πέθανε πλήρης ήμερών αλλά και αρετών. Η Εκκλησία μας τιμά την μνήμη του στις 26 Νοεμβρίου.

➔ **Παντοπωλών και Ίδιοκτητών Σούπερ Μάρκετ, ο Άγιος Νικόλαος ο Παντοπώλης**

Ο Νεομάρτυς Νικόλαος, ο πολιοῦχος του Καρπενησίου, έφυγε στα δεκαπέντε του για την Πόλη, για να βοηθήσει στο παντοπωλείο που είχε ο πατέρας του στο Ταχτά Καλέ. Γι' αυτό πήρε και το όνομα Παντοπώλης. Στην Πόλη, ο πατέρας του τον έστειλε να μάθει τούρκικα σ' έναν Μωαμεθανό κουρέα. Μία ήμέρα όμως ο δάσκαλος του του έδωσε ένα χαρτί να το διαβάσει μπροστά σε άλλους Τούρκους. Το χαρτί αυτό ήταν το «σαλαβάτι», ή όμολογία δηλαδή της Μωαμεθανικής πίστεως. Όταν του είπαν ότι γινόταν Τούρκος, ο Νικόλαος έμβρόντητος όμολόγησε την πίστη του στον Χριστό. Η δυναμική απάντηση που έδωσε στον κριτή, έκανε τους Τούρκους να τον βασανίσουν μέσα στη φυλακή με τον πιο άγριο τρόπο. Στο τέλος, με διαταγή του άρχοντα Καϊμακάμη του έκοψαν το κεφάλι στις 23 Σεπτεμβρίου του 1672.

➔ **Ποιητών, ή Αγία Κασσιανή ή ύμνογράφος**

Προστάτιδα των ποιητών έχει ανακηρυχτεί ή Όσία Κασσιανή, Μοναχή και ποιήτρια. Συνδέεται με το έπεισόδιο εκλογής συζύγου του Αυτοκράτορα Θε-

πού δέν προσκύνησαν τήν εικόνα, ἀμέσως καταγγέλλθηκαν στό βασιλιά. Ἡ τιμωρία τούς ἦταν νά πέσουν καί οἱ τρεῖς σέ καμίни φωτιάς, ἡ ὁποία μετεβλήθη σέ δροσιά ἀπό τόν ἄσαρκο τότε Υἱό τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος τούς διατήρησε σώους καί ἀβλαβεῖς. Ἡ Ἐκκλησία μας γιορτάζει τό γεγονός αὐτό στίς 17 Δεκεμβρίου.

➔ **Ραπτῶν, ὁ Ἅγιος Δούκας ὁ Ράπτης, ὁ Νεομάρτυς**

Ὁ Νεομάρτυς αὐτός καταγόταν ἀπό τή Μυτιλήνη καί ἐργαζόταν ὡς ράπτης σέ κάποιο ραφεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Συκοφαντήθηκε ὅτι προσπάθησε νά ἐρωτοτροπήσει μέ τή γυναίκα Τούρκου Μεγιστάνα μέσα στό ἴδιο της τό σπίτι, ἄν καί εἶχε συμβεῖ ἀκριβῶς τό ἀντίθετο. Ὁ Ἐπαρχος ἀμέσως συνέλαβε τόν Δούκα καί τόν ὀδήγησε μπροστά στόν Βεζίρη, ὅπου ἦταν καί ἡ πονηρή αὐτή γυναίκα. Παρά τίς κολακεῖες καί τίς ὑποσχέσεις πού τοῦ ἔγιναν, ὁ Δούκας δέν ἀρνήθηκε τόν Χριστό καί ὑπέστη φρικτά βασανιστήρια. Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ τόν ἐγδαραν ζωντανό, ἔριξαν τό δέσμα του στή θάλασσα καί συνέχισαν τά βασανιστήριά τους στό ἄψυχο καί ἄμορφο σῶμα τοῦ Νεομάρτυρα. Τό γεγονός συνέβη στίς 24 Ἀπριλίου τοῦ 1564, ἡμέρα ὅπου ἐορτάζεται καί ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου.

➔ **Σιδηροδρομικῶν, ὁ Διάκονος Φίλιππος**

Ἀνάμεσα στούς ἑπτά Διακόνους, πού ἐξέλεξαν οἱ Ἅγιοι Απόστολοι γιά τή διακονία τῶν πτωχῶν, ἦταν καί ὁ Φίλιππος, προστάτης τῶν σιδηροδρομικῶν, τοῦ ὁποῖου τή μνήμη ἡ Ἐκκλησία μας γιορτάζει στίς 14 Νοεμβρίου. Μαζί μέ τίς τέσσερις θυγατέρες του, διέδωσε τό κήρυγμα τοῦ Θεοῦ. Χαρακτηριστικός εἶναι ὁ διάλογός του μέ τόν Αἰθίοπα ἄρχοντα τόν ὁποῖον δίδαξε σέ ἄμαξα καί τόν ἔκανε Χριστιανό. Ὁ Αἰθίοπας διάβαζε τόν Προφήτη Ἡσαΐα κι ὁ ἅγιος Φίλιππος τόν ρώτησε «ἄραγε γινώσκεις ἄ ἀναγινώσκεις;», δηλ. καταλαβαίνεις τί διαβάζεις; Καί ὁ Αἰθίοπας ἀπάντησε «πῶς γάρ ἄν δυναίμην, ἐάν μή τίς ὀδηγήσῃ μέ;», δηλ. «πῶς βέβαια θά μπορούσα, ἄν κάποιος δέν μέ ὀδηγήσει»

➔ **Σιδηρουργῶν, ἡ Ἁγία Ἐλένη**

Ἡ Ἰσαπόστολος Ἁγία Ἐλένη ἀπό μικρῆ ἡλικία ἦταν Χριστιανή, καί συνετέλεσε πολύ στήν Χριστιανική ἀνατροφή τοῦ γιοῦ της

Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ήταν αυτή που μετέβη στους Άγιους Τόπους με σκοπό την ανακάλυψη του Τιμίου Σταυρού. Και τό πέτυχε με την προσευχή, την ύπομνη της και την βοήθεια των κατοίκων της Ίερουσαλήμ. Μέρος του Σταυρού, που βρήκε μαζί με τά καρφιά του, τό άφησε στά Ίεροσόλυμα, ένω τό υπόλοιπο τό μετέφερε με κατάνυξη στήν Κωνσταντινούπολη. Η μνήμη της έορτάζεται στίς 21 Μαΐου.

➔ Συμβολαιογράφων, οί Άγιοι Μαρκιανός και Ματτύριος, οί Νοτάριοι

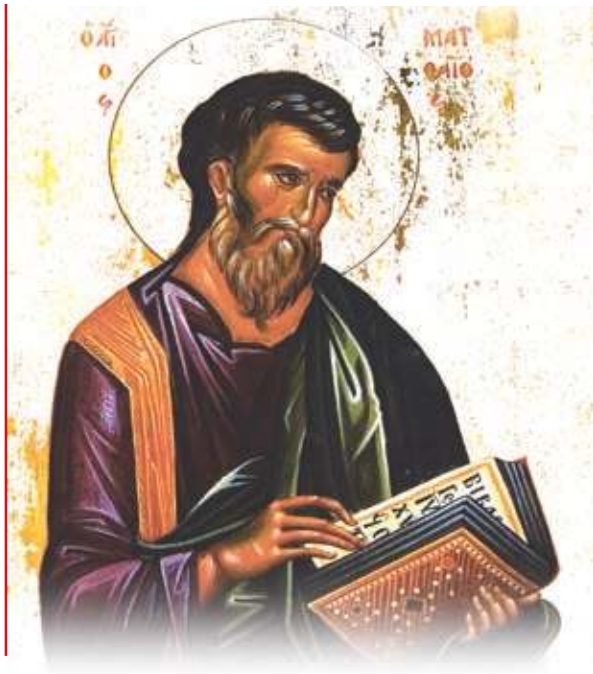
Οί Άγιοι αυτοί ήταν νοτάριοι και γραμματικοί του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Παύλου του Όμολογητή, στά χρόνια του Αρειανού βασιλέως Κωνσταντίου (337-349 μ.Χ.). Άριστα σπουδασμένοι και οί δύο, υπήρξαν συνήγοροι θαρραλέοι της όρθόδοξης αλήθειας. Όταν ο Πατριάρχης Παύλος δέν δέχθηκε νά συμφωνήσει με τούς Αρειανούς, έξορίστηκε από τόν βασιλιά στήν Αρμενία και πνίγηκε από τούς εκεί Αρειανούς. Τότε οί δύο Άγιοι έμειναν πιστοί στόν ποιμένα τους και σταθεροί στό όρθόδοξο δόγμα. Όμολόγησαν με θάρρος μπροστά στόν αυτοκράτορα την αληθινή πίστη και έλεγξαν αυτόν για τίς παρανομίες του. Έτσι, διατάχθηκε νά σκοτωθούν και οί δύο με μαχαίρι. Γιορτάζουν στίς 25 Οκτωβρίου.

➔ Ταχυδρομικών, ό Άγιος Ζήνων ό ταχυδρόμος

Προστάτης των ταχυδρόμων έχει καθιερωθεί ό Όσιος Ζήνων. Αυτός, κατά τή διάρκεια της βασιλείας του Ουάλεντος (365 μ.Χ.) στήν Καισάρεια της Καππαδοκίας, εκτελούσε χρέη διακομιστή των γραμμάτων του αυτοκράτορα. Μολονότι ό Ουάλας ήταν ύποστηρικτής του Αρειού, ό όσιος Ζήωννας διατήρησε τό όρθόδοξο φρόνημά του, εκφράζοντας άνοικτά τίς απόψεις του. Κατέφυγε σέ ήσυχαστήριο στά βουνά της Αντιόχειας και ζώντας άσκητικά πέθανε στά βαθιά του γεράματα. Η μνήμη του έορτάζεται από την Όρθόδοξη Έκκλησία στίς 2 Φεβρουαρίου.

➔ Τελωνιακών, ό Εϋαγγελιστής Ματθαίος ό Τελώνης

Ό Απόστολος και Εϋαγγελιστής Ματθαίος, πριν γίνει μαθητής του Ίησού Χριστού, όνομαζόταν Λευίς και ήταν τελώνης. Ό Κύριος τόν βοήκε νά κάθεται στό τελωνείο έξω από την Καπερναούμ και του είπε «Άκολούθει μοι». Τότε, χωρίς καμιά καθυστέρηση, ό Ματθαίος άμέσως

τόν ἀκολούθησε, καί ὄχι μόνο ἐγκατέλειψε τό ἀμαρτωλό -για τήν ἐποχή ἐκείνη- ἐπάγγελμα τοῦ τελώνη, ἀλλά καί μέ χαρά τόν φιλοξένησε στό σπίτι του. Ἐπαληθεύθηκε ἔτσι τό κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος δέν ἤρθε στόν κόσμον γιά νά πάρει μαζί του ἐκείνους πού νομίζουν τούς ἑαυτούς τους δίκαιους, ἀλλά ἤρθε γιά νά καλέσει τούς ἀμαρτωλούς νά μετανοήσουν καί νά σωθοῦν. (Μάτθ. 9, 13). Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 16 Νοεμβρίου.

➔ Ὑδραυλικῶν, ὁ Δίκαιος Ἐζεκίας

Ὁ Δίκαιος Βασιλιάς Ἐζεκίας ὑπῆρξε αὐτός ὁ ὁποῖος κατασκεύασε ὑδραγωγεῖο καί ἀγωγούς γιά τήν τροφοδότηση μέ νερό τῶν Ἱεροσολύμων. Ζώντας τόν 7ο αἰῶνα π.Χ., καταπολέμησε τήν εἰδωλολατρία, ἔδωσε στή γιορτή τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα περισσότερο μεγαλοπρέπεια καί ὑποστήριξε μέ τό προσωπικό του παράδειγμα ἀλλά καί μέ τό βασιλικό του κύρος τόν Ἀληθινό Θεό. Πέθανε τό 696 π.Χ. καί τάφηκε μέ μεγάλη πομπή στόν ὑψηλότερο τάφο τῶν υἱῶν τοῦ Δαβίδ, καθώς ἦταν ὁ καλύτερος ἀπό ὅλους τους βασιλεῖς τοῦ Ἰούδα. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 28 Αὐγούστου.

➔ Ὑποδηματοποιῶν, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Κάλφας, ὁ Νεομάρτυς

Ὁ Νεομάρτυς Ἰωάννης ὁ Κάλφας ἀπό τόν Γαλατά, ἐργαζόταν σάν λεπτοουργός κάλφας (δῆλ. μισθωτός τεχνίτης, μάστορας, παπουτσή) στό παλάτι τοῦ Σουλτάνου, καί συγχρόνως προσέφερε τίς ὑπηρεσίες του καί σ' ἄλλους ἐπίσημους Τούρκους. Κατηγορήθηκε ἀπό τουρκόπουλο πού τοῦ δίδασκε τήν τέχνη ὡς ὑβριστής τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας, καί μαστιγώθηκε ἀνελέητα καί ρίχτηκε στή φυλακή. Παρά τίς ἐπίμονες προσπάθειες τῶν Τούρκων, ὁ Ἰωάννης ὁμολογοῦσε σταθερά τόν Χριστό. Μέ διαταγή τοῦ Βεζίρη παραδόθηκε μετά ἀπό πολλά βασανιστήρια στόν ἔπαρχο, ὁ ὁποῖος καί τόν ὀδήγησε στόν τόπο τῆς ἐκτέλεσης κοντά στό Δημοπρατήριον, ὅπου καί τόν ἀποκεφάλισε στίς 26 Φεβρουαρίου τοῦ 1575.

➔ Ὑφασματοπωλῶν, ἡ Ἁγία Λυδία ἡ Φιλιππησία, ἡ Πορφυροπόλις

Ἡ Ἁγία Λυδία ἡ Φιλιππησία εἶναι ἡ πρώτη Εὐρωπαϊά Χριστιανή. Τό 49 μ.Χ. ὁ

Απόστολος Παῦλος, μαζί με τόν Τιμόθεο καί τόν συγγραφέα τῶν Πράξεων, τόν Απόστολο Λουκά, ἔφτασαν στους Φίλιππους, ἀποικία τῆς Ρώμης. Ἐκεῖ ἀπηλύθυνε κήρυγμα στίς συγκεντρωμένες Ἑβραῖες γυναῖκες, μία ἐκ τῶν ὁποίων ἦταν καί ἡ Λυδία. Ἡ καρδιά τῆς Λυδίας πού ἦταν πάντα ἀνήσυχη ἀποδέχεται χωρίς καμιά ἀντίρρηση τή νέα διδασκαλία. Γίνεται Χριστιανή καί ἔτσι ἀποτελεῖ τό πρῶτο μέλος τῆς πρώτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἑορτή τῆς εἶναι στίς 20 Μαΐου.

➔ **Φαρμακοποιῶν, ἡ Ἁγία Ἀναστασία ἡ Φαρμακολύτρια**

Ἡ Μεγαλομάρτυς Ἀναστασία εἰκονίζεται συχνά στή βυζαντινὴ τέχνη μέ μπουκαλάκια φαρμάκων καί βότανα στό χέρι. Ὀνομάστηκε Φαρμακολύτρια, αὐτή πού σώζει μέ φάρμακα τούς ἀνθρώπους, ἀφοῦ ἔτρεχε στίς φυλακές ὅπου ὑπῆρχαν Χριστιανοί φυλακισμένοι, τούς ἐλευθέρωνε ἀπό τά δεσμά τους, τούς περιποιεῖτο, τούς ἄλειφε μέ ἔλαιο καί θεράπευε τίς πληγές τους μέ βότανα καί φάρμακα. Ὁ ἄντρας τῆς τήν κατήγγειλε στόν Διοκλητιανό καί αὐτός τή φυλάκισε καί κατόπιν τήν ἐξόρισε σέ ἓνα νησί, ὅπου ὑπέστη μαρτυρικό θάνατο μέσα στή φωτιά. Ἡ μνήμη τῆς ἑορτάζεται στίς 22 Δεκεμβρίου.

➔ **Φιλοσόφων, ὁ Ἅγιος Ἀριστείδης**

Ὁ Φιλόσοφος καί Ἀπολογητής Ἅγιος Ἀριστείδης ἦταν Ἀθηναῖος εὐπατρίδης καί καταγόταν ἀπό ἔνδοξο ἀθηναϊκό γένος. Ἐζῆσε τόν 2ο μ.Χ. αἰ., καί μνήθηκε στήν ὀρθή πίστη περί τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἀπό τούς Ἅγίους Διονύσιο καί Ἰερόθεο. Συνέταξε τή γνωστή «Ἀπολογία Ἀριστείδου» πρὸς τόν Ἀνδριανό καί τόν Ἀντωνίνο μέ τήν ὁποία ζητοῦσε τήν προστασία τῶν Χριστιανῶν ἀπό τούς διωγμούς καί διευκρίνιζε ὅτι μόνον οἱ Χριστιανοί ἔχουν τήν ὀρθή πίστη περί τῆς μοναδικότητος τοῦ Θεοῦ καί ὅτι οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Βάρβαροι καί οἱ ἄλλοι παγανιστές πλανήθηκαν. Ὡς ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς θαρραλέας ὁμολογίας, ὁ Ἀριστείδης διώχθηκε καί μαρτύρησε διὰ ἀπαγχονισμοῦ στήν ἀγορά τῶν Ἀθηνῶν τήν 13η Σεπτεμβρίου τοῦ 120 μ.Χ. Τό ἱστορικό σπήλαιο τοῦ Ἁγίου Ἀριστείδη βρίσκεται στόν προαύλιο χῶρο τοῦ Ι.Ν. τῶν Ἁγίων Ἰσιδώρων, ὅπου κατὰ παράδοση ὁ Ἅγιος προσερχόταν γιά προσευχή καί περισυλλογή.

➔ Χημικῶν, ὁ Ἅγιος Μένιγνος ὁ Κναφέας

Ὁ Ἅγιος Μάρτυς Μένιγνος ἔζησε τότε πού βασίλευε ὁ σκληρός καί θηριώδης αὐτοκράτορας Δέκιος (251 μ.Χ.). Καταγόμενος ἀπό τόν Ἑλλήσποντο, ἦταν ἕνας ταπεινός κναφέας. Λεύκαινε δηλαδή καί καθάριζε ἢ ἔβαφε ὑφάσματα. Πιό πολύ ὅμως φρόντιζε νά διατηρεῖ τόν χιτώνα τῆς ψυχῆς του καθαρό ἀπό σπίλους ἁμαρτίας. Σχίζοντας τό νέο διάταγμα γιά τούς διωγμούς Χριστιανῶν, καταδικάστηκε σέ ἀποκεφαλισμό. Ὁ διοικητής δέν ἐπέτρεψε νά ταφεῖ τό σῶμα του, τά ἀδέλφιά του ὅμως ἤρθαν νύκτα, τό ἔκλεψαν καί τό ἔθαψαν μέ τιμές. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 22 Νοεμβρίου.

➔ Χρυσοχόων, ὁ Ἅγιος Συμεών ὁ Τραπεζούντιος, ὁ Χρυσοχόος

Ὁ Νεομάρτυς Συμεών καταγόταν ἀπό τήν Τραπεζούντα, ἀλλά ζοῦσε καί ἔκανε τό ἐπάγγελμα τοῦ χρυσοχόου στήν Κωνσταντινούπολη. Κάποτε συκοφαντήθηκε ὅτι δῆθεν μαχαίρωσε ἕναν τουρκοεβραῖο. Μετά ἀπό 40 ἡμέρες στή φυλακή, ὁ Συμεών ὑποχρεώθηκε νά καταβάλει στόν παθόντα γιά νοσήλια 280 γρόσια. Ὁ τουρκοεβραῖος ὅμως, παρὰ τήν πρόσκαιρη βελτίωση τῆς υγείας του, τελικά ὑπέκυψε στά τραύματά του. Τότε ὁ Συμεών συνελήφθη ξανά, καί, ἀρνούμενος νά γίνεи Μωαμεθανός, ἀπαγχονίστηκε ἀπό ἕναν πλάτανο στίς 14 Αὐγούστου 1653.

**Ἐκτός ἀπό τούς προστάτες Ἁγίους τῶν ἐπαγγελματῶν,
ἀξίζει νά ἀναφέρουμε καί ὀρισμένους προστάτες τῶν
κοινωνικῶν ομάδων, ὅπως:**

➔ Τῶν Μητέρων τῶν Κληρικῶν, οἱ Ἁγίες Ἐμμέλεια, Νόννα καί Ἀνθοῦσα

Οἱ μητέρες τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἶναι ἕνα ἐξαιρετικό παράδειγμα γιά τίς μητέρες ὅλης τῆς Χριστιανοσύνης. Ἡ Ἁγία Ἐμμέλεια, μητέρα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, δοκιμάστηκε μέ πολλές θλίψεις καί ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ πραότητα καί ἡ ἐγκράτεια πού τήν διακατεῖχαν τήν ἀκολούθησαν σέ ὅλη τῆς τήν ἀσκητική ζωή. Ἐορτάζει στίς 30 Μαΐου. Ἡ Ἁγία Νόννα, μητέρα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐπανέφερε μέ τίς προσευχές τῆς τόν σύζυγό τῆς στόν ὀρθόδοξο δρόμο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καί ἐπιδίδοντας κι αὐτή μεγάλο ζῆλο στήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν τῆς ἀπεβίωσε εἰρηνικά. Ἐορτάζει στίς 5 Αὐγούστου. Ἡ Ἁγία Ἀνθοῦσα, μητέρα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, μαρτύρησε μέ τούς δώδεκα ὑπηρέτες τῆς διά τοῦ ξίφους. Γιορτάζει στίς 22 Φεβρουαρίου.

➔ Τῶν Χριστιανῶν Συζύγων καὶ Σκηνοποιῶν, οἱ Ἅγιοι Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα

Οἱ Ἅγιοι Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα ἦταν ζευγάρι Ἰουδαίων ἀπὸ τὸν Πόντο, σκηνοποιοὶ καὶ οἱ δύο στὸ ἐπάγγελμα. Κατοικοῦσαν στὴν Κόρινθο, προσελκύσθηκαν στὴν πίστη ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ τὸν ἀκολούθησαν ὡς συνεργάτες του. Ἡ φλογερὴ πίστη καὶ ἡ ἀκούραστη ἐργατικότητά τους, τοὺς κατέταξε ἀνάμεσα στοὺς 70 Ἀποστόλους. Ἡ μνήμη τους ἐορτάζεται στίς 13 Φεβρουαρίου.

➔ Τῶν Πολυτέκνων, οἱ Ἅγιοι Τερέντιος καὶ Νεονίλλα καὶ τὰ ἑπτὰ παιδιά τους (Σαρβῆλος, Νίτας, Ἰέραξ, Θεοδούλη, Φώτιος, Βῆλη, Εὐνίκη)

Οἱ ἅγιοι Τερέντιος καὶ τὰ παιδιά τους ἦταν μία πραγματικὴ κατ' οἶκον ἐκκλησία. Οἰκογένεια ἀληθινὰ Χριστιανικὴ, μὲ μία ψυχὴ, μὲ μία καρδιά καὶ τὸ ἴδιο φρόνημα. Ὄταν ἄρχισε ὁ διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν, αὐτοὶ ἀποφάσισαν νὰ παραμείνουν πιστοὶ, καὶ ὅλοι μαζί, ἀφοῦ ὁμολόγησαν τὸν Χριστό, πέθαναν μὲ ἀποκεφαλισμὸ. Ἡ μνήμη τους ἐορτάζεται στίς 28 Ὀκτωβρίου.

➔ Τῶν Κωφάλων, ὁ Προφήτης Ζαχαρίας

Ὁ Ζαχαρίας, σύζυγος τῆς Ἐλισάβετ, πατέρας τοῦ Ἰωάννη τοῦ Προδρόμου, ἦταν μεγαλόσχημος ἱερέας τοῦ Ὑψίστου. Ὄταν σὲ μεγάλη ἡλικία τοῦ ἀνακοινώθηκε ὅτι ἡ Ἐλισάβετ θὰ ἀποκτήσει γιό καὶ θὰ πρέπει νὰ τὸν ὀνομάσει Ἰωάννη, αὐτὸς δὲν τὸ πίστεψε. Αὐτὸ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ μείνει κωφάλαλος μέχρι τὴν ἡμέρα πού θὰ ἔδινε τὸ ὄνομα στὸ παιδί, πού πράγματι γεννήθηκε. Ὁ Ζαχαρίας πῆρε μία πινακίδα καὶ ἔγραψε τὸ ὄνομα «Ἰωάννης» πού σημαίνει «χάρις», καὶ ἀμέσως λύθηκε ἡ γλώσσα του καὶ ἄνοιξαν τὰ αὐτιά του. Γιορτάζει στίς 24 Ἰουνίου.

➔ Τῶν Κρατουμένων στίς Φυλακές, ὁ Ἅγιος Ὀνήσιμος

Ὁ Ὀνήσιμος ἦταν δούλος ἐνός Χριστιανοῦ ἄρχοντα, τοῦ Φιλήμονα. Ἀπέδρασε ὅμως ἀπὸ αὐτόν καὶ πῆγε στὴ Ρώμη. Ἐκεῖ συνάντησε τὸν Ἀπόστολο Παῦλο στὴ φυλακῆ, πού τὸν δίδαξε, τὸν βάπτισε Χρι-

στιανό και τόν ἔστειλε πίσω στόν Φιλήμονα ὄχι σάν δούλο, ἀλλά ὡς φίλο και ἀδελφό. Γιορτάζει στίς 15 Φεβρουαρίου.

➔ Τῶν Προσφύγων, ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Καλλιίδης

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Καλλιίδης εἶναι ὁ Μητροπολίτης ἐκεῖνος πού ὀδήγησε τόν ξεριζωμένο (ἐκ τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς) Ἑλληνισμό στά χῶματα τῆς Μακεδονίας. Κατάγεται ἀπό τή Ραιδεστό, δηλ. εἶναι συντοπίτης και στενός φίλος του Ἁγίου Νεκταρίου. Ἄφθαρτο λείψανό του ὑπάρχει σέ λάρνακα στήν Ἱ.Μ. Ἁγίου Δημητρίου. Στήν Καλαμαριά τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ κεντρικότερος δρόμος ἔχει τό ὄνομά του. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται στίς 25 Ἰουλίου.

➔ Τοῦ Πυροβολικοῦ και λοιμωδῶν νόσων, ἡ Ἁγία Βαρβάρα

Μεγάλη μάρτυς τοῦ Χριστοῦ, ἡ Ἁγία Βαρβάρα ἔζησε κατά τούς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορα Μαξιμιανού. Καταγόταν ἀπό τήν Ἡλιούπολη τῆς Συρίας και εἶχε πατέρα τόν πλούσιο και ἐπιφανή διοικητή τῆς Ἡλιούπολεως και Ἱερέα τῶν εἰδώλων Διόσκουρο. Ὁ ἄσπλαχνος πατέρας της, τυφλωμένος ἀπό φθόνο και μίσος γιά τούς Χριστιανούς, τήν παρέδωσε στόν Ἐπαρχο Μαρκιανό, ὁ ὁποῖος τή δίκασε και τήν ὑπέβαλε σέ φρικτά βασανιστήρια. Ἡ Μεγαλομάρτυς, πού ξεχώριζε γιά τή σεμνότητα και τήν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτήρα της, παρέμεινε ἀκλόνητη στήν πίστη της. Τελικά, ὅμως, ἀποκεφαλίστηκε

μέ ξίφος ἀπό τόν ἴδιο της τόν πατέρα και, κατά τήν παράδοση, καθώς ὁ δήμιος-πατέρας ἀπομακρυνόταν, ἡ Θεία Δίκη μέ μορφή κεραυνοῦ τόν κατέκαυσε. Τόν τιμωρό αὐτόν κεραυνό συμβολίζουν τά πυρά τοῦ Πυροβολικοῦ, γι' αὐτό και τό 1829 ἡ Ἁγία Βαρβάρα καθιερώθηκε ὡς προστάτιδά του. Ἐπίσης εἶναι προστάτιδα τῶν ἀσθενῶν και γι' αὐτό, στά νοσοκομεῖα τῶν λοιμωδῶν νόσων ὑπάρχει εἰκόνισμά της. Εἶναι ἐπίσης προστάτις κατά τοῦ αἰφνιδίου θανάτου, τῶν μεταλλωρύχων, λατόμων οἰκοδόμων, πανδοχέων, πυριτιδοποιῶν, ἀμαξοκαραγωγέων και ναυτιλομένων Ἡ Ἐκκλησία μας, γιά τή σταθερότητα της πίστεώς της, γιά τήν ὑπομονή και τήν καρτερία πού ὑπέδειξε στά βασανιστήρια, τιμᾷ τή μνήμη της στίς 4 Δεκεμβρίου.

➔ Τοῦ Στρατοῦ Ξηρᾶς, ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Τροπαιοφόρος

Ένας ἀπό τοὺς πιό γνωστοὺς μας Ἁγίους εἶναι ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Μεγαλομάρτυς, προστάτης τοῦ Πεζικοῦ καὶ τοῦ Στρατοῦ Ξηρᾶς. Καταγόμενος ἀπὸ τὴν Καππαδοκία, σὲ ἡλικία μόλις 18 ἐτῶν, κατατάχθηκε στὸ ρωμαϊκὸ στρατὸ καί, μέσω τῆς προθυμίας του καὶ τῆς ἀγάπης του γιὰ τὴν τελειότητα, προάχθηκε σύντομα σὲ ἀνώτερα ἀξιώματα, φτάνοντας μέχρι καὶ τὸν τίτλο τοῦ Κόμη (Συνταγματάρχου). Δέκα χρόνια ἀργότερα, συνέπεσε νὰ διενεργοῦνται οἱ διωγμοὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ, δέν δίστασε ὅμως νὰ ὁμολογήσει τὴ Χριστιανικὴ του πίστη. Ἀφοῦ τὸν λόγχισαν, τοῦ ξέσκισαν τὶς σάρκες μὲ εἰδικὸ τροχὸ ἀπὸ μαχαίρια. Ἐπειτα τὸν ἔριξαν σὲ λάκκο μὲ βραστὸ ἀσβέστη καὶ κατόπιν τὸν ἀνάγκασαν νὰ βαδίσει μὲ πυρωμένα μεταλλικὰ παπούτσια. Ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὑπέμεινε καρτερικὰ τὸ μαρτύριο, προσελκύνοντας ἔτσι πολλοὺς εἰδωλολάτρες

στὸ Χριστιανισμὸ, καὶ στὶς 23 Ἀπριλίου τοῦ 303 μ.Χ. ἀποκεφαλίστηκε στὰ τείχη τῆς Νικομήδειας. Ἄν καὶ ἔπαθε τόσα βασανιστήρια προτοῦ θανατωθεῖ, κατανίκησε τὸ κακὸ μὲ τὴν πίστη στὸν Μεγαλοδύναμο καὶ γι' αὐτὸ ὀνομάστηκε Τροπαιοφόρος.

➔ Τῶν οἰκοδόμων: Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινούπολης Μητροφάνης, ὁ Ἅγιος Θεόκτιστος καὶ ὁ Ἅγιος Θεοστήρικτος

Ὁ Ἅγιος Μητροφάνης συνδέεται μὲ τὴν οἰκοδομὴ καὶ τὴν ἀνέγερση ναῶν γενικότερα, ἐπειδὴ, ὅταν ἦταν Ἀρχιεπίσκοπος, θεμελιώθηκαν στὴν βασιλεύουσα πολλὰ μεγάλα οἰκοδομικὰ ἔργα, ὅπως ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, τῆς Ἁγίας Δύναμης. Ἐορτάζει στὶς 4 Ἰουνίου.

Οἱ Ἅγιοι Θεόκτιστος καὶ Θεοστήρικτος εἶναι Ἅγιοι προστάτες γιὰ τὴ στήριξη τῶν κτιρίων καί, λόγω ὀνόματος, γιὰ γερὸ κτίσιμο. Ἰδιαίτερα, ὁ Θεόκτιστος

ύπηρξε ιδρυτής κοινοβίου καί διδάσκαλος τοῦ μοναχισμοῦ.
Ἐορτάζονται στίς 4 Ἰανουαρίου.

➔ Τῶν ἰατρῶν: Ἅγιοι Ἀνάργυροι: Ἅγιος Ζηνόβιος καί Πανσίκακος

Ὁ Ἅγιος Ζηνόβιος ἦταν γιατρός πλούσιος ἀπό τήν Κιλικία. Σπούδασε ἰατρική, θεράπευσε καί θαυματουργήσε στήν περιοχή του. Ἦταν κληρονόμος μεγάλης περιουσίας, ἀλλά αὐτό δέν τόν ἐμπόδισε νά τήν μοιράσει στούς φτωχοῦς. Ὁ Ἅγιος Ἰατρός θεράπευε χωρίς χρήματα. Ἦταν καί αὐτός «Ἀνάργυρος». Ἀποκεφαλίστηκε μαζί μέ τήν ἀδελφή του Ζηνοβία ἀπό τόν ἐπαρχο Λυσία.

Ἐορτάζει στίς 30 Ὀκτωβρίου.

Ὁ Ἅγιος Πανσίκακος σπούδασε ἰατρός καί ἀργότερα ἔγινε μοναχός. Οἱ ἰατρικές του γνώσεις δίδονταν δωρεάν σέ ὅσους τίς εἶχαν ἀνάγκη. Ἐγινε κληρικός, ἀνέβηκε γρήγορα τήν ἐκκλησιαστική ἱεραρχία, πολέμησε πολλές αἰρέσεις, ἀλλά καί θεράπευσε πολύ κόσμο. Ἐνας μάλιστα πού θεραπεύτηκε ἀπό αὐτόν ἦταν καί ὁ Αὐτοκράτορας Μαυρίκιος, ὁ ὁποῖος, ὡς ἀμοιβή, ἀποφάσισε νά δίνει κάθε χρόνο στόν Ἅγιο ἓνα κομμάτι καθαροῦ χρυσοῦ.

Ὁ Ἅγιος ὁμως προτίμησε νά παραμείνει «Ἀνάργυρος». Δέχτηκε τό χρυσό μόνο μέ τήν προϋπόθεση ὅτι θά τόν διέθετε στούς φτωχοῦς, σέ ὅσους εἶχαν ἀνάγκη. Ἐορτάζεται στίς 13 Μαΐου.

➔ Τῶν γραμμάτων: Ὁ Ἅγιος Λέων ὁ Ἐπίσκοπος Κατάνης, καί ὁ Ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης

Ὁ Ἅγιος Λέων παρακολούθησε πολλές καί δύσκολες σπουδές. Ἀπέκτησε τέσσερα πτυχία καί ἔγινε ἓνας ἄριστος ἐπιστήμονας. Παρά τήν τεράστια μόρφωσή του, ἀφιερώθηκε στήν ἐκκλησία καί τούς πτωχοῦς. Στάθηκε σέ ὅλη του τή ζωή πράος καί ταπεινός. Τό πνευματικό του ἔργο εἶναι μεγάλο. Ἐορτάζει στίς 20 Φεβρουαρίου.

Ὁ Ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης (360-440) ἀναφέρεται ὡς ἓνας ἀπό τούς καλύτερους καί ἐγκυρότερους μελετητές -ἐρμηνευτές τῶν Γραφῶν. Ἐλυνε μέ μεγάλη εὐκολία ἀπορίες καί ἐρμήνευε μέ κατανοητό τρόπο δύσκολα κείμενα. Ἡ ἐρυσμάθειά του ἦταν τόσο μεγάλη πού θά μποροῦσε, ἐάν ἤθελε, νά ἀνέβει στά

μεγαλύτερα αξιώματα της Ιεραρχίας. Προτίμησε όμως να παραμείνει μοναχός και να αφιερωθεί στη συγγραφή. Πάνω από 2000 έρμηνευτικές επιστολές και διδαχές αποδίδονται σέ αυτόν. Έορτάζεται στις 4 Φεβρουαρίου.

➔ **Τῶν ἐκπαιδευτικῶν, μαθητῶν, σπουδαστῶν καὶ φοιτητῶν: Οἱ τρεῖς Ἱεράρχες (Μέγας Βασίλειος, Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὁ Ναζιανζηνός)**

Ὁ Μέγας Βασίλειος δέν ἦταν μόνο φιλόσοφος, ἀστρονόμος καὶ ἰατρός ἀλλά καὶ μέγας φιλόδοξος. Μοίρασε ὅλη τὴν περιουσία του δημιουργώντας ἕνα μεγάλο φιλανθρωπικό ἔργο, τὴν «Βασιλειάδα».

Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἦταν ἔξοχος ρήτορας καὶ ιδιαίτερα καυστικός πρὸς τὴν ἐξουσία. Γι' αὐτό καὶ ἐξορίστηκε δύο φορές καὶ κοιμήθηκε στὴν ἐξορία. Προστατεύει τοὺς Ἱεροκήρυκες.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὁ Ναζιανζηνός εἶναι προστάτης τῶν θεολόγων. Γιὸς εἰδωλόατρο (πού ἀργότερα ἔγινε καὶ αὐτός Χριστιανός), σπούδασε στίς πιό φημισμένες Σχολές τῆς ἐποχῆς του. Ἐδωσε μεγάλο ἀγώνα γιὰ τὴν καθαρότητα τῆς πίστεως κατὰ τοῦ ἀρειανισμοῦ καὶ γιὰ αὐτό τό λόγο ὀνομάστηκε καὶ τριαδικός θεολόγος.

Έορτάζονται στίς 30 Ἰανουαρίου.

➔ **Τῶν ἐλαιοπαραγωγῶν καὶ λαδεμπόρων: Ὁ Ἅγιος Ἐλισσαῖος**

Ὁ Ἐλισσαῖος ἦταν μαθητῆς τοῦ προφήτη Ἡλία καὶ διάδοχός του. Μέ τό θαῦμα τοῦ πιθαριοῦ (τό λάδι δέ στέρευε ποτέ) ἔγινε προστάτης μίας χήρας, ἡ ὁποία ἤρθε καὶ τόν παρακάλεσε νά σώσει τοὺς γιούς της, διότι ἕνας δανειστής τοῦ πεθαμένου ἀνδρα της ἤθελε νά τοὺς πάρει δούλους ἔναντι κάποιου παλιοῦ χρέους. Ὁ Ἐλισσαῖος ρώτησε τὴ χήρα ἂν εἶχε κάτι πολύτιμο στό σπίτι της καὶ αὐτή τοῦ ἀπάντησε ὅτι τό πιό πολύτιμο πού εἶχε ἦταν ἕνα πήλινο δοχεῖο μέ λάδι. Τῆς εἶπε τότε νά πάει νά βρεῖ πολλά ἄλλα τέτοια δοχεῖα, νά δανειστεῖ καὶ ἀπό ἄλλους, νά τά πάει στό σπίτι της, νά κλείσει τίς πόρτες καὶ τά παράθυρα καὶ μέ τοὺς γιούς της νά ἀδειάσει ἀπό τό λάδι της καὶ νά γεμίσει τά ἄδεια δοχεῖα. Ἐτσι ἔπραξε ἡ γυναῖκα

καί τό θαῦμα ἔγινε. Ἐμεινε ἐκπληκτη ὅταν εἶδε τά ἄδεια δοχεῖα νά ξεχειλίζουν ἀπό λάδι χωρίς ὅμως τό δικό της νά ἀδειάζει ποτέ!! Ἔτσι, πούλησε πολύ λάδι καί πλήρωσε τό χρέος τοῦ πεθαμένου ἀνδρα της στόν δανειστή. Γλίτωσε τούς γιούς της ἀπό τή δουλεία καί τῆς ἔμεινε καί κέρδος.

Ἐορτάζεται στίς 14 Ἰουνίου.

➔ Τῶν ἐχόντων προβλήματα ὀμιλίας: Ὁ Ἅγιος Αἰμιλιανός

Ὁ Ἅγιος Αἰμιλιανός ἔζησε στήν ἐποχή τοῦ Ἰουλιανοῦ του Παραβάτη (4ος αἰώνας μ. Χ). Καταγόταν ἀπό τό Ροδόστολο τῆς Θράκης καί ἦταν δούλος ἑνός Ἐθνικοῦ. Κυριευμένος ἀπό τήν ἐνθερμη πίστη του εἰσηλθε σέ ἕνα εἰδωλολατρικό ναό καί κατέστρεψε τά ἀγάλματα. Ὅμως γιά τήν πράξη του αὐτή καταδικάστηκε σέ θάνατο στήν πυρά. Λόγω τοῦ ὀνόματός του ἔχει συνδεθεῖ μέ τήν ὀμιλία καί συγκεκριμένα μέ τά προβλήματα ὀμιλίας τῶν παιδιῶν.

Ἐορτάζεται στίς 18 Ἰουλίου.

➔ Τῶν μαιῶν καί ἐπιτόκων: Ἡ Ἁγία Δόμνα

Ἡ Ἁγία Δόμνα ἔζησε στά τέλη τοῦ 3ου μέ ἀρχές τοῦ 4ου αἰώνα στό παλάτι τοῦ Μαξιμιανοῦ στή Νικομήδεια. Ὅταν ἔγινε κάποια στιγμή χριστιανή ἔκανε μεγάλες φιλανθρωπικές πράξεις μοιράζοντας στούς φτωχοῦς πράγματα ἀπό τό παλάτι. Ἡ Ἁγία συνδέεται μέ τήν ἀπόκτηση τῶν παιδιῶν καί μέ τόν χωρίς ἐπιπλοκές τοκετό καί προστατεύει τίς ἐτοιμόγεννες καί τίς μαιῆς.

Ἐορτάζεται στίς 28 Δεκεμβρίου.

➔ Τῶν παθήσεων τῶν μαστῶν τῶν γυναικῶν (καρκίνου): Ἡ Ἁγία Ἀγάθη

Ἡ Ἁγία Ἀγάθη ἦταν ὠραία καί πλούσια κόρη. Ἐζησε στή Σικελία τόν 3ο αἰώνα μ.Χ. Ὁ τοπικός ἡγεμόνας Κυντιανός στόν ὁποῖο τήν κατήγγειλαν ὡς χριστιανή, τήν ὑπέβαλε, ὅταν ἐκείνη

δέν ἀπαρνήθηκε τὴν πίστη της, σὲ μία σειρά μαρτύρια, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἀκρωτηριασμός τοῦ στήθους της μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐκπνεύσει στὴ φυλακὴ. Σὲ πολλές ἀγιογραφίες κρατᾷ δίσκο μὲ τὰ στήθη της. Εἶναι θεραπεύτρια τοῦ καρκίνου καὶ ἄλλων παθήσεων τῶν μαστῶν.

Ἐορτάζεται στὶς 5 Φεβρουαρίου.

➔ Τῶν ἐχόντων δερματικές παθήσεις καὶ ψυχολογικά προβλήματα: Ἡ Ἁγία Θεέκλα

Ἡ Ἁγία Θεέκλα ἔγινε χριστιανὴ στὰ 18 τῆς χρόνια παρακολουθώντας τίς διδασκαλίες τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τὸν ὁποῖο ἀκολούθησε στὴν Ἀντιόχεια ὅπου υπέστη διάφορα μαρτύρια. Ἀργότερα, πῆγε στὴν Μύρα τῆς Λυκίας. Στὴ διάρκεια τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς της ἔκανε πολλές θαυματουργικὲς ἰάσεις σωματικὲς καὶ ψυχικὲς, ἐξ' οὗ καὶ συνδέεται μὲ θεραπείες δερματικῶν παθήσεων, πληγῶν καὶ ἐλκῶν καὶ ψυχολογικῶν προβλημάτων.

Ἐορτάζεται στὶς 24 Σεπτεμβρίου.

➔ Τῶν ἐστιατόρων: Οἱ Ἅγιοι Πρόχορος καὶ Νικάνωρ

Οἱ Ἅγιοι Πρόχορος καὶ Νικάνωρ ἐπιλέχθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους γιὰ νὰ διακονοῦν τίς τράπεζες ὡς σερβιτόροι καὶ ἐστιατοροί. Ἀργότερα ἔγιναν ἱερεῖς καὶ χειροτονήθηκαν καὶ ἐπίσκοποι.

Ἐορτάζονται στὶς 28 Ἰουλίου.

➔ Τῶν νοσοκόμων: Ἡ Ἁγία Ἐλισάβετ

Ἡ Ἁγία Ἐλισάβετ γεννήθηκε μετὰ τὴν ἀναγγελία Ἀγγέλου στὴ μητέρα της. Τῆς εἶπε ὅτι θὰ γεννήσει κόρη πού θὰ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀρετές. Πράγματι ἡ Ἐλισάβετ ἀπὸ μικρὴ ἔδειξε αὐτὲς τίς ἀρετές. Παραστεκόταν σὲ ὅποιον εἶχε τὴν ἀνάγκη της, ἰδιαίτερα στοὺς ἀρρώστους. Γιὰ τίς ἀρετές καὶ τὴν προσφορὰ της ὁ Θεὸς τὴν ἀξίωσε καὶ μὲ τὸ χάρισμα τῆς θαυματουργίας. Δίκαια τὴν ἐπικαλοῦνται ὡς «Θαυματουργὴ Νοσοκόμα» οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ συγγενεῖς τους, ἀλλὰ καὶ οἱ νοσοκόμοι μποροῦν νὰ τὴν ἀποκαλοῦν προστάτιδά τους καὶ νὰ τὴν τιμοῦν ἰδιαίτερα.

Ἐορτάζεται στὶς 24 Ἀπριλίου.

➔ Τῶν τυφλῶν καὶ τῆς νήσου Ἀστυπάλαιας: Ὁ Ἅγιος Ἄνθιμος

Ὁ Ἅγιος Ἄνθιμος ἔχασε τὸ φῶς του ἀπὸ 7 ἐτῶν καὶ μὲ προσευχὴ τῆς μητέρας του τὸ ξαναβρῆκε. Ὦντας μοναχὸς τὸ ξαναέχασε, παρ' ὅλη ὄμως τὴν ἀναπηρία του, βλέποντας μόνο μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς, ἔκανε θαυμαστὸ ἀποστολικὸ ἔργο. Ἐορτάζεται στίς 4 Σεπτεμβρίου.

➔ Τῶν ἐκτελεσθέντων: Ὁ Ἅγιος Σεβαστιανὸς ἀπὸ τὰ Μεδιόλανα

Ὁ Ἅγιος Σεβαστιανὸς συνελήφθη τὴν ἐποχὴ τῶν διωγμῶν τοῦ αὐτοκράτορα Διοκλητιανοῦ, ὁ ὁποῖος διέταξε τὴ σύλληψή του καὶ τὴν ἐκτέλεσή του. Ἔστησαν τὸν Ἅγιο μὲ δεμένα τὰ χέρια πίσω του σὲ ἓναν πάσαλο καὶ τὸν τοξοβόλησαν. Τὰ βέλη διαπέρασαν τὸ σῶμα του. Ἐορτάζεται στίς 18 Δεκεμβρίου.

➔ Τῶν φιλοσόφων: Ὁ Ἅγιος ἔνδοξος Μάρτυς Ἀριστείδης ὁ φιλόσοφος καὶ ἀπολογητῆς

Ὁ Ἅγιος Ἀριστείδης ἔζησε καὶ μαρτύρησε τὸ 2ο μ.Χ. αἰῶνα στὴν Ἀθήνα. Τὸ ἱστορικὸ σπήλαιο τοῦ Ἁγίου Ἀριστείδου βρίσκεται στὸν προαύλιο χώρο τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἰσιδώρων ὅπου, κατὰ παράδοση, προσερχόταν ὁ Ἅγιος γιὰ προσευχὴ καὶ περισυλλογὴ. Ἐορτάζεται στίς 13 Δεκεμβρίου.

➔ Τῶν φρουρῶν τῶν συνόρων καὶ τῶν ἐθνοφυλάκων: Ὁ Ἅγιος Μάμας

Ὁ Ἅγιος Μάμας εἶναι «ὁ Ἡρακλῆς» τοῦ χριστιανισμοῦ, προστάτης τῶν γενναίων παλικάριων καὶ τῶν ἔνοπλων κλεφτῶν τῆς τουρκοκρατούμενης Ἑλλάδας καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 πού τὸν ἐπικαλοῦνταν μὲ μεγάλη θέρμη. Μάλιστα, ἡ εἰκόνα του στόλιζε τὰ λάβαρά τους.

➔ Τῶν φιλανθρωπικῶν ιδρυμάτων: Ἡ Ἁγία Ταβιθά

Ἡ Ἁγία Ταβιθά καταγόταν ἀπό τήν Ἰόππη (σημερινή Γιάφα) καί τό ὄνομά της στά ἑλληνικά σημαίνει Δορκάδα. Ἦταν μαθήτρια τοῦ Κυρίου. Διακρίθηκε γιά τίς ἀγαθοεργίες καί τίς ἐλεημοσύνες πού ἔκανε. Ἀρρώστησε ξαφνικά καί πέθανε. Ἀφοῦ τήν ἔλουσαν, τήν ἔβαλαν στό ἀνώγειο. Οἱ ὑπόλοιποι μαθητές κάλεσαν τόν Πέτρο ὁ ὁποῖος βρισκόταν στή Λύδδα, μία πόλη κοντά στήν Ἰόππη, νά ἔρθει γρήγορα. Ὅταν ὁ Πέτρος ἔφθασε τόν ἀνέβασαν στό ἀνώγειο.

Ἐκεῖ παρουσιάστηκαν σ' αὐτόν ὅλες οἱ χῆρες, οἱ ὁποῖες ἔκλαιγαν καί ἔδειχναν τούς χιτῶνες καί τά πανωφόρια πού τούς ἐφτίαξε ἡ Δορκάδα ὅταν ἦταν κοντά τους. Ὁ Πέτρος, ἀφοῦ τούς ἔβγαλε ὅλους ἔξω, γονάτισε, προσευχήθηκε καί γυρίζοντας πρὸς τό νεκρό σῶμα εἶπε: «Ταβιθά, σήκω ἐπάνω». Ἐκείνη ἀνοιξε τά μάτια της καί, ὅταν εἶδε τόν Πέτρο, ἀνασηκώθηκε (Πρ. Αποστόλων Θ' 36-42). Ὁ Πέτρος τότε τῆς ἔδωσε τό χέρι του, τή σήκωσε καί ἀφοῦ κάλεσε τούς πιστούς καί τίς χῆρες, τούς τήν παρουσίασε ζωντανή. Τό γεγονός ἔγινε γνωστό σέ ὅλη τήν Ἰόππη καί πολλοί πίστεψαν στόν Κύριο. Ἡ Ταβιθά ἀπό τότε ἔζησε πολλά ἀκόμα χρόνια συνεχίζοντας τό φιλανθρωπικό της ἔργο καί διαδίδοντας τό λόγο τοῦ Χριστοῦ. Πολλά φιλανθρωπικά ιδρύματα φέρουν τό ὄνομά της.

Ἐορτάζεται στίς 25 Ὀκτωβρίου.

Ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ μέ εὐλάβεια ὅλους τούς παραπάνω Ἁγίους, καί ἔχει ἀνακηρύξει ὡς ἐπίσημη ἀργία γιά τούς προστατευόμενούς τους τίς ἡμέρες τῆς μνήμης τους. Θεμιτᾶ ἐπομένως καθιερώθηκε ἡ ἡμέρα μνήμης τῶν Ἁγίων, ὡς γιορτή προστασίας προσωπικῆς τῶν ἐργαζομένων, καί εὐοδώσεως στό ἔργο τοῦ κλάδου τους, καί γι' αὐτό τούς τιμοῦν πανηγυρικά μέ Θεῖες Λειτουργίες καί Ἀρτοκλασίες.

Αὐτό πού ἔκανε ἀπλούς ἀνθρώπους, ὅπως τό Χριστόφορο, τόν Εὐφρόσυνο, τόν Τρύφωνα, τόν Σαμφῶν καί ἄλλους, νά ἀποκτήσουν τό ἰδιαίτερο χάρισμα τῆς ἀγιότητας, προερχόμενο ἀπό τή χάρη τοῦ Θεοῦ, δέν εἶναι παρά μόνο ἡ ταπεινότητα καί ἡ ἔνδειξη ἀγάπης στούς συνανθρώπους τους. Στή δύσκολη ἐποχή πού διανύουμε, μέ τούς κινδύνους καί τίς ἀμαρτίες τοῦ παρόντος καί τοῦ μέλλοντος, νιώθουμε ἐπιτακτική τήν ἀνάγκη ὅσο ποτέ ἄλλοτε γιά τήν παρουσία τῶν Ἁγίων στή ζωή μας. Μερικές φορές γίνεται τό σφάλμα νά ἀναζητοῦνται πρότυπα ὅλο καί πιό σύγχρονα καί πιό ἑλκυστικά. Ὅμως, οἱ Ἁγιοὶ ἀποτελοῦν πρότυπα ἀληθινῶν ἀνθρώπων, ὄντας εἰκόνες Θεοῦ.

Ὁ κάθε ἄνθρωπος ὀρμώμενος ἀπό τό βάθος τῆς πίστεως του αἰσθάνεται θερμή ἀγάπη καί ἔρωτα γιά τόν Θεό. Καί τότε ἡ καρδιά, πού ἔχει τέτοια ἀγάπη στόν Θεό καί στούς Ἁγίους του, χαριτώνεται, μεγαλουργεῖ, ἀγιάζεται, νοιώθει μέσα της χαρά πού δέν μπορεῖ εἰς ὅλα νά ἐκφράσει, τήν ἀφθτη χαρά. Εἶναι ἡ χαρά τοῦ Παραδείσου, ἡ χαρά τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τῆς Δόξας τοῦ Θεοῦ μέσα μας. Ἡ πίστη στόν ἄνθρωπον καί Ἀληθινό Θεό εἶναι ἡ μοναδική διέξοδος ἀπό τήν ἁμαρτία καί ἡ ἐπιστροφή στήν ἀλήθεια καί τήν καθαρότητα τοῦ σώματος καί τῆς ψυχῆς μας, ἔχοντας πάντα ἀνά χεῖρας τό κομποσκοῖνι καί λέγοντας Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ Ἐλέησον με ...

Ταῖς τῶν Ἀγῶν Σου πρεσβείεις, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, ἐλήσον καί σῶσον ἡμᾶς. Ἀμήν

Β ΒΛ ΟΓΡΑΦ Α:

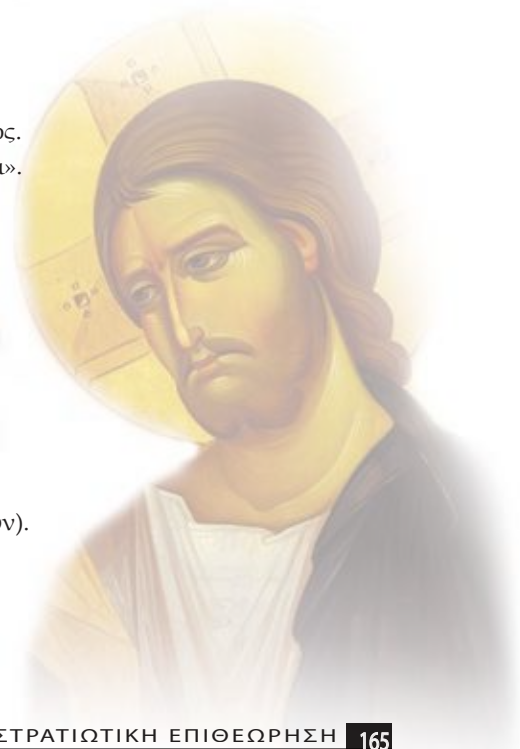
- ☞ Ὁ Συναξαριστής.
- ☞ Ἅγιον Νικόδημου τοῦ Ἁγιορείτου, Νέο Μαρτυρολόγιο καί Ἐκλόγιο.
- ☞ Μακαριστοῦ Πατρός Χαράλαμπου Βασιλόπουλου Ἀρχιμανδριτοῦ, «Βίοι Ἁγίων».
- ☞ Περιοδικό «Τόλμη» Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.
- ☞ Περιοδικό «Φιλοκαλία».
- ☞ Δ. Παναγοπούλου «Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε».
- ☞ Γεωργίου Παπαθανασόπουλου «Παράκληση καί Χαιρετισμοί πρός τόν Ἅγιον Νεκτάριο» Ἅγιον Ὅρος.
- ☞ Γεωργίου Θ. Μηλίτη, «Οἱ Ἅγιοι Εἴκοσι Ἀνάργυροι».
- ☞ Ζ. Παναγιώτη Μαυρόπουλου, «Νά μᾶς φυλάνε Ἅγιοι Προστάτες».

Δ ΑΔ ΚΤΥΟ:

- www.archdiocese.gr (Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν).
- www.ecclesia.gr (Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος).
- www.athos.gr (Ἅγιον Ὅρος).
- www.gonia.gr (Ορθόδοξος Χριστιανική Γωνία).
- www.bibles.gr (Ἁγία Γραφή).
- www.eortologio.gr (Εορτολόγιο Ἑλληνικῶν Ὄνομάτων).

ἘΠ ΜΕΛΕ Α ΚΕ ΜΕΝΟΥ:

- Πρωτοπρεσβύτερος Παναγιώτης Χ. Γιαννακόπουλος.
- Ἐφημέριος Ι. Ν. Ζωοδόχου Πηγῆς Μελισσίων.

ΜΑΪΟΣ

**31 Μαΐου 334 π.Χ.
ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ**

«Γιέ μου, ψάξε να βρεις άλλο βασίλειο· η Μακεδονία είναι πολύ μικρή για' σένα». Μ' αυτά τα λόγια εκφράζει τον θαυμασμό του ο Φίλιππος Β' για τον μόλις 12 ετών Αλέξανδρο, όταν ο τελευταίος κατάφερε να τιθασεύσει το άλογο που σύσσωμη η Μακεδονική αυλή είχε φοβηθεί να ιππεύσει -ευχή όσο και προφητεία, που το μέλλον δικαίωσε κατά τον κατηγορηματικότερο τρόπο. Σ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, ο Έλληνας στρατηλάτης θα επιβεβαίωνε την εξαιρετικότητα του νου του, τόσο στον στρατιωτικό (Γρανικός,

Ισός, Τύρος, Γαυγάμηλα), όσο και στον πολιτικό τομέα, στην Κόρινθο, στο Γόρδιο έως και την έρημο της Γεδρωσίας.

Είναι πραγματικά δύσκολο να μην σταθεί κανείς στα στρατιωτικά κατορθώματα του Αλεξάνδρου, ωστόσο η πραγματική διαφορά του, που τον τοποθετεί πάνω από έναν απλό πολεμαρχο, είναι η στάση του προς τους ηττημένους αντιπάλους του και προπάντων ο αμέριστος σεβασμός του για τον πολιτισμό και

τις συνήθειες των λαών που βρέθηκαν στο δρόμο του, συμπεριφερόμενος ως απελευθερωτής παρά ως κατακτητής.

Την στρατηγική του διάνοια έδειξε από πολύ νωρίς, στις μάχες σταθεροποίησης της εξουσίας του ενάντια στα βαρβαρικά φύλα των βορείων συνόρων της Μακεδονίας. Αλλά η πρώτη πραγματικά μεγάλη του στιγμή ήρθε τον Μάιο του 334 π.Χ. στον μικρό ποταμό της Φρυγίας, Γρανικό. Η νίκη εκείνη του έδωσε απόλυτη ελευθερία κινήσεων στην Μ. Ασία και αποτέλεσε το υπόβαθρο για την συνέχιση της εκστρατείας μέχρι την τελική νίκη.

Ο Αλέξανδρος δημιούργησε τη μεγαλύτερη αυτοκρατορία που είχε δει ο κόσμος, και την μοναδική που βασί-

στηκε στον ουσιαστικό εκπολιτισμό με ελεύθερη εκλογή των «υποταγμένων» αντί στη βίαιη επιβολή προτύπων και νοοτροπιών στην οποία επιδόθηκαν μεταγενέστερες αυτοκρατορίες. Δυστυχώς, ακόμα και αν δεχτούμε ότι υπήρξαν στρατηγοί ισάξιοι ή σχεδόν ισάξιοι του, στον τομέα αυτό παραμένει ανεπανάληπτος.

ΜΑΪΟΣ

20 Μαΐου 1941

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Οι μέρες των θριάμβων φαινόταν να έχουν περάσει. Η ηπειρωτική Ελλάδα βρισκόταν υπό κατοχή, και οι Γερμανοί μπορούσαν να υπερηφανεύονται πως είχαν καταβάλλει το ελληνικό πείσμα, μην κρύβοντας ωστόσο τον θαυμασμό τους γι' αυτό. Από την άλλη όμως, δεν είχαν υπολογίσει ότι δεν είχαν ακόμη αναμετρηθεί με τους πεισματωδέστερους των πεισματάρηδων Ελλήνων, και η επιχείρηση *Ερμής* θα μπορούσε κάλλιστα να έχει βγει από τους χειρότερους εφιάλτες τους.

Παρά την τέλεια προπαρασκευή και την, κατά γενική ομολογία, άριστη επιχειρησιακή τους εκτέλεση, τις πρώτες μέρες αποτυγχάνουν σχεδόν ολοσχερώς. Οι ελλιπώς εξοπλισμένες δυνάμεις που υπεράσπιζαν το νησί, ένα ετερόκλητο σύνολο υπολειμμάτων Ελληνικών μονάδων, Αγγλοι, Αυστρα-

λοί και Νεοζηλανδοί σύμμαχοι, και πολίτες οπλισμένοι με όποιο τρόπο μπορούσαν, κοίταξαν στα μάτια τον εχθρό και, πολεμώντας για κάθε σπιθαμή γης, προκάλεσαν απώλειες απίστευτά δυσανάλογες. Δυστυχώς, αυτό θα αποτελέσει και το μόνο -αν και διόλου ευκαταφρόνητο- κατόρθωμά τους. Η προβληματική οργάνωση, αναπόφευκτη λόγω των συνθηκών σχηματισμού της «Στρατιάς Τσέπης» που κλήθηκε να υπερασπιστεί την Κρήτη, καθώς και ορισμένα επιτελικά λάθη της Συμμαχικής διοίκησης, έφεραν την τελική ήττα.

Η επικράτηση των Γερμανών, αν και όχι χωρίς αντίκρισμα, υπήρξε πύρρεια. Η Βέρμαχτ είχε περισσότερες απώλειες στην Κρήτη απ' ό,τι σ' όλη την υπόλοιπη ΝΑ Ευρώπη, ενώ η επιχείρηση *Ερμής* αποτέλεσε το κύκνειο άσμα των Γερμανών αλεξιπτωτιστών.

ΙΟΥΝΙΟΣ

11 Ιουνίου 1798 ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΡΑΙΟΣ Ο ΒΑΡΔΟΣ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ

Ο βάρδος Ρήγας Βελεστινλής είναι αναμφίβολα μια απ' τις συγκινητικότερες μορφές των προεπαναστατικών χρόνων. Επηρεασμένος από τις νέες ιδέες που ανέτρεπαν τα πάντα στην Ευρώπη, αλλά προικισμένος με μια βαθιά ελληνική συνείδηση και συναίσθηση της μοίρας του λαού του, πολέμησε με όπλα του το τραγούδι και τα γράμματα, μέχρι το τραγικό του τέλος, στα χέρια του αντιδραστικότερου καθεστώτος της Ευρώπης, της Αυστροουγγρικής αυ-

τοκρατορίας του Μέττερνιχ.

Ο Ρήγας ανέπτυξε από νωρίς επαναστατική δράση στη ΝΑ Ευρώπη διαθέτοντας μεγάλο κύκλο γνωριμιών που διέδιδε τις ιδέες και τα τραγούδια του. Το γνωστότερο απ' αυτά, ο περίφημος *Θούριος*, συνδέθηκε άρρηκτα με το όνομά του και την ιστορία του έθνους. Συνέταξε επίσης ένα μεγάλο χάρτη της ανατολικής Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής, καθώς και πλήθος επαναστατικών κειμένων που διαδίδονταν χέρι με χέρι. Ήταν ίσως ο πρώτος που διέ-

κρινε ότι η καλύτερη υποθήκη για την ελευθερία ήταν, περισσότερο κι από τα όπλα, η συνείδηση της ελληνικής ταυτότητας στηριγμένη σε ουσιαστική παιδεία.

Η σύλληψη του έγινε στην Τεργέστη το 1797, από προδοσία συνεργάτη του Αντ. Κορωνιού. Παράλληλα, οι Αυστριακές αρχές συνέλαβαν σχεδόν όλο τον κύκλο των συναγωνιστών του. Παρέμεινε για κάποιους μή-

νες έγκλειστος στη Βιέννη, για να παραδοθεί αργότερα στους Οθωμανούς που τον φυλάκισαν στο κάστρο της Νεμπόισα στη Σερβία. Εκεί, αφού υπέμεινε φριχτά βασανιστήρια επί σαράντα ημέρες, στραγγαλίστηκε μαζί με τους συναγωνιστές του, και τα πτώματά τους ρίχτηκαν στον Δούναβη. Τα τελευταία λόγια του μεγάλου εθνομάρτυρα αποδείχτηκαν προφητικά: *Λύσσαξε Τούρκε! Δεν εξαλείφεις μ' ημάς και τον σπόρον της ελευθερίας. Οι εκδικηταί μας γλήγορα θ' αναβλαστήσωσι...*

ΙΟΥΝΙΟΣ

21 Ιουνίου 1913 Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΚΙΛΚΙΣ - ΛΑΧΑΝΑ

Παρότι ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος είχε λήξει με κέρδος για όλους λίγο-πολύ τους συμμάχους, κανείς δεν έτρεφε ψευδαισθήσεις για την προσωρινότητα της ειρήνης. Από τις πρώτες κιόλας ημέρες, η Βουλγαρική πλευρά άρχισε να προβαίνει σε σειρά διφορούμενων ενεργειών, που όμως μαρτυρούσαν τις διαθέσεις της. Αυτό οδήγησε στην σύναψη Ελληνοσερβικής συνθήκης, σχεδόν ταυτόχρονα με την έναρξη των εχθροπραξιών.

Στις 16 Ιουνίου 1913 οι Βούλγαροι επιτίθενται απροειδοποίητα και στις δύο κατευθύνσεις. Στόχος τους, ο αιφνιδιασμός και η δημιουργία τετελεσμένων προτού οι δυνάμεις προλάβουν να επέμβουν. Παρά τις μικρές τοπικές επιτυχίες που προκάλεσαν την μερική σύμπτυξη των Ελληνικών, κυρίως, δυνάμεων -αφού ο μεγάλος ΑΝΣΚ ήταν αναμφίβολα η Θεσσαλονίκη- η επιχείρηση δεν απέδωσε τα προσδοκώμενα. Και όταν ο Ελληνικός Στρατός άρχισε την αντεπίθεση, αποδείχτηκε πόσο εσφαλμένες ήταν οι εκτιμήσεις του Βουλγαρικού Επιτελείου.

Ήδη τρεις μέρες αργότερα, στις 19 Ιουνίου, ο ΕΣ περνά στην επίθεση βορείως του Γαλλικού (Εχεδώρου) ποταμού, και συναντά τους αντιπάλους του

νοτίως του Κιλκίς. Η σχετική υπεροχή των Ελλήνων σε αριθμούς γίνεται σχεδόν ασήμαντη μπροστά στις πολύ καλά οχυρωμένες Βουλγαρικές θέσεις. Παρόλ' αυτά, μια νυχτερινή επίθεση στο πλευρό της γραμμής λύνει τον γρίφο της εκπόρθησης. Η έφοδος ξεκινά τις πρώτες πρωινές ώρες, και με μεγάλες δυσκολίες καταφέρνει να διασπάσει και να καταλάβει τα βουλγαρικά οχυρά, κυριολεκτικά με τη λόγχη.

Μία ημέρα αργότερα, λίγα χιλιόμετρα ανατολικά, το δεξιό τμήμα του ΕΣ ετοιμαζόταν να εφορμήσει στον Λαχανά. Απέναντι στις υπέρτερες εχθρικές δυνάμεις σημείωσε κάποιες επιτυχίες, όμως η διάσπαση του μετώπου στο Κιλκίς υποχρέωσε τους Βουλγάρους να υποχωρήσουν. Ακολούθησε καταδίωξή τους μέχρι το 63° χλμ Θεσσαλονίκης - Σερρών, ενώ στην κατοχή των νικητών περιήλθαν σημαντικά εφόδια (16 πυροβόλα, 1.300 τυφέκια).

Η μάχη του Κιλκίς - Λαχανά αποτέλεσε την πρώτη νίκη του Β΄ Βαλκανικού, προοιωνίζοντας τις επιτυχίες που θ' ακολουθούσαν μέχρι την οριστική προσάρτηση της Μακεδονίας και σχεδόν τον διπλασιασμό του εδάφους και του πληθυσμού της χώρας.

